

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Nafarroako Bizikidetzaren I. Plan Estrategikoaren atariko faseko ekarpenak eta elkarrizketak biltzeko dokumentua

NAFARROAKO BIZIKIDETZAREN I. PLAN ESTRATEGIKOAREN BULEGOA
BAKEAREN, BIZIKIDETZAREN ETA GIZA ESKUBIDEEN ZUZENDARITZA NAGUSIA
HERRITARREKIKO HARREMANETAKO DEPARTAMENTUA

Gobierno
de Navarra Nafarroako
Gobernua

AURKIBIDE OROKORRA

AURKEZPENA.....	3. or.
EKARPENAK “BIZIKIDETZAREN LIBURU IREKIARI”	5. or.
1. KAPITULUA. ALDERDI OROKORRAK.....	6. or.
2. KAPITULUA. MEMORIA ETA BIKTIMAK.....	14. or.
3. KAPITULUA. GIZA ESKUBIDEEN ERRESPECTUA.....	27. or.
4. KAPITULUA. KULTUREN ETA ERLIJOEN ANIZTASUNA.....	36. or.
5. KAPITULUA. LURRALDE BEREKO IDENTITATE SOZIOPOLITIKOEN ANIZTASUNA.....	38. or.
6. KAPITULUA. PERTSONA ETA ONDASUNEN AURKAKO GORROTOA, INTOLERANTZIA ETA INDARKERIA DESLEGITIMATZEA ETA DESAGERRARAZTEA.....	39. or.
7. KAPITULUA. GIZALEGEA ETA HERRITARREN BIZIKIDETZARAKO ARAUAK ERRESPECTATZEA.....	45. or.
8. KAPITULUA. ESKUBIDE ETA ASKATASUN BERDINAK IZATEA PERTSONA GUZTIENTZAT, EDOZEIN DELA ERE HAIEN GENEROA.....	47. or.
9. KAPITULUA. GIZA ETA GIZARTE-BALIOETAN HEZTEA ETA SENTSIBILIZATZEA, ETA BIZIKIDETZARAKO GAITZEA.....	53. or.
10. KAPITULUA. ESKUBIDE SOZIALAK ETA ERABATEKO ETA BEREIZKERIARIK GABEKO GIZARTERATZEA LORTZEKO BERMEAK.....	57. or.
11. KAPITULUA. ERAKUNDEAK, BIZIKIDETZARAKO BALIO DEMOKRATIKOEN ERREFERENTZIA.....	69. or.
ERREFERENTZIAKO PERTSONEI EGINDAKO ELKARRIZKETEN BILDUMA.....	75. or.

AURKEZPENA

Dokumentu hau Nafarroako Bizikidetzaren I. Plan Estrategikoa egiteko prozesuaren atariko fasean jasotako ekarpenen eta elkarrizketen bilduma da, Nafarroako Gobernuaren Gardentasun Atariaren bitartez egin dena nagusiki.

Ariketa hori Nafarroako 50 pertsonak eta erakundek baino gehiagok egin dute, eta inspiratzeko eta parte hartzeko eredu gisa balio digu guztioi. Bilatu dugun eta nahi dugun parte-hartzea, gure komunitatean bizikidetzaren alde elkarrizketa sozial eta politiko handia eta lan duina egitera eraman behar gaituena.

Bi arrazoirengatik eskertu behar da beren ekarpena publiko egin duten guztiek egindako ahalegina: alde batetik, ekarpen gehienak seriotasunez eta sakontasunez prestatu direlako, eta bestetik, gure bizitzetan ustekabeaz azaldu den pandemiaren garai kritikoetan egiteak duen zailtasunarengatik: eskerrik asko, egindako ahaleginarengatik, erakutsitako kezcarengatik, emandako adoreaengatik, jarritako itxaropenengatik eta elkarrizketa-jarduera serioa, benetakoa eta sakona egitea eskatzeagatik. Erronkak proposatzeagatik, zailtasunak azaltzeagatik, bide berriak erakusteagatik...

Dokumentu hau hazia da. Ez da haizera nolana jaurtikitako hazi bat, bizikidetzaren berri baten fruituak hazten ikustea espero duen soro bati emandako hazia baizik: Berdintasunean eta askatasunean bizitzea Nafarroa demokratiko, plural eta askotariko batean.

Era berean, dokumentu hau oihu isila da eta, batzuetan, lazgarria. Askotariko jakintzen eta esperientzien liburua, osagarriak, giza emozioz tindatuak, neurritz eta hausnarketaren sakontasunari uko egin gabe adieraziak.

Errealitate pertsonal eta kolektibo desberdinetatik sortutako ikuspegiak berdintasuna, justizia, giza eskubideen errespetua, ikusezinak ikusgai egitea, gogoan izan behar ditugunak ez ahaztea eta abar eskatzen dute; hori guztia bizikidetzaren oinarritzko printzipio gisa. Eta pertsona guztiei balioa emanen zaien, elkarri entzuten zaion, enpatia, eskuzabaltasuna, malgutasuna, argitasuna, ausardia, aldatzeko eta eraldatzeko gaitasuna dagoen elkarrizketa-prozesu bat eskatzen dute. Horiek guztiak funtsezko osagaiak dira Nafarroako bizikidetzaren eraikitze kolektiboko prozesuan parte hartzeko.

Nafarroako Gobernuak uste du, eta horrela adierazi du bere akordio eta programetan, Bizikidetzaren herritarren eskubide bat izateaz gain, funtsezko dimentsioa dela gure Komunitatearen giza aurrerapena, aurrerapen politikoa, soziala eta ekonomikoa bultzatzeko. Horretarako, Nafarroako Bizikidetzaren I. Plan Estrategikoa egiteko prozesuak gidatzen saiatuko da, eta beharrezkoak diren baliabideak jarriko ditu Plana hurbileko errealitate bat izan dadin.

Plana egiteko prozesuaren atariko fasea amaitu da eta estrategien eta neurrien diagnostikoa egiteko eta definitzeko fase biziago bati eman dio bide.

Aurtengo irailetik aurrera elkarrizketa-mahai ugari egiten hasiko dira legebiltzarreko ordezkariekin, tokiko erakundeekin, Nafarroako Gobernuako departamentuekin, eta bizikidetzarekin lotutako funtsezko eremuetan lan egiten duten sektore guztiekin. Oso garrantzitsua da ahalik eta espektro identitario, demografiko, ideologiko eta kultural handiena duten ahalik eta sektore eta ordezkari sozial gehienen partaidetza lortzea, eta, era berean, dagoeneko finkatuta dauden eremu sozialak eta instituzionalak daudela baliatzea.

Atariko fasean beren ekarpenak idatzi dituztenak beren kezkek partekatzen lehenak baino ez dira. Badakigu askoz ere pertsona gehiagok parte hartu nahi dutela elkarrizketa-mahaien fasean.

Erakundeak, askotariko kolektibo sozial, kultural eta erlijiosoak, hezkuntza-eragileak, ordezkari politikoak, komunikabideak, giza eskubideen aldeko elkarteak, gazteak eta adinekoak, biktimen kolektiboak, berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren aldeko kolektiboak, memoriaren aldeko elkarteak, etab., guztiok gaude elkarrizketara, proposamenera, Nafarroako bizikidetzaren ikuspegi berri baten erronkara deituta.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

EKARPENAK “BIZIKIDETZAREN LIBURU IREKIARI”

ATARIKO FASEA

NAFARROAKO BIZIKIDETZAREN I. PLAN ESTRATEGIKOAREN BULEGOA
BAKEAREN, BIZIKIDETZAREN ETA GIZA ESKUBIDEEN ZUZENDARITZA NAGUSIA
HERRITARREKIKO HARREMANETAKO DEPARTAMENTUA

Gobierno
de Navarra

Nafarroako
Gobernua

1. kapitulua. Alderdi Orokorrak

Egiari Zor Fundazioa

Egiari Zor Fundazioa pozik dago “Bizikidetzaren Liburu Irekia” izeneko ekimen hau abian jarri delako Nafarroako Bizikidetzaren I. Plan Estrategikoa egin aurreko urrats gisa.

Gure ustez, ekimen hau bikaina da, gizarte zibilak, oro har, bizikidetzaren inguruan egin dezakeen ekarpenaren garrantzia agerian jartzen baitu; eta era berean, gure gizartean elkarrekin bizi diren ikuspegiak elkarre-arearen eta, oro har, gizarte osoaren bidez eman ahal izateko aukera irekia eskertu nahi dugu.

Gure ekarpenek eraikitzaileak izan nahi dute, kendu ordez gehitu egin nahi dute, eta pertsona guztien giza eskubideak blindatzeko eta gizarte hobea eraikitzeko balio nahi dute, bizitza ulertzeko aukera eta modu guztiekiko errespetuan oinarritutakoa, pertsona guztiena eta guztientzat izanen den eta guztiekin eginen den bizikidetzaren demokratikoa ezartzeko helburuarekin. Indarkeriaren hamarkadetan gertatutakoa ezagutu eta gogoan izan behar dugu, helburu nagusi honekin: akuilu izan dadin, inoiz berriz gerta ez dadin.

Gaur egun eraiki dezakegun guztiak bermeak eskainiko ditu etorkizunean. Bakerako bidean, guztiontzako bidezko bakerako bidean, aurrera egiten bada, aletxo bat gehiago jartzen ariko gara gure herriko gatazkaren konponbide integralari begira.

Nafarroako Foro Sozial Iraunkorra

Nafarroako Foro Sozial Iraunkorra pozik dago Bizikidetzaren Plan Estrategiko hau abian jarri delako. Pozik gaude ekimen hau eta ekimena ezartzeko nahia bat datozelako joan den azaroan egin genuen diagnostikoarekin: *“Eragile instituzional, akademiko, politiko, sindikal eta sozialen asmoak, nahiak eta gogoak aztertu ondoren, ondorio garbi hau ateratu dugu: legegaldi honek behar diren baldintzak betetzen ditu Nafarroako bizikidetzaren demokratikoa eraikitzeko.”*

Joan den azaroaren 20an Kondestablearen jauregian egindako Mahai-inguruan Guillermo Múgicak esandako hitzak gure eginez, guk uste dugu, gaur egun, deseraikitze-prozesu baten, eta, era berean, eraikitze-prozesu baten aurrean gaudela, eta bizikidetzaren eraikitzeko erronkari aurre egiteko bi oinarritzeko premia defendatzen ditugu sutuki:

- Alde batetik, guztiok izan behar dugula bakearen eta bizikidetzaren eragile; guztiok hartu behar dugula konpromiso hori, salbuespenik eta baztertzetik gabe.
- Bestetik, bizikidetzaren eraikitze aktiboa etengabeko prozesu bat dela, belaunaldi bakoitzak egiteko gai izan behar duena.

Aski ezaguna da Nafarroako bizikidetzaren eraikitzeko hartu dugun konpromisoa; horregatik, gure egiten dugu planaren helburu estrategikoa: *“Berdintasunean eta*

askatasunean bizitzea Nafarroa demokratiko, plural eta askotariko batean” Partekatzen dugun ahalegin horretan, gure elkarlan zintzoa eskaintzen diogu Bakearen, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Zuzendaritza Nagusiari, eta haren eskura jartzen gara Plan honek erantzun nahi dien erronkak gainditzeko lan egiten jarraitzeko.

Nafarroako Foro Sozial Iraunkorra 2016ko ekainean jaiotzen zen, eta gure lehenengo ekimena urte hartako arazoaren 4an, Parlamentuaren Hemizikloan, indarkeria-adierazpen desberdinen artean bi mahai-inguru antolatzea izan zen. Topaketa gogor hartan parte hartu zuen norbaitek imajinatuko al zituen harrezkero egin diren aurrerapenak?

ETAren desarmatze zibila, erabatekoa eta egiaztatua, gertatu da, baita erakunde armatuaren desegitea ere, nazioarteko komunitateak egiaztatuta. Akordio politikoak, sindikalak eta sozialak lortu dira Foru Komunitatean, ordura arte imajinaezinak zirenak, indarkeria-adierazpen guztietako biktimak guztiek egitarako, justiziarako eta erreparaziorako duten eskubideari buruz, baita espetxe-salbuespeneko fasea gainditzeko premia urgenteari eta presoei politika normalizatu bat aplikatzeari buruz ere; eta azkenik, Nafarroako gizarte osoak urrats ausartak egin ditu bizikidetzara eraikitzeko.

Joan den uztailaren 24an, Nafarroako Foro Sozial Iraunkorrek prentsaurreko bat eman zuen. Han, gaur egungo legealdiak Nafarroan eskaintzen dituen erronka eta aukerei buruzko azterketa egin genuen. Legealdi horren bereizgarria da *“Nafarroako bizikidetzara demokratikoa eraikitzea ahalbidetuko duen legealdia dela”*.

Hori berresten dugu, nahiz eta jakin bizikidetzara inklusiboa ukatzen duen eta garrantzi handi samarra duen sektore sozial eta politiko bat dagoela. Baina hori horrela izanda ere, guk badakigu Nafarroako gizartearen gehiengoak, gehiengo politikoak eta sindikatu guztiek bizikidetzara oinarritutako etorkizuna nahi dutela, iraganera begiratu, giza eskubideetan eta bakean oinarritutako kulturaren oinarrituta eraikiko dena.

Berresten dugu *“irabazleak eta galtzaileen konponbidea bilatzen ari den eta atzera begira dagoen ereduak defendatzen dutenen aurrean, gizartearen gehiengoak defendatzen ari den ereduaren alde egiten dugula Etorkizuneko ereduak, inklusiboa, bizikidetzara demokratikoaren aldekoa”*.

Balantzean adierazi dugu *“Nafarroako gizarte osoak urrats ausartak egin dituela bizikidetzara eraikitzeko”*. Ekintza hori garrantzitsuenetako bat dela iruditzen zaigu. Oso azkar ari gara aurrera egiten elkartzeko gaituen helburu erkidea lortzeko: egia osoa lortzearen alde lan egitea.

Ekarpen hori joan den azaroaren 26an, Nafarroako Parlamentuaren Hemizikloan egindako topaketan jaso genuen ekarpen bat da. Topaketa hartan Robert Manrique ETAren biktimak eta Idoia Zabaltza Estatuaren biktimak hartu zuten parte. Han, bi biktimek adiskidetzaren gaia aipatu zuten.

Esan zuten haien ustez garrantzitsua zela *“topaketa horien bitartez azaleko irudia ez ematea, gure artean bakeak egiten ari garela edo adiskidetzaren ari garela aditzera emanez”*. Eta gogorarazi zuten biktimek *“ez dutela elkarrekin adiskidetu behar”*.

Diferentziak alde batera utzita, jakina, baina beste esperientzia batzuetatik ikasiz, adiskidetze-dinamikek gatazkak konpontzeko oso prozesu gutxitan egin dute aurrera hain azkar. Oro har, adituek esaten dute bi belaunaldi igaro behar direla. Hemen, litekeena da belaunaldi batekin nahikoa izatea, eta, ikuspegi horretan, Plan Estrategikoak du birtualtasun osoa.

Eta hori bi arrazoiengatik lortu ahal izan da:

- Joan den arazoaren 26an, Nafarroako Parlamentuko Hemizikloan ikusi dugunez, indarkeria-adierazpen desberdinetako biktime ez-antolatuek, eskuzabaltasun handiz, elkarren arteko onarpen-bidea erakutsi zigtelako.
- Nafarroako gizartea konponketa lortzeko egindako urratsen alde dagoelako eta oraindik irauten duten blokeoak onartzen ez dituelako.

2016ko azaroaz geroztik, Parlamentu barruan eta Parlamentutik kanpo, egin ditugun topaketek laguntzen digute ikusten egoerak sortzen ari direla urrats irmoak egiteko bizikidetzaren alde.

Azaroaren 20an eta 26an antolatutako azken bi topaketak oso argiak izan dira zentzu horretan. Nafarroako gizarteko pertsona garrantzitsuek, ETaren biktimek eta Estatuko indarkeriaren biktimek argi eta garbi adierazi dute lubakietatik ateratzeko eta bizikidetzaren aldeko errei zentralari ekarpena egiteko garaian gaudela. Ezinbestekoa da oraindik dauden euste-dikeak gainditzea eta desberdinen arteko zubiak, elkarriketarako guneak –publikoak eta pribatuak–, bakearen kulturaren oinarritutako bizikidetzaren eraikitzea ahalbidetuko dutenak, sortzea, ardatz nagusia pertsona guztientzako giza eskubideak izanik.

Ekarpen horretaz gain, dokumentuaren kopia erantsi dugu eta Zuzendaritza honi eman genion urtarrilaren 29an. Erantsitako dokumentu horretan, sakonago aztertzen dira ideia horiek. Baina, gure ekarpenaren esparruan, **Camino Osléren, Guillermo Múgicaren eta Vicente Madozen** artean agertu ziren adostasunak partekatu nahi ditugu:

“Nafarroako gizarteak arazoei egin behar die aurre, baina baita aukera garrantzitsuei ere.

- *Bizikidetzaren da gakoak gizarteak behar bezala funtzionatzeko, eta gizartea zaintzen ez bada, zartatzeko arrisku handia dago.*
- *Nafarroako gizarte-sistema osatzen dugun pertsona guztiok parte eta berme izan behar dugu sistema hori hautsi ez dadin.*
- *Guztiok, salbuespenik eta baztertzetik gabe, bizikidetzaren eraikitzearen konpromiso aktiboa hartu behar dugu.”*

Jardunaldia bukatzeko, honako hau gogorarazi zuten: *“biktimei eta gizarte osoari dagokie lan egitea ezer berriro ez errepikatzearen eta gertatu diren giza eskubideen urratze guztiak argi daitezen”*.

Guk, azken ideia horri erantsiko genioke garrantzitsua dela lidergo instituzionala eta ordezkari politikoei dagokien izaera ereduak eta pedagogikoa izatea.

eta kultura hori gure bizitzako maila eta agindu guztietara eramatea lortzen badugu. Beharbada horrela ikusita, pentsa daiteke utopia bat dela; baina ez utopia eginezina den zerbait bezala, baizik eta baita hitzak berak duen zentzuan ere, hau da “leku on” bezala, kasu honetan, gizarte desiragarri baten agertokia...

Amnistia Internazionale

Amnistia Internazionalaren atal nafarrak Bizikidetzaren Planean parte hartzeko eta normalean erakundeei helarazten saiatzen garen kezka batzuk eztabaida publikora eramateko eman zaion aukera eskertu nahi du. Amnistia Internazionale estatu-mailan Giza Eskubideen Plan Nazional bat hartzearen alde egiten ari den bezalaxe, gu pozik gaude gai horiek Bizikidetzaren Plan Estrategiko honetan sartuko direlako Nafarroan.

Konpromisoak hartu beharko lirateke Plan hori Nafarroako erakundeak eta Estatuak Foru Komunitatean dituen erakunde guztiak lotetsi ditzan; horretarako, gizarte zibilarekiko politika irekia izan beharko da, aldizkako bilerak eginez, eta elkarrizketa jarraitua izan beharko da legeria garatzeko; horrez gain, giza eskubideak sustatu, babestu eta errespetatzeko ekimenak jarri beharko dira praktikan.

Illo horretan, jarraitzeko eta aberasteko bokazioa duen Plana izan behar du, behar adina baliabide dituen, eta neurri zehatzak, helburu argiak, adierazle neurgarriak eta ezarritako neurri guztietarako epeak izan behar dituen, baita jarraipena eta ebaluazioa egiteko mekanismo gardenak eta Planean bildutako neurriak betetzeari buruzko kontuak ematea eta gizarte zibilak nahiz legebiltzarreko indarrek kontrola egitea erraztuko duten mekanismoak ere.

Espiritualidad Pamplona-Iruña Elkarte

“Espiritualidad Pamplona-Iruña” Elkarteak pozik dago “Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategiko” hau hedatu delako. Eta, parte hartzeko Plan horrek egiten duen eskaintzaz baliatuz, ondo finkatuta dagoen, orekatua den eta aniztasuna errespetatzen duen bizikidetzaren baterako beharrezkoa den oinarri sendo bat guretzat zer den aipatu beharko genuke.

Jakinduria edo filosofia iraunkorrak beti kontuan hartu izan duen gizatasunaren dimentsio sakonaz ari gara. Eta, askotan, ahaztu dena edo desitxuratu ere egin dena. Espiritualtasunaz ari gara, “giza sakontasun” gisa, sinesmen, ohitura eta tradizio zehatzetatik haratago, gizaki guztiek partekatzen duten dimentsio gisa ulertuta.

Batzuetan ahaztu egin da, benetakoa denaren fenomeno erredukzionista gertatu delako, esperientziaren bitartez neur zitekeena soilik hartuta halakotzat. Premisa horietatik abiatuta, arrazoi instrumentala edo pragmatikoa nabarmen garatu zen, eta emaitza nabariak izan zituen zientzien eta teknologiaren esparruetan, baina edozein gizakik, irrika gisa soilik bada ere, bere baitan esperimendatzeko duen beste dimentsio hura ahaztearen kontura.

Beste batzuetan, erlijioak bereganatu zuen edo bahitu zuen dimentsio sakon hori – espiritualtasuna–, eta hori dela medio, ondorio mingarriak ekarri zituen nahaste larria sortu zen. Erlijioak –sinesmen, erritu eta arau multzoa diren aldetik – “ibilgailu” bat izan dira, eta horren bidez, gizakiek beren bizipen sakonari bide eman nahi izan diote. Baina, gizakien eraikuntzak soilik zirela ahaztean, absolutizatu egin ziren, eta ados ez zegoen edonor deskalifikatu eta kondenatu egiten zuten. Kontuan hartu gabe, nagusiki eskusibista zen ikuspegitik begiratuta, erlijio bakoitzak “benetako erlijio bakartzat” hartzen zuela bere burua.

Badirudi erlijioen garaia amaierara iristen ari delako sintomak daudela. Gero eta gehiago ulertzen da “mapak” baino ez zirela, benetan garena, gure dimentsio sakona eratzen duen “lurralde” hura adierazi nahi zutenak.

Bada, erlijioaren zientifizismoa eta absolutizazioa gainditzen direnean, aukera paregabea dugu “espiritual” hitzarekin izendatu ohi dugun dimentsioa garbitasunez “erreskatatzeko”. Eta espiritualtasun batez hitz egin dezakegu, “giza sakontasuna” izendatzeko beste modu bat baino ez denaz, alegia. Erlijioetatik haratago dagoen espiritualtasun bat, pertsona guztiak egon gaitezkeena, gure arteko desberdintasunak edozein izanda ere. “Izenondorik gabeko espiritualtasuna” da, gizaki oro aintzat hartuko duena.

Horrekin guztiarekin, garrantzitsua iruditzen zaigu “Bizikidetza Plan” bat proposatzean arreta berezia jartzea gizatasuna osatzen duen – eta oinarritzat duen– dimentsio sakon horri, baldin eta proiektu osoa oinarri sendoen gainean eraiki nahi bada, pertsona guztiak aintzat hartu ahal izateko.

Guri agerikoa iruditzen zaigu, ezagutza eta gure identitate sakonarekiko lotura sustatu daitekeen neurrian, oinarriak ezarri ahal izanen direla bizikidetza sendoa, errespetuzkoa eta solidarioa izateko. Izan ere, elkar ulertze horri esker, gizakiak gainerakoekin zer partekatzen duen jakin dezake.

Adierazitako guztiarengatik, guri garrantzitsua iruditzen zaigu Bizikidetzaren Plan Estrategikoaren barnean arreta berezia eskaintzea pertsonaren dimentsio sakonenari, “espiritualtasuna” deitzen diogunari, bere benetako adieran eta hitz horri historikoki atxiki ahal izan zaizkion mota guztietako konnotazioak alde batera utzita, proiektu hori eraikitzeke oinarri gisa.

“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarra

*“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarrak **Hobetzeko proposamenen motibazioa** dokumentua erantsi du. Dokumentua Nafarroako Gobernuko Gardentasun Atarian deskarga daiteke ondoko web helbidea erabiliaz: https://gobiernoabierto.navarra.es/sites/default/files/amapola_del_camino_-_plan_estrategico_navarra_-_fase_preliminar_-_motivacion.pdf*

Ljitoen Idazkaritza Fundazioa

Etnia-aniztasunak funtsezko ardatza izan beharko luke Planaren barnean, edozein arraza- edo etnia-gutxiengoaren aurkako bereizkeriako jokabideak saihesteko (antigitanismoaren, antisemitismoaren, xenofobiaren, arrazakeriaren eta abarren prebentzioa).

Salhaketa

Bizikidetzaren eta Bakearen I. Plan Estrategikoak normalean ikusezinak eta isilduak diren herriak Nafarroako Gobernuko politiken mapan eta ibilbidean jartzera bideratuta egon behar du. Beharrezkoa da Bizikidetzaren Planak Iruñeko espetxeari buruzko errealitatea ez ezik, kondena espetxe horretan edo Espainiako edo beste estatu batzuetako beste espetxe batzuetan betetzen ari diren preso nafarrak edo Nafarroan errotuta daudenak ere barne hartzea.

Nafarroako Gobernuak Nafarroako herritar guztiak zaindu eta babestu behar ditu, preso izateagatik ostrazismora kondenatu gabe.

Foru Administrazioak behar diren neurriak ezarri behar ditu Iruñeko espetxean askatasunaz gabetutako pertsonen premiei erantzuteko, baita pertsona horien eskubideak bete eta errespetatzen direla bermatzeko ere.

Ibilbide hori betetzeko, Salhaketa Nafarroa Elkarteak eskatzen du Nafarroako Gobernuak espetxe-eskumenak har ditzala bere gain, bere espetxe-politika garatzeko. Bien bitartean, foru-gobernuari eskatzen diogu behar diren neurriak har ditzala askatasunaz gabetutako pertsonak artatzeko kaleko bizitzara itzultzen direnean.

Bizikidetzaren eta Bakearen Plan Estrategikoa gidatu behar duen beste paradigma hezkuntza-eremuan eta eremu soziokomunitarioan kokatzen da. Pertsonen arteko bizikidetzaren errespetuzkoagoa izan dadin eta zigorrari alternatibak bilatzearen alde egiten duena izan dadin eta zigor-jurisdikzioa alde batera utzita, gatazkak konpontzeko ordeko ereduak oinarritzat dituen izan dadin lortzeko; zeren, gizarte baten kalitatea gatazkak konpontzeko erabiltzen diren metodoen bitartez ere neurtzen baita.

Salhaketa Nafarroak hainbat proposamen egin dizkio Planari, gai hauek garatzen dituzten proposamenak, hain zuzen ere:

- Indarkeria instituzionala dagoela onartzea eta indarkeria hori desagerrarazteko premia.
- Erakunde bat sortzea tortura prebenitzeko.
- Iruñeko espetxearen errealitatea ikusgai egitea, emakumeen egoerari arreta berezia eskainiz.
- Espetxe-eskumenak bere gain hartzea.
- Iruñeko Espetxean hezkuntzaren eta gizarte-zerbitzuen alorrean dagoeneko bere gain hartuta dituen eskumenak garatu eta ezartzea.

- Askatasunaz gabetzeko zigorraren ordezkari batzuk sustatzea.
- Hezkuntzaren eremuan eta eremu soziokomunitarioan lan egitea gatazkak konpontzeko ordezkariak sustatzeko.
- Bakearen kultura eta errespetua sustatuko duten hezkuntza-talderak ezartzea.

2. kapitulua.-Memoria eta biktimak.

COVITE Terrorismoaren biktimen elkarte

Dokumentu honetan, COVITEk bi gai azaldu ditu, Nafarroan bizikidetza baketsua eta demokratikoa izateko nahitaz landu behar direnak bere ustez.

Terrorismoaren deslegitimazioak izan behar du biktimen Memoriaren oinarri.

ETAren terrorismoaren osteko gaur egungo unea zaila da biktimenzat, ahazteko tentazioa gero eta handiagoa delako. Ezinbestekoa da gogoraraztea terrorismoaren ondorioak ez zirela kolpe batez desagertu ETAk erabaki zuenean bere siglak desaktibatzen zituela iragartzea. Alderantziz: pistolariak eta haiekin elkarlanean aritzen ziren politikariek utziko zituzten armak, baina horrek ez du esan nahi beren ideiei uko egin dietenik.

Horregatik, ezinbestekoa da indarkeriara eraman zuten ideia fanatikoak deslegitimatzea; hori egiten ez den bitartean, arrazoi politikoak direla medio erailketa justifikatzen dutenen artean bakearen, bizikidetzaren eta askatasunaren balio demokratikoetan pedagogia egiten ez den bitartean, indarkeria edozein unetan ager daiteke berriro.

ETAren terrorismoak 50 urte iraun zuen erailketei adre eman zien aparteko laguntza sozial eta politikoko sarea izan zuelako. Ezker abertzaleak gorrotoko diskurtsoa, diskurtso dogmatikoa eta baztertzaila sortu eta hedatu zuen, eta diskurtso horrek Euskadiko eta Nafarroako buruak eta hizkuntza iragazkortsu zituen hamarkada batzuetan. ETA desegin zenean desagertu ez zen eta ezker abertzalearen buruzagiek defendatzen duten gorrotoko diskurtsoa. Gure ahaideen hiltzaileei «preso politiko» deitzen dieten bakoitzean edo terrorismoaren biktimei buruzko adierazpen iraingarriak edo mespretxuzkoak egiten dituzten bakoitzean, Euskadiko eta Nafarroako gizarteetako sektore batean indarkeriazko erradikalizazioa eta gorrotoa betikitzen laguntzen da. Ezker abertzaleak disidenteei larderia, jazarpeneko indarkeria eta ETAko terroristei laguntzeko jarduerak faboratzen zituen klima sozial bat sortu zuen Euskadin eta Nafarroan. Bada, hori guztia gertatzen da gaur egun ere. Argiago ikusten ari gara maiatzaren 11z geroztik, hots, Francisco Ruiz Romero ETAko preso gogegreban jarri zenetik kartzelatik atera zezaten eskatzeko eta ezker abertzale erradikalena alderdi politikoei jazarpen-kanpainez gain, manifestazioak egunero egiten hasi zenetik, ETAko presoari laguntzeko asmoz.

Azken batean, ezker abertzaleak jende fanatizatuaren aparteko sare bat sortu zuen kontzienteki eta kalkulatuta, terrorista berriak erakartzeko ETAr, diskurtso totalitarioa eta gorrotokoa erabiliz. ETAren biktimak estigmatizatu zituzten eta gizatasuna kendu zieten, erail aurretik eta ondoren, distortsio moral bat eragiteko hiltzaileengan eta haien laguntzaileengan, erailketak bidezkoztat eta beharrezkoztat har ditzaten. Gaur egun, oraindik, ezker abertzalea ez da gai izan demokrazian bizikidetzarako hain oinarritzakoa eta beharrezkoa den zerbait egiteko, hau da, hiltzea gaizki egon zela esateko. Eta hori egiteko gai ez badira, are gutxiago izanen dira terrorismoa, iraganean,

eta Patxi Ruiz ETAko kidea kartzelatik ateratzearen aldeko kanpaina alderdi politiko batzuek, gaur egun, pairatzen dituzten jazarpen- eta larderia-jardunak kondenatzeko.

Omenaldi publikoak ETAko kideei

2016ko irailetik 2020ko ekainera bitarte ETAko kideei egindako 139 omenaldi publiko dokumentatu ditu COVITEk bere Erradikalizazioaren Behatokian.

Euskadiko eta Nafarroako kaleetan hain ohikoa den fenomeno hori bereziki kezagarria da, anormaltasun demokratikoaren sintoma garbia delako. Demokratikoki aurreratua den mendebaldeko gizarte bakar batean ere ez da egiten mota horretako ekitaldirik. Herri bakar batean ere ez zaio harrera egiten bide publikoan txaloekin, goaipemekin eta bengalekin bortxatzaile bati espetxetik ateratzen denean, maula edo estorsioa egin duen norbaiti edo eraiketa asko egin duen norbaiti.

Preso egon diren ETA banda terroristako kideei kalean egiten zaizkien harrerak egin dituzten krimenengatik eta ETAko kide izateagatik damutzen direla adierazi ez duten presoek soilik egiten zaizkie. Urteetan egindako indarkeria arbuatzen dutela publikoki adierazi duten eta kartzelatik atera diren ETAko terroristei ez zaie omenaldi publiko bakar bat ere egin. Hain zuzen ere ETAko kide izateagatik espetxean egon den presoak etakide gisa izandako iragana goreseteko bitarteko bat da omenaldia.

Espetxetik ateratzen direnean, terroristak izateagatik presoek omenaldia egitea ez da kontu pribatu bat, osagai publiko eta politiko negatiboa du hainbat hamarkadatan izandako indarkeriaren eta euskal abertzaletasun erradikalaren postulatu politikoekin bat ez zetorrenarekiko gorrotora bultzatzearen eragina izan duen gizarte-ehuna berriz konpontzeko terrorismoaren amaierari duintasunez heldu behar dion gizartean. Euskadiko eta Nafarroako gizarteek ETAko terroristek gizarte horren zati bati kendu zizkioten askatasun ideologikorik eza eta bizitzarako eskubidea berreraiki behar dituzte. Terroristei heroiak izanen balira bezala publikoki harrera egiten zaiela ikustea umiliagarria eta oso mingarria da terrorista horien indarkeria eta fanatismoa pairatu zuten biktimentzat. Baina ez hori bakarrik: mota horretako ekitaldietara bertaratzen diren haurrei eta gazteei heroi gisa eta ohore publikoak merezi dituzten jokabideen eredu gisa erakusten zaizkie talde terrorista bateko kide izateagatik kondenatuak izatea beste meriturik ez duten pertsonak, adingabe horientzat horrek duen erradikalizazio-arriskuarekin. Omenaldi guztiek, gainera, laguntzen dien eta defendatzen dituen alderdi politiko bat dute: EH Bildu. Eta defendatzen dituzte ezker abertzaleak asko hausnartutako estrategia baten zati direlako ETaren krimenak zurituko dituen egia publiko bat eraikitzeko.

ETaren jaraunsle politikoek etengabe lan egiten dute eraiketak eskatzeko egindako pintadekin, pankartekin eta manifestazioekin zabaldu zuten gorroto-marea zuritzeko eta estaltzeko. Hori guztia hondo totalitarioari eta egiteke dagoen erreparazioari aurre ez egiteko.

Sektakeria finkatzea lortu nahi dute, baita beren krimenez harro dauden ETAko kide guztiak eta haien lider politikoak pixkanaka heroi gisa eta ETaren jazarpenaren

biktimak eta haien ingurunea “faxista berri” gisa gorestera eramane duen irrazionaltasuna finkatzea ere.

Bakea, askatasuna eta normaltasun demokratikoa erasoaren estrategia, jazarpena, erailketak eta terrorismoa oraindik ere kondenatzen ez dutenek eragozten dituzte beren helburu politikoak lortzeko. Ez dago benetako birsortze demokratikorik krimen terroristak kondenatzen ez badira. Ezta krimenak egin zituztenen harrokeria publikoki adierazteari uzten ez bazaio ere haiek espetxetik ateratzen diren bakoitzean. Euskadin eta Nafarroan oraindik ez da egin ez bata eta ez bestea. Hori da benetako kontu nabarmena demokrazia eta bizikidetzaren normalizatzeko. Ezker abertzaleak ETAko kideekin eta balio nahiz printzipio demokratikoen alde dagoen gizarte osoarekin duen zorra da.

Ijitoen Idazkaritza Fundazioa

Ijitoen Idazkaritza Fundazioaren ikuspegitik, interesgarritzat hartzen dugu memoriari eta biktimei buruz hitz egiten denean ijito herriaren aurkako diskriminazioaren historia ere kontuan izatea. Garrantzitsua da gogora ekartzea ijitoen aurkako jazarpena izandako mendeak eta jazarpen horien biktimak historikoki errekonozitzea. Bereizkeriaren memoria garrantzitsua da etorkizuneko bereizkeriak prebenitzeko eta biktimak errekonozitzeko. Nafarroaren kasuan, Espainiako eta Europako beste leku batzuetan bezala, hainbat arau eta lege argitaratu ziren ijito herria jazartzeko edo zapaltzeko. Historia hori ezagutzea funtsezkoa da biktimen memoriaren ikuspegitik.

Egiari Zor Fundazioa

Egia, abiapuntu.

Egiari Zor Fundazioaren ustez, Euskal Herriko gatazka politikoaren testuinguruan pairatutako esperientziak ez errepikatzearen berme hoberenetako bat iraganean gertatu zen ororen egia ezagutzea da.

Gaur egun oraindik ez dakigu gertatu zen guztia: ez ditugu ezagutzen bizitzarako eskubidearen inguruan izandako urraketa askoren xehetasunak; oraindik ez daukagu torturak Euskal Herrian, orokorrean, eta Nafarroan, bereziki, izan duen eraginaren argazki osoa; eta abar.

Erabateko justiziarako eta erreparaziorako bidea (baldin eta egunen batean horiek lortzeko aukera badago) luzea izanen da oraindik. Beraz, iruditzen zaigu nahitaezkoa dela iraganari buruz hitz egitea. Hitz egitea gure artean, baita urte askotan elkarri aurka egin ziotenek ere elkarren artean; zentzu kritikoz hitz egitea, norberaren eta besteen akatsak kritikatu eta asmatzeak aipatuz.

Hitzaren balioan sinesten dugu. Baina horretarako, ezinbestekoa da elkarri entzun nahi izatea eta egia, min ematen duen eta mikatza den egia, ezagutzeko premiaren alde jartzea.

Ahaleginak egin behar ditugu gaur egun iluntasunean jarraitzen duten gertaera horiek guztiak argitara ekartzeko. Mekanismoak ezarri behar ditugu gertaera horiek ezagutzeko, agerian

jartzeko. Beste edozein jarduketaren ardatzak sufrimenduaren argazki global bat edukitzea izan behar du, egon litezkeen konponbide guztiekin, behar adinako argitasunarekin.

Kezkatuta gaude bizitzarako eskubidearen urraketa-kasu batzuk ezkutatu nahi izan direlako behin eta berriz, eta ohikoa denez, ikerketarik egin ez delako. Egiaztatu dugu ez dagoela daturik, ez dela kontrastatu, ez dela ikerketarik egin, eta, bereziki Espainiako justizia aipatuko dugu; izan ere, justizia horrek beste alde batera begiratu zuen.

Horrela, bizitzarako eskubidearen urraketa objektiboki eragin duten gertaerak legitimatzen dira, beren errekonozimendua indargabetzen da bidezko defentsako jarduketa polizialak direla edo horrela beste kalte bat saihesten zutela esanez justifikatu nahi direlako.

Arazoa da Espainiako justiziak aztertu nahi izan ez zituen bideetara jotzen dela, beste biderik eman gabe, ikerketarik eza hori ordeztu dezaketen beste tresna batzuk proposatu gabe.

Bizitzarako eskubidearen urraketaren gertaerak baztertzeak, saihesteak edota justifikatzeak urrundu egiten gaitu benetako elkargunetik: giza eskubideen urraketari eta sufrimenduari buruzko mapa osoa eta globala egitea. Mapa hori elkarrekin osatzea da benetako erronka, eta, gure ustez, Bizikidetzak Planak erronka horri egin behar dio aurre.

Ezinbestekoa da ez ahaztea gatazka politikoaren testuinguruan bizi izandako konfrontazio armatutik eratorritako tragedia. Gertatu zen guztia ezagutu behar dugu etorkizunean horrelako ezer ez dela gertatuko bermatu ahal izateko.

Giza eskubideen urraketa guztiak ez ezik, testuinguru horretan sortutako sufrimendu guztiak ere erroldatu, errekonozitu, konpondu eta bildu egin behar dira memoriaren politika instituzionaletan ere.

Egiari Zor Fundazioak uste du gertatutako giza eskubideen urraketek garrantzi eta inpaktu handia izan dutenez, urraketa guztien balioespen zehatza egin behar dela, baita Estatu Espainolak egindako urraketena ere. Hain zuzen ere, Estatuak egindako giza eskubideen urraketak hain handiak eta larriak izan direlako, oso larria baita herritarren giza eskubideak bermatu behar dituen eskubide horien zigorra izatea. Osterantzean, aterako litzatekeen idazketak alderdi baten kontaketa sortzen lagunduko luke.

Mapa horrek, gainera, oraingo kontuan hartu ez diren, baina gobernuak eta legebiltzar-arkuek terrorismoaren aurkako estualdian (beti lehentasuna emanez eskubide oinarritzkoenak errespetatzeari) hartu eta babestu zituzten legeen, neurrien eta erabakien zuzeneko ondorio diren biktimazio-inguruabarrak ere kontuan hartu beharko lituzke.

Euskal presoek sakabanatzea eta urruntzea dela-eta bizi galdu duten pertsonen hitz egiten ari gara; bizi espetxean edo erbestean galdu duten pertsonen, pertsona horien osasuna (fisikoa edo mentala) zaindu behar zuenak ez duelako zaindu; eta abar.

Memoria inklusiboa.

Giza eskubideen urraketan eta sufrimenduaren mapa oso eta global horren gainean eutsi ahal izanen zaio memoria inklusiboari, baita giza eskubideen urraketan biktima izan diren pertsona guztiak, berdintasun-printzipioaren arabera, berdintasunean erreparatzeko legezko esparruari ere.

Oinarri horien gainean eutsi ahal izanen zaizkie memoriaren kontakizunei, gertaerak justifikatzeko asmorik gabe, gertaerak azaltzen dituztenei. Ezer legitimatu gabe, beren arrazoiak, inguruabarrak eta ondorioak azaltzen dituztenak.

Memoria beharrezko mekanismo bat delako berriro ez gertatzeko.

Memoriak ez luke inoiz beste ezein interesen zerbitzura dagoen tresna bat izan behar: biktima guztiek, sufrimendu guztiek, beren lekua izan behar dute, tratamendu bera izan behar dute, ikusgarritasun bera izan behar dute eta berdin tratatu behar dira, sortutako mina eragin duen indarkeria-seinalearen arabera kategorizatu gabe.

Iraganean gertatutakoaren memoriak zuzenean interpelatzen gaitu berriro ez gertatzeko bermatzaile gisa, eta oraina nahiz etorkizuna blindatzera behartzen gaitu, inork gehiagok ez pairatzeko inoiz beste batzuek pairatu duguna.

Uste dugu memoriaren ikuskera horrek, ikuskera anitzak eta irekiak, inor baztertzen ez duenak, etorkizuneko Bizikidetzaren Planaren oinarria izan behar duela.

Denbora-eremuari buruz.

Egiari Zor Fundazioak badaki askotan zaila dela jarduketaren denbora-eremu jakin bat zehaztea, gure herrialdean bizi izandako gatazka politikoak oso une historiko zabalak eta memoria kolektiboa oso gogor markatu duten mugariak barne hartzen dituelako.

Hainbat erakundek, azterlanek eta txostenek ETArek sorrera hartu dute erreferentziatzat; edo erregimen frankistak 1956. urtean dekretuz agindutako lehen salbuespen-egoera; edo Franco diktadorearen heriotza (1975); Konstituzioa onartu zen urtea, 1978, eta trantsizioaren hasiera; eta abar.

Hala eta guztiz ere, guri iruditzen zaigu gertatutako giza eskubideen urraketa guztiak bildu nahi dituen mapa bat egiterakoan, ahalik eta zehatzenak izaten saiatu behar dugula gatazka politikoaren testuinguruan izan diren indarkeriazko adierazpenen jatorria eta emaitzak diagnostikatzeko garaian. Eta, zalantzarik gabe, gure azken gatazka politikoaren indarkeriazko jatorrietara jotzen dugunean, gure memoria burdinaz markatzen duen eta gure herriak gaur egun arte bizi izan duen indarkeriazko *continuumaren* abiapuntua den mugari bat aurkitzen dugu: bando matxinatuak 1936ko uztailean egindako Estatu Kolpea.

Beraz, Egiari Zor Fundazioak uste du erreferentziatzko abiapuntua, zalantzarik gabe, data horrek izan behar duela.

Historia ezin da zatitu interes ideologikoei soilik erantzunez. 1936ko Estatu Kolpetik gaurdaino, indarkeriak ez du etenaldirik izan Euskal Herrian. Hori da erreferentziatzat hartu beharko litzatekeen errealitate historiko objektiboa.

Gainera, uste dugu azterketa-mugek gaur egun arte iritsi beharko luketela, gatazka politikoak oraindik ere jarraitzen duelakoan gaudelako. ETAk jarduera armatua 2011n behin betiko amaitu ondoren ere jarraitu da indarkeria polizialaren kasuak izaten, heriotzak espetxean (Nafarroako herritarren heriotzak barne), jazarpen ideologikoa, sakabanaketa, atxiloketa

politikoak, hedabideen eta mobilizazioen ilegalizazioak, eta abar, eta horiek guztiak ezin dira motibazio politikoaren testuingurutik kanpo utzi aztertzen ari garen gai honetan.

Gatazka politikoak irauten du oraindik eta urraketek ere bai, nahiz eta ETAk dagoeneko ez hil. Eta hori kontuan hartu behar da nahitaez.

Biktimak: askotariko ikuskera.

Indarkeriaren ondorioak izugarriak eta tragikoak izan dira bizi dugun gatazka politikoaren testuinguruan. Zeinu desberdineko indarkeriak izan dira gure geografia osoan eta ezin da ukatu sufrimendu handia sorrarazi duela horrek.

Agerikoa da gizartea une erabakigarri batean dagoela herri honetako bakearen, bizikidetzaren eta normalizazio politikoaren erronken aurrean.

Erronka horiek bidea ireki dute hainbat urtetan gatazkan bizi izan ondoren, giza eskubideak urratu ondoren, eta indarkeria eta borroka soziala bizi izan ondoren.

Gaur egun egoera egokia dugunez gatazka gainditzeko, gatazka eragin zuten arrazoiak ez ezik, gatazka horretatik eratorritako ondorioak ere nahitaez landu behar dira, eta gure ustez, egiaren, gertatutakoaren kontakizunaren eta banakako memoriaren nahiz memoria kolektiboaren ekarpen gisa egin behar da. Hori da Bizikidetzaren Planaren funtsezko erronketako bat.

Egiari Zor Fundazioan parte hartzen dugun Estatuko biktimei iruditzen zaigu lehentasunezko gaia oinarri politikoak ezartzea dela, azken hamarkada hauetan gure herrian gertatutakoa berriro ez gertatzeko inoiz.

Printzipio hori oinarritzat hartuta, giza eskubideen urraketei buruzko kontakizun guztiek, jazoera guztiek, ikusgarritasun-maila, gizarte-gaitzespenaren maila eta argitzeko ahalegin-maila bera eduki behar dute, eta kontaketa batzuk handiesteko eta beste batzuk ezkutatzeko edo txikiagotzeko ohiko joera gainditu behar da.

Badakigu biktimen iritzia askotarikoa eta plurala dela Euskal Herrian; horregatik, gure iritzia, gure egoera eta gure existentzia ere islatuta egonen diren guneak eta ekimenak sortzea eskatu behar dugu.

Irekitzen diren aukera horien aurrean eta gizarteak nabarmen babesten dituen asmo horiek zapuzteko arriskuen aurrean, Egiari Zor Fundazioan elkartzen garen biktimok gure ekarpen apala egin nahi dugu.

Gure ustez, Euskadiko eta Nafarroako gizarteak azken urte hauetan nabarmen erakutsi du oso bilakaera positiboa izan duela giza eskubideak defendatu eta errespetatzeari dagokionez. Gure ustez, bakearen eraikuntzaren eta bizikidetzaren oinarrien abiapuntuak pertsona guztien eskubide guztiak errespetatzea izan behar du.

Biktimok ez dugu errealitate homogeen bat eratzen.

Biktimen mundua zabala eta konplexua da; giza eskubideak urratzen dituzten jarduketa desberdinetatik dator; hainbat gaitan (hala nola, errekonozimendua, justizia, erreparazioa, ikusgarritasun-maila....) oso errealtate desberdinetan du abiapuntua.

Adibide askok agerian jartzen dute jasandako indarkeriaren jatorriaren aldetik ere ez dagoela homogeneotasunik. Minaren kudeaketari dagokionez ere ez dago biktima guztiek partekatzen duten errealtate berdinek. Aniztasunak ideologikoa dena, orainaren aurrean dagoen jarrera eta etorkizuneko erronken aurrean kokatzeko modua hartzen ditu barnean, etikoa denaren gaia hartzen du barnean, eta beste hainbat gai.

Horregatik, guk uste dugu etorkizuneko Bizikidetzaren Plan Estrategikoak sektore horretan dagoen aniztasuna hartu behar duela kontuan, gure herrian dagoen aniztasun sozialaren isla baita.

Erreparazioa berdintasunean emateko lege-esparrua.

Giza eskubideen urraketa berberen aurrean, egia, justizia, errekonozimendua eta erreparazioa lortzea berdina izan behar du biktima guztientzat, salbuespenik gabe. Printzipio hori da Egiari Zor Fundazioak lortu nahi dituen helburuak hobekien laburtzen dituen, eta uste dugu biktimei dagozkien eskubideak emateari dagokionez, Bizikidetzaren Planak bere barnean hartzen dituen lan-dinamikak arautuko dituzten printzipioetako bat ere izan beharko lukeela.

Horregatik, gizarte gisa beharrezkoa da errekonozimendua eta erreparazioa emateko berdintasunezko lege-esparru integrala –gaurdaino pairatutako bazterkeria sistematikoa zuzenduko duena– edukitzea. Estatuko aparatuek erabilitako indarkeriaren biktimok pairatzen dugun bazterkeria.

Zehazki, Egiari Zor Fundazioak eskatzen du Bizikidetzaren Plan Estrategikoaren lehentasunak honako hauek izatea: Giza eskubideen urraketaren biktimei Errekonozimendua eta Erreparazioa emateko Legea osorik garatzea; Lege hori abian jartzea funtsezko gaia izatea Nafarroako gobernuarentzat legealdi honetan; eta formula bilatzea legez onartutako legeak abian jarri ahal izateko.

Estatuko biktimek jaso duten erreparazio-maila kategorizatu egin da. Justizia eskuratzea, egia judizialaren ezarpena, egileak zehaztea eta zigorra jartzea eta betetzea ere kategorizatu dira, errekonozimendua emateari eta erreparazioa eskuratzeari buruzko legeen babesean.

Kategorizazio hori inola ere onartu ezin den mailaketa bat da, biktima batzuk baztertu egiten direlako beste batzuekin alderatuta.

Badakigu zaila izanen dela Espainiako Justizia Administrazioaren aurrean tratua berdina izatea, egia baita Administrazio horretatik ezin dugula ia ezer espero.

Erreparazioa emateko beharrezkoa da, halaber, giza eskubideak urratzeko erabaki politikoak hartu zituzten eragile guztiek erantzukizunak hartzea beren gain zintzoki, eta are gehiago erantzukizun instituzionalak betez edo boterea erabiliz hartu zituztenek.

Guk uste dugu gai honek ere, eskaera gisa nahiz gertaerak ikertzeko/argitzeko ekimen gisa, bere lekua izan behar duela Planean.

Bestalde, min handiz egiaztatu dugu sufrimenduaren unibertso horren zati garrantzitsu baten erantzule direnen gorespen etengabea eta akritikoa egiten dela. Gatazkan betetako zerbitzuengatik militarrek edo Estatuko Segurtasun Kidegoak eta Indarrak goresteko, goratzeko, domina jartzeko edo saritzeko ekitaldiek gure mina berritu, zauriak ireki, gure sentimenduak mugitu eta erreparaziotik urrundu besterik ez dute egiten.

Aitzitik, guri oinarri etikorik gabeko legeak aplikatzen dizkigute, eta eraildako gure ahaideak edo haien heriotzen inguruko inguruabarrak gogora ekartzea delitu bihurtzen dute.

Mota horretako gaiei aurre egitea ere beharrezkoa da bizikidetzera eraikitzeko.

Foro Sozial iraunkorra

Etorkizunari buruzko azterketak oraindik aipatu ez ditugun hiru gakoetan jarri behar du arreta: biktima guztien gaia eta, jakina, memoriaren gaia; baina hirugarrena Liburu Zuri honetan bilduta ez dagoen eta sartzea iradokitzen dugun alderdia izanzen litzateke: presoen eta iheslarien (edo deportatuen) gaia.

Biktimei dagokienez, hiru kontu.

Lehena. Ezer esan aurretik, adierazi behar dugu erabat errespetatzen dugula biktima bakoitzak bere mina kudeatzeko erabiltzen duen bidea. Baina, bizikidetzaren ikuspegiari, garrantzitsua da pairatutako mina positibo bihurtuz eta elkarrekiko errekonozimenduaren eta adiskidetzaren sozialaren aldeko dinamikan parte hartuz asmatu duten biktimen esperientzietan jartzea arreta. Eta adibide ugari daude biktimen artean.

Bigarrena. Aurrera egin behar dugu biktimak ez direla alde batekoak edo bestekoak dioen ideia horretan. Biktimak gizarte osoarenak izan behar dute eta guztiok babestu behar ditugu.

Hirugarrena. Biktima guztiek egiarako, justiziarako eta erreparaziorako duten eskubidea errekonozitzeko egindako urratsak egiaztatzea. Duela oso gutxi pentsaezinak ziren urratsak eta adostasun zabalak, distantziakidetasun faltsuetatik eta nahi diren "zuritzeetatik" urrun, biktimei dagokien zentraltasuna eman nahi dietenak. Hala eta guztiz ere, azken alderdi horrek ere ez digu ahaztarazi behar, arazoaren 26ko Parlamentuaren Hemizikloan entzun genuen bezala, oraindik ere bazterkeriak daudela biktimen artean eta Nafarroako ganberak onartutako 16/2019 Legeari jarritako errekurtsioek segurtasun falta handia sortzen diela biktimei eta errekonozimendu instituzionala lortzeko urrats irmoak egitea eragozten duela.

Memoriari buruz.

Foro Sozialak memoria kritiko inklusiboa lortu nahi du. Bizi izan dugunarekin zorrotza, norberaren erantzukizunarekin zorrotza eta biktima guztien memoriari dagokionez

zorrotza den memoria, baina kontakizun guztiak entzun ondoren, etorkizunera begiratzen jakinen duen memoria.

Joan den azaroaren 20an, Kondestablearen jauregian, Guillermo Múgicak adierazi zuen memoria-ariketa egin ahal izateko, subjektuak eta subjektu bakoitzak ematen dituen ikuspegiak edo ikuspuntuak eduki behar direla kontuan. Zeren *“begiradak desberdinak badira, kontakizunek ere halaxe izan behar baitute”*.

Hortaz, kontakizun guztiak, ikuspegi guztiak partzialak izanen dira, eta, horregatik, ez litzateke bakar bat ere *“egia absolututzat”* hartu behar.

Guillermo Múgicaren arabera, benetan garrantzia duena da *“ikuspegi bakoitzak, kontakizun partzial bakoitzak, memoria kolektibo bat egiten laguntzeko aukera eman dezala”*. Baina, horretarako, Guillermo Múgicak adierazi zuen oso garrantzitsua dela *“guztiek elementu partekatutako edukitzea: kontakizun guztiak biktima guztiak kontuan hartuta egitea; guztiak beren partzialtasuna aitortzea; pertsona guztien duintasuna ez ezik, eragindako mina eta bidegabekeria ere aitortzea guztiek, baita gizarteak bere osotasunean duen erantzukizuna ere”*.

Alabaina, egiaztatu dugu gizartean aurrerapen asko egin badira ere, alderdi politikoen artean ez dela aurrerapenik lortu gai horri buruz behar diren gutxieneko adostasunetan. Batzuek *“kontakizunaren borroka”* deitzen dutena da. Egiaztatu dugu, kontakizunaren gaiari dagokionez, alderdien arteko bidezko eztabaida noria bat bezalakoa dela, argudio berak errepikatzen dituen, aurrera egiteko gauza ez dena eta gainerako gaietan aurrerapen irmoagoak baldintzatzen dituen.

Hirugarren gakoa: presoen, iheslarien eta deportatuen gaia.

Gai hori konpontzea, espetxeari buruzko legeak egungo errealitatera aplikatuz, presoek buruzko ibilbide bat –eragindako kaltearen errekonozimendua biltzen duena– izanik, bizikidetzat demokratikoari egiten zaion ekarpen garrantzitsua izanen litzateke.

PSN, Geroa Bai, EH Bildu, Podemos-Ahal Dugu, Izquierda-Ezkerra alderdiek eta Nafarroako sindikatu guztiek gaixo dauden presoek eta hurbiltzearen inguruan dagoeneko lortu dituzten akordio puntualek nahikoa kanpamentu nagusi izan beharko lukete beharrezkoak diren ondorengo adostasunak lantzeko.

Amnistia Internazionale

Gerra Zibilari eta frankismoari dagokionez, erakundeek honako hau egin beharko lukete:

- Rol aktiboa hartzea Gerra Zibilak eta frankismoak iraun zuten bitartean desagertze behartuen biktimen gorpuzkiak identifikatzeko eta haien ahaideei itzultzeko; haur jaio berrien lapurretaren eta/edo haien identitatea ordeztearen biktimei laguntzeko eta babesteko neurriak sustatzea. Gainera, beharrezkoak diren jarduketak eta autonomia-

araudia sustatzea biktimen eta haien ahaideen egia, justizia eta erreparazioa bermatzeko.

- Estatuko lege-ekimenak bultzatzea nazioarteko zuzenbideko krimenek ezin izanen dutela amnistia lortu edo ezin izanen direla preskribatu bermatzeko eta hainbat kontzepturen (desagertze behartua edo tortura, adibidez) tipifikazioa nazioarteko zuzenbidearen parametroetara egokitzeko. ETAREN jarduera armatua amaitu ondorengo testuinguruan, Amnistia Internazionalak honako hau eskatzen die Gizarteari eta Erakundeei:

- Giza eskubideen aurka ETAK egindako abusu larrietarako zigorgabetasun-eremurik ez dela izanen eta Estatuko Segurtasun Indarrei eta Kidegoei egotzitako giza eskubideen urraketa larrien salaketak ikertuko direla bermatzea.

- Pertsona guztiek egiarako, justiziarako eta erreparaziorako duten eskubidea ziurtatzea, ETAREN eta beste talde armatu batzuen biktimentzako (GALen biktimak barne) kalte-ordaina, errehabilitazioa, gogobetetzea eta errepikatuko ez delako bermeak barne.

- Horrek torturaren eta beste tratu txar batzuen biktimak barne hartzen ditu. Horretarako, terrorismoaren aurkako borrokaren testuinguruan egindako giza eskubideen urraketak identifikatu behar dira, sakonki eta modu bateratuan, bereizitako datuak gehituta eta genero-ikuspegia bermatuz (urraketa horiek emakumeengan izan duten inpaktua zehaztuko da) eta inplikaturako agintaritzei eskatu beharko zaie eragindako kaltearen errekonozimendu publikoa egin dezatela.

Fermín Rodríguez

Ondo dago mota guztietako indarkerien biktima guztiak, guzti-guztiak, aintzat hartzea, bai borroka armatua erabili zuten erakundeek eragindako indarkerien biktimak nahiz polizia kidegoek eta parapolizialek egindakoenak, baina Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak ez du argudiatze horretan geratu behar, errekonozimendua ezin da inoiz bakarrik joan, giza eskubideen urraketa guztien egia ezagutzeko eskubideari eta justiziarako tratu bidezkoa eta inpartziala emateko eskakizunari lotuta joan behar du. Horri memoriarako eta errepikatuko ez delako bermeetarako eskubidea gehitu behar zaio. Planak ez du kategoriarik ezarri behar biktimen artean, ez du sufrimendua kalibratu behar edo ez du zifrarik jarri behar mahai gainean, hori guztia errorea baita. Biktima asko izan dira, gehiegi eta desberdinak, begiratzen den lekutik begiratzen dela. Guztiok elkarrekin biziko garen gizarte bat nahi badugu, ezin gara amnesia, ahaztean edo “orria pasa batean” oinarritu, bidegabekeriak edo konpondu gabeko kasuak atzean utzita. Planak ahaleginak egin behar ditu memoria aktiboa, bizi izan genituen gatazkaren arrazoiak aztertuko dituenak, lortzeko. Astakeria haiek saihesteko gai izan ez ginenez, gertaera haien egiazko memoria ezartzeko gai izan gaitezenez gutxienez.

Fernando Armendáriz

Krisi politiko batek gatazka bortitz bat eragiten duenean, kausak hasieran beti du zerikusia Giza Eskubideak gatazka konpontzeko tresna gisa alde batera utzi izanarekin. Bere garapenean zehar, historiako borroka armatu handietan ikusi dugu, errukirik gabe

zapaltzen dituztela, bereziki babesik gabeko pertsonenak. Amaieran, ez badira kontuan hartzen bidezko konponketarako gida gisa, gaitz osatuko da eta modu batera edo bestera agertuko da, noiz gertatzen den garrantzirik izan gabe. Hori agerian jartzen duten zenbait memoria historiko daude munduan.

Oso garrantzitsua da biktimak kontuan izatea, biktima guztiak, eta biktima gisa errekonozitzea haien konfiantza lortzeko eta indarkeria desberdinetako biktimen arteko elkargunea eta errekonozimendua faboratzeko. Biktimak subjektu aktibotzat hartu behar dira bizikidetza sortzeko eta zeregin garrantzitsua izanen dute, baina ez erabatekoa. Biktimak ororen gainetik pertsonak dira, eta pertsonak diren aldetik, eskubideak ez ezik, betebeharrak ere badituzten subjektuak, beren ideologia eta sentsibilitatea dute, eta biktima gisa definitzen dituen eragindako kalte bidegabea eta pairatutako sufrimendua da.

Aitor

Beharbada "Giza Eskubide Unibertsalak" premisak konnotazio globala eta garrantzia emanen lioke

“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarra

Planak askatasun-gabezien eta desberdintasun sozialak ezartzeen egoera historikoei buruzko memoria kritikoa egiteari heldu beharko dio, eta egoera horien arrazoiei eta ondorioei nazioarteko giza eskubidea aplikatzearen esparruan egin beharko zaie aurre; eta memoria inklusiboaren bitartez egia ezagutzearen, justizia eraginkorra egitearen eta erreparatze-neurriak (sortutako indarkeriaren biktima guztiei errepikatuko ez dela bermatzea barne) ezartzearen helburu den emaitza gisa; horretarako, konfiantza berreskuratu beharko da pertsonen eta erakundeen artean, giza eskubideekiko konpromisoak finkatu beharko dira eta gorrotoa, intolerantzia, abusuak eta indarkeria desaktibatu, deslegitimatu eta desagerrarazteko ekintzak sortu beharko dira.

*(“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarrak **Hobetzeko proposamenen motibazioa**) dokumentua erantsi du*

Salhaketa

Beharrezkoa da memoria kritiko horren eraikuntzan 1936tik gaur egun arte komunitate honetan izandako gertaera traumatiko guztiak barne hartzea. Beharrezkoa da, gainera, prozesu honetan Foru Administrazioaren errekonozimendu esplizitua jasotzea Estatuak nahiz administrazio autonomikoei kalte gehiago egiteko eta gizartea beldurtzeko askatasun-gabetzea erabili dutela eta erabiltzen dutela onartuz. Halaber, Foru Administrazioak errekonozitu beharko du askatasunaz gabetutako pertsonen eskubideen urraketa onartu dela (eta onartzen dela) eta eskatu dela (eta eskatzen dela) unean-unean agintzen duten goragoko interesak babestearen erantzukizunpean.

Urraketa horiek torturak, tratu txarrak edo tratu gogorak, ankerrak edo umiliagarriak izan dira eta oraindik ere badira.

Horrela, beraz, onartu behar da Estatuek eta administrazio autonomikoek ez dutela inoiz gehiago justifikatu ahal izanen berriro presoan edo askatasunaz gabetutako pertsonen eskubideen urraketa ezein justifikaziotan oinarrituta.

Onartu eta jaso behar da, gainera, indarkeria instituzionala dagoela eta administrazio publikoek indarkeria hori erabiltzen dutela pertsonen aurka egoera askotan eta hainbat modutan. Indarkeria instituzional hori ezin da inoren aurka erabili, pertsona askatasunaz gabetuta egon ala ez, eta inolako inguruabarretan. Adierazi nahi dugu indarkeria hori erabiltzen dela oinarrizko eskubideak (etxebizitzarako edo osasunerako eskubideak, adibidez) bermatzen ez diren unetik eta eskubide guztiak bermatzen ez direnean pertsona guztientzat.

Iruñeko espetxean askatasunaz gabetuta dauden pertsonen zehazki dagokienez, Nafarroako administrazioak indarkeria instituzional hori onartu du eta onartzen du herritar asko bakarrik uzten dituenean, Iruñeko espetxeari buruz dituen funtzioak lagaz, espetxeari buruzko espetxe-eskumenak bere gain ez hartuz eta presoan eskubideen urraketa onartuz eta eskatuz. Urraketa horiek torturak, tratu txarrak edo tratu gogorak, ankerrak edo umiliagarriak izan dira eta oraindik ere badira.

Dena den, askatasunaz gabetutako pertsonen buruz hitz egiten dugunean, ezin dugu presoetan bakarrik pentsatu, baizik eta komisarietan atxilotutako pertsonak, adingabeen zentroetan askatasunaz gabetutako haurrak eta Atzeritarrentzako Internamendu Zentroetan atxilotutako migratuak ere kontuan izan behar ditugu. Horiek guztiak foru-administrazioaren arreta sakona merezi duten guneak dira.

Horretarako, Salhaketa Nafarroak proposatzen du tortura prebenitzeko erakunde bat sortzea, askatasunaz gabetutako pertsona guztien eskubideak bermatuko dituen, baita indarkeriazko jardunak desagerrarazi eta jardun horien prebenituko dituen ere.

Azkenik, adierazi behar dugu Salhaketa Nafarroak egindako txostenean, "Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartzea espetxe eskumenak, bultzada baten beharra" izenekoan, salatu genuela *"80ko hamarkadatik aurrera, Nafarroako erakundeek Iruñeko espetxeari buruz esleituta zituzten eskumen historikoak laga dituztela arian-arian. Horrela iritsi gara egungo egoerara, zeinetan esan dezakegun Nafarroako Komunitateak ia ez duela eskumenik eta betebeharririk espetxe-alorrean.*

Salhaketa Nafarroak foru-gobernuari eskatzen dio espetxe-alorreko eskumen guztiak har ditzala bere gain, bere espetxe-politika egiteko metodo gisa, foru-eremutik gauzaturik politikak ekonomiko eta sozialekin koordinatuko dena, egiturazko eta aldizkako pobreziazko desager daitezkeen lan egiten duena. Zeren pobreziazko kontrakoa ez baita aberastasuna, justizia baizik.

3. kapitulua. Giza Eskubideen errespetua

Egiari Zor Fundazioa

Jasandako era askotako biktimaziotik abiatuta, gure esperientziak ahalmena ematen digu heriotzak, hilketa estrajudizialak, desagertze behartuak, zauriak, torturak, mehatxuak eta, oro har, giza eskubideen urraketa oro drama bat dela esateko, gizabanako mailan nahiz maila kolektiboan.

Gure herrialdean arrazoi politikoko indarkeriaren testuinguruan pairatutako giza eskubideen urraketa-gertaerak behin eta berriz errepikatzea benetako tragedia izan da milaka familiarentzat, eta ezinbestekoa da tragedia hori ezagutzea, errekonozitzea eta erreparatzea, banan-banan, salbuespenik gabe. Ez da tragedia bakar bat ere ahaztearen tiraderan baztertu behar.

Guztiok landu behar dugu enpatia gizartean, eragile politikoekin, sozialekin eta instituzionalekin giza eskubideen bermea berrezartzeko, giza eskubideak betetzeko eta etorkizunerantz bideratzeko.

Pertsona guztientzako eskubide guztiak babestea konpontze sozialeko elementu bat izan behar du.

Porrot kolektiboa da gure abiapuntua: inork ez zuen jakin giza eskubideen urraketen igoera hori eteten. Inoiz gertatu behar ez zuten, baina denbora luzez iraun zuten gertaerak ezabatzeko elkarrizketarako, akordiorako eta negoziatorako bide guztiek huts egin zuten. Horren ondorioa giza eskubideen urraketen koadro iraunkorra eta agerikoa da.

Gaur egun prozesu hasiberri batean baino ez gaude giza eskubideen urraketak egungo gertaerak ez izateko, iraganekoak baizik. Prozesu hori nahitaez blindatu behar dugu. Blindatu egin behar dugu kosta ahala kosta.

Ikuspegi horretatik, "inoiz gehiago ez" jarrera etikoa berresten dugu. Inoiz gehiago ez giza eskubidea urratzeko gertaera bakar bat ere. Inoiz gehiago ez indarkeria edo jazarpen politikoko gertaerarik. Inoiz gehiago ez idazpen berririk oinarritzko printzipio demokratikoen urraketen erregistroan. Inoiz gehiago ez sufrimendurik herri honetako familientzat.

Horregatik, gure ikuspegitik, oraindik irauten duten indarkeriazko adierazpen guztiak behingoz amaitzea eskatzen duten eremu sozial, politiko eta instituzionaletako ahotsen falta igartzen dugu herrialde honetan.

Gure ustez, Plan honek bere egin beharko lituzke eta argi eta garbi adierazi beharko lituzke printzipio hauek.

Fermín Rodríguez Saiz

Askotan arinkeria handiz erabiltzen da Giza Eskubideen hitza, eta soilik gizartearen zati batentzat, aukera politikoentzat edo beste mota bateko aukerentzat abantailak

direnak ezkutatu egiten dira. Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nire ustez zail samarra den lana dauka gauzatzeko praktikan. Zaila presio-talde eta hedabide oso indartsuei eta, oraingoz, Giza Eskubideen kontzeptu erabat partzialak dituztenei egin beharko dielako aurre. Zeregin horrek batez ere arreta jarri beharko luke eskubide horiek ulertzeko gutxieneko kontzeptuak ezartzeko hezkuntza sozialeko kanpaina sakona egiten; esate baterako, Giza Eskubideak guztion ondarea direla ulertzeko, baita eskubide horiek errespetatzen ez dituzten pertsonenak ere. Ezin da inor torturatu, nahiz eta torturazailerik bat izan, eta ezin da inor erail, nahiz eta hiltzailerik bat izan. Planak, ahal duen neurrian, Giza Eskubideekin ahalik eta gehien bat datorren politika eskatu behar dio Estatu Espainolari, nazioarteko estamentu batzuek, Europako Parlamentuak, adibidez, Parlamentu horretako Giza Eskubideen batzordeak, zehazki, edo Nazio Batuen Erakundeak hainbat aldiz gaitzetsi duten politika, hain zuzen ere. Nazioarteko justiziak erreklamatzeko dituen pertsonen buruz Estatuak ezer ez esatea eta ezer ez egitea Planak salatu beharko lukeen zerbait da. Estatuak estraditatzeko eta epaitzeko ez dituen pertsonak. Espainiako Konstituzioaren 96.1 artikulua dioenez, "Nazioarteko tratatuak balioz eginak, Espainian ofizialki argitaratuz gero, barne ordenamenduaren parte izanen dira. Haien erabakiak bakar-bakarrik derogatu, aldatu edo baztertu ahal dira itun hauen arabera edo nazioarteko Zuzenbide arau orokorren arabera." Hau da, kontua ez da ez dagoela legerik, baizik eta ez dagoela borondate politikorik lege hori betetzeko. Bukatzeko, berriro erran nahi dut eskubide hauek pertsona guztiei aplikatu behar zaizkiela erabat, zeren salbuespenak ezartzen badira, ez baitira Giza Eskubideak izanen, beste zerbait baizik.

Nafarroako Foro Sozial Iraunkorra

Pozik gaude puntu honetan aurrerapen handiak izan direlako. Gaur egun, eragile guztiek, aho batez, uste dute funtsezkoa dela Giza Eskubideak zehatz-mehatz errespetatzea.

Ildo horretan, azaroaren 20ko mahai-inguruan Guillermo Múgicak egindako ekarpena bildu nahi dugu hemen. Guillermo Múgica oso kritikoa izan baitzen egungo gizarteak duen mehatxu-sentimendua etengabe hazten ari delako; izan ere, askotan "*justizia erraten dugu, baina mehatxua eskatzen ari gara*".

Hortaz, adierazi zuen bizikidetzaren eraikitze ezinbestekoa dela urruntzea eta mendekatzailerik eta zigortzailerik dena azpimarratzeari uztea justizia ulertzeko beste modu batzuen kaltetan: birgizarteratzea, erreparazioa, justizia trantsizionala...

Zeren, egiazko justizia posible izateko, eta etorkizun berri bat ahalbidetzeko eta finkatzeko, adierazi baitzuen bere ustez "*eskuzabaltasun-dosi handia behar dela*".

Nafarroako Amnistia Internazionala

- Estatuak erakundeekin dituen harremanen eremuan, Amnistia Internazionalak honako hau eskatzen du:

- Ekimenak bultzatzea, giza eskubideak babesteko nazioarteko tresnak – Estatuaren baimenik ez dutenak oraindik– berresteko estatuko legeriak.

- Aldaketa konstituzionalak eta lege-arlokoak (Zigor Kodea, Prozedura Kriminalaren Legea, Herritarren Segurtasunari buruzko Legea eta abar) bultzatzea, Espainiak giza eskubideen ahalik eta babes-maila handiena lortzeko nazioarteko estandarrekin bat etorri; bereziki alor hauetan: eskubide ekonomikoak, sozialak eta kulturalak babesteko bermeak eta agintaritza publikoek kontuak ematea askatasun publikoak eta adierazpen-askatasuna errespetatzeari dagokionez.
- Ahal den neurrian, eta banakako eskabidea izanez gero, agintaritza eskudunei eskatzea preso guztiek, ETAko presoak barne, beren errotze-lekutik hurbil bete ditzatela zigorrak.

- Atzerriko gobernu, erakunde edo erakundeekiko harremanei dagokienez:

- Kanpoko ekintzan, giza eskubideen defentsak giza eskubideen urraketa larriak egiten dituzten beste herrialde batzuetako agintaritzekin lortu behar den interes autonomikoa izan behar du, eta gai hori agenda politikoetan sartzen dutela, alde biko topaketa guztietan ez ezik, hainbat gairen inguruan (garapenerako lankidetzak, migrazio-kontrola eta enpresa-inbertsioa, adibidez) lortutako akordio eta hitzarmenen esparruan ere tratatuko dutela bermatuko dute.

- Ekimen eta adierazpen instituzionalak sustatzea giza eskubideen inguruko eta, bereziki, munduan emakumeek dituzten eskubideen, heriotza-zigorra abolitzeari eta adierazpen-askatasunaren inguruko erronka nagusiei dagokienez.

- Giza eskubideen defendatzaileek munduan egiten duten lanari ez ezik, giza eskubideen urraketan biktima direnei ere publikoki errekonozimendua eta laguntza emateko ekimenak sustatzea. Horretarako, adibidez, defendatzaileei eta biktimei laguntzeko eskaerak egitea biktimen jatorrizko herrialdeetako enbaxadei. Oso kontuan hartuta hainbat kolektibo kaltebera, hala nola genero-indarkeriaren, sexu-indarkeriaren eta salerosketaren biktima diren emakumeak, haurrak, kontzientzia-presoa eta LGBTiak.

- Ahal den neurrian, eta banakako eskabidea izanez gero, agintaritza eskudunei eskatzea preso guztiek, ETAko presoak barne, beren errotze-lekutik hurbil bete ditzatela zigorrak.

- Nafarroaren eremuan:

- Ezartzea, foru-erakundeetan ere, giza eskubideei buruzko nazioarteko mekanismoek giza eskubideei buruz Espainiari egindako gomendioak erabat aplikatzea, baita banakako kasuei buruzko erabakien gainekoak ere.

- Bereziki mehatxatuta dauden eskubideen titularren aldeko konpromisoak hartzea eta legezko bide seguruak sustatzea. Titular horiek, honako hauek dira, adibidez: genero-indarkeriaren biktima diren emakumeak, salerosketen biktima direnak, barne, besteak beste.

- Giza eskubideen inguruko prestakuntza Nafarroako erakundeen mendeko polizien prestaketaren funtsezko osagai bat dela bermatzea. Giza eskubideen printzipioak eta arauak sartzea eragileentzako protokolo eta jarraibideetan, manifestazioetan indarra erabiltzea espresuki arautzen dutenak barne. Barneko eta kanpoko mekanismoak ezartzea indarraren gehiegizko erabileragatik jarritako salaketan ikerketa sakona,

inpartziala eta eraginkorra egiteko, eta bidezkoa denean, dagozkion diziiplina-prozedurak eskatzea. Beharrezkoak diren neurriak hartzea bidez zaintzako kamerak jartzeko atxilotze-prozesu osoan.

Fernando Armendáriz Arbizu

Giza eskubideak ekintza politikoan, arau-garapenean eta herritarrekiko, hau da, Nafarroan bizi garen pertsona guztiekiko harreman instituzionalean txertatuz soilik uler daitezke giza eskubideak eta haien alde jardun, pertsona horien jatorria eta egoera edozein izanda ere, pertsona guztiok libre eta berdin jaiotzen baikara duintasunari eta eskubideei dagokienez. Aniztasuna errespetatuz soilik bizi daiteke berdintasunean. Arrazen eta jatorrien aniztasuna, sexu-aniztasuna eta adierazpen afektiboen, erlijioen eta kulturen aniztasuna, ideologiaren eta aukera politikoaren aniztasuna. Berdintasuna bizikidetzatza desberdina izanda ere, berdintasuna aukera eta identitate desberdinen errespetuan, horien aurrean mehatxatuak sentitu ordez aberastu egiten baikara.

“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarra

Beharrezkoa da gaur egun bizi dugun giza egoera hobeto ezagutzea eta sakonki ulertzea, gizabanakoen eta taldeen eskubideekiko konpromisoa finkatzea eta giza eskubideen errespetuan (nazioarteko eskubide humanitarioaren araudiaren esparruak jasotzen du) ongi oinarritutako justizia eta ekintza instituzionalaren aldeko lan-agendak egitea.

Aitor

Giza Eskubideen errespetuan ondo oinarritutako lan-agenda KOORDINATUAK ETA KOHESIONATUAK justizia integralaren eta ekintza instituzionalaren alde, BEREN ESKUBIDEEN URRAKETA PAIRATZEN DUTEN PERTSONA GUZTIEN ONGIZATEAN INPAKTUA SORTZEKO.

Ijitoen Idazkaritza Fundazioa

Giza eskubideak defendatzeko ardura duten Nafarroako administrazioek tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza kontuan izan behar dute, nazioartean eta Europan gai horri buruz dauden estandar guztiekin, antigitanismoa eta ijito herriaren kontrako diskriminazioa kontuan hartuta.

Gure ustez, garrantzitsua da diskriminazioaren aurkako Zuzenbidearen inguruko eta Biktimaren Estatutuari buruzko prestakuntza ematea eremu horretan funtsezkoak diren eragile guztiei: botere judiziala, fiskaltza, abokatutza, Nafarroako Arartekoa eta autonomiako eta tokiko segurtasun-indarrak eta -kidegoak.

Proposatzen dugu prestakuntza-plan zehatzak sustatzea tokiko eta autonomiako poliziarentzat aniztasuna kudeatzeari buruz eta polizia-identifikazioetan profil etnikoa erabil dadin prebenitzeko.

Salhaketa

Giza eskubideen errespetuaren alde lan egitearen barnean gizartea eratzen duten errealitate guztien ezagutza sartu behar da, eta arreta berezia eskaini behar zaio bazterkeria-arriskuan dagoen biztanleriari, horien artean askatasunaz gabetutako pertsonak daude. Nafarroako Gobernuako erakundeak eta gizarteak, orokorrean, jakin behar dute zer errealitate bizi duten Iruñeko espetxean; horretarako, eragina izan behar da bide politikoan eta sentsibilizazio komunitarioan.

Bide politikoa Nafarroako Gobernuak espetxearen alorreko eskumenak hartuz beteko litzateke. “Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartzea espetxe eskumenak, bultzada baten beharra” izeneko gure txostenean adierazi genuenaren arabera: Bi aukera ditugu gizarte gisa:

Lehenengo aukera orain arte bezala jarraitzea eta gure herrikideekiko betebeharrak lagatzea da, eta, horrela, pertsona gisa dituzten eskubideak sistematikoki urratzea.

Bigarren aukera honako hau da: gure heldutasuna erakustea eta gauzak hobeto egin ahal izateko aukeraren alde egitea beste leku bidezkoago batzuetatik, positiboak izateko pertsona guztien giza eskubideen errespetuan eta Nafarroako gizarte osoan; kontua izanen litzateke guri baimena ematea leku bidezkoagoak lortzeko erabateko autonomiaz.

Nafarroako Gobernuak ezin du Nafarroako herritarren arteko desparekotasunen egituraketaren alde egin, eta horren alde egiten du espetxearen harresien atzean osasun-laguntza jakin bat ematen denetik aurrera, eta espetxe barruko errealitatea oso bestelakoa denean: osasun mentaleko diagnostikoez arduratuko diren profesionalen eskasia, emakumeekiko arreta-ekasia edo, adibidez, azken asistentziarik eza mediko eskandalagarria espetxe osorako profesional bat bakarrik edukitzeagatik.

Badakigu espetxeko osasun-eskumena ez dela Nafarroako Gobernuarena, baina Gobernuak neurri aringarriak arautu ditzake eta arautu behar ditu espetxearen alorreko eskumenak lortu bitartean.

Egoera horien salaketa, besteak beste, eskubide oinarritzkoen urraketan aurrean bizkor erreakzionatzeko aukera, argudio gisa erabiltzen dira Salhaketa Nafarroak Nafarroako Gobernuari eskatzeko tortura prebenitzeko organo iraunkorra sor dezan.

Nafarroako Gobernuak berak “Programa-akordioa bizikidetzazko eta berdintasunezko legegintzaldi berritzaile eta aurrerakoirako” izenez ezagutzen den dokumentuan jasotzen du nahitaezkoa dela tratatu txarrei buruzko prebentzio-neurriak arautzea, dokumentu horretako “Justizia eta Barne-gaiak” atalaren 15. puntuan honako asmo

hau adierazten baita: “*Tratu txarrak prebenitzeko protokoloen ebaluazioa sustatuko dugu Nafarroako Gobernuaren eta tokiko entitateen menpeko atxilotze-gune orotan, eskubide horiek betetzea eta tratu txarren prebentzioa bermatuz*”.

Organo horrek Nafarroako torturaren errealitateari buruzko sentsibilizazioa eta azterketa jorratuko lituzke, eta tortura prebenitzeko eta desagerrarazteko neurriak prestatuko lituzke; aldizkako bisitak (edo inguruabarren arabera, organo horren iritziz beharrezkoak direnak) egingen lituzke Foru Gobernuaren menpeko atxilotze-guneetara (tokiko eta foruko komisariak eta adingabeen zentroak), baita espetxera ere; txostenak egingen lituzke giza eskubideak babestearen alorrean dauden gabeziak eta eskubideen urraketak detektatzeko, torturak edo tratu txarrak prebenitzeko eta salatzeko, osasun fisiko nahiz mentalari buruzko diagnostikoak dituzten askatasunaz gabetutako pertsonengan arreta berezia jarritz; hori guztia, askatasunaz gabetutako pertsonen eskubideen alde lan egiten duten erakundeekin elkarlanean.

Nafarroako Gobernuan makroespetxearekin bizi gara, eta bertan sistematikoki urratzen dira askatasunaz gabetutako pertsonen Giza Eskubideak.

Makroespetxe horretan, zigor-neurri hauek erabiltzen dira, besteak beste: ziegan bakartzea 14 egunez, eta zigor horiek medikuen irizpideen aurka ere aplikatzen zaizkie osasun mentaleko arazoak dituzten pertsonen. Nafarroako Gobernuak ezin du beste alde batera begiratu errealitate horren aurrean ezikusiaarena eginez eta herritarrak alde batera utziz. Ildo horretan, Nafarroako Gobernuak espetxe-erakundearen eskumena har dezala bere gain eskatzen dugu.

Foru-gobernuak espetxeen alorreko eskumena bere gain hartzen duenetik aurrera, Nafarroak bere espetxe-politika ezarriko luke eta askatasunaz gabetzen ez duten neurriak kudeatuko lituzkeen bulegoa sortzen lagunduko luke, eta horrela, erraztasun handiagoa izanen luke espetxe-erakundetik igaro diren pertsonak gizarteratzeko sarea koordinatzeko.

Hezkuntza-eremuko laneko bidetari dagokionez, eskatzen dugu alderdi hori espetxearen testuinguruan nahiz komunitatearen testuinguruan lantzea.

KOMUNITATEAREN TESTUINGURUA. Kontuan izan behar da Iruñeko espetxearen errealitatea ez ezik, Nafarroako presoan edo Nafarroan finkatuta dauden presoan errealitatea ere ezagutzeko eta ulertzeko premia dagoela.

Salhaketa Nafarroak bakearen kulturaren inguruan sentsibilizatzeko tailerrak eta gatazkak konpontzeko ordezkotako metodoak ezartzeko eta gauzatzeko aukera du. Pertsonen arteko bizikidetzaren errespetuzkoagoa izan dadin eta zigorrari alternatibak bilatzearen alde egiten duena izan dadin lortzeko. Gainera, haren oinarriak gatazkak konpontzeko ordezkotako ereduak (zigor-jurisdikzioa alde batera utzita) izanen dira. *Delitua* gizartearen balio garrantzitsuenak (partikularrak edo kolektiboak) eraginpean hartzen dituen gatazka sozialtzat hartzen dugu, eta, ezaugarri hori duenez, uler daiteke eta ondoren konpon daiteke zigor-prozesua eta askatasunaz gabetzeko zigorra baino legezkoagoak diren prozesuak eta baliabideak erabiliz.

IRUÑEKO ESPETXEAREN TESTUINGURUA. 2003. urteaz geroztik, Estatuko Gobernuak eta Nafarroako Foru Komunitateak bi erakundeen arteko lankidetzaz-hitzarmen bat sinatuta daukate Iruñeko Espetxeko hezkuntza-alorrari buruz. “Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartzea espetxe eskumenak, bultzada baten beharra” izeneko gure txostenean adierazten dugunaren arabera, Nafarroako Gobernuaren Hezkuntza Departamentuak honako konpromiso hau hartu zuen Hitzarmen horretan:

- Bere lurralde-eremuan finkatutako Espetxean hezkuntza-zerbitzua ematea Nafarroako Foru Komunitateko helduen hezkuntza-planen esparruan, zentro horietako presoen premiak eta berezitasunak kontuan hartuta.
- Aurreko irizpideak aplikatzearen ondorioz sortzen den hezkuntza-programazioa Espetxearen programan txertatzen laguntzea, eta Espetxe Administrazioak egiten dituen gainerako programazioekin lotura izan dezan laguntzea.
- Espetxeko hezkuntza-unitateei Komunitateko helduen hezkuntza-sare publikoan dauden gainerako hezkuntza-unitateei ematen zaien arreta bera ematea, espetxe-baliabidearen berezitasunen eta, hala badagokio, presoek gabezien arabera dagozkion egokitzapenak alde batera utzi gabe.

Aipatutako txostenean, Iruñeko espetxeko hezkuntza-eremuaren egoera prekarioari buruzko diagnostikoa egin dugu.

Jarraian, laburpen batzuk eginen ditugu, foru-gobernuak hartutako konpromisoen benetakoa garapena eskatzeko justifikazio gisa balio dutenak, adierazten ditugun gabeziak konpontzeko:

- *Espetxean, “Modulu Soziokulturala” izeneko modulua dago, espetxean dagoen hezkuntza-eskaintzari buruzko oro egin ahal izateko bertan...; nolana ere, gaur egun, zenbait jardura egiten diren arren, gutxiegi erabiltzen da. Modulu horretan, liburutegi nagusia da gehien erabiltzen den atala (baina presoak ezin dira bertan sartu). Gaur egun bi preso arduratzen dira (liburutegian sar daitezkeen preso bakarrak), espetxeak ordaindutako lana eginez, liburutegian dauden liburu guztien kontrola egiteaz eta etiketatzeaz beste preso batzuek eska ditzaketen aleak haien eskura jarri ahal izateko.*
- *Espetxeetako Idazkaritza Nagusiaren arabera, espetxe-establezimenduan sartzean, derrigorrezko irakaskuntzako titulaziorik ez duten presoek irakasle batek egiten die azterketa, presoek heziketa-maila eta hezkuntza-profila zein den jakiteko, eta zer derrigorrezko irakaskuntza-ziklotan sartu behar diren zehazteko. Iruñeko espetxean, bertan sartzen den pertsonak ez badauka derrigorrezko irakaskuntzako titulaziorik, irakasleek ez diote azterketarik eginen. Gizarte-laguntzaileek eta hezitzaileek erabakiko dute, kasu batzuetan, zer presok behar duen laguntza irakaskuntzan, baina, dena den, presoek erabakiko dute hezkuntza-programaren batean izena emanen duten ala ez.*
- *Irakasleei dagokienez, Iruñeko espetxean bi irakasle daude eskola guztiak emateko. Modulu bakoitzean eskolak ematen dira eta lau modulu desberdinetan ematen da lehen hezkuntza: emakumeen moduluak, erizaintza-moduluak eta irekita dauden gizonen bi moduluak (3. eta 4. moduluak).*

- *Funtzionamenduari dagokionez, irakasgai guztien eskolak daude eta astean lau egunetan ematen dira, 4 ordu egun bakoitzean. Ikasle bakoitzari dagokion ikasgai-zerrendari dagozkion eskolak emateaz gain, ikasleek dituzten zalantzak argitzen dira eskoletan. Ikasleei, material gisa, ez zaizkie liburuak ematen, fotokopiak baizik, gehienetan. Materiala nahiz ikasturtearen matrikula doakoak dira.*
- *Bigarren hezkuntzako eskaintzari dagokionez, soilik tutoretza bat dute astean, 40 minutu ingurukoa, eta tutoretza horretan, azterketa-egunei buruzko informazioa emateaz gain, materiala banatzen zaie ikasleei. Askotan, ez da denborarik izaten irakasleak ikasleen zalantzak argitu ahal izateko.*
- *Iruñeko espetxearen kasuan, ez dira hezkuntza-programa guztiak eskaintzen... Beraz, ez dira programa hauek ematen: Batxilergoa, Erdi Mailako Heziketa Zikloak, Hizkuntza Eskola Ofiziala (ingelesa eta euskara izan ezik)*
- *Gaur egun, espetxeei buruzko legeriaren garapen gisa, lankidetzak-hitzarmen bat sinatu da Urrutiko Hezkuntzarako Unibertsitate Nazionalarekin (UHUN) eta Unibertsitateen Idazkaritza Nagusiarekin. Horren bidez, espetxean dauden pertsonak UNEDek ematen dituen ikasketak egin ditzakete (25 urtetik gorakoentzako Zuzeneko Sarrera, Graduak, Iraungitzeko bidean dauden titulazioak eta Doktoregoa), gainerako herritarren baldintza berberetan. Ikasleak dagozkion dagozkion tutoretzak, aholkularitzak (17 espetxe), urruneko laguntza eta material didaktikoa ditu ALF plataformaren bitartez.*
- *Iruñeko espetxean ez dago ALF plataforma; beraz, Iruñeko espetxeko UHUNeko ikasle gehienek multimedia materiala lortzeko aukerarik ez izateaz gain, ezin dute beren gradua egin ahal izateko behar duten paperezko formatuko materiala lortu. Aurreko guztiagatik, UHUNen matrikulatuta dauden Iruñeko presoek liburuak erosi behar dituzte ikasi ahal izateko. Eman beharko ez litzatekeen egoera da hau, kontuan hartuta liburuek Liburutegi Nagusian egon behar luketela presoren batek eskatzen baditu, edo prestakuntzaburuak eman beharko liekeela materiala paperezko formatuan, edo ALF plataforma jarri beharko luketela Iruñean, UHUNen ikasten duten pertsonak hezkuntzarako eskubidea erabili ahal izateko gainerako herritarren baldintza beretan. "Ireki itzazue eskolak eta itxiko dira espetxeak" (Concepción Arenal).*

4. kapitulua. Kulturen eta erlijioen aniztasuna.

Espiritualidad Pamplona-Iruña Elkarteak

“Espiritualidad Pamplona-Iruña Elkarteak” azpimarratu nahi du espiritualtasuna landu behar dela, “giza sakontasun” gisa, sinesmen, ohitura eta tradizio zehatzez haratago, gizaki guztiek partekatzen duten dimentsio erkide gisa ulertuta.

Askotan, dimentsio sakon hori –espiritualtasuna– erlijioak bereganatu zuen edo bahitu zuen, eta hori dela, ondorio mingarriak ekarri zituen nahaste larria sortu zen. Erlijioak –sinesmen, erritu eta arau multzoa diren aldetik – “ibilgailu” bat izan dira –eta oraindik ere halaxe dira– eta horren bidez, gizakiek beren bizipen sakonari bide eman nahi izan diote. Baina, gizakien eraikuntzak soilik zirela ahaztean, absolutizatu egin ziren, eta ados ez zegoen edonor deskalifikatu eta kondenatu egiten zuten. Kontuan hartu gabe, nagusiki eskusibista zen ikuspegitik begiratuta, erlijio bakoitzak “benetako erlijio bakartzat” hartzen zuela bere burua.

Badirudi erlijioen garaia amaierara iristen ari delako sintomak daudela. Gero eta gehiago ulertzen da “mapak” baino ez zirela, benetan garena, gure dimentsio sakona eratzen duen “lurralde” hura adierazi nahi zutenak.

Beraz, erlijioaren absolutizazioa gainditzen denean, “espiritual” hitzarekin izendatu ohi dugun dimentsio hura garbitasunez “erreskatatzeko” aukera bakarraren aurrean gaude. Eta espiritualtasun batez hitz egin dezakegu, “giza sakontasuna” izendatzeko beste modu bat baino ez denaz, alegia.

Erljioetatik haratago dagoen espiritualtasun bat, pertsona guztiak egon gaitezkeena, gure arteko desberdintasunak edozein izanda ere. “Izenondorik gabeko espiritualtasuna” da, gizaki oro aintzat hartuko duena.

Giza dimentsio sakon edo espiritualtasun hori zaintzeak onartzen du elkarrizketaren beharra dagoela gurea bezalako gizarte batean (“kulturen eta erlijioen arteko aniztasuna” ezaugarri duen gizartea), baina horretaz gain, gainditu egiten du, partekatzen dugun funts komuna erakusteko eta, bertatik, benetako bizikidetzara posible dela erakusteko.

Horregatik, guk uste dugu Plan Estrategikoak, Nafarroako Gobernuak bultzatzen duen aldetik, zeina akonfesionala baita eta pertsonen arteko bizikidetzara sustatzen saiatzen baita, pertsona horien sinesmenetatik eta sinesmen horiek adierazten diren kultura-eremuetatik haratago, partekatzen dugun funts komun hori eratzen duen hori sustatu behar duela. Gure ustez, egokia izanen litzateke guneak eta denborak sustatzea –adibidez, ikastaroak, foroak edo mintegiak, pertsonak dimentsio sakon hori bilatzera eta bizitzera bultzatuko dituztenak–.

Nafarroako Amnistia Internazionale

Konpromisoak hartzea gatazkatik, gerratik eta jazarpenetik ihes egiten duten migratzaileak eta errefuxiatuak hartzen eta gizarteratzen laguntzeko (birkokatzeari eta kokatzeari buruzko konpromisoak barne), bereziki ahulezia-egoera berezian daudenak, hala nola inoren kargura ez dauden adingabe atzerritarrak (MENA).

Adierazpen kultural eta erlijiosoei dagokienez (beloaren erabilera, adibidez), Amnistia Internazionalearen iritzia da pertsonak eskubidea dutela horiei buruz erabakitzeko, bereizkeriarik jasan gabe.

Era berean, kulturako lekuak ezartzeko eskubidea erlijio- edo sinesmen-askatasunerako eskubidearen funtsezko elementu bat da.

Ikur eta arropa erlijiosoen edo kulturalen erabileraren inguruan eskoletan egiten den murrizketa orok banakako kasu bakoitzaren premien ebaluazioan oinarritu behar du, eta horrek ezin izanen du eragin negatiborik eduki hezkuntza eskuratzeko edo ezin izanen du ukatu sinesmenen adierazpen-askatasunerako eta adierazpenerako eskubidea.

Aitor

Bizikidetza hutsetik urrunduz, bizikidetza atsegina eta errespetuzkoa sustatzen jarraitzeko beharrezkoak diren oinarriak eta mekanismoak eraikiz, non gizarteratzeak pertsona guztien ongizatea aberastea ekarriko duen.

Ijitoen Idazkaritza Fundazioa

Kultura-aniztasuna sustatzeko ekintzen barnean, gure ustez garrantzitsua da ijito herriak Nafarroan bizi duen errealitate kulturala, soziala eta historikoa errekonozitzea eta hedatzea Nafarroako kultura-aniztasunaren zati gisa, eta Foru Komunitateko ijitoen elkarteekin elkarlanean aritzea.

5. kapitulua. Lurralde bereko identitate soziopolitikoaren aniztasuna.

Maria J.

Planak guneak (banakakoak, behar izanez gero, eta taldekoak, zalantzarik gabe) eta profesionalak izan beharko lituzke, parte-hartzaileak errespetatu eta babesteko moduko testuinguruak eskainiko dituztenak, identitate soziopolitiko, linguistiko, kultural eta soziala bereizi gabe. Helburua zera izanen litzateke, bizikidetza inklusiboa eta lasaia lortzeko bidean jarriko gaituen prozesua (nahitaez banakakoa, eta nahitaez taldekoa) egiten laguntzea eta babestea.

Nafarroako Foro Sozial Iraunkorra

Errespetatu eta landu behar diren hiru ezaugarri bildu ditugu, joan den azaroaren 20an Kondestablearen jauregian “Bizikidetza demokratikoa Nafarroan. Erronkak eta aukerak” gaiari buruz egindako Mahai-inguruan proposatu zirenak, hain zuzen ere.

Joan den azaroaren 20an, Kondestablearen jauregian egin zen Mahai-inguruan, Camino Oslék egin zuen ekarpena aipatuko dugu hemen. Camino Oslék nabarmendu zuen gizarte zibilak ezinbesteko rola bete behar duela bizikidetza eraikitzeari dagokionez. Baina adierazi zuen gure antolaketa sozialak jartzen dizkigun zailtasunei aurre egin behar diegula; izan ere, *“gaur egun, ados gaudenak elkartzen gara, baina desberdinak elkartzea da helburua”*.

Horretarako, Camino Osléren ustez, oso garrantzitsua da aldatu behar dena aldatu ahal izateko eta nabarmentzeko guneak sortzea. Eta gune horiek funtzionatu ahal izateko, errespetatu eta landu behar diren hiru ezaugarri nabarmendu zituen:

- a) Enpatia: bestearen lekuan jartzeko gaitasuna, baina baita afektiboki parte hartzekoa ere *“bestea ulertu nahi izateko”*.
- b) Senidetasuna edo lagun hurkoarekiko maitasuna: bestea berdintzen duena da.
- c) Hizkuntza: “ezinbestekoa da hizkuntza lantzea eta elkarri benetan esan nahi dioguna bilduko duten hitzak ituntzea. Soziala eta politikoa denaren eremuan, hitzak eraiki egiten baitira”.

6. kapitulua. Pertsona eta ondasunen aurkako gorrotoa, intolerantzia eta indarkeria deslegitimatzea eta desagerraraztea.

Egiari Zor Fundazioa

Asko hitz egiten da memoriaz, aitzakiarik gabeko indarkeriari legezkotasuna kenduko dion memoria demokratiko bat eraikitzeko premia. Baina badirudi deslegitimatutako beharreko indarkeria bakarra dagoela, eta ez, hain zuzen ere, herritarren giza eskubideen bermatzaile izatera deituta zeudenek eragindakoa.

Egiatzatu dugu Euskal Herriko erakunde garrantzitsuenetako batzuek etengabe saihesten dutela gure gizartea kolpatu duten indarkeria desberdinekiko erantzukizunak edo kidetasunak izan zituzten guztiei autokritika egin dezatela eskatzea.

Ematen du gai honen mamian estatuaren indarkeria legitimatzen duen diskurtsoa indartu nahi dela, milaka pertsonen giza eskubideak urratu zituen gatazkaren testuinguruan indarkeria, alegia.

Hori, gure iritziz, onartezina da moralki.

“Bestearen” sentimenduak bere ikuspegitik ulertzea, eta ez gure ikuspegitik, horixe da aztergai dugun gaiaren gainditu gabeko irakasgai nagusia. Estatuaren indarkeriak eragindako biktimek eta kaltetuek ere urte askotan bizi izan dugu enpatiarik eza etengabe. Gehiegitan nabaritu dugu ahalegin objektibo eta arrazional bat falta dela ulermen intelektualeko prozesu bat gauzatzeko, nola sentitzen garen eta gure aldarrikapenen abiapuntua zein den ulertu ahal izateko.

Arrazoi asko daude maila politikoan, sozialean, instituzionalean eta mediatikoan, eta, oro har, gizarte-eremu guztietan enpatia gara dadin nahi izateko. Guztiok landu behar dugu enpatia gizartean. Guztiona, guztiontzat.

Bistakoa da gure errealitatea eta indarkeriaren beste biktima batzuen oso desberdinak direla, baina gure errealitatea, askotan, oharkabean igarotzen da edo zeharka tratatzen da, errealitate horri modu argian, bidezkoan eta integrean heltzea beste biktima batzuek pairatutako indarkeria justifikatzea eta legitimatzea esan nahiko balu bezala. Batzuetan, enpatiarik ez izate horrek aukera ematen du gure biktimazioa eragin duen indarkeriaren jatorriari arretarik ez jartzea.

Horixe da gure sententzio garrantzitsua. Printzipio demokratikoekiko konpromisoak, giza eskubideekiko begirune zorrotzak eta gizarte-topaketarako enpatiaren garapenak, elkarbizitzarako bidean zalantzarik gabe aurrera egitea ahalbidetuko digunak, eskatzen du biktimen errealitateari, haien izaerari, biktimazioari... modu berean heltzea, kolpatu zituen indarkeriaren jatorria edozein izanda ere

Gaur egun gertatzen ez den zerbait, tamalez. Hain zuzen ere, ez dirudi enpatia-ariketa bat denik batzuk indarkeriaren biktima izatea abstraktuan, eta beste biktima batzuei, aldiz, argi eta garbi identifikatzea zein den beren sufrimenduaren eragile bortitza.

Halaber, ez du ematen enpatia-ariketa bat denik gure gizarteak bizi izandako denboraldi traumatikoa motibazio politikoaren testuinguruan gauzatutako indarkerietako batekin bakarrik lotzea, jakinda beste biktima batzuk ere bagaudela eta gure trauma aipatzen ez den indarkeriak, jarraitzen duen zigorgabetasunak eta gertaeren justifikazioak, lotsagarria dena gainditzen duenak, sortu zigutela.

Guk ez dugu ETAren indarkeria pairatu, Estatuaren, Estatuako gobernu batzuetako arduradunen, aparatuen eta agenteen indarkeria pairatu dugu. Eta ez dugu inola ere onartzen tratu diskriminatzailea jasotzea biktima egin gaituen indarkeriaren jatorriaren arabera.

Horregatik, uste dugu, jasan ditugun biktimazioen jatorriak eta eragilea aipatzeko garaian argitasunak eztaba daezina eta objektiboa izan behar duela Planean.

Une honetan dagoeneko jasanezina da erakunde publiko batzuen irakurketetan, unitate didaktikoetan eta hainbat oroitzapenetan gabezia batzuek eragiten duten mina; izan ere, horietan guztietan ez gara integratuta sentitzen, ez gara biktima gisa isolatuta ikusten, ez da gaitzesten biktima bihurtu gintuen indarkeria, gure sufrimenduaren arduradunak ez dira aipatzen, eta gure minaren arduradunei egiten zaizkien eskakizun kritikoak isilean gordetzen dira.

Kontua ez da erantzukizunak banatzea: bakoitzak bere erantzukizunak bere gain hartzea da kontua. Izan ere, ez dago esan beharrik, gu Estatuak oraindik bere gain hartu ez dituen ondorio garela.

Oso mingarria da gaur egun gutako batzuk Europako auzitegietara jo behar izatea gure eskubideak errespetatzen eskatzera, nahiz eta kasu askotan hamarkada asko daramatzagun egia, memoria eta justizia eskatzen Estatuak ez baitu onartu nahi bere indarkeriaren ondorio garela, erakunde publikoek oraindik irekita daukagun zaurian sakontzea beren isiltasunarekin.

Gabeziak ez dira kaltegabeak, ezta indarkeriazko agente bati bakarrik jartzea izen propioa ere, Estatuaren indarkeriak izan duen eragina gutxiagotzeaz gain, gertatu denaren kontakizuna idazten laguntzen baitu eta, beraz, ez da gai hutsala, ezta kontu txiki bat ere.

Planteamendu horrek izan beharko luke Bizikidetzaren Plan Estrategikoaren ardatza, anbiguotasun eta gabezia nabarmenik gabe pairatzen ditugun zauriak eragin dituen indarkeriaren jatorriaren eta bizi izandako traumaren arabera.

Nafarroako Foro Sozial Iraunkorra

Atal honetan, interesgarria iruditzen zaigu aipatutako Mahai-inguruan Vicente Madozek egindako ekarpen batzuk gehitzea. Vicente Madozek bertaratutako pertsonen eskatu zien bizikidetzaren demokratikoa lortzeko aukera zehazten duten bizitzako bi oinarritzko alderdiri buruzko gogoeta egin zezatela:

Indarkeria.

Hizlariaren ustez garrantzitsua da aztertzea zenbateraino garen indarkeriazko izakiak, gizabanako gisa eta gizarte gisa. Zeren, nahiz eta indarkeria oso basatiak izan ez arren (gerretakoak, adibidez), gure egunerokotasunean barneko "gerra" asko ditugu, eta "gerra" asko lagun hurkoekin dira (lehiakortasun-klima soziala, boterea lortzeko gatazka...). *"Gure gizarteak egiturazko indarkeria-dosi handiak ditu gauza askotan".*

"Bizikidetzaren eraikitzeak, ahalegin pertsonala egin behar da gauzak aldatzeko eta, gutxienez, indarkeria-maila horiek murrizteko, erabat desagerraraztea ezinezkoa baita". Izan ere, Martin Luther King aipatuz, *"indarkeriak gorrotoa hazten du, eta gorrotoak indarkeriari jarraipena ematen dio"*, eta, gainera, haustura sortzen du.

Aipatu zituen, gainera, *"hain esplizituak ez diren indarkeria horiek, barrutik eramaten direnak, oso modu emozionalean, ziurrenik modu inkontzientean, gutxi landuak izan direnak eta frustrazioa, sufrimendu antzua, geure buruarekiko ezinezkoa sortzen digutenak..."* Psikiatrak indarkeria mota horiek antzematen zituen biktimengan eta min oso bidegabeak jasan dituzten pertsonengan, eta horiek ez kudeatzea arriskutsutzat jotzen zuen gizarte osoarentzat, pertsona horiek *"izugarri manipulagarriak"* bihurtzen baititu.

Bake soziala.

Honela definitu zuen: *"nahiko txikia den kolektibo sozial bateko kide garen pertsonen arteko harmonia- eta ongizate-harremana"*. Haren iritziz, *"bake soziala beti izanen da imperfektua eta komunikaziorik eta elkarriketarik gabe lortzea ezinezkoa"*.

Era berean, iritzi zion *"bake sozial horretarantz aurrera egitea ahalbidetuko diguten baldintzak sortzeak, bereziki bizikidetzaren eraikitzearen prozesuak, enpatia eta beste pertsonaren zaintza gauzatzea eskatzen duela, edo, bestela esanda, beste pertsona horrek zer behar duen pentsatzea"*.

Horretarako, bere ustez, hiru balio sozial handi landu eta balioetsi behar ditugu, hala nola **errespetua** (*"gizaki orok bere burua egiteko gaitasuna duela onartzea"*), **tolerantzia** (*"besteak ez epaitzea eta haien iritziaz errespetatzea, konpartitu ez arren"*) eta **elkartasuna** (*"zurea nirea bezain garrantzitsua izatea niretzat"*).

Adierazi zuen hori estrategia zehatzen bidez lortzen dela, hala nola biktimei erabateko errekonozimendua emanez, egia bilatzeko prozesuetan lagunduz, justizia zuzen bat defendatuz, besteak errespetatuz... Baina baita baketze indibidualaren erabilera pertsonal baten bidez ere. Izan ere, kasu honetan Mahatma Gandhi aipatuz, psikiatrak gogorarazi zuen *"bake soziala, kanpo-bakea, alferrikakoa dela barne-bakerik gabe"*. Bizikidetzaren eraikitzeak, beraz, *"indar espiritualaren behar da, eta gutako bakoitza, engranaje sozialeko pieza bakoitza, pozik bizi dadila"*.

Nafarroako Amnistia Internazionale

Amnistia Internazionalak gorrotoaren eta beldurraren diskurtsoei aurre egitea aholkatzen du eta horretara bultzatzen du, baita gure gizarteetan gaizki doan guztiarengatik talde minoritarioak salatzen dituztenei ere.

Indarkeria erabiltzea ezin da ezberdintasunak adierazteko bide izan, ezta gizarte osasuntsu batean eskubideak erabiltzeko muga ere. Ildo horretan, Amnistia Internazionalak migratzaile, asilo-eskatzaile eta errefuxiatuekiko portaera xenofoboiei aurre egiteko eta mota horretako portaerak prebenitzeko beharrezkoak diren neurri guztiak hartzeko eskatzen du. Era berean, ezin dira onartu generoarekin edo pertsonen sexu-orientazioarekin lotutako edozein motatako erasoak edo diskriminazioak. Horrelakorik gertatuz gero, beharrezkoa da salaketak jartzeko bidea erraztea, ikerketak bultzatzea eta, hala badagokio, ardura duten eragileei kontuak eman ditzatela eskatzea.

“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarra

Gorrotoaren eta intolerantziaren, arrazakeriaren, xenofobiaren eta sexu-aniztasunaren aurkako erasoen garapena eta hedapena eragiten duten alderdi soziokulturalak neutralizatzeari ekin behar zaio.

Aitor

Gizarte- eta kultura-arloko erakundeen eta eragileen arteko kohesio handiagoa bilatzea, gorrotoa, intolerantzia eta indarkeria deslegitimizatzeko eta desagerrarazteko ahalik eta eragin handiena izanen duten ekintzak eta mekanismoak planifikatu eta gauzatzeko, errespetua, tolerantzia eta bizikidetzat sustatuz.

Ijitoen Idazkaritza Fundazioa

Gaur egun, ijitoen aurkako gorroto-delitu, gorroto-diskurtso eta diskriminazio-kasu ugari gertatzen dira oraindik ere, antigitanismoa izenaz ezagutzen dena. Ezinbestekotzat jotzen dugu Foru Komunitatean arlo horretan eskumena duten agintaritzek zorrotz aplikatzea gorroto-delituak, gorroto-diskurtsoa eta intolerantzia-ekintzak eragozten dituzten arauak eta legeak, kasu horien balizko joera antigitanoa kontuan hartuta, bidezkoa denean.

Tokiko eta eskualdeko hedabideen jarraipena egitea proposatzen da, kazetaritzaren kode deontologikoekiko konpromiso handiagoa erakuts dezaten eta irudi estereotipatuak zabal ez ditzaten, edo albisteetan etnia aipa ez dezaten garrantzitsua ez denean, eta informazio-tratamendu horrek ijito herriaren irudi kolektiboan duen eraginaz kontzientzia handiagoa izan dezaten. Irudi hori negatiboa da, eta, aldi berean, etsaitasun- edo diskriminazio-jarrerak eragin ditzake ijitoen aurka.

Ijito-komunitatearen irudi askotarikoa eta estereotipatu gabea erakusten duten kontzientziazio- eta sentsibilizazio-kanpainak sustatzea, aurreiritzien eta gorroto-diskurtsoaren aurkako kontranarratibak sortzeko.

Salhaketa

Gorrotoa, intolerantzia eta pertsonen eta ondasunen aurkako indarkeria deslegitimatzea eta desagerraraztea hezkuntza formalaren zein informalaren bidez txertatzen da gizartean. Prestakuntza- eta dibulgazio-ekintzen bidez, eraikitzen ari garen gizartearen ikuspegi kritikoa egin behar dugu; pobreziaren jatorria azaldu behar dugu, diskurtso manikeo eta polarizatuak eten behar ditugu, espetxetik igaro diren eta aporofobia, arrazakeria eta sexu-aniztasunaren aurkako erasoak pairatu dituzten pertsonen estigmatizazioaren aurka borrokatzeko.

Bada garaia, halaber, ikuspegi kritiko horrek protagonista diren eta bazterkeria eta intolerantzia jasaten duten pertsonen ahotza emateko; logika despotikoan ainguratuta jarraitzen dugu, non, kasurik onenean, administrazio publikoek “dena herriarentzat, baina herria gabe” lelopean lan egiten duten.

Nafarroako Gobernuaren benetako nahia “Gorrotoaren hedapena planteatzen duten erronkei heltzea” bada, prestakuntza- eta sentsibilizazio-jarduera horietarako aurrekontua jarri behar du. Espetxeetako harresiak zeharkatu behar dituzten jarduerak, askatasunaz gabetutako pertsonen ahotza jasotzeko eta haiek ahalduntzen dituzten alternatibak eskaintzeko, baztertu zituen gizarte batera itzultzeko benetako aukera izan dezaten.

Salhaketa Nafarroak, zigorraren aurkako jardunaldiez eta hitzaldiez gain, tailer bat eskaintzen dugu, besteak beste, delituari eta zigorraren kulturari buruzko gogoeta egiteko (zigorra gatazkak konpontzeko huts egin duen bide gisa) eta gatazkak kudeatzeko metodo alternatiboak eskaintzeko.

Plan Estrategikoa tresna ona izan daiteke beharrezko neurriak antolatzeko eta Nafarroako Gobernuaren ardurapeko gizarte-erakundeek beren sorreraren xede izan ziren funtzioak betetzeko: herritarrek pertsonen babeserako eta ongizate kolektiborako duten eskubidea bermatzea. Ezin dugu onartu herritarren aurkako indarkeria instituzionala, askatasunaz gabetuta dauden edo egon diren pertsonak ere herritarren zati dira. Mota horretako indarkeria erabiltzen da oinarrizko eskubideak (etxebizitzarako edo osasunerako eskubideak, adibidez) gainerako herritarren baldintza berberetan bermatzen ez direnetik.

Salhaketa Nafarroak proposatzen du foru-gobernuak Tortura Prebenitzeko Organo bat sortzea, askatasunaz gabetutako prebentzioan nahiz pertsonen eskubideak betetzeko esku-hartzean lan egiteko; izan ere, espetxetik igarotzen diren une jakin batzuetan, are ahulagoak dira. Horrela, organo horrek arretoa eta ahotza eskainiko lizkieke atxiloteta, erregimen itxia, isolamenduak edo presoaren borondatearen aurkako lekualdatzeak bezalako egoeretan dauden pertsonen ahotza emateko eta beste erakunde batzuei. Nafarroako

Gobernuak espetxe-arloko eskumenak bere gain hartzea litzateke modurik onena, prisionizazio-prozesuak berak prisionizazioa bizi duten edo bizi izan duten pertsonengan sortzen dituen indarkerietatik hurbil mantentzeko arreta.

“Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartzea espetxe eskumenak, bultzada baten beharra” izeneko gure txostenean adierazten dugunaren arabera: Nafarroako Gobernuak eta Foru Parlamentuak nafar guztien edo Nafarroan errotuta dauden pertsona guztien interesak eta eskubideak zaindu behar dituzte, eta ezin da bereizketarik egin askatasunaz gabetutako pertsonen eta askatasuna duten pertsonen artean.

- *Espetxeko hormak ezin dira muga izan Nafarroako erakundeek beren funtzioak uztea erabakitzeko eta pertsonen eskubideak ez zaintzeko.*
- *Espetxe-betearazpenaren eskumena bere gain hartzeak Nafarroari baimenduko dio bere espetxe-politika egitea. Horrela, Nafarroak erabakiko du zer motatako espetxe-politika egin nahi duen, zer printzipio izanen diren bere jarduketaren iturri eta zer tratu eman nahi dien presoek. Bere irizpideak ezarri ahal izanen ditu baimenak emateari dagokionez, espetxe-mailetan sailkatzeari dagokionez, baldintzapeko askatasunari dagokionez, eta abar. Horren barnean sartuko litzateke, gainera, Iruñeko espetxearen barne-antolamendua eta moduluen eta ziegen banaketa, baita zuzendaritzako kargudunak eta langileak, oro har, aukeratzea ere. Aukera emanen luke Iruñeko espetxean orain arte ezarritako espetxe-politika berriz pentsatzeko. Politika horretan, espetxearen segurtasuna nagusitu da beti, eskubideak erabiltzearen gainetik. Lan honen sarreran erabili diren hitzak erabiliz esanda: kontua izanen litzateke guri baimena ematea leku bidezkoagoetarantz aurrera egiteko erabateko autonomia izanda. Nahi den eta pentsatzen den Komunitateko ereduarekin bat datozen zigorrak betearazteko politika publikoak egin ahal izatea da: Komunitate humanoagoa, solidarioagoa, eta, azken batean, Giza Eskubideak gehiago errespetatzen dituen.*
- *Espetxe-alorreko eskumenak hartzeak Nafarroako edo Nafarroan errotutako presoek kondena betetzeko eskubidea bermatuko luke.*

7. kapitulua. Gizalegea eta herritarren bizikidetzarako arauak errespetatzea.

“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarra

Planak Nafarroako gizartearen egituratzen duten erakundeetara eta gizarte osora bideratutako balio eta jarrera soziokulturalak sustatu beharko lituzke, bizikidetzaren zibikoa eta herritarren eskubideak ez ezik, herritarren ongizatearen zerbitzura dauden ondasun publikoak eta pribatuak ere errespetatzen dituen bizikidetzaren bermatzeko, Nafarroako herriak herri errespetutsuagoak, askeagoak eta seguruagoak izateko.

Ezezaguna

Uste dut neurriak ezarri beharko liratekeela bizilagunen deskantsua babesteko bezero batzuek ostalaritza-negozioren terrazetan egiten duten zalapartaren kontra. Negoziorearen arduradunaren erantzukizuna izan beharko luke atsedeen-ordutegiak zaindu eta errespetatzea.

Salhaketak

Nafarroako erakundeek zigorren aurkako kultura sustatu behar dute, bizitza sozialaren normatibizazioa handitzen dela ikusten duen biztanleria zigortzen duen sistemaren “ontasuna” agerian jarriko duena. Erregulazio hori araua sortzean herritarrek sentitzen dutena kontuan izan gabe gauzatzen da. Arau hori, gainera, herritarrek obeditu egin behar du barneratzen den edo onartzen den alde batera utzita. Hortik, delitu izan daitezkeen gero eta ekintza gehiago sortzen dira, gaur egungo gizarteak besarkatzen duen neoliberalismo horretako irizpide ekonomozistetik beti.

Komunitate errespetutsuagoa eta seguruagoa nahi badugu, erakunde publikoek lortu nahi den errespetu eta segurtasun hori bera erakutsi behar dute herritarrekiko. Hainbeste desiratzen diren errespetuaren eta segurtasunaren sorburua aniztasuna onartzea, zigorra deuseztatzea eta komunitate-elkartasunaren eta gizarte-erantzukizunaren printzipioak dira. Gizarte-akordioaren bitartez soilik lan egin dezakegu errespetua eta segurtasuna emateko.

Egungo hezkuntza-sistemak desparekotasun sozialak eta demokrazia hipokrita sortzen jarraitzen du, non erabakiak eliteek hartzen dituzten eta herritarren esku-hartzea mehatxutzat hartzen den. Salhaketak proposatzen du hainbat ekintza egitea komunitatea sensibilizatzearen eremuan. Hitzaldiez gain, tailer bat eskaintzen dugu komunitatearen hezkuntzan eta sensibilizazioan eragiteko, hausnarketa eginez eta gizarte heldua indartzen lagunduko duten kontzeptuak landuz; hizkuntza inklusiboa, indarkeriarik gabeko komunikazioa, negoziazioa eta bitartekaritza gatazkei heltzeko tresnak dira, ikuspegi prebentiboa eta gatazkari erantzukizun sozialaren eta

indibidualaren bitartez heltzeko ikuspegia izanik, errespetua eta segurtasuna bultzatzen duten alderdi gisa.

Guk uste dugu, herritarrentzako aukera-berdintasuna bermatzeko asmoz, ekimen hauek ikastetxe formaletan eta ez-formaletan jarri behar direla abian, baita Iruñeko espetxe barruan ere.

Aktiboki lan egiten dugu, orokorrean, zigorraren eta, bereziki, askatasunaz gabetzeko zigorraren ordezkioak sustatu eta jartzeko.

Legeriak berak aukerak ematen ditu zigorra betetzeko, prisonizazioaren ondorioak gutxiagotzen saiatuz: zigorraren baldintzapeko etetea, gizartearentzako lanak, 117. eta 100.2 artikulua aplikatzea, hirugarren gradua lortzea gailu telematikoekin, erregimen irekia edo baldintzapeko askatasuna, besteak beste. "Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartzea espetxe eskumenak, bultzada baten beharra" izeneko gure txostenean adierazten dugunaren arabera, "*...Nafarroak oraingoz ez duenez espetxe-legeria gauzatzeko eskumena, ezin ditu garatu sustraituko diren eta espetxean hasiko diren (prebentzioak funtzionatu ez duenean eta pertsona preso dagoenean, jakina) eta kanpoan, norabide berean, jarraituko duten politikak; horregatik, esan daiteke zeharka inbertitzen diren baliabideak ez direla % 100ean errentagarri bihurtzen.*

Ilido horretan, espetxe-alarreko eskumenak hartzeak ekarriko luke baliabideak optimizatzea eta zigorra betearaztearen alorrean politika publikoak ezartzeko aukera izatea, hobetuak, halaber, beren aurrekontuekin, eta elkarren artean koherenteak izanen liratekeenak espero den azken helburua lortzeko: pertsonak erabat birgizarteratzea".

Helburua zera da, gaur egungo sistemak pertsonak ezkutatzeko erabiltzen duen espediente-zenbaki horren atzean dagoen pertsona bakoitzari balioa ematea.

8. kapitulua. Eskubide eta askatasun berdinak izatea pertsona guztientzat, edozein dela ere haien generoa.

Nafarroako Amnistia Internazionale

Amnistia Internazionalarentzat, lehentasunezkoa da, giza eskubideen alorrean, pertsona guztiek eskubide eta askatasun berdinak izatea, edozein dela ere haien generoa. Desberdintasun-egoera jakin batzuei dagokienez, gure ustez garrantzitsua da hainbat arazo nabarmentzea, esate baterako, emakumeek pairatzen duten soldata-arrakala edo kristalezko sabaia, baita beren gorputzaren eta amatasunaren inguruan erabakitzeke duten eskubidea ere.

Politika publikoek kontuan izan beharko dute genero-identitatea eta sexu-orientazioa giza identitatearen oinarritzko alderdiekin lotuta daudela eta pertsonen osotasun fisiko eta mentalerako eskubidearen mamiari eragiten diotela.

Amnistia Internazionalak bereziki eskatzen du urrats sendoak egitea emakumeen aurkako indarkeriaren kontra:

- Nafarroako administrazioek dituzten eskumenen neurrian, ebaluatzea Genero Indarkeriaren aurkako Lege Integralean ezarritako neurriak. Neurri horien artean, Indarkeriaren arloko Epaitegien funtzionamendua dago.
- Behar adina baliabide espezializatu gaitzea, hala nola krisi-zentroak, sexu-indarkeriaren biktimek babesa, arreta eta justiziarako sarbidea izateko modu eraginkorrean, eta konpromisoa hartzea eremu horretan aurrekontu-murrizketarik ez egiteko.
- Genero-indarkeriaren biktimek eta haien ahaideek erreparazio bidezkoa eta egokia izan behar dutela bermatzea, bereziki Estatuko erakundeen edo agenteen eginbiderik eza izan denean.
- Genero-indarkeriari aurre egitea eta biktimek babesa, arreta eta justizia modu eraginkorrean lortu ahal izateko behar adina baliabide ematen dela bermatzea.
- Genero-indarkeriaren biktimek eta sexu-indarkeriaren biktimek lege-laguntzaren eskuragarritasuna, irisgarritasuna eta kalitatea bermatzea.
- Osasunaren, justiziaren eta poliziaren eremuko profesionalen prestakuntza ziurtatzea, behar adinako prestakuntza emanez biktimari informazioa ematearen, arreta ematearen eta tratatzearen inguruan.
- Pertsonen salerosketaren kontrako eta biktimen giza eskubideak babesteko neurriak eta Lege Integral bat sustatzea, eta sistematikoki aztertzea pertsonen salerosketen inguruko salaketak, arduradunak epaitzea eta erreparazio integrala ematea biktimei.

Ijitoen Idazkaritza Fundazioa

Ijitoen Idazkaritza Fundazioaren iritziz, eskubideen eta askatasunen defentsak gizonen eta emakumeen arteko berdintasunarekin lotuta egon behar du beti. Ildo horretan, gure ustez garrantzitsua da emakume ijitoen errealitatea kontuan izatea sektore

arteko ikuspegitik, bazterkeria-egoerak jasan baititzakete beren jatorri etnikoarengatik eta baita emakume izateagatik ere, eta horrek berariazko lanketa behar du. Horri gagozkiola, guk uste dugu beharrezkoa dela emakume ijitoei, eta batez ere ahulenei laguntza integrala emateko programa espezializatu gehiago sortzea eta programa horiei behar adina baliabide ematea, emakumeek beren eskubideak erabiltzearen inguruan ahalduntzeko genero-bereizkeriaren eta genero-indarkeriaren aurrean, beren prestakuntza akademiko eta profesionala hobetzea, lan-merkatuan sartzeari, beren autoestimua eta beren buruarekiko segurtasuna hobetzea, baita genero-rol tradizionalak gainditzea ere.

Era berean, gure ustez garrantzitsua da berdintasun-politika hauetan kontuan hartzea Nafarroako emakume ijitoen ahotsa eta iritzia, Foru Komunitateko parte-hartze demokratikoko prozesuen zati aktiboa izan daitezen.

Salhaketa

Nafarroako Gobernuak pobreziaren feminizazioaren aurka borroka egiten duten politikak ezarri behar ditu; lan-prekarietateaz, indarkeria matxistaz, familia-kargez eta marjinazioaz hitz egiten ari gara.

Alderdi horiei guztiei erakundeek izaera zigortzailea (kezkatuago baitaude ondasunak zaintzeko pertsonak zaindu ordez) gehitzen badiogu, askatasunaz gabetutako emakumeei eragiten dieten arrisku-faktore ugari ditugu.

Espetxeen Zuzendaritza Nagusiaren beraren arabera, espetxeratzen diren emakumeen % 88,41ek pairatu du indarkeria. Emakume horien artean:

- % 68k sexu-indarkeria
- % 41ek indarkeria sistematikoa
- % 59k indarkeria familia-eremuan
- % 25ek abusuak adingabeak zirenean
- % 74k indarkeria fisikoa
- % 80,4k indarkeria etxeko eremuan (gizarte osoan, zifra hori % 12,4 ingurukoa da)

Zuzeneko harremana dago tratatu txarren, sekuela psikologikoen eta historia kriminalaren artean. Tratu txarrak jasan dituzten emakumeek pairatzen duten trauma osteko estres-nahasmenduak depresioak, drogazaletasunak, autolesioak, agresibitatea eta gehiegizko medikazioa ekartzen ditu askotan.

2020ko martxoan, EH Bildu parlamentuko taldeak Salhaketa Nafarroarekin harremanetan jarri zen Estatu Espainoleko espetxeetako emakume presoek egoerari buruzko informazioa eskatzeko ez ezik, Espetxeen Idazkaritza Nagusiaren mendeko Espetxeetan, gure ustez, zer premiazko neurri ezarri beharko liritekeen galdetzeko ere.

Eskaera horren aurrean, Salhaketa Nafarroak eta Andaluziako Giza Eskubideen aldeko Elkarateak (APDHA) dossier bat bidali genion EH Bilduri. Dossier horretan, informazioa eta proposamenak biltzen ziren, eta ondoren aipatuko ditugu batzuk:

- *Lehenik, nabarmendu nahi dugu genero-ikuspegirik ez izatea nahiz gizonen eta emakumeen arteko desberdintasuna ez dela askatasunaz gabetzeko zigorra betetzeko fasean soilik gertatzen, baizik eta gabezia eta desberdintasun horiek aurretiko zigor-prozesuan nahiz emakumeek delitu egiteko edo espetxean bukatzeko arrazoietan eta zergatietan agertzen direla.*
- *Egiten diren delituen kopurua eta jartzen diren askatasunaz gabetzeko zigorraren kopurua alderatzen badira, emakumeak gizonak baino gehiago zigortzen dira espetxe-zigorrekin. Izan ere, 2015ean, askatasunaz gabetzeko zigorrak ezarritako guztizko zigorraren % 24,6 izan ziren gizonen kasuan; aitzitik, emakumeen kasuan, % 26 izan ziren, nahiz eta emakumeen kolektiboak delitu-egitate gutxiago egin.*

Espetxe-eremuan inolako genero-ikuspegirik ez izate hori aipatutako dossierretik ateratako datu hauetan ikusten da: 69 espetxetatik, soilik 3 dira emakumeenak bakarrik; gainerako espetxeek emakumeentzako berariazko moduluak dituzte, eta, are gehiago, hamar probintzian ez dago emakumeen modulurik, eta askatasunaz gabetzeko zigorra beren errotze-lekuetatik kanpo bete behar dute, emakume izateagatik soilik.

Espetxean sartu ostean, derrigorrezkoa den gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna nahiz genero-indarkeriaren prebentzioa sistematikoki kontuan hartzen ez duen espetxe-tratamenduak emakumeentzat dituen mugei eta baztertzeei egin behar diete aurre.

2011n, Salhaketa Nafarroak dossier zabal bat argitaratu zuen emakumeek Iruñeko espetxean bizi zuten egoerari buruz. *“Emakumeak eta espetxeak. Iruñeko espetxetik ateratako ahotsak”* izenburuko txostenean salatu genuen emakume presoek batez ere gizonen espetxeetan betetzen dutela zigorra; izan ere, Iruñeko makroespetxearen kasuan, adibidez, modulu bakar bat dute esleituta.

Errealitate horrek honako hau dakar berekin:

- Emakume guztiak departamentu bakar batean bizitzea, inolako bereizketarik egin gabe, espetxe-tratamenduaren printzipioa, hots, presoak profil sozialaren eta kriminologikoaren arabera bereiztean oinarrituta dagoena, bete gabe.
- Espetxe barruan mugimenduak mugatuta edukitzea, guneko ezin dituztelako gizonekin partekatu, gizonentzat baitu lehentasuna denak.

- Emakumeentzako berariazko tratamendu-programak ez aplikatzea, eta aplikatzen direnean, bereizkeria batzuk egiten dira rol patriarkalak hartuz. Adibide gisa erranen dugu emakumeek egin dezaketen lan “ordaindu” bakarria ikustegiko lana dela, edo ematen diren tailerrak josturakoak direla.
- Espetxeak argudiatutako “segurtasun-arrazoiak” direla medio, emakumeak isolatu egiten dituzte sistematikoki edo izugarri mugatzen diete mugimendu-askatasuna.

Aipatutako txostenean, honako hau salatu genuen: *“...gure esperientzian oinarrituta, ikusi dugu erakundeak joera izugarri hau duela: gertaera berdinen aurrean zigor larriagoak jartzen dizkie emakumeei gizonen baino.”*

Emakumeei gizonen baino otzantasun eta mendetasun handiagoa eskatzen zaie, produkzio-tailer gutxiago daude, ez zaie prestatzen lan-merkatuan sartzeko, prestakuntza-eskaintzak urriak dira eta genero femeninoari esleitutako rol tradizionalen bitartez ebakia, espetxe guztietan emakumeen modulurik ez dagoenez, urruntzea handiagoa dago beren errotze-lekuetatik; emakumeen espetxean eduki ditzaketen seme-alabak bakarrik ikusten dira, gainerako seme-alaba presoak ez dira ikusten eta ez da kontuan hartzen seme-alaba horiek bizi dezaketen babesgabetasun-egoera.

Nafarroako Gobernua bezalako gobernu batek, legealdi berdintasunezkoa, berritzailea eta aurreratzaila nahi duenak, kontuan hartu beharko lituzke 2010eko Bangkok-eko Biltzarraren bitartez Nazio Batuek ematen dituzten gomendioak; adibidez:

Oinarritzko printzipioa: *“Presoak tratatzeko gutxieneko Arauetako 6. paragrafoan ezarritako diskriminaziorik ezaren printzipioa praktikan jartzeko, Arau hauek aplikatzeari dagokionez emakume presoek dituzten premiak izan behar dira kontuan. Funtsean, sexuen arteko berdintasuna lortzeko premia horiek kontuan hartzea ez da diskriminatzailetzat hartu beharko.”*

59. araua: *“Oro har, askatasun-gabetzea ekarriko ez duten babes-baliabideak erabiliko dira, hala nola organo independenteek administratutako aterpetxeak, gobernuz kanpoko erakundeak edo beste komunitate-zerbitzu batzuk, babesa behar duten emakumeei babesa emateko...”*

Gizarte Ongizate Departamentuak eta Justizia Departamentuak beharrezkoak diren neurriak hartu behar dituzte egoera horretan esku hartzeko. Espetxe-eskumenak hartzea egin beharko litzatekeen nahitaezko lehen urratsa izanen litzateke, espetxe-politika propioa egiteko, eta politika horrek EH Bildu talde parlamentarioari emandako dosierrean proposatzen ditugun urratsak sustatzeko:

- Emakumeen modulan jolas-jarduerak, prestakuntza-jarduerak, lanbide-trebakuntzako jarduerak eta emakumearen rol tradizionala betikitzen ez duten lanpostuak ezartzea.
- Emakumeen modulan *“Indarkeria prebenitzeko programa espetxeetako emakumeentzat: emakume izatea”* izeneko programa ezartzea. Programa hori

Espetxeetako Idazkaritza Nagusiak onartu zuen 2010ean eta, gaur egun, 69 espetxeetatik soilik 10etan ezarri da.

- Berriazko tratamendu-programak sortzea droga-mendekotasuneko arazoak eta adikzio-arazoak dituzten emakumeentzat, emakumearen problematika zehazki tratatzeko asmoz.
- Bermatzea emakumeek gizonen baldintza beretan izanen dutela osasunerako sarbidea, osasun mentalean arreta berezia jarrita. Medikuaren bisitak egiteko lekualdaketetan eta bisitetan pribatutasuna eta konfidentzialtasuna errespetatzen eta bermatzen duten protokoloak egitea, arreta ginekologikoak aipatuz bereziki.
- Protokoloak egitea emakume presoan aurkako tratu txarrak detektatu eta saihesteko, oso kontuan hartuta hitzeko iruzkin eta eraso sexistak, jazarpena, eta generoan eta espetxe-onuren truke fabore sexualak lortzean oinarritutako nagusitasun-abusua (sexu-delituak). Babes-neurriak ezartzea mota horretako jokabideak paira ditzaketen emakume presoentzat.
- Seme-alaba adingabeekin harremanetan jartzeko gaur egun dagoen sistema berehala eta presaz aldatzea, kontaktu fisikorik izan gabe mintzategi bidez egiten diren bisitetan sufrimendua saihesteko; familia-bizikidetzetan gaur egun dagoen muga aldatzea eta amarekin harremana izan dadila sustatzea.
- Formulak sortzen laguntzea eta prestatzea seme-alaba adingabeak dituzten emakumeak ez espetxeratzeko, eta, horrela, adingabeak espetxeetan ez sartzeko. Espetxeetan formulak sortzen laguntzea eta prestatzea seme-alaba adingabeak dituzten emakumeek, baldin eta seme-alaba horiek emakumeekin badaude, beren gizarte- eta familia-errotzea duten lekutik hurbil dagoen espetxean bete ahal izateko kondena.
- Amei eta seme-alabei dagokienez, espetxe-legeriak aurreikusten dituen aukerak egoera berberetan dauden gizonen ere aplikatzea eta baldintza beretan. Bestela, ohiko rol matxista, hau da, seme-alaben zaintza emakumeen esku soilik egon daitekeela eta hala egon behar duela betiketzen ari dira. Kasu bakoitzean dauden gurasoek, generoa edozein izanda ere, adingabeak elkarrekin hezten laguntzeko ahalegina egitea.
- Espetxeetako langile guztiak prestatzea ohitura eta jarrera matxistak eta emakumeen eta gizonen arteko tratu-berdintasunerako eskubidea urratzen dutenak desagerrarazteko espetxe-bizitzako eremu guztietan (segurtasun-funtzionarioetatik hasita, Tratamendu Batzordeak osatzen dituzten pertsonekin eta zuzendaritza-postuak betetzen dituztenekin bukatzeraino).

Espetxe-alorra hartzen ez den bitartean, askatasunaz gabetutako emakumeek bizi duten baztertzeko bikoitza konpentsatzeko neurriak presta ditzake foru-gobernuak.

Ilido horretan, honako hau proposatzen dugu:

- Tortura prebenitzeko organo bat sortzea, askatasunaz gabetutako emakumeen kolektiboak bizi duen biktimizazio bikoitza desagerraraziko duena, oso sistema

heteropatriarkalaren barruan, genero-ikuspegiari buruzko irizpiderik kontuan hartzen ez duena sistematikoki.

- Espetxearen ordezkotako neurriak aurrera eramateko etxebizitza-baliabideak prestatzea.
- Iruñeko espetxearen barruan, tailer espezifikoak abian jartzea ahaldunduz laguntzeko tresnak emateko emakumeei, generoari buruzko ahulezia-egoerei aurre egiteko. Genero-rolak eta -estereotipoak zalantzan jartzen lagunduko duten eta indarkeria matxistaren aurrean ahaldunduko duten tailerrak.

Salhaketa Nafarroak 2011n argitaratutako “Emakumeak eta espetxeak. Iruñeko espetxetik ateratako ahotsak” izeneko dokumentuan azaltzen da 2020an oraindik ere indarrean jarraitzen duela, tamalez, gure diagnostikoak. Bertan honako hau adierazten dugu: *“...emakume presoak gizarteko sektore pobretu eta marjinal bateko kide dira, eta lehenago ere erran dugunez, ez da kasualitatea, hain zuzen ere, prekarietate handieneko sektore sozial hori izatea kriminalizatzen dena. Espetxeak, gizartea kontrolatzeko mekanismo gisa, aurretik estigmatizatuta dagoen gizarte-geruza bat espetxeratzen eta estigmatizatzen du batez ere, eta pobreziaren, prekarietatearen eta espetxearen gorpil maltzur horretan sartzen da.*

Delitua prebenitzera ez ezik, prekarietate-egoera horiek prebenitzera ere bideratuta dauden gizarte-baliabiderik ez izatea da egungo gizarteak duen sintoma handiena; izan ere, ematen du egungo gizarteak nahiago duela baliabide publikoak politikoki delitu gisa definitzen diren portaerak zigortzeko erabiltzea jokabide horiek egiteko haztegia eragiten duten egoerak desagerrarazteko erabiltzea baino. Horrela, kiribil batean sartzen gara, non faktore horiek gairatzen lagundu ordez, finkatu egiten ditugun, eta gizartea osatzen duten kide guztiek duin bizitzeko benetako aukera emanen dien gizarte orekatuago eta bidezkoago baten alde lan egin ordez, gehiengo delituak egiteko joera duten sektore sozialak betikitzen dira (batez ere jabetza pribatuaren aurkako delituak eta osasun publikoaren aurkako delituak).”

9. kapitulua. Giza eta gizarte-balioetan hezte eta sentsibilizatzea, eta bizikidetzarako gaitzea.

Egiari Zor Fundazioa

Egiari Zor Fundazioaren iritziz, funtsezkoa da giza eta gizarte-balioetan hezte eta sentsibilizatzea, herritarrek bizikidetzarako trebatzeko, bakearen eta giza eskubideen aldeko eta indarkeriaren aurkako konpromiso sendoa hartuz.

Hori esaten dugu, badakigulako oso gai sentibera dela. Zenbait proiektuk eztabaida handiak sorrarazi dituzte, beste behin ere, biktimek kolpatu zituen indarkeriaren jatorriaren arabera sailkatzeagatik. Proiektu horietako bat, adibidez, Eusko Jaurlaritzak bere garaian egin eta aurkeztu zuen "Herenegun" unitate didaktikoa da, 1960. urtetik 2018. urtera bitarte gertatu zenaren memoria landu nahi zuena eta ikasleak bakean eta giza eskubideen defentsan oinarritutako balioetan hezi nahi zituena.

Estatuko indarkeriaren biktimekiko enpatiarik eza etengabea da. Giza eskubideak urratzen dituzten indarkeria guztiak deslegitimatzen ez badira, indarkerien arteko kategorizazioa sortzen da, oso kategorizazio arriskutsua, deslegitimazio-mailak, eta, horrenbestez, legitimizazio-mailak ezartzen dituenak. Oso larria eta arriskutsua den zerbait, giza eskubideak urratzen dituzten indarkeriez hitz egiten ari baikara.

Gure ustez, gaia behar bezala tratatzeko, funtsezkoa izan behar du gatazkaren testuinguruan izan diren indarkeria guztiak, beren ondorioak, eragin dituzten giza galerak eta abar ezagutzera ematea. Guztiak modu berean, kategorizatorik eta bereizketarik gabe, helburu argi batekin: indarkeria etorkizunean baliabidetzat hartu ahal izatea saihestea.

Hori egiteko, gure ustez ezinbestekoa da, nahikoa denborarekin eta aurrerapenarekin, Euskal Herriko erakundeok eta gizarte-eragileok gure ekarpena egin ahal izatea abian jartzen diren ekimenetan, eta, horrela, gure gizartean bizi diren errealitate desberdinak islatu ahal izatea.

Gertatu eta sufritu denaren egia ezin da nahasi giza eskubideak urratzen dituen indarkeria baten dimentsioa desitxuratzen duen alderdi baten kontakizun gisa, eta are gehiago indarkeria hori giza eskubideak bermatu behar zituenak egin bazuen.

Beste batzuetan gertatu den bezala, ezin dira pertsonak giza eta gizarte-balioetan hezi eta prestatu ETaren indarkeriatik eratorritako giza tragediaren azterketa kritikoa eginez eskusiboki, adibidez, eta lehenagotik zeuden edo garaikideak ziren beste indarkeria batzuk azaletik tratatuz: Estatuak egindako indarkeriak, horiek ere biktime asko eragin zituztenak.

Egiari Zor Fundazioaren aburuz, indarkeria horien larritasuna ez da txikiagoa, baina botere politikoak, gobernu-arlokoak, polizialak eta judizialak egin zituzten. Eta, beraz, uste dugu indarkeria horiek berdin errekonozitu, kontatu eta gaitzetsi behar direla.

Jarduketa horiek eragin duten mina eta sufrimendua gutxiagotuz, axolagabetasun moralean erortzen gara giza eskubideen urraketa askoren aurrean, eta urraketa horiek

oso larriak dira. Gainera, indarkeria erabili zuten Estatuko eragileek izan duten zigorgabetasuna normalizatzen da. Eta indarkeria horrek indarra galtzen du eta justifikatu egiten da.

Onartezina da, gaur egun oraindik, Estatua egin zuen indarkeriatik banantzen jarraitzea. Estatuko Ordena Publikoko Indarrek eta Segurtasun Indarrek egindako gerra zikinaren, torturaren edo indarkeriaren ondoren inoiz onartu ez den erantzukizun politiko bat dago. Milaka pertsona torturatzearen eta ehunka pertsona erailtearen erantzukizuna ez dagokie egileei soilik; bide batez esan behar da egile horiek, askotan, gehiegitan, mailaz igo dituztela eta kondekoratu izan dituztela. Krime horiek ez dira txandako poliziaren erantzukizuna soilik izan, ezta diru publikoarekin ordaindutako mertzenarioarena ere.

Egiari Zor Fundazioaren ustez, ez da indarkerien arteko kategorizazio horiek egin behar inoiz, baldin eta belaunaldi berriak bakean eta giza eskubideekiko erabateko errespetuan oinarritutako kulturaren hezi nahi baditugu benetan.

Bermatu behar dugu gatazka politikoan gertatu den guztia ematen dela ezagutzera, izan diren indarkeria guztiak ezagutzen direla, berriro ez gertatzeko horrelakorik. Bestela, arriskua dugu gure seme-alabei erakusteko giza eskubideak urratzen zituen arren, bidezko eta legezko indarkeria bat izan zela.

Espiritualidad Pamplona-Iruña Elkarte

“Espiritualidad Pamplona-Iruña” Elkartearen ustez, hitz egiten ari garen dimentsio espiritual edo “giza sakontasun” hori zaindu behar dela onartzeak zuzeneko eraginak izanen lituzke, logikoki, hezkuntzaren esparruan, Hezkuntza Departamentuak, “eskola sozioemozionalen sare” izenekoarekin abian jarri zituen lerroei jarraikiz. Lerro horiek ikasleek dimentsio espiritual bizitzeko bide eta modu zehatzak aurki zituzten laguntzeko ezarri ziren.

Ildo horretan, “barrentasunaren heziketa” izeneko lantzen –“mindfulness” teknika desberdinak ere aplikatuz– urte batzuk daramatzaten gero eta ikastetxe gehiagok dituzten esperientziak bereziki motibagarriak dira.

Eta hezkuntzaren eremu espezifikotik haratago, giza eta gizarte-balioetan sentsibilizatzen aurrera jarraitu nahi badugu, egokia izanen litzateke dimentsio sakon hori bilatzera eta bizitzera pertsonak motibatuko lituzketen guneak eta denborak – ikastaroak, foroak edo biltzarrak, adibidez– sustatzea.

Nafarroako Amnistia Internazionala

Amnistia Internazionalak honako hau proposatzen du:

- Bermatzea hezkuntza-arloko foru-araudiak, Autonomia Erkidegoei dagokien curriculumaren ehunekoan, giza eskubideen edukiak txertatzen dituela. Era berean, giza eskubideen edukiak ziurtatzea ikastetxeetako irakasleen eta irakasle ez diren langileen etengabeko prestakuntzan. Eskola-jazarpenaren aurkako neurri eraginkorrak hartzea, berdinen arteko laguntza-programak –ikastetxe guztietan derrigorrezkoak direnak– gehituz.
- Errefuxiatuen, asilo-eskatzailen, emakumeen eskubideak, sexu-orientazioaren eta genero-identitatean arrazoiengatik diskriminaziorik eza ez ezik, eskubide ekonomikoak, sozialak eta kulturalak, eta Gerra Zibilean eta frankismo-garaian egindako giza eskubideen urraketak ere derrigorrezko edukien barnean sartzen direla bermatzea.
- Giza eskubideen alorreko hasierako eta etengabeko prestakuntza ematea irakasleei.

“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarra

Ezin izanen da Nafarroako Bizikidetzaren Planaren helburu bakar bat ere bete erakundeek irmoki defendatzen dituzten hezkuntza-programa berritzaileak sortzearen aldeko apustu irmoa egiten ez bada. Programa horiek belaunaldi gazteenei helarazi behar diete memoria kritikoak, bizikidetzak eta Giza Eskubideekiko konpromisoak ondasun juridiko eta sozial gisa duen balioa, etengabe bilakatzen ari dena, ekintza kolektiboaren eta nazioarteko eskubide humanitarioaren emaitza gisa.

Ijitoen Idazkaritza Fundazioa

Bizikidetzaren on izateko, funtsezkoa da giza eskubideetan oinarritutako hezkuntza. Ildo horretan, Ijitoen Idazkaritza Fundazioaren ustez, beharrezkoa da giza eskubideei, diskriminaziorik ezari eta berdintasunari buruzko prestakuntza sartzeari oinarritzeko hezkuntzan eta bigarren hezkuntzan, antigitanismoari buruzko erreferentzia espezifikoak eginez. Era berean, garrantzitsua da epaileak, fiskalak eta polizia gai horretan prestatzea, eta ahal bada, ijitoen elkarteekin lankidetzan aritzea, komunitateari buruzko ikuspegia eman baitezakete elkarte horiek.

Salhaketa

Nafarroako Gobernuak askatasunaz gabetutako pertsonen ikaskuntzarako eta prestakuntzarako laguntza-hitzarmenak ireki eta/hobetu ditzake, beste espetxe batzuetan dagoeneko gertatzen den bezala, eta ikasteko behar den materiala eta baliabideak eman ditzake. Modu proaktiboan lan egin behar dugu pobrezia harresiak eraisteko eta desberdinkeria soziala ezeztatzen dela bermatu behar dugu.

“Oso goiz, hezkuntzan sozializatu egiten gaituzte, boterearen egiturak, batez ere enpresa handiak, babestu behar direla uler dezagun... Hezkuntza sozializatzaile horretatik norberak lortzen duen ikasbidea da aberatsenen eta boteretsuenen interesen alde ez bazaude, jai izanen duzula: labur erranda, sistematik kanporatu egiten zaituzte edo marjinalizatu egiten zaituzte.” Noam Chomsky, “La (des) educación”. Horrela, beraz, alboko prestakuntza-loturak sortu behar ditugu, marjinaltasuna bi noranzkoko denez, hezkuntzak hainbat eremutan lan egin behar du. Salhaketa Nafarroak bere burua eskaintzen du tailerrak abian jartzeko. Tailer horietan hausnarketa egiteko hitzaldiak eta ariketak eskaintzen ditugu espetxeetako harresiak zeharkatzeko, askatasunaz gabetutako pertsonak bizi duten errealitatea gizartera hurbiltzeko eta askatasunaz gabetutako pertsonak baztertu dituen gizartearekin lotzeko. Tailer-formatua egokia da ikastetxeentzat (formala eta ez-formala), baita Iruñeko espetxean egiteko ere. Gure asmoa hezkuntza-arloko esku-hartze berritzailea egitea da, bazterketa bizi dutenak eta bazterketa gauzatzen duenak lankidetzan arituta lortutako aldaketak eskaintzeko.

Deleuzek dioenez: “... aldaketa ordezkari izan nahi dutenek eta besteen orde, besteen izenean, hitz egiten dutenek egiten dutenean, boterea ezartzen da, boterea banatzen da eta horri areagotutako errepresioa gehitzen zaio.” Zenbait kontzeptu lantzen ditugu delitua eta erantzun gisa zigorra erabiltzea ez ezik, gatazkak konpontzeko metodo alternatiboak erabiltzea ere zalantzan jartzeko, herritarren partaidetza sustatzeko gure bizikidetzara arautuko duten arauak ematearren.

Entzute aktiboan, indarkeriazkoa ez den komunikazioan eta hezkuntza inklusiboan oinarritutako prestakuntzaren edo ariketa enpatikoaren bitartez, metodo horiek ahalduntzea eta erantzukizuna sortzen dituzte, baita hartutako konponbideekiko konpromisoa handiagoa izatea ere.

Tailerraren helburua kontzientzia soziala sortzea da, gatazkak bakean oinarritutako kulturatik konpontzea aldarrikatuko duen kontzientzia, gizarteak berezko gisa sentitzea askatasunaz gabetzeko zigorraren ordezkari neurriak, espetxeak berak sortzen duen baztertzea desagerraraziko dutenak, eraiki eta ezartzea.

10. kapitulua. Eskubide sozialak eta erabateko eta bereizkeriarik gabeko gizarteratzea lortzeko bermeak.

Egiari Zor Fundazioa

Egia biktimen eskubideen berme gisa

Egiari Zor Fundazioaren ustez, Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak aurre egin behar dio pertsona guztiei dagozkien eskubide sozial, politiko eta giza eskubide guztiak bermatzeko erronkari, eta bermatu behar du bereizkeriarik gabeko gizarteratzea lortuko dela.

Estatuaren indarkeria pairatu duten biktimen kasuan, erronka zera da, pertsona horiei dagozkien eskubideak ematea, eta, horrela, pairatzen duten kategorizazio- eta bazterkeria-egoerak gainditzea: justizia, erreparazioa, errekonozimendua, ez errepikatzeko bermeak...

Baina, gure ikuspegiaren arabera, eskubide horien guztien gainera egitarako eskubidea dago. Azken batean, egitarako eskubideak egiten du gainerako eskubide guztiak izatea.

- Pairatutako tragedia berriro gertatuko ez delako berme bakarra egia da. Gertatu dena ezagutuz eta ezagutzera emanez, berriro ez gertatzeko aukerarik ez izatea lortuko dugu.
- Era berean, gatazkari ikuspegi integral batetik heltzeko oinarrizko elementua da. Euskal Herriak bizi duen gatazka politikoa interpretatzerakoan, ikuspegi asko daude: zergatiak, gatazka hori eragin zuten arrazoiak, eta abar. Gakoa kontakizun horien guztien arteko bizikidetzan eta errespetuan dago, baina horretarako, bermatu behar da ikuskera ugari horiek gertatu den guztia kontuan hartuko dutela, argazki osoa hartu behar da kontuan. Hori egiaren bitartez soilik lor daiteke.
- Gainera, biktima ugarien ezagutza, errekonozimendua eta erreparazio integrala ere egian oinarritzen dira.

Beraz, Egiari Zor Fundazioak uste du egia dela zauriak ixten dituen, pairatu dugun tragedia berriro ez gertatzea lortzen duena, ehunka pertsonak bizi izandako mina errekonozitzen duena, biktimei erreparazioa eta duintasuna ematen dizkiena.

Horregatik, gure ustez, egia justizia da.

2018ko martxoaren 24an, hots, Giza Eskubideen eta Biktimen Duintasunaren Urraketa Larriei buruz Egia jakiteko Eskubidearen Nazioarteko Egunean, gogoeta bat jakitera eman genuen, "Egia, justiziaren mekanismo gisa" deitu genuena.

Gogoeta horri esker, Estatuak egindako zenbait motatako indarkeriaren biktimen artean eztabaida sortu zen. Eztabaida horren ondorioz, honen inguruko gogoeta egin genuen: egia guretzat zer den; Euskal Herrian irekitako bake-agertoki berrian nola

ulertzen dugun justizia; edo gertatu denaren egia oraindik errekonozitu ez den kasuetan zer urrats egin beharko liratekeen.

Gogoeta hartan zenbait gai landu ziren, hala nola justizia-eredua eta zigorrak ez diren kondenak (gure biktimazioaren eta sufrimenduaren erantzule direnentzako askatasunaz gabetzeko zigorrei dagokienez), eta identifikatu genituen ideia nagusiek, erronkek eta ondorioek laguntzen dute Egiari Zor Fundazioak erabateko eta bereizkeriarik gabeko gizarteratzea lortzeko bermeei buruz duen iritzia ulertzen, biktimei dagozkien eskubideak ematearen testuinguruan.

Eztabaida-prozesuaren lehenengo ondorioa honako hau izan zen: ezinbestekoa da ordezeko justizia-eredu bat eraikitzea, zigorra helburutzat ez duena, gatazka gehiago luzatuko ez duena, bere ondorioak betiketuko ez dituen eta konponketa eragotziko ez duena.

Mundu osoko gatazka bakoitzak bere ezaugarri eta berezitasunak ditu, eta gatazka bakoitzean, alderdiek adosten dute zer justizia-eredu aplikatuko den.

Aplikatu behar den justizia-eredua adosteko negoziazio horietan, bi oinarrizko gai elkartzen dira: alde batetik, krimenak zigorrik gabe ez geratzea, eta bestetik, justizia-prozesuak bakerako trantsizio hori amaitzeko balio izatea.

Azken urte hauetan ikusi dugunez, euskal gatazkaren testuinguruan, ez dago lortu nahi den justiziako trantsizio-eredurik.

Gure kasuan, alde bateko bake-prozesu batean gaude, non Estatuak ez duen parte hartu nahi izan arazoa konpontzeko, baizik eta oztopoak jartzeko bere estrategiarekin jarraitu du.

Hortaz, justiziako trantsizio-eredurik aplikatu ezin denez (Estatua ordezkatzan duen solaskide baliodunik ez dagoelako horretarako), eta Estatuaren posizio pribilegiatuaren aurrean, justiziari buruzko monopolioa baitu, Egiari Zor Fundazioaren ustez, beharrezkoa da ohiko justiziaren ordezeko justizia-eredu bat edo justizia-mekanismo bat diseinatzeko gaitasuna garatzea, egungo egoeran mekanismo onargarri, egoki, asimilagarri, posible eta errealistatzen hartuko dena.

Testuinguru horretan, egiarako eskubideak zeregin erabakigarria du.

Egia krimenak gertatu ziren garaiko baldintzak, modua eta lekua ezagutzeko biktimek duten banakako eskubide gisa ezarri da, baita krimen horiek gertatzeko izan ziren arrazoiei buruzko benetako kontakizuna lortzeko gizarateak duen eskubide kolektibo gisa ere. Hortaz, oinarrizko baldintza da biktimen gainerako eskubideak bermatuak izateko, eta gai horri egin behar dio aurre, hain zuzen ere, Plan Estrategikoak.

Gainera, egia oinarrizko premisa da krimenak ez direla errepikatuko bermatzeko; izan ere, iragana ezagutuz soilik jarri ahal izanen ditu abian gizarateak horrelako krimenak errepikatzea eragotziko duten mekanismoak. Neurri horretan, egia oso tresna

garrantzitsua da boterearen bidegabekeriaren aurkako borrokan, eta, bereziki, botereak bere krimenen zigorgabetasuna lortzeko ahazteari buruz egin dezakeen erabilera txarraren aurkako borrokan.

Orain arte, uste genuen egiarako eskubidea hertsiki lotuta zegoela justiziarako eskubidearekin, uste genuelako egiarik gabe ezin dela justizia aplikatu, betiere justizia delitu baten errudunak zigor-arloko prozesu judizial baten mende jartzea dela, eta, aldi berean, justiziarik gabe erraparaziorik ez dagoela ulertuta.

Baina Estatuaren indarkeriaren ehunka biktimek gertatutakoa ukatu, ahaztu eta justifikatu zaien hamarkada askotan bizi izan/pairatu dituzten errealitateetan barrena ibilbide luze bat egin ondoren, eta egia ezartzeko hainbat mekanismo eta modu (judizioz kanpoko mekanismo instituzionalak, poliziaren edo eskuin muturraren biktima horiengan, torturazailleengan, sekuela larriekin geratu ziren pertsonengan...) inflexio-puntu bat eragiten dutenak, praktikan jarri ostean, mekanismo horiek biktimengan duten eragina ikusi dugu.

Nolabait ere egia garatzen duten, biktima bera erreparatu eta duin bihurtzen duten mekanismo horiek eta egia ezartzea bera justizia-egintza bihurtzen dira (adibideak: Eusko Jaurlaritzaren 107/2012 Dekretuaren bitartez aitortzen diren biktimen erreakzioa, baita torturaren biktimen erreakzioa ere, EAEko torturari buruzko azterketa-txostena argitaratu ondoren).

Hau da, gertatutakoaren egia ezartzeko mekanismo batek, biktima errekonozitzea eta erreparatzea helburu duenak, eta biktimarioak penalki zigortzeko gaitasunik ez duenak, lortu du biktima erreparatzea eta, neurri handi batean, duin bihurtzea.

Ilido horretan, esan dezakegu hainbat “motatako” egia daudela:

- Alde batetik, EGIA JUDIZIALA dago, hau da, EGIA OFIZIALA, ustezko biktimarioen aurka jarraitutako prozesu judizialen bitartez lortutakoa, eta epaile batek espresuki deklaratu dezakeena edo prozeduratik eta erabaki judizialek ondorioztatu daitekeena. Egia judiziala ez da beti gertatutakoaren egia izaten.
- Beste alde batetik, JUDIZIOZ KANPOKO EGIA INSTITUZIONALITU deitzen duguna dago, hots, egia eraikitzeke instituzionalki bereziki sortu eta onartutako guneetan eraikitako egia; nolana ere, gune horiek ez dute izaera judizialik eta ez dute izaera horretatik erator daitekeen funtziorik. Horren adibide izan daiteke, adibidez, tortura EAEn izan denari buruzko egia instituzionalizatua, IVAC-KREIk egindako txostenaren bitartez.
- Azkenik, EGIA SOZIAL EZ-INSTITUZIONALIZATUA dago, hau da, egia eraikitzeke eta memoria kolektiboa gordetzeko instantzia ez-instituzionalek (historialariak, kazetariak, literatoak, zientzialari sozialak, zuzeneko lekukoak, eta abar) gauzatutako estrategia guztien bitartez lortutako egia.

Eta, egia da judizioz kanpoko egia instituzionalizatuek eta egia sozialek ere ondorio erreparatzaileak eragin ditzaketela biktimengan. Horregatik, nolabait ere, egia horren ezarpen ofiziala justizia-egintzat zat uler daiteke.

Hortaz, guk uste dugu Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoaren barnean bide hauek garatu behar direla: baliabideak, mekanismoak, tresnak eta abar eman behar dizkie biktimei, akademiari, kolektibo sozialei, orain arte ezkutatuta egon diren egia horiek argitara emateko; aktiboki konprometitu behar dute egiak ofizialtzeko prozesuan.

Egia horrela ulertzeak, justizia-mekanismo gisa, ez du esan nahi biktimarioaren zigorrari uko egiten zaiola, baizik eta erantzukizunak hartzeaz gain, ekarri beharko luke sortutako biktimazioa errekonozitzea, biktimarioen identifikazio publikoa, berriro ez dela errepikatuko bermatzen laguntzea (gertatutakoa ezagutzea ez errepikatzeko abiapuntu gisa) eta dominak, galoiak, maila-igoerak eta beste ohore batzuk, prima ekonomikoak –biziarteko pentsioak eta abar izan ohi direnak– kentzea.

Ez du esan nahi, halaber, ikerketa baten edo froga berriak agertzearen ondorioz hasitako zigor-arloko prozesu judizial baterako bidea ixtea... Esan nahi du gure azken helburua ez dela gure biktimarioak espetxera bidaltzea, baizik eta egiarako dugun eskubidea eskatzea. Esan nahi du gure nahia egia osoa ezartzeko premia dela gure sufrimenduaren erantzuleak espetxeratzea baino gehiago.

Bestalde, ideologikoko interesgarria den kontzeptu bat ere bada egia, gertatutakoa kontatzeko elementu inklusiboa baita beti.

Espetxe-salbuespenaren amaiera.

Guztiok dakigu iraganeko gertaerak oso larriak izan zirela eta min eta sufrimendu handiak eragin zituztela; horregatik, guztion erantzukizuna da oraina blindatzea iraganean gertatutako ezer ez errepikatzeko. Gure posiziotik eta ziur gaudenez gure minak bultzada izan behar zuela inork gehiagok, inoiz, antzeko ezer paira dezan lortzeko, orainari ere heldu behar diogu eta gure gizartean dagoen beste errealitate bat ikusi behar dugu: arrazoi politikoa dela medio preso dauden pertsonen aplikatzen zaien espetxe-salbuespena.

Errealitate ankerra, espetxeetan sufrimendua, gaixotasunak eta heriotza eragiten dituen, eta asteburu bakoitzean herri honetako ehunka herritarren bizitzak eta osotasun fisikoa arriskuan jartzen dituen, motibazio politikoko preso guztiei eta haien ahaideei sistematikoki aplikatzen zaien urruntze- eta dispersio-politika indarrean dagoela oraindik.

Salbuespen horrek Nafarroako herritarren artean ere eragin dituen giza galerei buruzko adibide gehiegi ditugu. Azken 6 hamarkada hauetan, Euskal Herriko 35 preso politiko (2011z gerotzik 11) eta 16 ahaide/lagun hil dira.

Heriotza horiek guztiek zerbait dute komunean: heriotza horietan erabakigarria izan da salbuespeneko neurri politikoa aplikatzea: osasun-laguntza egokia ukatzea, tratamendu egokiak jasotzeko zailtasunak, atzerapen bidegabeak ospitalizazioetarako edo ebakuntzetarako,

protokoloen aplikazio berantiarra eta arbitrarioa gaixotasun sendaezinen aurrean, bizibaldintza gogorak, erregimen itxiak, luzaroko bakartzea...

Hortaz, errealtate horrek, azken batean, ukatu egiten dizkie eskubideak preso horiei, eta etorkizuneko erabateko eta bereizkeriarik gabeko gizarteratzea eragozten du.

Giza eskubideekiko konpromisoa kontuan hartuta eta gertatu zen ezer errepikatuko ez dela bermatu behar dugula uste dugulako, gure iritziz derrigorrezkoa da egungo espetxe-politika ezabatzea, salbuespena arau bihurtu baitu presoen sektore honentzat.

Eta uste dugu Bizikidetzaren Plan Estrategikoak helburu hori jaso behar duela, Nafarroako gehiengo politikoak onartu baitu eskaera hori. Bizikidetzaren demokratikoa eraikitzeko, giza eskubideekiko konpromiso irmoa hartu behar da.

Bizikidetzaren demokratikoa garatzeko, anomalia hori desagerrarazi behar da, gure bizitzak etetea saihestu behar da. Gauzatzeko dagoen zerbait da, eta premiazkoa da, dagoeneko galdu duguna ez baitigu ezerk itzuliko, baina gure esku dago bizitza gehiago etetea eta berriro ere egoera tragikoak gerta daitezkeen saihestea.

Nafarroako Amnistia Internazionale

Amnistia Internazionaleak honako hau eskatzen du eremu honetan:

- Osasunerako eskubidea errespetatu eta babestu dadila sustatzea eta bermatzea, eta pertsona guztiek, diskriminaziorik gabe, osasun-sistamarako sarbidea izanen dutela bermatzea. Horretarako, migratzaileek beren administrazio-egoera dela medio osasun-laguntza eskuratzeko mugak kendu egin behar dira.
- Etxebizitza duina, eskuragarria eta irigarria izateko eskubidea benetan beteko dela bermatzea; horretarako, etxebizitza eskuratzeko ez da kontsumoko ondasun gisa eratuko, izaera sozialeko eskubide gisa baizik. Bereziki, neurriak jartzea nahitaezko etxegabeteen aurka, eta etxebizitza sozialaren alorreko foru-legeria egitea premiaz.
- Neurriak hartzea eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalen nazioarteko mekanismoek giza eskubideei buruz Espainian egindako gomendioak sistematikoki aztertzeko eta aplikatzeko, Nafarroako erakundeen eskumenei dagozkien neurrian.

“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarra

Planak arreta eskaini behar dio Gizarte Eskubideen eremutik ziurtatuta geratzeko Komunitateko pertsona guztien erabateko garapen indibidual eta kolektiboa, eta bazterkeriarik gabe, lortzeko bermeak. Gizarte Eskubiderik gabe ezin da berdintasunean bizi.

Ijitoen Idazkaritza Fundazioa

Gure ustez, garrantzitsua da nabarmentzea intolerantziak eta diskriminazioak, askotan, beste eskubide batzuk erabiltzeko mugak ezartzen dituztela, esate baterako,

etxebizitzarako, lanerako, hezkuntzarako edo osasunerako eskubideak erabiltzeko mugak. Ildo horretan, gure ustez beharrezkoa da ijitoen aurka egon daitezkeen diskriminazio-kasuen jarraipena egitea, esate baterako, etxebizitza eskuratzeko, erositik edo alokatuz, laneratzeko, eskola batzuetan egon daitezkeen eskola-banantzea edo osasun-eremuko zailtasunak.

Ijito herriaren erabateko eta bereizkeriarik gabeko gizarteratzea lortzeko Nafarroan, garrantzitsua da komunitate horretara bideratutako programa espezifikoak sustatzea, hau da, hezkuntza- eta lan-eremuan laguntzeko programak, eskola-banantzearen aurkako neurri zehatzak, eta jarraipena egitea ondasunak eta zerbitzuak (etxebizitza, osasuna, lana, eta abar, adibidez) eskuratzeko garaian dauden diskriminazioak saihesteko. Ijitoen aurkako diskriminazioa eragozpen garrantzitsua da eskubide sozialak erabiltzeko eta gizarteratzeko garaian.

Etxebizitza egokia eskuratzeko bermatu behar da oinarrizko eskubide gisa, baita etxebizitza behar duten ijito guztiek eskuratzeko ere, bereizkeriarik gabe.

Proposatzen da txabolismoa eta infraetxea desagerrarazteko beharrezkoak diren baliabideak dituzten ekintza-planak onartzea, eta behin betiko konponbide egonkorrak lortzeko metodologiak aplikatzea. Konponbide horietan ordezkotzako bizitokia emateko neurriak eta familiei prozesu osoan akonpainamendu eta laguntza soziala emateko neurriak elkartuko dira.

Era berean, proposatzen da oztopo elektronikoak desagerraraztea, oztopo horiek, kasu askotan, eragozten baitute ijito familiek etxebizitza babestua eskatzeko eskubideak izapidetu ahal izatea; era berean, proposatzen da etxebizitza sozialen kopurua areagotzea eta bizileku-aukerak ezartzea ere, epe laburrean nahiz motzean, hipoteka-betearazpen baten ondorioz edo alokairua ez ordaintzeagatik kaleratutako ijito familientzat; eta, azkenik, proposatzen da udal-agintaritzek gauzatutako uzteetan edo ordezkotzako bizitokia emateetan lege ezarritako prozedurak errespetatzea.

Salhaketa

Nafarroako Gobernuak dagoeneko esleituta dauzka Gizarte Zerbitzuen eta Hezkuntzaren alorreko eskumenak, baina eskumen horiek ez dira erabateko ahalmenez garatzen ari Iruñeko espetxean. Giza Eskubideak defendatzeko, esleitutako erantzukizunak bete behar dira eta norberaren ekintza-eremua handitzeko lan egin behar da.

“Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartzea espetxe eskumenak, bultzada baten beharra” dokumentuan bildu dugunaren arabera, eta Gizarte Zerbitzuei dagokienez, *Nafarroak eskumen osoa hartu zuen bere gain arlo horretan Nafarroako Foru Eraentza Berrezarri eta Hobetzeari buruzko Lege Organikoaren 44.17 eta 44.18 artikuluen bitartez: “Nafarroak eskumen osoa du ondoko gai hauen gainean: 17. Gizarte laguntza. 18. Garapen komunitarioa; emakumeen egoera; haur, gazte eta hirugarren adinekoen aldeko politika”. 18. apartatua urriaren 27ko 7/2010 Lege Organikoak aldatu zuen, eta honela idatzita geratu zen: “Garapen komunitarioa; berdintasunerako politikak; haur, gazte eta hirugarren adinekoen aldeko politika”.*

... Hezkuntzaren alorreko eskumenari dagokionez, horren eskumen eskusiboa ere Nafarroak du eta betetzen du Espetxe barruan helduentzako hezkuntzaren alorrean, baina Gizarte Zerbitzuen kasuan, Nafarroak ez du eskatu bere eskumena betetzea Iruñeko espetxean, nahiz eta, gure ustez, horretara behartuta dagoen.

Gizarte Zerbitzuei buruzko 15/2016 Foru Legean, abenduaren 14koan, aurreko Legean aipatzen zen espetxe-erakundeetako gizarte-ongizateari buruzko aipamen zehatza azaltzen ez bada ere, gizarte-zerbitzuak eskuratzeko unibertsaltasuna onartzen da.

Foru Lege horrek gizarte-zerbitzuen sistemaren printzipio gidari gisa ezartzen du biztanle guztiak berdintasunaren, ekitatearen eta birbanaketa-justiziaren irizpideen arabera gizarte-zerbitzuak eskuratzeko duten eskubidea bermatuko dela, eta horren hartzaileak "Europar Batasuneko estatu kideetako nazionalak, Nafarroako edozein udalerritan errolatutakoak nahiz Nafarroan bizi diren atzerritarrak" izanen direla; gainera, hartzaile horien eskubideetako bat izanen da "gizarte-zerbitzuak eskuratzeko eskubidea edozein egoera pertsonalaren edo sozialaren diskriminaziorik gabe".

Dokumentu berean Iruñeko espetxeko egoera deskribatzen da:

1. Iruñeko espetxean gizarte-laneko departamentu bat dago, hiru gizarte-langilek osatzen dutena. Langile guztiak titulazio horretako unibertsitateko tituludunak dira, eta dagokion oposizio-lehiaketaren bitartez lortu dute lanpostua espetxean.

2. Espetxe barruan hezitzaile-lanak egiten dituzten pertsonen dagokienez, adierazi behar da hezitzaile horietako bakar batek ere ez daukala bere lanpostuarekin bat datorren titulurik. Zeregin hori betetzen duten hiru pertsonak lehengo funtzionarioak dira, antzinatasunagatik lanpostu hori hautatzeko eta eskuratzeko aukera izan dutenak. Espetxeko gizarte-laneko postuen kasuan, egin behar den lanarekin bat datorren titulazioa edukitzea derrigorrezko baldintza den bezala, halaxe izan beharko luke hezitzaile-lanak egiten dituzten profesionalen kasuan ere. Gaur egun, hezitzaile batek bi titulaziorekin egon daiteke trebatuta bere lana egiteko. Profesional horiek beren tresnak eta eskumenak eduki beharko lituzkete hezkuntza-ekintzak gauzatzeko eremu soziosanitarioan, non heziketa-lana zaintza pertsonalekin eta oinarrizko osasun-laguntzako lanarekin elkartzen den, hainbat agertokitan esku-hartze eta bitartekotza sozioedukatiboko ekintzak gauzatzeko beharrezkoak diren ezagutzak, trebetasunak eta jarrerak eskuratuz, gizabanakoak eta kolektiboak gizarteratzen laguntzeko eta komunitatearen garapena sustatzeko.

3. Aipatu behar da, halaber, gizarte-eremuko langile gutxi dagoela espetxean, eta beharrezkoa dela profesional kopurua handitzea, arreta-ratioa murrizteko, emandako zerbitzuaren kalitatea hobetearren. Kalitate hori artatutako pertsona bakoitzari denbora gehiago eskaintzean islatuko litzateke, informazioa eta tresnak emanez geroago gizarteratzeko, baita prestakuntza-tailerren bitartez ere, modu kolektiboan, baldin eta tailer horien helburua pertsona bakoitzak inguruabar jakin batzuetan segurtasunez moldatzen jakiteko bere trebetasuna lortzea izanen balitz. Espetxean egon ondoren mugimendu-autonomia lortzen lagunduko lukete tailer horiek (zer errenta edo subsidio jaso ditzaketan jakitea eta zenbait eremutan zer baliabide dituzten eskuragarri ezagutzea, hala nola enplegua edo etxebizitza bilatzea), espetxe barrutik abiatuta kanpoan izanen duten etorkizunerantz, helburu gizarteratzailearekin.

4. Gainera, arestian esan dugunez, Espetxeek adierazi dute gizarte-laneko profesionalen eskubide-erakundearen barnean sartuta dauden izaera sozialeko prestazio

ekonomikoak kudeatzeko eginkizunak betetzen dituztela, kartzelatik ateratzeko, oinarrizko premiak edo zerbitzuak eskuratzeko laguntzetarako, baina kontua da laguntza horiek ez dituztela beti gizarte-zerbitzuek eta kanpoko auzo-unitateek izapidetzen, eta horren ondorioz, atzeratu egiten da gizarteratzea, eta horrek zaildu egiten du presoek gizarteko bizitza eskuratzea.

5. Espetxetik ateratzen direnean, preso batzuek izaten duten arazo nagusietako bat da ez dutela erroldarik edo errolda-antzinatasunik izaten; izan ere, espetxe berria ireki zenez geroztik, baliogabetu egin da erroldarako eskubidea. Arazo horren zuzeneko ondorioa da ezin dutela prestaziorik eta subsidiorik eskuratu eta ez dutela gizarte-erakunde batzuk eta etxebizitza babestua eskuratzeko aukerarik.

Salhaketa Nafarroaren iritziz, Gizarte Zerbitzuen alorreko eskumena ezarri eta gauzatu behar da. *“Nafarroak bere gain hartuko balitu gizarte-zerbitzuen alorreko eskumenak, Iruñeko espetxeko Gizarte Lana departamentua Udalaren Auzoko Unitate Sareko partaide izanen litzateke. Eta horrek lagunduko luke erantzukizun eta eginkizun berak gauzatzea, izapideak arinduko lirateke eta itzarote-denborak laburtuko lirateke.*

ISZn lan egiten duten gizarte-eremuko profesionalei dagokienez, beren erabiltzaileek sarbide erraza izateko plan estrategiko egoki bat izanen litzateke erabiltzaileak Iruñeko auzo-unitate batean sartzea, Buztintxurin, adibidez.” “Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartzea espetxe eskumenak, bultzada baten beharra” liburutik hartua. Salhaketa Nafarroa.

Hezkuntzari dagokionez, berriro ere ikusten dugu Nafarroako Gobernuak hartutako konpromisoak ez direla bete eta ezarri, eta horren ondorioz, oinarrizko gizarte-eskubidea urratu dela eta beren bizitzetako uneraren batean espetxean egon diren pertsonen erabateko eta bereizkeriarik gabeko gizarteratzea eragotzi dela.

Espetxe-eskumenak hartzeari buruzko gure txostenean honako hau biltzen da: *“Autonomia Erkidego guztiek beren gain hartu dituzte, gehiago edo gutxiago, Hezkuntzaren arloko eskumenak; horregatik, autonomia-eremuko araudiak garrantzi berezia hartzen du.*

...Autonomia Erkidegoek egin duten garapenaren jatorria honako hau da: alde batetik, Espainiako Konstituzioaren 149.1.30 eta 149.3 artikuluetan aurreikusitako marjina, eta, bestetik, Komunitate bakoitzaren Autonomia Estatutuetan jasotzen dena, eta esan daiteke Autonomia Erkidegoek eskumenak beren gain hartu izanak deszentralizazioa ekarri duela Hezkuntza Administrazioan.

...Nafarroako Foru Komunitateko aplikazio zehatzari dagokionez, 1476/2000 Errege Dekretua, Oinarrizko Hezkuntza Orokorreko irakasleak Nafarroako Foru Komunitatera eskualdatzeari buruzkoa nabarmendu behar dugu, Dekretu horren bitartez, abuztuaren 31ko 1070/1990 Errege Dekretuak, irakaskuntza ez unibertsitarioen arlokoak, egindako eskualdaketak zabaltzen baitira.

Azkenik, garrantzitsua da Estatuko Gobernuaren eta Nafarroako Foru Komunitatearen artean sinatutako Hitzarmena nabarmentzea. Zehazki, Nafarroako Foru

Komunitatearen eta Espetxe Laneko eta Prestazioetako Erakunde Autonomoaren arteko lankidetzaz-hitzarmena, Iruñeko Espetxeko hezkuntza-alorrari buruzkoa, da (2003ko maiatzaren 20ko 120 zenbakiko BOEn argitaratua).

Hitzarmen horretan, bi alderdiek betebeharrak jakin batzuk dituzte. Beraz, Laneko eta Prestazioetako Erakunde Autonomoak betebeharrak hauek ditu:

- Uztailaren 9ko 1203/1999 Errege Dekretuaren 6. artikulua xedatutakoa betetzea.*
- Espetxeetan hezkuntza-jarduera egiteko behar diren harreman- eta informazio-bideak erraztea.*
- Beharrezkoa den koordinazio-lana egitea.*
- Hezkuntza Administrazioak Hitzarmen honetan aukeratutako Unitatearekin lotura izateko organo iraunkorra eratzea jarduerari jarraipena egiteko.*
- Nafarroako Foru Komunitateko Hezkuntza eta Kultura Departamentuak konpromiso hauek hartzen ditu:*
- Bere lurralde-eremuan finkatutako Espetxean hezkuntza-zerbitzua ematea Nafarroako Foru Komunitateko helduen hezkuntza-planen esparruan, zentro horietako presoen premiak eta berezitasunak kontuan hartuta.*
- Aurreko irizpideak aplikatzearen ondorioz sortzen den hezkuntza-programazioa Espetxearen programan txertatzen laguntzea, eta Espetxe Administrazioak egiten dituen gainerako programazioekin lotura izan dezan laguntzea.*
- Espetxeko hezkuntza-unitateei Komunitateko helduen hezkuntza-sare publikoan dauden gainerako hezkuntza-unitateei ematen zaien arreta bera ematea, espetxe-baliabidearen berezitasunen eta, hala badagokio, presoen gabezien arabera dagozkion egokitzapenak alde batera utzi gabe.*

Nafarroako Gobernuak Hezkuntza eta Kultura Departamentuak konpromiso hauek hartzen ditu:

- Bere lurralde-eremuan finkatutako Espetxean hezkuntza-zerbitzua ematea Nafarroako Foru Komunitateko helduen hezkuntza-planen esparruan, zentro horietako presoen premiak eta berezitasunak kontuan hartuta.*
- Aurreko irizpideak aplikatzearen ondorioz sortzen den hezkuntza-programazioa Espetxearen programan txertatzen laguntzea, eta Espetxe Administrazioak egiten dituen gainerako programazioekin lotura izan dezan laguntzea.*
- Espetxeko hezkuntza-unitateei Komunitateko helduen hezkuntza-sare publikoan dauden gainerako hezkuntza-unitateei ematen zaien arreta bera ematea, espetxe-baliabidearen berezitasunen eta, hala badagokio, presoen gabezien arabera dagozkion egokitzapenak alde batera utzi gabe.*

Laburbilduz, bost urte baino gehiago igaro dira Nafarroak hezkuntza-alorreko eskumenak hartu zituenetik, eta erregulazioa alderdi jakin batzuetan zaharkituta geratu bada ere, Nafarroak bere gain dituen gaietako bat da.

Baina, eskumen hori ez da baldintza beretan bete Iruñeko espetxe barruan eta kanpoan, eta ez dago inolako arrazoirik egoera hori denbora gehiago luzatzeko.”

Are gutxiago Iruñeko espetxeko hezkuntza-egoera –testu honetako Giza Eskubideei buruzko 3. puntuan deskribatzen dena– prekarioa ikusita. Puntu horretan salatu dugu Modulu Soziokulturala gutxiegi erabiltzen dela, irakasle gutxi daudela, baita material, baliabide eta hezkuntza-eskaintza gutxi dagoela ere.

Azkenik, adierazi nahi dugu Gizarte Eskubideen artetik, osasunerako eskubidea dela garrantzitsuena eta oinarritzikoa. Nafarroako Gobernuak benetan lan egin nahi badu gizarte-eskubideen eta erabateko eta bereizketarik gabeko gizarteratzearen alde bere gain hartu behar du osasun-eskumena Nafarroako Espetxean, askatasunaz gabetutako pertsonen osasuna gainerako herritarren baldintza beretan bermatzeko. Berme hori ez da betetzen sistematikoki, eta adibide gisa, honako hau jarriko dugu, besteak beste: Iruñeko Espetxean medikuen falta dago, eta horrekin 17/2010 Foru Legearen 11. artikulua eta Espetxe Erregelamenduaren 208. artikulua urratzen dira. Azken artikulua horrek ezartzen duenez, *“preso guztiei, salbuespenik gabe, biztanleria osoari ematen zaion arreta mediko-sanitarioaren baliokide den arreta bermatuko zaie”*. Nafarroako Gobernuari eskatzen diogu espetxe-eskumena lortzen ez den bitartean, osasun-eskumena har dezala bere gain, hezkuntza-eskumena bere garaian hartu zuen bezala. Eskumen horiek hartuko balira, askatasunaz gabetutako pertsonen premiak eta eskaerak estaliko dituen osasun-zerbitzua bermatzeko aukera izanen litzateke.

Aipamen berezia merezi du askatasunaz gabetutako eta osasun fisiko eta mentalari buruzko diagnostikoa duen pertsonen egoerak. Espetxea berez gaixotzen duen erakunde bat da. Askatasun-gabetzeak soilik, azterketa askok adierazten dutenez, gutxiagotu egiten du osasun fisikoa eta mentala, eta hori areagotu egiten da presoak espetxean sartu aurretik zituen inguruabarren arabera eta askatasun-gabetze hori betetzen den moduaren eta eraren arabera. Horregatik, besteak beste, espetxeetan eta baita Estatu Espainoleko espetxeetan ere, gaixotasun fisikoen prebalentzia handiagoa da askatasunaz gabetutako pertsonen artean baino. Gauza bera gertatzen da osasun mentalarekin lotutako problematikekin.

Espetxeetako Zuzendaritza Nagusiak berak onartu zuen, berandu samar izan bazen ere, 2006ko abenduan egindako *“Espetxe-eremuko Osasun Mentalari buruzko Azterketan”* osasun mentaleko problematika duten pertsonak daudela espetxeetan.

Azterketa horretatik ondorioztatu zen espetxean sartzen ziren lau pertsonatik batek patologia psikiatrikoa zuela, eta horri drogen abusua edo drogekiko mendekotasuna gehitzen bazaio, kopurua igo egiten zela, bi pertsonatik batek baitzuen.

Gaur egun kalkulatu da presoen % 40k duela nahasmendu mentalen bat, eta % 6k nahasmendu mental larriren bat.

Gainera, espetxe barruan izaten diren suizidioen indizea askatasuna duten pertsonen kasuan baino handiagoa da. 2016. urtean 23 pertsona hil ziren, ofizialki, espetxean gertatutako suizidioengatik eta 2017an kopuru horrek gora egin zuen, 27 pertsona izan baitziren eta 2018an 33.

Espetxeetako Idazkaritza Nagusiak Espetxeetan Buruko Gaixoei Arreta Integrala Emateko Esparru Programa Aplikatzeko Protokoloa (PAIEM) egin zuen 2009ko abenduan eta abian jartzen hasi zen, baina horrek ez du konpontzen gaixotasun mentala duten presoek problematika eta espetxeetan arreta egokia ematea. Adibide gisa, iritsi zaizkigun kasuak aipatuko ditugu: askatasunaz gabetutako eta osasun mentaleko diagnostikoa duten pertsonak bakartze-neurriak jasan dituzte, nahiz eta PAIEM programa duten eta programa horrek neurri horiek ez aplikatzea aholkatzen duen. Edo zenbait egoera, zeinetan presoaren osasun mentalari buruzko diagnostikoan deskribatutako ezaugarriek agerian jartzen duten ezin dela espetxe-araubidera egokitu eta gatazkak sortzen ditu, neurriak gogortuz edo gehiegizko medikazioa emanez konpontzen direnak; eta gaixotasun mentala duena alde batera uzten da.

Ezinbestekoa da, eta zigor-arloko eta espetxe-arloko legeriak horretarako baimena ematen du, osasun mentaleko problematikak dituzten pertsonak espetxeetatik ateratzea eta arreta-fokuaren helburua gai sanitarioak dituzten tratamenduak gauzatzea ahalbidetzen duen lekuetan artatzea.

Eska daiteke, eta eskatu egin behar dugu, osasunari buruzko diagnostikoak dituzten presoek askatasuna duten pertsonak jasotzen duten osasun-laguntza bera jasotzea. Horretarako, duela 15 urte baino gehiago, autonomia-erkidegoek hartu beharko zuten beren gain beren lurraldeetako espetxeetako espetxe-osasunaren eskumena. Horregatik, Salhaketa Nafarroak eskatzen du Nafarroak berehala har dezala Iruñeko espetxeari buruzko osasun-eskumena.

Behin espetxe-osasuna hartuta, ezinbestekoa da lanean jarraitzea espetxeari buruzko eskumen osoa hartzeko, eskumen hori erabiliz, espetxe-politika propioa egiteko, presoek erabat gizarteratzeko duten eskubidea segurtasun- eta erregimen-neurrien aurretik jarriko duena.

11. kapitulua. Erakundeak, bizikidetzarako balio demokratikoen erreferentzia.

Egiari Zor Fundazioa

Egiari Zor Fundazioaren ustez, erakundeek oso zeregin garrantzitsua dute bizikidetzara irakitzeko lanean: erreferente izan behar dute herritar antolatuentzat eta ez-antolatuentzat eta lanerako baliabideak eta tresnak eman behar dizkiete guztiei.

Gainera, kolektibo sozialak eta pertsonak modu indibidualean iristen ez diren horretara iristen diren eragileak izan behar dute: egiak ofizialtzea, sortutako dokumentazioa gordetzea, errekonozimendu ofiziala ahalbidetzen duten eragileak...

Horregatik, bizikidetzaren, memoriaren, biktimen eskubideen eta abarren eremuan lan egiten dugun elkarteok eta gizarte-eragileok bete behar dugun zereginari dagokionez, Egiari Zor Fundazioak uste du orain arte bete dugun "kontsultarako" eginkizuna gainditzeko unea dela eta kolaboratzaile bihurtu behar dugula.

Noizean behingo partaidetza eta "erantzuna/kontraerantzunaren" logika gainditu behar dugula eta elkarrekin lan egiten hasi behar dugula deritzogu.

Horregatik, proposatzen dugu Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak lan jarraituko, elkarrekikotasun aktiboko eta etengabeko elkarlaneko dinamika bat zehaztu dezala, gizarte-eragileen eta erakundeen arteko elkargunea (bizikidetzaren sorrera) ahalbidetuko duena, eta hor zehaztea lan-dinamikak, ekimenak, lehentasunak eta abar.

Foro Sozial iraunkorra

Camino Oslék azaroaren 20ko Mahai-inguruan egindako ekarpena ere jaso dugu hemen. Bizikidetzara irakitzeko prozesuan politikak izan behar duen zeregin erabakigarriaren alde agertu zen Camino Oslé, politikak "eredu izan behar baitu". Zeren, azken batean, "dena politikoa baita".

Camino Osléren ustez, oso garrantzitsua da politikan aritzen denaren eginkizun pedagogikoa eta ereduagarria, eta pertsona horrek guztien ongiari etengabe eta modu arduratsuan begiratuko diola bermatu behar du. Horregatik, Camino Oslék adierazi zuen kezkatuta zegoela klase politikoak azken urte hauetan gizartearengan sortzen duen zalantzarengatik eta mesfidantzarengatik. Horri aurre egiteko, berretsi zuen politikaren eta politikoen balioa nabarmendu behar dela, bizikidetzaren adibide izateko herritarrentzat.

Fernando Armendáriz Arbizu

Gizarte zibilaren indartzea, gizarte zibilaren berreraikitze materiala eta morala eskubideetan oinarrituta, partaidetzaren eta gobernagarritasunaren antolaketa demokratikoa Estatu bermatzaile baten bitartez, kasu honetan Nafarroako Foru Komunitatearen bitartez, eta Estatu eraginkor baten bitartez, gatazkak gainditzeko elementuak dira, konpontzeko garaian hiru elementu kontuan hartu behar dituenak: egia, justizia eta erreparazioa, berriz ez errepikatzeko bermea gehituta.

“Bideko Mitxingorria” memoriaren aldeko herrien koordinakunde nafarra

Erakundeek elkarrekin bizitzen laguntzeko modua indartzeko modua indartzeko lan kritikoa egin beharko da, demokrazia partizipatiboa benetako erreferentzia izan dadin balio demokratikoak, desberdinen arteko elkarrizketa eta erantzunkidetasuna defendatzeko.

Salhaketa

Nafarroako erakundeak balio demokratikoen erreferentzia izatea nahi badugu, ezin da bereizketarik egin askatasunaz gabetutako pertsonen eta askatasuna duten pertsonen artean. Desberdinen arteko elkarrizketak eta erantzunkidetasunak gatazkak kudeatzeko ordezkari metodoen bultzadaren euskarri izan beharko lukete eta askatasun-gabetzearen ordezkari neurriak sustatu beharko lituzkete. Nafarroa foru-gobernuak eskatzen duen bizikidetzarako erreferente demokratiko hori izan dadin, lehenengo eta ezinbesteko urratsa Nafarroako Gobernuak espetxe-eskumenak hartzea da, era horretan, bere irizpide propioak ezarriko bailituzke arlo horretan.

“Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartzea espetxe eskumenak, bultzada baten beharra” izeneko gure dokumentuan ondorengo argudio hauekin laburbiltzen dugu aldarrikapen hori:

1. *Era askotako zenbait arrazoi daude Salhaketa Elkarteak uste izateko Nafarroako Foru Komunitateak bere gain hartu dituela espetxe-arloko eskumenak, eta arrazoi horiek lanean zehar azaldu ditugu.*

2. *Laburbilduz, Nafarroako Foru Eraentza Berrezarri eta Hobetzeari buruzko Lege Organikoaren 39.1 artikulua arabera, Nafarroa behartuta dago bere eskumen historikoak betetzera, eta eskumen horien artean espetxeari buruzkoak daude.*

Arestian adierazi dugunez, 80ko hamarkadatik aurrera, Nafarroako erakundeek izugarritzko utzikeria izan dute eskumen historiko hori betetzeari dagokionez. Nafarroak, beraz, berriro bete behar ditu lehendik esleituta zituen eta 1923. urtea baino lehen erabiltzen zituen eskumenak. Orain aipatu dugun lege-testu horretako 58.1.a) artikuluan, gainera, adierazten da Nafarroari dagokiola espetxe-arloko Estatuaren legeria betearaztea. Ez da kasualitatea hartu behar diren arloen

zerrendaren buru eskumen hori izatea, baizik eta agerian jartzen du Nafarroako Administrazioak zigor-betearazpenari buruz, orokorrean, eta Iruñeko espetxeari buruz, zehazkiago, beti izan duen interesa. Horrela, Nafarroako Foru Eraentza Berrezarri eta Hobetzeari buruzko Lege Organikoaren 39.1 artikuluko bidez dagoeneko esleituta dituen eskumenak 58.1.a) artikuluko eskumenak bere gain hartuz osatu daitezke, eta osatu behar dira.

Beraz, Parlamentua eta Gobernuak behartuta daude, Forua Hobetzeari buruzko Legearen bidez, espetxe-arloko eskumena beren gain hartzera, eta denbora igarotzearen poderioz arlo horretan utzikeria izan den eskumen historikoak gauzatzera, jakina.

3. Arrazoi garrantzitsu horietaz gain, beste bi gertaera gehiago daude, lan honetan dagoeneko aipatu ditugunak, baina berriro nabarmendu nahi ditugunak. Lehena da alderdi politikoek Iruñeko makroespetxea irekitzeko mugarrira ezarri zutela espetxe-arloko eskumenak beren gain hartzen hasteko abiapuntu gisa. Bigarrena, Nafarroako Gobernurako Akordio Programatikoa da (2015-2019 legealdia), zeinak espresuki biltzen duen espetxe-arloko eskumenak bere gain hartzeko akordioa. Beraz, konpromiso politikoa dago, eta konpromiso hori bete egin behar da.

4. Gure ustez espetxe-arloko eskumenak zergatik hartu behar diren azaltzen duten beste arrazoi batzuk ere aipatu nahi ditugu, nahiz eta testuan ere aipatu diren nolabait:

- Nafarroako Gobernuak eta Foru Parlamentuak nafar guztien edo Nafarroan errotuta dauden pertsona guztien interesak eta eskubideak zaindu behar dituzte, eta ezin da bereizketarik egin askatasunaz gabetutako pertsonen eta askatasuna duten pertsonen artean. Espetxeko hormak ezin dira muga izan Nafarroako erakundeek beren funtzioak uztea erabakitzeko eta pertsonen eskubideak ez zaintzeko.
- Espetxe-betearazpenaren eskumena bere gain hartzeak Nafarroari baimenduko dio bere espetxe-politika egitea. Horrela, Nafarroak erabakiko du zer motatako espetxe-politika egin nahi duen, zer printzipio izanen diren bere jarduketaren iturri eta zer tratu eman nahi dien presoek. Aukera emanen luke irizpide propioak ezartzeko baimenak emateari, espetxe-mailetan sailkatzeari, baldintzapeko askatasunei eta abarri buruz.
- Horren barnean sartuko litzateke, gainera, Iruñeko espetxearen barne-antolamendua eta moduluen eta ziegen banaketa, baita zuzendaritzako kargudunak eta langileak, oro har, aukeratzea ere. Aukera emanen luke Iruñeko espetxean orain arte ezarritako espetxe-politika berriz pentsatzeko. Politika horretan, espetxearen segurtasuna nagusitu da beti, eskubideak erabiltzearen gainetik. Lan honen sarreran erabili diren hitzak erabiliz esanda: kontua izanen litzateke guri baimena ematea leku bidezkoagoetarantz aurrera egiteko erabateko autonomia izanda. Nahi den eta pentsatzen den Komunitateko ereduarekin bat datozen zigorrak betearazteko politika publikoak egin ahal

izatea da: Komunitate humanoagoa, solidarioagoa, eta, azken batean, Giza Eskubideak gehiago errespetatzen dituen.

- *Espetxe-alarreko eskumenak hartzeak Nafarroako edo Nafarroan errotutako presoek kondena betetzeko eskubidea bermatuko luke. Espetxeen Lege Organiko Orokorren 12. artikuluan ezartzen denez, “establezimenduen kokapena espetxe-administrazioak jarriko du aukeratzeko diren lurralde-eremuen barnean. Hala eta guztiz ere, ahaleginak egiten dira eremu bakoitzak behar adina establezimendu izateko espetxe-premiak betetzearren eta presoek deserrotzea saihestearren. Beraz, espetxe-legeriak ezartzen du presoek eskubidea dutela kondena beren jatorrizko lekuan edo sustraitze-lekuan betetzeko, eta Administrazioari dagokio eskubide hori bermatzea. Espetxe-arloko eskumenak hartuta, Nafarroak Nafarroako presoak edo Nafarroan errotutako presoak bermatuko lieke beren kondena Nafarroan betetzea, eta, horrela egungo legeria beteko luke eta presoek eskubideak errespetatuko lituzke. Horrek, gainera, Konstituzioak askatasunaz gabetzeko zigorrei esleitzen dien helburua betetzen lagunduko luke.*
- *Espetxe-legeria betetzea bere gain hartzeak Nafarroari ekarriko liokeen errentagarritasun soziala ere aipatu beharko litzateke. Hau da, Nafarroak gaur egun Iruñeko espetxeko mantentze-lanak egiteko diru-kopururik bideratzen ez badu ere, inbertitzen du bertan zeharka: eremu horretan lan egiten duten gizarte-erakundeei dirulaguntzak emanez. Gainera, erakunde horiek ez dira gutxi. Lerro hauek idatzi dituen erakundea horien adibide bat da, zeren beste autonomia-erkidego batzuekin alderatzen badugu, Nafarroak benetan inbidagarria den ehuna baitu espetxearen inguruan. Horrenbestez, Nafarroak oraindik ez duenez espetxe-legeria betearazteko eskumena, ezin ditu errotuko diren eta espetxean hasiko diren (prebentzioak funtzionatu ez duenean eta pertsona preso dagoenean, jakina) eta kanpoan, norabide berean, jarraituko duten politikak egin; horregatik, esan daiteke zeharka inbertitzen diren baliabide horiek ez direla % 100ean errentagarri bihurtzen.*
- *Ildo horretan, espetxe-alarreko eskumenak hartzeak ekarriko luke baliabideak optimizatzea eta zigorra betearaztearen alorrean politikoa publikoak ezartzeko aukera izatea, hobetuak, halaber, beren aurrekontuekin, eta elkarren artean koherenteak izanen liratekeenak espero den azken helburua lortzeko: pertsonak erabat birgizarteratzea.*

5. Arrazoi horiengatik guztiengatik, eskatzen dugu Nafarroako Foru Komunitateak espetxe-arloko eskumen guztiak har ditzala bere gain. Ildo horretan, testu honekin honako hau eskatu nahi da: lehendabizi, Nafarroako Parlamentuak onartu dezala Espainiako Gobernuari egindako eskaera espetxe-arloko eskumenen erabateko eskualdaketa egiteko.

6. Dena den, subsidiarikoki, eskatzen da Nafarroak eskumen-arloan 1923. urtea baino lehen esleituta zituen eta 80ko hamarkada arte gauzatzen ziren eskumen historikoak (oraindik berreskura daitezkeenak) berreskuratzeke, eta, era berean, Iruñeko espetxeko eskumen partzialak –hezkuntzari, osasunari eta gizarte-zerbitzuei buruzkoak– hartzea, eskumen horiek Nafarroak lehendik esleituta dituenak eta Nafarroako lurralde osoan,

Espetxean izan ezik, betearazten dituenak baitira, eta legeak daudelako eskumen horiek Nafarroako Gobernuak bere gain hartzeko eta betearazteko.

Ildo horretan, eskatzen da Nafarroako Gobernuak onar dezala Espainiako Gobernuari egin zitzaion eskaera eskumen historiko haiek berreskuratzeko eta espetxe-arloko osasunari, hezkuntzari/heziketari eta gizarte-lanari buruzko gaien erabateko eskualdaketa eskatzeko.

7. Komenigarria izanen litzateke aurreko guztia lehentasunez eta eskumen guztiak hartzeko lehen urrats gisa gauzatzea exekutiboak.

Guri dagokigun Plan Estrategikoaren justifikazioan adierazten da Nafarroako Gobernuak erakutsi duela asmo hau: *“Bizikidetzaren egoki baten alde lan egiteak berekin dakar, alde batetik, askatasunean, justizian, eta giza eskubide guztien errespetuan oinarritutako balio eta kode etikoen sistemara pixkanaka eta irmoki hurbiltzea, eta, era berean, gizartea eta gizarteko erakundeak indartzea demokrazia, berdintasuna eta elkartasuna, desberdinen arteko errespetua eta gatazkak modu baketsuan eta elkarrizketaren bitartez konpontzeko nahia gauzatzeko”*. Salhaketa Nafarroak adierazten du helburu horiek lortzen lagundu nahi dugula, helburu horiek gure elkartearen arimaren zati izan baitira beti. Horregatik, honako hau eskatzen dugu:

- Nafarroako Gobernuak herritar guztiak zaindu eta babes ditzala, espetxetik igaro diren pertsonak baztertu gabe.
- Indarkeria instituzionala dagoela eta indarkeria hori desagerrarazteko premia dagoela onartzea, Giza Eskubideen alde lan eginez.
- Espetxe-eskumenak bere gain hartzea.
- Erakunde bat sortzea tortura prebenitzeko.
- Askatasunaz gabetzeko zigorraren ordezkari beste neurri batzuk sustatzea.
- Espetxearen ordezkari neurriak aurrera eramateko etxebizitza-baliabideak prestatzea.
- Zigorraren aurkako kultura sustatzea.
- Iruñeko espetxearen errealitatea ikusgai egitea, emakumeen egoerari eta osasunari buruzko diagnostikoa duten pertsonen arreta berezia eskainiz.
- Iruñeko Espetxean hezkuntzaren eta gizarte-zerbitzuen alorrean dagoeneko bere gain hartuta dituen eskumenak garatu eta ezartzea.
- Hezkuntzaren eremuan eta eremu soziokomunitarioan lan egitea gatazkak konpontzeko ordezkari neurriak sustatzeko.
- Bakearen kultura eta errespetua sustatuko duten hezkuntza-tailerrak ezartzea.
- Iruñeko espetxearen barruan, tailer espezifikoak abian jartzea ahaldunduz laguntzeko tresnak emateko emakumeei, generoari buruzko ahulezia-egoerei aurre egiteko. Genero-rolak eta -estereotipoak zalantzan jartzen lagunduko duten eta indarkeria matxistaren aurrean ahaldunduko duten tailerrak.

Deleuzek *“Botereari buruzko elkarrizketa bat”* artikuluan honako hau iragarri zuen: *“Mota guztietako kategoriatan profesionalen eskatutako zaie gero eta zehatzagoak diren polizia-funtzioak betetzeko: irakasleak, psikiatruk, mota guztietako hezitzaileak, eta*

abar.” Guztion artean geldiaraz dezakegu eta alda dezakegu paradigma maltzur hori, gizarte distopiko bat izatera eramango gintuzkeena, herritarrak politikaren fokutik kenduta.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

ERREFERENTE DIREN PERTSONEI EGINDAKO ELKARRIZKETEN BILDUMA

ATARIKO FASEA

NAFARROAKO BIZIKIDETZAREN I. PLAN ESTRATEGIKOAREN BULEGOA
BAKEAREN, BIZIKIDETZAREN ETA GIZA ESKUBIDEEN ZUZENDARITZA NAGUSIA
HERRITARREKIKO HARREMANETAKO DEPARTAMENTUA

Gobierno
de Navarra

Nafarroako
Gobernua

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Aingeru Epaltza Ruiz de Alda

Aingeru Epaltza Ruiz de Alda (Iruñea, 1960). Idazlea, kazetaria eta itzultzailea. Indarkeriaren gaia jorratu du bai bere literatur lanean bai prentsarako idatzitako artikuluetan.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Bizikidetzaren auziak hainbat adar ditu. Gizarte guztietan, baita ustez orekatu eta harmoniatsuetan ere, izaten dira bizikidetzaren aferak. Horiez gain, gurean egiteko berriazkoak ditugu bizikidetzari dagokionez. Indarkeria politikoak -aspaldikoak nahiz berriagoak- utzitako orbainak sendatzea, edo sendatzen saiatzea dugu ezagunen eta aipatuenetarik.

Bertze arazo bat, gutitan aipatzen dena, baina oso nabarmena da Nafarroako biztanleriaren sektore batek arrazoi linguistiko, kultural eta ideologikoa dela-eta bertze sektore bati erakusten dion intolerantzia eta gorrotoa. Nire ustez, euskofobia (euskarafobia nahiz euskaldunfobia moduan ulertuta) da gaur egun bizikidetzak Nafarroan dituen arazo handienetarikoa, bizikidetzaren arazo gisa hartzen ere ez dena. Egia, justizia eta erreparazioa bezalako kontzeptuak ere aplikatzen ahal zaizkio euskaldunok Nafarroako administrazioaren aldetik eta Nafarroako eliteen aldetik historikoki jaso(tzen) dugun tratu bidegabeagatik hartu beharreko ordainari.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Orokorrean injustiziak urratzen du bizikidetzaren alorrean. Horixe gertatzen da giza talde batek beste talde batengandik, administrazioetik, agintariengandik edo, oro har, gizartetik tratu bidegabea jasaten duenean edo jasan uste duenean. Bizikidetzaren arazo larrienetarikoa batzuk desberdinkieretatik etortzen dira, baina horiek, maiz, egiturazkoak izanik, naturalizatuak ditugu. Halako plan batek, beraz, lehenik eta behin egin behar du arazoak izendatu eta desnaturalizatu, gero horiei heldu ahal izateko, lehenbiziko eztabaida publikoaren bidez, ahalik eta gizarte sektore zabalenetara eramanez ahal izateko. Eta sektore zabalenak diodanean, administrazioaz eta gobernu egituraz ere ari naiz. Egiturazkoak diren arazoei nekez helduko zaie, gobernu osoa engaiatzen ez bada.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Lehen galderan aipatu dudan hori da, nire ustez, lehentasunez hartu behar liratekeenetariko bat. Bertzeak ezagunak dira, bertze fobia batzuk dituztelako oinarrian: sexismoa, arrazakeria, xenofobia, aporofobia, negazionismoa (bere forma desberdinetan, 36ko sarraskiari, errepresio frankistari, ETAren eta ezker abertzalearen indarkeriari eta "errepresio demokratikoari" dagokiona)...

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Planak eremuak ezartzerakoan erabiltzen duen formulazioa desberdina da, baina aipatzen ditudan kontuak nola edo hala sarturik daude ere eremu horietan, batzuk modu esplizituagoan bertze batzuk baino. Onartzen dut gaitzak beren izenez izendatzea kalterako izan daitekeela eta maiz hobe izaten dela hizkera neutroagoa erabiltzea.

Premiazkoa iruditzen zait hor aipatzen diren kontuak eskoletara eramateko modu erakargarriak aurkitzea.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Tentsiorik eta gatazkarik gabeko gizarterik ez dago, eta beharbada desiragarriena ere ez da. Mende baten buruan ere izanen da zer zuzendua eta zer gainditua. Nolanahi ere, gure historia hurbilak utzi dizkigun zauriak ongi sendaturik ikusi nahi nituzke. Gustatuko litzaidake ikustea Opusko ikastetxe bateko ikasleak Sartaguradara joaten, Memoriaren Parkera, eta ikastola batekoak Caldereriara, bonba batek Alfredo Aguirre Belascoáin nerabea akabatu zuen tokira. Horrek izugarri lagunduko gintuzke gizarte orekatsuagoa eta begirunetsuagoa izaten, eta gorroto-ereileei lekurik gabe uzten.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Aitor Elexpuru Egaña

49 urte. Irakasle-ikasketetan diplomatua, euskal filologia eta ingeleseko espezialitateetan. Lanbidez, irakaslea Arantzako Herri Eskolan. Legegintzaldi honetan Berako alkatea.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Memoria historikoa. 36Ko gerra eta frankismoa: nire ustez aurreko legegintzaldian hasitako ildoari eutsi behar zaio. Memoria Atalak lan haundia egin zuen orduan. Baziren zalantza batzuk legegintzaldi berrian, gobernu berriarekin nola antolatuko zen atal hau, edo jarraipenik izango zuen. Zalantza hauek argituta, aukera ezin hobea da egia, justizia eta erreparazioaren bidean urratsak ematen jarraitzeko. Desagertuen bila jarraitu beharra dago eta beraien gorpuak lurpetik ateratzen. Noski egia, justizia eta erreparazioaren bidean biktima guztiak izan behar ditugu kontutan, bando eta ideologia guztietakoak.

ETA ren jardun armatua. Denbora bat bada ETAk bere jardun armatua utzi eta armak entregatu eta desegin zela. Baina zauriek hor jarraitzen dute. Gaia ez da ongi landu eta arazoari ez zaio benetako konponbiderik eman. Fundamentuzko bake prozesu bat ireki beharko litzateke gatazka honek utzitako kalte eta ondorio lazgarriak moldatzeko. Biktima guztien errekonozimendu eta erreparazioa, presoan eskubideak agenda politikora ekarri eta abar. Atal honetan lan haundia egin beharra dago. Nik uste utzikeria egon dela eta kontua ez da berez moldatuko. ETAREN kapitulua ongi itxi beharra dago, bertzela etorkizunean berriz gertatuko ez denik ez dago ziurtatua.

Lurralde bereko identitate soziopolitikoaren aniztasuna: Nafarroan hizkuntz eskubideen urraketa haundiak ematen dira. Euskararen gaiarekin ari naiz. Egungo zonifikazio linguistikoa hau gainditu beharra dugu. Hasteko orain dugun lege diskriminatzaile hau, ez da bete ere egiten zonalde euskaldunetan. Mediki erdaldunak, Foruzaingo erdalduna, administrazioarekiko harremanak ez dizkigute euskaraz bermatzen. Hau gainditu beharra dago. Badakit *2. mailako herritarrak* adierazpena agian erraxegi erabiltzen dela, baina euskaldunen kasua Nafarroan hala da hainbat eremutan. Gure sorterrian arrotzak gara. Beraz honen inguruan lanketa egitea beharrezkoa da. Soseguz, lasaitasunez eta errespetuz. EAE jarriko nuke eredu bezala. Han eztabaida hau gainditua dute eta normaltasun batean bizi dira. Hemen ordea hizkuntzak gatazka eta ezinegona sortzen du. Kontuan izan behar da euskara Nafarroako berezko hizkuntza dela.

Bertze alde batetik euskaraz ikasteko eskubidea dago. Irakaskuntza publikoak Nafarroako edozein hurrek euskarazko murgiltze ereduan ikasteko aukera bermatu beharko luke. Aurrerapausuak eman dira, baina legea da trabarik handiena gaur egun, eta hori aldatu beharra dago.

Berdintasuna: Gizon eta emakumeen arteko berdintasunean sakontzen jarraitu beharra dago. Lan handia egiten ari da, baina badago zer egin. Aipatzekoa hezkuntzan egin den ahalegina SKOLAE programarekin adibidez. Soldata arrakala eta kristalezko sabaia ere hor daude. Bertze arazo larria indarkeria matxista da. Gaitz honen kontra ekin eta ekin ari gara. Gizonek emakumeak erahiltzen jarraitzen duten bitartean gaixo gauden gizarte bateko parte garela errango nuke. Arazo honek lehentasuna izaten jarraitu behar du, eta emakume biktimak babestu beharko dira eta hezkuntzan eta sentsibilizazioan pausuak ematen segi.

Etorkinak eta errefuxiatuak: Kanpotik gure herrialdera etortzen direnak artatu behar ditugu. Behar den bezalako harrera egin behar diegu, bai lanera heldu direnak edo gerra eremuetatik deus gabe gurera etorri diren errefuxiatuak. Kolektibo honen giza eskubideak bermatu beharko genituzke, ziur baikaude aniztasunak aberatsago egiten gaituela.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Noski laguntza handia izan daiteke. Aurreko legegintzaldian mugarri garrantzitsua izan zen Bizikidetzaren Atala bera sortzea, honek ez zuelako aurrekaririk Nafar Gobernuan.

Lan ildo argi bat izatea bere helburu, jarduera eta neurketa adierazleekin hagitz garrantzitsua izan ahal da. Guzti honek iparra markatuko digu eta nora iritsi nahi dugun adierazi. Abiapuntu hagitz garrantzitsua izango dela deritzot Nafarroako bizikidetzan sakondu eta hobetze aldera.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Lehenengo galderan aipatu ditut. Noski ez dira bakarrak izango, baina ni hauek kezkatzen naute gehien. Memoria historikoa, ETA bake prozesua, euskara, berdintasuna, etorkinak, errefuxiatuak eta pobrezian bizi direnak.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetzaren Planak bizikidetzaren kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Ados nago planteatzen diren eremuekin. Hagitz dimentsio zabala hartzen dute 10 atal horiek. Bizikidetzarekiko ditudan kezka eta nahiak ongi islatuak daude puntu horietan. Asmo handiko erronka planteatzen da.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Nire nahi eta itxaropen nagusiak hauek lirateke:

ETA: Bake prozesu bat abian jartzea.

Nafarroako hizkuntz eskubideak bermatuak izatea.

Etorkinei harrera plan egoki bat antolatzea, lanera heldu direnei eta gerra eremuetatik errefuxiatu bezala heldu direnei. Pobrezia ezabatzea

Memoria historikoan sakontzen jarraitu.

Berdintasunean aurrera egin, indarkeria matxista jasaten duten emakumek babestuz eta indarkeria mota hau behingoz desagerrarazi.

Itxaropenak eta nahiak dira, ia-ia ametsak. Hau ez dugu egun batetik bertzera lortuko baina atsedetik gabe lan eginez eta denok gure partetik jarrita, lortuko dugu gizarte tolerante eta baloreetan aberatsago bat.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Aitor Etxarte Berezibar

Irakaslea eta Nafarroako Eskola Kontseiluko Lehendakari ohia.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Bizikidetzaren alorrean Nafarroan ditugun erronkak ulertzeko, labur bada ere, zertzelada lagungarriak oroitzea merezi du. Egun, Europako komunitate ertain baten Komunitatea osatzen dugu. Zerbitzuetan oinarritutako ekonomiaz gain, esanguratsua dira metal-industria edo eta nekazaritza-industria, hori bai, kanpoko kapital eta erabakiguneen itzalean eta joera esportatzaile nabarmenarekin. Oro har, gure testuinguru zabalean kokatuz, jendarte aski aberatsa gara materialki.

Aldi berean, ohiko adierazleek erakusten dute ekitate arrakala handia dugula. Azpimarratzekoak dira, besteak beste, lan baldintzak eskasak edo oso eskasak direla populazioaren alderdi zabaletan, gazteengan bereziki, migrazioen ondorioz azken urteetan gureganatu diren pertsonen arazoak duintasunez bizitzeko, haur eta gazteak direla bereziki pobrezia-aren arriskuan edo eta aberastasunak eta pobrezia gero eta banaketa geografiko bananduago duela Komunitatearen lurralde osoan eta hiri eta herrietan. Bestalde, azken urteetan hezkuntzan egiaztagiri mailak gazteengan altuak edo oso altuak dira, ahaztu gabe, eskola-porrota gainditzeko asko dagoela egitear.

Zertzelada hauek, eta hemen aipatzerik ez diren beste askok definitzen gaituzte baina, aldi berean, iraupen luzeagoa duen zikloan gabiltza eta horren arrastoak indartsuak eta, kasu batzuetan, eraginkorrek dira. Horrela, ezin da ahaztu Nafarroan 1936tik aurrera zabaltzen dela aldi ankerra gerra frontierik gabe eta oinarritzen dela ondorengo diktadura luzea. Sorturtako zauri pertsonalak, ekonomikoak edo kulturalak gaur egin ukaezinak dira.

Batera, neurri handi batean, nekazaritza eta abeltzaintza oinarritzen zen ekonomia, gizarte, kultura eta sinesmen mundu bat industrial eta zerbitzuetakoa bihurtuko da. Eraldaketa honek alor guztietan arrasto sakonak utzi ditu: herrien gainbehera demografiko eta ekonomikoa, lurraren jabea eta erabilera, paisaia urbanoak, pertsonen ogibideak, bizitzeko moduak, familien ereduak, sinesmen erlijiosoek krisialdia, euskararen biziberritzea, hezkuntzaren eta osasun zerbitzuen garrantzi berria edo kulturaren eraldaketa.

Gu ere, nazioartean bezala, azken hamarkadetan sakontasun handiko gatazken erdian izango gara. Hala nola, mugarik gabeko garapenaren joeraren aurka ekologismoak aldarrikatuko duen ikuspuntu kritikoa, praktika sozial askoren aurrean feminismoaren ekarpen eraldatzailea, demokrazia eta gobernantza partekatu sakonaren aldarriak askatasunaren murrizketen mehatxuen aurrean, etxebizitza duina erabiltzeko ekimenak eta gainerako eskubide sozialen aldarriak, digitalizazioaren eraldaketa globalen aldeak eta arriskuak, hezkuntzan eta osasungintzan kalitatezko zerbitzu publikoen krisialdia eta beste asko.

Esandako guztiak islatzen du Nafarroa jendarte garaikidea, gatazkatsua eta aldakorra dela. Dugun testuinguru historiko, ekonomiko eta kulturala zabalarekin bat egiten dugu, bestelako guztietan bezala, zehaztasun bereziekin. Modernitatean toki ezberdinetako pentsalariak bere egin dute propioa zuten komunitaterako ustezko singularitate historikoaren aldarria. Ez gara, batzuetan uste dugunaren kontra, salbuespenezko komunitatea. Berezko duguna, zorionerako eta onespen ezarako, euskal komunitate linguistiko eta kulturala osatzen dugula da. Jendartearen gainerako ezaugarriak eta bizikidetzaren gatazkak aurrez jakin daitezkeenak dira.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoa bitarteko egokia izan daiteke, lehenik eta behin, diren gatazkak identifikatzeko eta aztertzen hasteko. Aurrean aipatu bezala, Nafarroak dituen ezaugarri nagusiak Europan ohikoak dira. Lerro nagusiak amankomunak izanik hemen modu berezi eta zehatzean islatzen dira. Testuinguru orokor hori kontuan hartuz, merezi du gertutik hausnarketa egitea. Berezi diren hamar gune edo kapituluek horretarako bidea eman dezakete.

Dena dela, Planaren hasierako laborategiko fase honetatik bestelako ekimenak eta jarduerak bultzatzeko izango duen gaitasunak egingo du baliagarri. Jendarte antolatuaren geruza eta elkarguneetara iristeko anbizioa eduki behar du. Hau da, enpresetan, gizarte zerbitzuetan, kirol taldeetan, unibertsitatean, jai batzordeetan, eskoletan edo gazte taldeetan Bizikidetzaren Plana landuko balitz helburu nagusia bete dela esan daiteke. Beste modu batera esanda, hiritar antolatuek askatasunean eta ekitatean oinarritutako bizikidetzaren bere egingo dute dagozkien erabaki-eremuetan ezagutza partekatuz, eztabaida irekia eta errespetuzkoa bultzatuz, laguntza eskainiz edo erabakimen arduratsuak hartuz.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Labur esateko gutxieneko hauek:

- Demokraziarena kezka globala da.

Azken hamarkadetan azterketa eta ekarpen ugari egin da nazioartean politika demokratikoen sakontasuna eta zabalpena, era orokor eta etengabea, ahulduz doalako. Nafarroan, jakina den bezala, gerra eta diktaduraren ostean sortu zen oraingo egitura politiko-administratiboa eta kultura politikoa. Iraganak nabarmen baldintzatu du oraingoa eta, ekarpen erabakigarriak azpimarratzekoak badira, bizikidetzaren demokratikoa kalitatea apala da. Sarritan azterketak erakunde politikoen eremua hartzen du eta, esparru hau ezinbestekoa izanik, ikuspuntu mugatua da. Mesfidantza, errezeloa, susmoa, konfiantza eza nagusi dira egitura politiko-administratiboa eta hiritarren artean dagoen erlazioa xedatzerakoan. Bizitzaren esparru antolatuetan demokraziaren osasuna diagnostikatu eta indartzeko neurri bultzatzaileak hartzean dago gakoa: bazterketarik gabeko prozesuak (adin, gaitasun, ideia edo sinesmen guztientzako irekia), informazio gardena, kudeaketa partekatua, adituen eta arituen ekarpena, konpromisoa eta ebaluazio eraikitzailea.

- Ekimen isolatuak eraginkortasun mugatua dute.

Proposamena izendatzerakoan aditzera ematen da hau “I. Plan Estrategikoa” dela. Beti ere, molde honetan edo bestelako batean, ondoren eta jarraian berriak etorriko direlakoan. Jendarte garaikide batek egituratzeko hamaika erakunde eta gune ditu: aurrez-aurrekoak eta birtualak, enpresak eta auzoak, eskolak eta udalak, kirol elkarteak eta zahar-etxeak, sindikatuak edo kultur elkarteak. Hauek dira erabateko protagonismoa hartu behar dutenak eta Planen erdigunean jarri beharrekoak. Zoritxarrez, jokaera eraldatzaileak erakundeetatik jendartera zabaltzen direnean ohiko eremu ezagunetara mugatzen dira: aldarrikapen instituzionalak, publizitate kanpainak eta hezkuntza sistamarako material estandarrik. Oraingoa, akats endemikoa hau ekidingo delaren itxaropena dut.

- Etenik gabeko krisi garaian bizi gara.

Memoriak sarri askotan tranpak sortzen dizkigu eta iraganean ustezko egonkortasunaren bila gabiltza: malenkoniaren iruzurra da. Esparru guzti-guztietan jendarte garaikidea aldakorra da, alegia, gatazkatsua ezinbestean. Eta hasieran esan bezala, zeharo multifaktoriala. Beraz, gatazketan bizitzeko gaitasunak garatzeko helburu nagusietakoa bihurtu behar dugu. Hori bai, ziurgabetasunak aukerak irekitzen ditu eraldaketa demokratikoak eta ekitatiboagoak bultzatzeko, gehiengo zabal bat eta bereziki babes gutxiago dutenen alde eginez, edo autoritarioagoak eta bidegabekoagoak pairatzeko elite zehatzen mesederako. Azkenean, egunero-egunero esparru ezberdinetan gure ekimenez ere batera edo bestera bideratzen dugu Nafarroa.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Aitor Etxeberria Iturriza

Irakasle-ikastetan diplomatuta eta Psikopedagogian lizentziatua

GEN elkarteko kidea

ARETÉ ACTIVA Bizikidetza eta Partaidetza Arduraduna

Nafarroan ala beste edozein lurraldetan, ezberdinen arteko errespetua eta elkarbizitza bermatzeak erronka handia suposatzen du. Kultur aniztasunak ikaragarri aberasten gaitu herrialde bezala, baina elkarren artean bizi beharra dago eta bizikidetzaz bada, hobe. Bizikidetza landu eta hobetzea, denontzako onuragarria da. Herritar guztiok hartzen dugun jarrerak gai honekiko, eragin zuzena dauka oraingo eta etorkizuneko elkarbizitzan eta eraikitzen dugun gizartean.

Baina norberaren jarrerarekin biziki erlazionatuta dago. Lurralde batetan ematen den elkarbizitza mota, bertan bizi diren biztanleen errespetu eta inklusio mailarekin biziki lotuta dago. Hortaz, lanketa eta garapen pertsonala funtsezkoa da. Gu geu bizikidetza izan beharko gara. Kontzeptua oso sinplea da, pertsonen arteko harremanak, elkarren arteko errespetu mailaren islada izango dira. Norbanakoaren eraldaketarik gabe, ez da posible gizartearen eraldaketa. Prozesu honetan, herritarren eta instituzioen arteko harremana ezinbestekoa da. Ezingo dugu bizikidetza landu jendea kontutan hartu gabe, transbertsala izan beharra dauka, gizarteko eta instituzioko ahalik eta sektore gehienak kontutan hartuz. Aldaketa sakon guztiek, lanketa sankona behar dute.

Partaidetza prozesuak berebiziko garrantzia dauka. Alde batetik, herritarren iritzi eta ikuspuntuak beti dira onuragarriak eta bestetik herritarren konpromisoa gaiarekiko ahalbidetzen du. Honen bitartez jakingo dugu zein gatazka diren lehentasun handienekoak jorratzeko. Ahalik eta partaidetza handiena izan, orduan eta zehatzago jakingo ditugu zeintzuk diren lehenik landu beharrekoak. Bizikidetzan eragina duten gatazkak ongi identifikatzea ezinbestekoa da, ondoren lehentasunak hartzeko.

Nahiz eta esparru batzuk definitzea ezinbestekoa izan, gizartearen aportazioak jasotzeko, hauek ahalik eta zabalenak izan beharko lukete hein batean, ez dadila gai garrantzitsurik landu gabe geratu. Egiten den lana, benetan eraldatzailea izateko, gizartearen beharretara egokituta egon beharko du. Ez dago laster biderik, ezta

aukerarik aurrerapasurik emateko, gizartea prest ez badago horiek emateko. Ez badago herritarren beharretara egokituta, bizikidetzari dagokionez gutxienez, lan hutsa izango da. Laburbilduz, prozesuak berak esango digu zein gaiak landu daitezkeen, zeintzuk ez eta zeintzuk gehitu behar diren.

Bukatzeko, azpimarratu nahiko nuke, elkarren artean daukagun errespetu, enpatia eta elkartasuna gure gizartearen isla izango da. Pertsona oro ezberdinak gara, baina denok merezi dugu gure eskubideak errespetatzea. Nazioarte mailan aldaketa handiak datozen garai hauetan, Nafarroari ideologia, arraza, sexu eta kultur ezberdinak errespetatzen dituen gizarte inklusibo batetan bilakatzea opa diot, bere oinarria Nazioarteko Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsala izatea. Giza Eskubideak, pertsona orori dagozkion eskubideak dira eta hortik kanpo ez dago elkarbizitzarik. Maitasunean oinarritzen den herrialdea bilakatzeko bidean, beldurra eta gorrotoa alde batera uzten joan beharko gara. Erronka polita lagunok.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Aitor Garjon Irigoien

Iruñekoa naiz eta 30 urte ditut. Soziologia ikasi dut eta master bat egin dut Historia eta Ondarearen ikasketa aurreratuetan. Militantea memoria historikoari lotutako talde batean, peña batean eta Peñen Federazioan. Nafarroako Memoriaren Institutuarekin lan egiten dut eta une hauetan Nafarroan pairatutako errepresioari lotutako ikerketa bat ere hasten ari naiz.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Nafarroak bizikidetzaren arloan daukan lehen erronka gizarteak XX. eta XXI. mendeetan jasan duen indarkeriari lotutakoa da. Indarkeria hori, altxamendu militarren eta estatu kolpearen ondoren indar militar eta polizialek erabili zuten, baita indar zibilek ere, beren auzokoen aurka. Hurrengo urteetan eta XXI. mendera arte, indarkeria hori estatuak erabili du.

Horiek ez dira Nafarroako gizarteak pairatu dituen indarkeria mota bakarrak, baina argi dago memoriaren arloan ez direla urrats berak eman, ez erritmo berean. Memoriaren arloko prozesu horiek desberdinak izan dira indarkeria erabiltzen duen subjektuaren arabera.

Horregatik, nire ustez Nafarroako gizarteak bizikidetzaren arloan duen erronka nagusia ezjakintasuna gainditzea da; ezjakintasun hori nahita eragin dute askotan erakundeek. Bizikidetzak beste pertsonekin batera bizitzea bada eta erakundeak bizikidetzaren plan bat pentsatzen ari badira, nire ustez, ez da beste pertsonekin batera bizitzen ari. Horretarako, ezinbestekoak deritzet benetako memoria demokratikoa ziurtatzen duten hitzei: egia, justizia, ordaina eta ez errepikatzeko bermeak. Uste dut lau hitz horiek bermatzen dutela ezjakintasun hori murriztea.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Egari dagokionez; lagunduz eta azaldu ditudan etapa historikoetan zer gertatu zen ezagutu eta zabaltzeko behar diren lan guztiak eginez. Hemen uste dut garrantzitsua dela etapa historikoak era inklusiboan jartzea testuinguruan, hots, aurrekariak eta aldi bakoitzean zeuden gizarte errealtate guztiak ongi azalduz. Zalantzarik gabe, horrek belaunaldi berriendako nahitaezko diren hezkuntza programetan egin behar du bat.

Justiziari, ordainari eta ez errepikatzeko bermeei dagokienez; uste dut erakundeek gizarte zibilak ildo horretatik abiarazitako ekimen guztiei lagundu behar liezaieketela, eta justizia eta ordaina galdegiten dituzten prozesu berriak hasi.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Alde batetik, ezinbestekoa deritzot lehen egiari, justiziari, ordainari eta ez errepikatzeko bermeei buruz esandakoari. Bestetik, uste dut komeni dela kanal eta prozesu batzuk diseinatzea memoria historikoaren arloan lan egiten duten elkarteekin batera lan egiteko. Prozesu eta kanal horiek era parte-hartzaile eta loteslean funtzionatu behar lukete. Halaber, batera lan egiteko prozesu eta kanal horiek herritarrendako ere egon behar lukete zabalik, baina ongi definitu behar litzateke zer eta nola.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Uste dut paperean oso ongi geratzen direla 10 arlo horiek eta bat nator haiekin; baina uste dut haietako batzuk benetan lortzea erakundeek izaten ahal duten eragin mailatik kanpo dagoela. Adibidez, pertsona guztiendako eskubideen eta askatasunen berdintasuna lortzea, zein ere den haien generoa; hori ezin da aldatu erakundeen lanarekin bakarrik. Uste dut fokua zabaldu eta zalantzan jarri behar dela murgilduta gauden sistema sozial, kultural eta ekonomikoa; bestela, berdintasunik gabeko zimenduen gainean adabakiak jarri, besterik ez da egingen. Hori bera aplika lekieke Nafarroako Bizikidetza planak hizpide izanen dituen gainerako arloei. Uste dut, bai, garrantzitsua dela lehen esandako analisia eta hausnarketa egitea.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Mugitzen naizen eta lan egiten duen eremuengatik, esanen nuke benetako memoria demokratikoa ezagutu eta gizarteratzeari lotutako guztia. Halaber, garrantzitsua deritzot desberdintasunak sortzen dituen sistema baten ondorio diren errealitate guztiak ezagutzeari. Uste dut ezinbestekoa dela sistema hori aldatzea. Ezagutzaren alderdia azpimarratzen dut, nire ustez edozein ekimen abiarazi aurreko urratsa delako; bai gizarte zibiletik, bai erakundeetatik.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Alberto Arriazu Agramonte

Iruñeko Navarro Villoslada BHIko zuzendaria 2004tik. ADI (Nafarroako Institutu Zuzendarien Elkarte) eta FEDADIko (Institutu Zuzendarien Elkartearen Espainiako Federazioa) presidentea izan naiz. Bigarren Hezkuntzako Teknologiako katedraduna naiz. Nire aisialdian gustatzen zait familiarekin egotea, musika eta kirola (orain korrika egitea eta padela) eta batez ere lagunekin kalez kale ibiltzea. Donibane Peñako kide naiz.

HITZAURREA: Nire iritzia emanen dut, orokorrean. Gauza orokorrak esanen ditut, badakit pertsona guztiak ez garela berdinak eta ez dauzkagula portaera berdinak, baina nire iritzia azaltzeko, nik neronek edo nire lanbidean bizi izan ditudan adibide orokorrak emanen ditut. Nire iritzi gehienak hezkuntza sistemari buruzko hausnarketak izanen dira. Bi zio nagusi ditut hala egiteko: Ezagunena dudalako eta nire ustez eskola sistemak gizartearen errealitatea islatzen duelako. Iruñeari helduko diot batez ere; bertan bizi naiz eta bizi izan naiz eta eskolen aniztasun aberatsagoa du.

Berez, eskolen aniztasunak argi islatzen du elkarrekin bizi nahi dugun modua. Iruñean eta eskualdean zenbait kongregazioen ikastetxe erlijioso itunduak daude. Haien artean alde handiak daude. Adibidez, zerikusi gutxi dauka Jesuitinas ikastetxeak Irabiarekin, eta geografikoki oso hurbil daude. Beste ikastetxe itundu batzuk ez dira erlijiosoak baina erlijio katolikoa darabilte era baztertzaillean eta gogo elitistarekin.

Hizkuntza eredu desberdinak dauzkaten ikastetxeak. D ereduetan ikastetxe itunduak eta publikoak dauzkagu, eta alde handiak daude haien artean. Eta berdin gaztelaniazko ereduak.

Aldeak daude auzoen, inguruneen eta abarren artean ere. Printzipioz, eredu guztiek ziurtatzen dute hezkuntzak kalitate aski izatea. Beraz, zergatik dago hainbeste drama eskolaratzean hautatutako ikastetxean plazarik ez badut? Nire ustez bizikidetzaren arazo bat da. **Ez dut desberdin direnekin edo desberdintzat jotzen ditudanekin bizi nahi.** 3 urterekin ikastetxea hautatzean eragin handiagoa dauka norekin nahi dudan nire seme-alabak harremanak izatea eta norekin ez ikastetxeen maila akademikoak baino. Gainera, ikastetxe batzuek, beren ekintzekin, argi eragiten dute bazterketa. Adibidez, ideia eta klaseetan erlijio katolikoa inposatzeak, "borondatezko" kuotak kobratzeak, sexuen arabera bereizteak...

Herritar asko ados daude bereizketa horietan, zeinak hesiak eta oztopoak baitakartzate desberdinen arteko bizikidetzaren etorkizunarendako.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

- Jendearen pentsamoldea aldatzea norberarenak bezalakoak ez diren errealitateak ezagutu nahi izateko.
- Bestelako inguruneak, arrazak, erlijio, klase sozialak, ideologiak, etab. dituzten pertsonekin bizitzen ikasi nahi izatea.

Oro har, nafarrok eta seguruenik pertsona guztiak geurekoiak gara, beraz, arrazistak eta klasistak eta, orokorrean, ez dugu gogorik gure desberdintzat jotzen ditugunekin bizitzeko, ez dugu nahi. Iruñean eta Nafarroan beti gertatu da. Badirudi orain gehiago baztertzen direla atzeritarrak baina beti izan da hola. Gaztea nintzenean, Donibane auzokook ez genuen Sanduzelaiakoekin egon nahi, haiek baino gehiago ginela uste genuelako (gu Nafarroako beste herri batzuetako etorkinak eta haiek Espainiako beste alde batzuetakoak). Zabalguneko “pijoak” ere arbuiatzen genituen. Gure gizartean tribuak eratzen dira eta ez dugu beste tribuekin bizi nahi. Gainera, gizartearen zati handi batek hala izatea nahi du. Tribu bakoitzak uste du bestea baino hobea dela. Oso argi ikusten da ikastetxeetako irteeran. Jantzak, are keinuak, jokabidea, desberdina da batzuen eta besteen artean. Ikastetxeetako irteeran eta sarreran osteratxo bat egitea gomendatzen dut. Lehen Hezkuntzakoak badira gurasoak ikusten ditugu eta Bigarren Hezkuntzan neska-mutilak.

Gainera, era arraro batean erakutsi ohi dugu elkartasuna, urrunekoekin. Solidarioak baina nahastu gabe. Domund eguna oroitzen dut, diru bilketa bat zen herrialde txiroendako. Dirua eskatzen ziguten “Kongoko beltz txikiendako”. Itxuran baino ez da hori aldatu.

Orain ikastetxe batzuek NGE sendoak dauzkate eta elkartasun kanpainak egiten dituzte, miresgarriak itxura batean, ikasleak engaiatuz, eta ondoko auzoko ikasleak, aldiz, ez dituzte onartzen. Iruñean are gehiago handitzen da bereizketa. Ikastetxean bereizten dira, eta aisian ere bai. Kirol elkarteek ere herritarrak bereizten dituzte. Eta, oro har, herritar batzuek ez dute hori aldatzea nahi. Ez dago benetako bizikidetzarik desberdinen artean.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Elkarrekin bizitzen elkarrekin biziz ikasten da:

- Sistemak ezartzea, desberdinak ingurune beretan bizitzera

derrigortzen dituztenak. Ikastetxeetatik has gintezke.

- Ikastetxe guztiak bizikidetza plan horretan engaiatzea. Guztiak beren hezkuntza planak betetzera behartzea, denak baitira solidario eta inklusiboak.
- Neurri baztertzailak galaraztea. Erljioak, borondatezko ordainketak, etab.
- Aisian, topaketak ahalbidetzea toki komun publikoetan. Badira sozietate pribatu gehiegi.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Bizikidetzaren erdigunean elkartzen gaituzten alderdiak paratzea, eta saihestea bereizten gaituzten adierazpenak. Esaterako, erlijiosoak... Bestalde:

Ordezkeri politikoek ez dute batere laguntzen. Gizartearen isla dira, agian. Beren ideietan bizikidetza jarri behar lukete, lehentasunezko faktore gisa. Ez da hola eta ezkorra naiz alderdi horretan. Bizi ditugun egun hauetan ere ez dugu arraun egiten noranzko berean. Beti daude haien asmo politikoak on komunaren aurretik. Eredu ezin txarragoa ematen dute.

Hedabideek ere ez dute laguntzen. Gatazkak islatzen dituzte beti eta gatazketan dago haien arrakasta.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Arloak oso ongi daude. Ez nuke ezer kenduko ez erantsiko

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Lehen esan dut: Bizikidetzako tokiak lortzea. Ikastetxeak, aisia inguruneak, elkarrekin bizi nahi izatea, horregatik esan dut pentsamolde aldaketarena.

Aldaketak ordezkari politikoen jarreran. Kontua da ordezkariak bizikidetzarik nahi ez duen gizartearen isla direla seguruenik.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Álvaro Baraibar Etxeberria

Álvaro Baraibar (Iruña, 1970) doktore da Historian eta unibertsitateko irakaskuntzan eta ikerketan eman du bere bizitza profesionalaren zati handi bat.

2015etik 2019ra bitartean Nafarroako Gobernuaren Bakearen, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen zuzendari nagusia izan zen.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Nafarroan bizikidetzaz arazoek ez dute alde handirik Europako beste komunitate batzuetan gertatzen direnekin baina, zalantzarik gabe, bere berezitasunak dauzka. Labur mintzatu eta eskatu dizkidaten bi orri hauetara mugatzeko, uste dut bi direla erronka/arazo nagusiak:

Lehenik, indarkeriak gure lurrian eragin dituen biktima guztiei, nor bere testuinguruan, bere errealitatean erakundeetatik erantzun bat eman beharri buruzko adostasuna lortzea, halako moldez non erakundeen eta gizarte osoaren jarduketak pertsona horien memoriari erantzun eta ordaina eman ahal dien. Ezinbestekoa da zoru etiko bat ezartzea, aukera politiko eta sozial guztien artean ez bada ere (nahiz eta desiragarria izan), bai gehienen artean, halako moldez non erakundeek biktima guztiak aitortu eta ordaina emateko lanari aurre egiten dioten, adostasun ahalik eta zabalenarekin. Demokrazian, giza eskubideetatik, ez dago tokirik indarkeria zuzitzeko ez zigorgabetasunarendako iraganari kritikoki begiratzeko orduan.

Bigarrenik, sakondu behar da desberdintasunaren eta dibertsitatearen onarpenean balorazio positiboan, bizitzaren ordena guztietan, baina agian dibertsitate politikoari eta kulturarteko dibertsitateari lotutakoan bereziki. Historikoki gizarte guztiak eraiki dira zenbait kulturak eta jatorri ekarritakotik eta denek sortu dute beren identitatea ideia eta errealitate desberdinetan oinarrituta. Identitatearen monolitismoak (politikoa edo kulturala), batzuetan bestearen edo ezezagunaren beldurrak, beste batzuetan nagusitasun sentimendu batek eraginda, gainerako munduak eskaintzen diguna ezagutzeko eta eragiten eta eraldatzen uzteko prest dagoen buru batek dakarren aberastasunari ateak ixtera darama. Iraganean ezer ez zen modu bakar batean izan, ez da orain eta etorkizunean ere ez da izanen.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Noski, Nafarroako herritarren, antolatuta daudenen zein ez daudenen, partaidetzari eta lankidetzari zabalik dagoen plan estrategiko bat tresna handi bat da, lehenik, gure gizarteak bizikidetzari buruz dituen kezka ezagutzeko; eta bigarrenik, erakundeek jarduketara alderdirik beharrezkoenara bideratzeko. Baina plan baten arrakasta jarduteko programetan eta gizartearen gainean dakarren ekintza zuzenean dago, diagnostikotik harago. Azken batean, gakoak erakundeek beti oso sentikorrek diren arloetan jarduteko duten gogoan dago.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

1. puntuan esandakoarekin bat, hor aipatu ditudan bi arloetara mugatuko naiz. Lehenengoa, biktimen aitortpenari eta ordainari lotutakoa, arriskua dago gure gizarteak etorkizunari begiratzeko eta gaitortzen iragan bortitz hori ahazteko. Zaila da denboraren ispiluari begiratzeko iraganak beti idilikoa ez den irudi bat itzultzen digunean. Ahaztua izateko arriskua (berriz ere) handia da eta bidegabekia litzateke biktimendako eta oso kaltegarria gure iraganaren memoria kritiko batek ahalbidetuko lukeen bake balioetan eta kulturaren lan egiteko.

Nire ustez, planak jasotako neurriek memoria bermatzea bilatu behar lukete (iraganaren memoria kritikoa, etorkizunari begira), eta bi zentzutan egin lezakeela:

- Biktimen memoria, haien biktimizazioarena eta bizi izan zuten testuinguruarena zaindu, indarkeria jasan duten pertsonen eta haien senideen aitortpenaren eta ordainaren ezinbesteko den dimentsio bati erantzunez.

- Iraganetik bake izpi horiek (Juan Gutiérrez) indarkeria jasan duenarekiko elkartasun, empatia eta laguntzako jarduketara horiek berreskuratu. Horrela, ez ginateke bakarrik geratuko "bake negatiboa"ren dimentsioan, beharrezkoa bera ere; aitzitik, "bake positiboa" baterantz ere egingen genuke aurrera, bake kultura bat eraikitzen eta bakerako hezten lan egiten etengabe. Berriz gertatu behar ez denaren oroitzapena eta giza dimentsioaren onena adierazten duten adibide txiki eta handien balorazioa elkarren osagarriak dira guztiz gure gizartearen memoriaren bidez eraldatzeko.

Oraingo COVID-19aren krisian bake izpi asko gertatu dira, bizi izan dugun egoerarik zailenetako batean pertsonengandik onena ateratzeko gai.

Idea hori erabat aplikatzen ahal zaie gaur egun oso kezkarriak diren testuinguruari, hala nola arrazakeriari, xenofobiari, eta gorrotoaren akuilatzeari, kulturarteko dibertsitatearekiko engeinamendutik, gure gizarteetako bizikidetzarako funtsezko alderdia bera.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Hamar arloak dira beharrezkoak eta egokiak.

Uste dut agian gobernantzari, gizarteak komunitatearen gobernu onean partek hartzeko jardunbide egokiei lotutako lan ildo bat sar litekeela, eta lagun lezakeela gure gizartean dirauen egiturazko indarkeria horri lotutako alderdiak hobetzen. 6. puntuan dago sartuta hori, agian...

Zein litzateke zure nahi edo itzaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Arlo politikoaren eraldaketa sakon bat gertatzea, giza izaerako logika benetan aurre-politikotik heldu behar zaien kontuetan eztabaida politiko alderdikoiak alde batera uzteko orduan. Alderdi politikoen arteko eztabaidak erakusten duena baino bizikidetza maila askoz handi eta sakonagoa dauka Nafarroako gizarteak.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Amaia Barrena

Amaia Barrena, Psikologian lizentziaduna eta Sexologian espezializatua. Kattalingorri taldeko langilea.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Bizikidetzaren arloko erronka handiak:

- Hizkuntzaren errealitatea. Sektore batzuek duten euskarafobia; hizkuntza zerbait alderdikoizat dute, eta ez Nafarroako kultura ondare gisa.
- Aniztasuna, bere alderdi guztietan, giza ondare gisa ikustea lortzea. Diskurtsoan onartzen dugu desberdinak izatea egitate bat dela, baina sortzen diren arlo eta eremu guztietan ikusi behar da hori, bai publiko, bai pribatuetan, hots, erakundeen kanpainetan, hedabideetako diskurtsoetan, izena ematen dugun fitxetan (familia ereduak, askotariko identitateak), informazio panfletoetan. Desberdintasunak hori egon behar du (ez eskubideei dagokienez, horretan berdintasuna ziurtatu behar baita).
- Desberdintasuna beldurretik jarrera baztertzailak sortzen dituen zerbait gisa ulertzea.
- Errepresio frankistaren memoria berreskuratzea. Bizikidetzaren esparru bat sortu ahal izatea, horretarako oso garrantzitsua da hezkuntzaren arloa, hori diktaturak eragindako kalteak ukatzen dituzten diskurtsoak, ezkutuan jarraitzen dutenak, hondarreko lekukotasunak izan daitezten.
- Memoria ikuspegi intersektional batetik berreskuratzea. Historia, pertsona eta talde errepresaliatu guztiek egon behar dute modu berean.
- Bizikidetzaren hitza kaleko hizkerara jaistea.
- Estereotipoen buelta ematea eta aniztasunaren aberastasunari balioa ematea lortzea, gizartean zigortuta dauden taldeen tresnak, balioak, ohiturak eta antolatzeke eta jarduteke moduak bistaratuz.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

- Parte hartzeko orduan biztanleria geruza guztiak eta haien berezitasunak aintzat hartuz lan egiten bada. Hau da, pertsonarik isilduenak martxan jartzea. Dibertsitate funtzionala, migratuak eta arrazializatuak, sexu langileak,

adinekoak, gazteak eta haurrak.

- Kaleko herritarrekin esku hartzen ahal duten funtsezko agenteak (elkarteak) kontuan hartzen badira. Eta nahikoa denbora eta tenturekin elkarteetan eta taldeen erritmoetara egokitzeke.
- Aurrekontu partidarekin planari sortzen zaizkion erronkei aurre egiteko.
- Eztabaidatzeko eta aztertzeke gune seguruak sortuz, zeinetan zure sexu edo genero identitatea, genero orientazioa eta adierazpidea errespetatzen diren. Argi geratu behar da prestatzen diren gune eta foroetan.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

- Bi esalditan laburtu ahal izatea, ulergarriagoa izan dadin.
- Idazkian parte hartzeke zenbait modu eskaintzea, banakoei zein taldeei (bideoa, audioa). Herritarrei esaldi batean azaltzea, “zer den bizikidetza”, “zer dakarren”, “zer dakarkidan nire bizitzan”.
- Mundu intelektualeke pertsonendake izatearen itxura ez izatea lortzea. Kaleko mintzairan hitz egitea.
- Mekanismoak eta formatuak sortzea isilduen partaidetza iritsi eta bermatzeko: Dibertsitate funtzionala, migratuak eta arrazializatuak, sexu langileak, adinekoak, gazteak eta haurrak.

Plan Estrategikoaren oinarrizko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Sexu eta genero dibertsitatea ez dago ezein ardatzetan argi eta berariaz jasota. 8. ardatzean, [Pertsona guztiendake eskubideen eta askatasunen berdintasuna, zein ere den haien generoa](#). Genero identitateaz mintzo da, baina ez da argi islatuta geratzen, esapide hori sexu dibertsitatearen aterki gisa erabiltzen ari den ala labur geratzen den alderdi batzuk sartzeko orduan, hala nola desiraren orientazioa eta generoaren adierazpidea (gizonak eta emakumeak izateke modu desberdinak, gorpuztasun desberdinak, etab.). Beraz, honela zabalduko nuke 8. ardatza: [Pertsona guztiendake eskubideen eta askatasunen berdintasuna, zein ere den](#) haien genero identitatea, orientazioa eta/edo adierazpidea.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

- Asmoen aitopen huts batean ez geratzea.
- Jendea lurraldeko bizikidetzan mailaz harro egotea.
- Gure bizitzako arlo guztietan garenak izateko aske izatea.
- Justizia, egia, ordaina eta ez errepikatzeko bermea.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Amaia Nausia

Historialaria.

Eusko Ikaskuntzako proiektu arduraduna.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Argi dago gizarte polarizatu batetan bizi garela. “Bi Nafarroez” askotan hitz egiten dugu, identitate gatazka bat dugu. Beraz erronka nagusia niretzat litzateke identitate polarizatu horien arteko elkarrizketa indartzea, empatia eta gizartearen kultura demokratikoa landuz. Egia da ere lanketa beste maila batetan eman behar dela. Euskararen inguruko diskurtso ezkorrek gizartea polarizatzen dute eta hori askotan politikarien esku dago, etekin elektoralak alde batera utziz diskurtsoak bestelakoak izan beharko lirateke. Nazio identitate polarizatuez gain, badago ere Memoria Historikoaren inguruko gatazka bat (polarizazio ideologikoari lotuta). Bestalde, hauek lirateke nire iritziz Nafarroak propio dituen gatazkak baina badaude beste batzuk mundo globalari so egiten diotenak; genero arrakala, arrakala ekonomikoa, etorkinen egoera, besteak beste.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Lehenik eta behin arazo horien identifikazioan lagundu dezake, diagnosi bat egiten dela imaginatzen dut. Lurraldearen mapa bat landu beharko da ikusteko zeintzuk diren identifikatzen diren arazoak eta gatazkak, horiek gainditzeko ze oztopo, erronka eta baliabide ditugun gizarte moduan eta zeintzuk izan behar diren landu beharreko lan lerroak. Horretaz gain, lanketa maila ezberdinetan izan beharko litzateke eta horretarako Eusko Ikaskuntzak momentu honetan martxan duen proiektuaren adibidea jarriko dut: gizarte zibilarekin lanketa, herritarrekin lan eginez alegia (eta Nafarroako zonalde ezberdinetako herritarrekin lanketa izan beharko luke), Nafarroako eragile nagusiak identifikatu beharko lirateke eta horiekin ere elkarlan bat bultzatu eta, azkenik, adituekin lanketa eta hausnarketa teoriko bat landu. Hurrengo pausua litzateke maila politikoan eragitea politika publikoen bidez eta diskurtso politiko elektoralki interesatuetatik ihes eginez.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Esan bezala, nire ustez Nafarroak baditu gatazka propioak, hau da, badaude gizarte globalizatuaren gatazkak (lehenengo galderan aipatutakoak) eta baditugu gure arazo propioak, identitateari lotutak batez ere. Beraz, nire ustez arazo identitario honi eutsi beharko lioke Planak eta horri erantzun.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Ulertzen dut ikuspuntu holistiko bat eman nahi izan zaiola bizikidetzari eta ados nago bizikidetza oztopatzen dituzten gatazkak multipleak direla, baina esan bezala agian zabalegia suertatu daiteke planteamendua. Gehiago ere egon daitezke, baina nik landuko nituzke Nafarroako propioak direnak.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Gizarte irekiago bat eta empatikoagoa, kultura demokratiko sakonago batekin. Hau da, bestearen ikuspegia onartzeko eta errespetatzeko gaitasuna duen gizarte bat, eztabaidarako eta minimoen akordiotarako gaitasuna duen gizartea, gizarte kritikoa eta erabakitzeke ahalmenarekin. Horretarako gobernantza eredu berriak behar ditugu noski. Adostasuna behar dugu minimoetan sikiera, zer da nafar bezala babestu nahi duguna? Nola partekatu proiektu amankomun bat aniztasunetik?

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Beatriz Ortega Díaz-Aguado

Gizarte eragin, partaidetza eta boluntarioen arloan lan egiten dut CEARen (Errefuxiatuak Laguntzeko Espainiako Batzordea) Nafarroako ordezkartzan.

Nire bi tituluei esker (gizarte langilea eta antropologoa naiz) arloko esku-hartzearen esperientzia eta gizarte ikerketaren bidezko analisi kritikoa uztartu ahal izan ditut, diziplinarteko ikuspegi aplikatu eta inplikatu batetik: gizarte errealitatea behatuz eta ulertuz hura eraldatu ahal izateko.

Aditua naiz dibertsitatea tokiko eremuan kudeatzen eta arriskuan dauden familia eta haurrekin gizartean eta hezkuntzan esku hartzen.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

- Dibertsitateek eta gizarte agenteek ez dute elkar ezagutzen, ez dute elkarreraginik eta ez dute elkarrekin topo egiten.
- Norberekeria, talde dimentsioaren eta etorkizun komunen galera.
- Eskubideak eskuratzeko borrokaren zatikatzea. (“bakoitza bere kausarekin”), giza eskubideak sustatzeko ekimenak ez dira elkarrekin egituratzen.
- Gutxiengoek toki txikiegia dute bizitza sozial, kultural eta politikoan. Zailtasun handiak erakundeek eta gizarte entitateek prestatutako partaidetza gunetara iritsi ahal izateko.
- Ez da sakontzen bizikidetzaren dinamiken ezagutzan. Bizikidetzari eta dibertsitateei buruz dauden analisi gehienek ez dituzte azpimarratzen lurralde batean parte hartzen duten eta jardunbideak eta jokabideak sustatzen dituzten gizarte agenteen ulertzeko moduak eta emozioak.
- Dibertsitate soziopolitikoak, kulturalak edo linguistikoak arazo bihurtzeko joera eta, horrekin, esku-hartze prozesu zurgatzaileetan erortzeko arriskua zeinak, dibertsitateak ulertzen eta egituratzen saiatu beharrean, haiek neutralizatzen ahalegintzen baitira.

- Dibertsitatea folklore bihurtzeko joera, dibertsitatearen identitate, etika eta axiologia elementuei sakontasunik gabe helduz.

- Identitatea dinamika baztertzaileetan oinarrituta ulertzeko joera.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Bizikidetzaren planak bizikidetzaren eta gizarte batasuna sustatzeko politika publikoak garatu, planifikatu eta bideratzeko tresna bat behar luke, dibertsitatearen kudeaketa positiboaren emaitza gisa. Horrela, dibertsitatearen inguruan elkarrekin koherente diren ekimenak, erakundeak, teknikoak eta herritarrenak, bultzatzea eta sortzea sustatu, eta dauden ekimenak egokitu behar lirateke, dibertsitateak egituratzeko kulturarteko ikuspegia jasotzen duten neurriak aplikatuz. Gainera, planak bitarteko egokiak jarri behar lituzke bazterkeria, arrazakeria, xenofobia zein beste edozein intolerantzia motaren adierazpenen kontra borrokatzeko.

Horretarako, bizikidetzaren gatazkak ere badituen errealitate gisa ulertzen badugu, kulturarteko bitartekaritza komunitarioa garatzea funtsezko tresna bat da, komunikazioaren, elkarrekin eta elkar ulertzearen elementuak erraztuz. Bizikidetzaren sustatzeko beste elementu funtsezko bat kulturarteko hezkuntza eta teknikarien, herritarren eta erakundearen prestakuntza sustatzea izan da.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

- Partaidetza sustatzea eta erraztea. Bizikidetzaren plan egokitu eta errealista bat erabili nahi badugu, beharrezkoa da tokiko dibertsitatea biltzen eta adierazten duten esparruen ikuspegia gogoan hartzea, eta partaidetza baldintzatzen duten faktoreak aintzat hartzea: parte hartzeko motibazioa eta engaiamendua, parte-hartzea eskuragarri eta posible izatea, eta parte hartzeko trebetasunak eta gaitasunak, mundu guztiak ez baitu era berean parte hartzen, bitarteko berberak erabiliz, ez xede berdinekin.

- Lurrean bizikidetzak dituen erronka eta arazoei buruzko diagnostiko parte-hartzaile batetik abiatzea, analisisian, jokabideak ez ezik, ulertzeko moduak eta emozioak, balioak eta kode etikoak ere bilduz.

- Plana elkarri egokitzeko eta noranzko anitzeko prozesu dialektiko eta dinamiko gisa ulertzea, gizarte osoa inplikatzeko duena.

Prozesu bat izateak esan nahi du nolabaiteko segida izan eta jasagarriak eta arduratsuak diren egiteko moduak eta tresnak bildu eta eskura jarri beharko dituela.

Eta dinamikoa izateak esan nahi du irekia eta malgua izan behar duela, erritmoei eta prozesu komunitarioari egokitzeko gai.

- Tokiko ikuspegia eta ikuspegi globala, identitate dinamikoak.

Identitatearen ideia dinamiko bat hartzea, gainjartzen diren komunitateetakoak izatearen emaitza eta kausa, eremu etenak kontuan hartuz. Eremu horiek mugikortasun eta sakabanaketa handia daukate, eta gizarte, kultura, politika eta ekonomia jardunbide anitz biltzen dituzte, eta globala tokiko sareekin kateatu eta egituratzen dute, lurraldean oinarrituta harago doan ikuspegi batera egokituz. Tokiko sare horiek, bestalde, era berezian daude kultural eta historikoki baldintzatuta.

Herritarrak ikuspegi transnazional batetik ulertzea. Ikuspegi horrek, erdigune gisa tokiko jardunbideak hartzen baditu ere, badaki gizarte konplexuetan jardunbide horiek tokikoekin harreman etengabea dauden beste lurralde maila batzuetan diharduten dinamikekin egituratzen direla.

- Kulturarteko eta giza eskubideetako ikuspegia

Kontuan hartuz gauden testuinguruan egoeren faktoreak (legeak, erakundeak, faktore politikoak eta ekonomikoak) "etorkin izatea" baldintzatzen dituela, dibertsitatei tokia uzteko beharra, batez ere, ez du sortzen alde kulturalaren pisuak, eskubideak, baliabideak eta aukerak eskuratzeko posibilitate desberdinen pisuak eta bertako pertsonen eta migratuen arteko boterearen banaketa asimetrikoak baizik.

Beraz, giza eskubideen ikuspegia sartu behar da, eskubide eta betebeharrak berdintasunaz eta berdintasun juridikoaz eta aukera-berdintasunaz benetan mintzatu ahal izateko.

Kontua ez da (bakarrik) kultura dibertsitatea bistaratzea, eta askoz gutxiago kultura dibertsitateak estigmatizatzea, atzerritar izatea izoztuz eta finkatuz. Kontua, alde batetik, eskubideak berdin eskuratzeko sustatzea da eta, bestetik, zenbait jatorri eta adierazpide kulturak dauzkaten pertsonen eta entitateen arteko hurbilketa, topaketa eta elkarreragin prozesuak.

- Zeharkako ikuspegia, bizikidetzaren dimentsio askotarikoak eta hari eragiten dioten faktore sozial, ekonomiko, kultural eta politikoek elkarreragina aintzat hartzen duena, ikuspegi intersektionala bereziki azpimarratuz.

Plan Estrategikoaren oinarriko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

“Giza eskubideekiko errespetua” 2. puntuan, sustapena gehituko nuke; izan ere, erakunde politikoek, giza eskubideak ez urratzearen ardura ez ezik, pertsona guztiendako eskubide guztiak sustatu eta haietaz gozatzeko mekanismoak abian jartzearen ardura ere badute.

3. eta 4. puntuetan dibertsitatez hitz egiten da (kulturartekoez, erlijioartekoez, eta soziopolitikoez); uste dut, dibertsitateak jasotzeaz gain, haien arteko antolaketan ere sakondu behar dela.

Funtsezkoa 5. puntua; izan ere, ezin dira bakarrik bizikidetza sustatzeko neurriak izan eta jarduketa eta diskurtso baztertzailak desagerrarazteko mekanismoak ere ezarri behar dira.

Halaber, nabarmentzekoa da hezkuntza eta sensibilizazio tresnak ere izatea, lehen azpimarratu dugun elementu bat, hain zuzen ere, elkarrekin hitz egin eta elkar ezagutu eta ulertzeko eremuetan sakondu beharra baitzen. Ohar bat puntu horretan, ordea: tresna horiek helmena izatea nahi badugu, dibertsitate guztien eskura egon behar dute.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Bizikidetza Nafarroako errealitate soziokulturala osatzen duten gizarte agenteen eta dibertsitateen arteko lankidetzaren logika baten esparruan gertatzea, eta bizikidetza sustatzeko ekimenak gizartearen eraldatzera bideratuta egotea, komunitateak berak sustatutako baterako aldaketak sortzeko, erakundeek errazteko eta bitartekoak jartzeko eginkizuna izanik, eta epe luzera bideragarri eta desiragarri den proiektu bat eraikitzearen zerbitzura egonik.

Aldi berean desberdintasunerako eskubidearen eta berdintasunaren baieztapen unibertsalistaren defentsan sakontzen jarraitzea.

Agente sozial, politiko eta kulturalen arteko elkarrekin eta komunikazio handiagoa egotea, dibertsitate kulturalen eta haien alde eta haiekin lan egiten dugun entitate eta taldeen beharrezko partaidetza jasoz.

Dibertsitate guztiendako eskuragarriak eta bideragarriak diren mekanismoak, guneak eta tresnak jartzea, elkarrekin hitz egin eta elkar ulertzeko, eta interes orokorrak eta helburu komunak identifikatzeko.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Beatriz Villahizán Lagunas

Ingurumen Biologiako lizentziaduna eta Ingurumen Agrobiologiako eta Bigarren Hezkuntzako Irakasleen Prestakuntzako masterra. Zenbait ikastaro Gizarteko Hezkuntzan eta Dibertsitatearen Kudeaketan.

SOS Arrazakeria Nafarroarekin lan egiten du 2001etik, eta gizarteratzeko teknikari lan egiten du han 2012tik, elkartearen Arreta eta Salaketa Bulegoan.

Eskubideen defentsari lotutako zenbait plataforma eta gizarte taldetan (Martes al Sol, Oinarrizko Errentaren defentsa, Osasungintzaren defentsa, Zabaldi, Pobreziaren eta Gizarte Bazterketaren kontrako Sarea, Papeles y Derechos Denontzat, etab.) parte hartu dut aktiboki.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Uste dut bizikidetzaren egon ahal izateko oinarria elkar aitortzea eta dibertsitatea pertsonen eta herrien datxekien zerbait dela onartzea dela, bizi garen tokian gure partaidetza egituratzen duen ardatz izanik; baina hori gertatzeko, egiazko eta benetako eskubide berdintasun bat ziurtatu behar da, eta informazioa eta ekoizpenerako eta partaidetzarako eskubidea eskuratzeko berdintasun bat. Aipatutako guztia erronkak lirateke, honela laburbiltzen ahal direnak: eskubide berdintasuna eta dibertsitatearen onarpen osoa ziurtatzea. Bazterkeria egiturazko zerbait gisa ulertzen badugu, hura amaitzeko paradigma aldaketa bat behar da, zeinean pertsonen bizitzak politika guztien erdigunean jartzen diren.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Harreman sozialak eta politikoak eraiki eta deseraikitzen ahal izateko oinarriak finkatuz eta pertsonak aintzat hartuak eta zainduak izateko nahi dugun modua komunean jartzeko eginkizuna bete behar duelako. Halaber, eskubide berdintasuna ziurtatzeko eta/edo egiturazko eta erakundeetako desberdintasuna arintzeko neurriak ezartzeko balio behar luke, desberdintasun hori dela-eta, botere egiturek eta administrazio eta

zerbitzu publikoek eta pribatuek bazterketa hori errepikatzen baitute, zuzenean edo zeharka.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Ahots askoren ordezkariak hartu behar luke aintzat, bereziki benetako ordezkariak ahalmenik ez dutenena, sistemak bazterretara bultzatu dituenena, beraien eskubide sozial eta/edo politikoak aitortzen ez dituelako. Uste dut benetako bizikidetza plan batean behetik gora eraiki behar dela, bazterretatik erdigunean jarri denerantz, desberdintasunetik egituratuta dagoen sistema baten ordena logikoa alderantzizatzeko, suposatzen baita hura amaitu nahi dela.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Uste dut denak direla beharrezko planaren funtzionamendu baterako; hemen ematen ditut ekarpen batzuk, beste arlo bat adieraziz:

1. Memoria eta biktimak, biktimen kontzeptua beren izaera, identitate eta jatorriagatik estatuaren indarkeria jasan duten pertsona guztiei, kaltearen aitopenetik eta ordainetik lan eginez.
2. Giza eskubideekiko errespetua. Ikuspegi kritiko batetik, giza eskubideen urraketak aztertu eta salatu ahal izateko, batez ere egiturazkoak eta araututakoak.
3. Kulturarteko eta erlijioarteko dibertsitatea. Arrazakeriaren kontrako ikuspegia eta ikuspegi feminista eta deskolonizatzailea jasotzea.
4. Identitate soziopolitikoaren dibertsitatea lurralde berean.
5. Pertsonen eta ondasunen kontrako gorroto, intolerantzia eta indarkeriari zilegitasuna kentzea. Kaltea aitortu eta ordaintzeko neurriak jasotzea.
6. Gizalegea eta herritarren bizikidetza arauak errespetatzea. Puntu irekia izan behar dela uste du, Nafarroan dauden kodeen dibertsitatea jasotzen duena, arau horiek ahots guztiak ordezkatzuta egonen diren prozesu batetik eraikitzea.
7. Pertsona guztiendako eskubideen eta askatasunen berdintasuna, zein ere den haien generoa.
8. Giza eta gizalegeko balioetan hezi eta sentsibilizatzea eta bizikidetzarako trebatzea. Berezi agente sozial eta politikoen, prestatzaileen (irakasleak), hezitzaileen, gizarte langileen eta abarren prestakuntza azpimarratuz.
9. Gizarte eskubideak eta bermeak gizartean erabat eta bazterkeriarik gabe parte hartzeko. Arrazakeriaren kontrako ikuspegia eta ikuspegi feminista eta deskolonizatzailea jasotzea.

10. Erakundeak bizikidetzarako balio demokratikoen erreferentzia gisa, parte hartzeko eta erakundeak kontrolatzeko mekanismoak ezartzea.
11. Eskubide politikoak, partaidetza eta ordezkartzarako kanalak ezarriz.

Zein litzateke zure nahi edo itzaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Uste dut bizikidetzaren plan oro garatzeko, dibertsitatea jarri behar dela lehen tokian, harreman sozialak eta politikoak definitzen dituen berezko balio gisa, guztiaren erdigunean. Ez da bakarrik aipatu behar, kontuan hartu, are gutxiago eranskin bihurtu eta aparteko kontua balitz bezala landu; aitzitik, normaltasun bihurtu behar da, antolamendu sozial eta politikoa arautzen duten plan, neurri, arau... guztiak definitzen eta egituratzen dituen ezaugarri. Bizikidetzaren pertsona guztien, haien testuinguru eta errealitateen, haien ikuspegi eta kodeen aitortzean oinarritu behar da, horregatik eskatzen dute alde bikotasuna bizikidetzaren prozesu guztiek. Amore emateko eta ekarpenak egiteko gogoia behar da, eta gizarteratzea gizarteraren zati bati baino ez dagokion gizarteraren prozesua izatearen ideia baztertu; ideia hori, gainera, estereotipo eta aurreiritzietan oinarrituta irudikatu eta irakurrita.

Ezin dugu espero baldintza berdintasuneko eta tolerantziako bizikidetzaren bat benetako eskubide berdintasuneko ez dagoenean eta klase, genero eta arraza desberdintasuneko kontuan hartu ez ditugunean. Desberdintasun horiek banaka ulertzeak ez ditu bazterketak desagerrarazten. Adibidez, genero berdintasunean edo kulturartekotasunean oinarritutako ereduak aipatzen ahal dira; bizikidetzaren egin dituzten usteko aurrerapenak etengabe higitzen dituzte egiturazko bazterketek, haietako asko erakunde eta arauetan jasota, edo aitortutako eskubide gisa ziurtatuta behar luketen baliabide batzuk lortzeko lehia sozial eta ekonomikoaren ondorioek.

Bazterketa horiek desmuntatzeko, desberdintasun horiek betikotzen dituzten nagusitasuna eta ezarritako eredu ekonomiko eta soziala salatu behar dira; izan ere, boterearen eta baliabideen banaketa bidegabeak dakarzkien ondorio kaltegarriak gizarteraren eta arraza taldeei, eta gauza natural eta aldaezin gisa dago onartuta. Funtsezkoa da desberdintasunari eusten dioten egiturazko faktoreak zalantzan jartzea eta desmuntatzea, eta eskubide berdintasunean oinarritutako ordezkari ereduak eraikitzea.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Camino Oslé Guerendiain

Nafarroako Unibertsitate Publikoko irakasle erretiratua. Gizarte erakunde batzuetan parte hartzen du, batez ere adinekoei lotutako eta heriotza duinaren aldeko erakundeetan.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Ez dut gustuko desberdina sentitzea eta, beraz, nire ustez beste erkidegoek dauzkaten antzeko erronkak izanen ditu Nafarroak. Lehen pakete batean alderdi orokorrenei dagokien guztia sartuko nuke, bizikidetzaren jardunbide egokien gizarte balorazioari lotutako guztia. Hau da, amore ematen jakiteari, “arrazoia beti ez edukitzeari”, desberdinarengana hurbiltzeari, haren tokian jartzeari, eta abarri dagokienez gizarteak zer iritzi duen neurtzea. Eta gero pertsona bakoitzak bere harremanen zirkulu erdikideetan burutzen duena landu: familia arloan, harreman pertsonal hurbilenean, eta herritar gisa.

Pentsatu nahi dut gehienak onak direla; eta arlo horietan gehiago sakontzea falta dugula, enpatia gehiago garatu eta gatazkak hobeto maneiatzea. Hots, bi alderditan ez gelditzea: jarrera eta prestakuntza. Bizikidetzaren onak eduki nahi izatea eta hura erabiltzen ikastea bizikidetzaren egunez egun eraikitzen dela ulertzeko. Beti. Esaterako, gizonen eta emakumeen arteko harremanak hobetzeko ez gelditzea. Muturrekoena genero indarkeria, baina substratuan berdintasun eta begiruneko harremanak. Berdin gertatzen da beste talde kaltebera batzuekin, haurrekin, adinekoekin eta desgaitasuna duten pertsonekin. Eta planetarekin dugun harremana zaintzea.

Bestalde, beste erronka bat terrorismoak utzi zigun arrakala da. Oraindik daramagu alderdi hori zintzilik eta ez da hain erraza hura ixtea. Eta agertzen ari den beste bat gure auzotar migratzaileekin dugun bizikidetzaren da.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Plan batek xede batzuk lortzeko interesa eta eginahalak jartzea esan nahi du. Beraz, arretarako oihu bat da. Gobernuaren jarrera bat eta dei bat herritar guztiei horri ekiteko eta, horrela, bizikidetzara hobe, berdinezale eta inklusiboagoa lortzeko. Diagnostiko bat egin behar da, eta erabaki zer alderdi izanen diren ardatz, eta parte-hartzaile egiten bada (ikerketara ekintza), prestatzeko prozesu horretan, behar diren urratsak emanen dira.

Hau da, espero dezagun plan on bat egitea, baina jakin behar dugu paperak denari eusten diola. Artea prozesua gidatzea da, jendeak hura sinetsi eta “begietan distira” dutela zabaltzea eta urratsez urrats jarraitzea lortzea. Gizarte aldaketak ez dira egun batetik bestera egiten, geldoak dira eta pedagogia eta ereite handia behar dute. Erakunde eta entitate asko engaiatzea, esanguratsuenak, eta epe ertainean ekintza bati eustea lortzen dutenak. Hori da zailtasun nagusia.

Alegia, prozesua baloratzen dut asko, emaitzak epe luzera ikusiko direlako gehiago. Ona da plan bat egitea, ezer egitea baino hobe. Saiatu behar da. Koronabirusaren krisiak utziko digun egoera aurrekoaren oso bestelakoa izanen da. Berrogeialdia eta bakartzea mugara ari dira eramaten pertsonen harremanak, lan harremanak, administrazioarekikoak, eta abar. Osasun kritikik datorren krisi ekonomikoa oso larria da eta gizarte bizitza aldatuko du. Gure ahultasuna eta daukagun besteen beharrezana erakusten ari zaigu. Horren froga elkartasun eta elkarlaguntzaren agerpenak.

Bizikidetzara Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Aipatu ditut alderdi batzuk aurreko galderan, oinarrien dokumentuan ere aipatzen dira, planak dakarrenari buruzko atalean. Baina plan on bat egiteko ardua azpimarratuko nuke. Egiteagatik ez egitea, “ongi geratzen” delako bizikidetzara plan bat edukitzeak. Plan xehea, errealista, bideragarria, presarik gabea, alderdikierarik gabea, kolore guztietako pertsonak aintzat hartuz eta asko entzunez eta oposizioko alderdiak kontuan hartuz, hasieratik. Plan bat denez, susmoa dut ez dela parlamentuan izapidetu behar, baina txosten bat sortu behar litzateke, edo parlamentuko alderdi guztiekin iragazki batetik pasatu, onarpen ahalik eta zabalarekin irten ledin. Nire ustez politikariek eman behar dizkigute bizikidetzara ereduak, desberdin pentsatzen dutenekiko begirunekoak eta denek planaz ondo hitz egin eta defendatzen badute, aukera gehiago izaten ahal du proposatutako helburuetara iristeko.

Gainera, aurrekontu partida bat beharko du, seguru. Dirudik gabeko planak... badaezpada dirak dira eta, beraz, aurrekontu izapide berak erakutsiko du nor dagoen alde eta, asko badira, planaren eraginkortasuna sendotuko dute.

Zeharkakotasuna da beste arrisku bat. Foru Agindua ikusita, printzipioz badirudi Herritarrekiko Harremanetako Departamentuaren mende dagoela. Esan nahi dut, alde batetik, balio handiagoa ematen ahal diola Gobernuarena izatea, hots,

Lehendakaritzarena, baina gero, departamentu baten mende ez dagoenez, barne koordinazioak beste eginahal bat eskatzen du, plan batetik “tiraka egiteak” berekin dakartzan askotatik. Kasu horretan, espero dezagun arloko departamentuak hura azken burura eramateko baliabide guztiak jartzea.

Plan estrategikorako oinarrizko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Proposatzen diren eremuak egokiak dira, nire ustez. Ez dakit 1etik 10era arteko eskalak lehentasunik dakarren berekin. Horrela balitz, nire proposamena ordena aldatzea izanen litzateke. Hasierara pasatuko nuke eremu orokorren bat edo batzuk. Izan ere, lehen puntua “Memoria eta biktimak” izateak eragin dezake pertsona askok beste alde batera begiratzea. Bizikidetzaren eredu bat sustatzen hasi behar da, zeina oinarrituko baita pertsonaren duintasunaren eta giza eskubideen errespetuan eta balioan. Bakearen kulturen ere bai. Ikuspegi horretatik, gerrak, terrorismoak, antzinako gorrotoek eta abarrek eragindako kalteak gelditu behar dira.

Zein litzateke zure nahi edo itzaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Gure pentsamolde eta ideologia ezberdinek eta gure jatorri, hizkuntza eta kultura anitzek aberastasuna sortu behar dute, eta horretaz gozatzen jakin beharko genuke. Begirada eta iritzi ezberdinak entzuteak eta horietatik ikasteak gizakia aberasten du. Pentsamolde bakarra baztertu, desadostasuna eta izaera kritikoa baloratu, eta erne egon behar da beti askatasunik ezaz, injustiziaz eta desberdinkeriaz jabetzeko. Gure ongizateatik irten, eta komunitatean bertan zein komunitatearen alde lagundu behar dugu. Besteen arazoetara hurbildu behar dugu, horiek ezagutu, eta gure denbora, jakintza eta ekintza eskaini behar ditugu.

Komunitate txikia gara, bizi kalitatea duena. Beraz, “probeta” bat izan gaitzke bizikidetza esperientzietarako. Izan gaitezen ausartak, ereduak bilatu, berritu eta sortzeko!

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Carlos Amatriain Busto

Faltzesen jaio zen 1983an. Ezkongabe dago.

Ekonomian lizentziaduna da, Nafarroako Unibertsitate Publikoan (NUP, 2005)) eta Zientzia Politikoetan Urrutiko Hezkuntzarako Unibertsitate Nazionalean (UNED, 2013).

Bere prestakuntza osatzeko Madrilgo Unibertsitate Konplutentseko Diplomazia Eskolako Diplomazia eta Nazioarteko Harremanetako Unibertsitatearteko Masterra egin du (2009), eta UNEDeko Jasangarritasun eta Enpresen Gizarte Erantzukizuneko Masterra (2015).

Ingelesez, frantsesez eta portugesez mintzatzen da.

Inbertsio eta Enplegurako Laguntzen Kudeaketako teknikari ekin zion bere lanbide ibilbideari, 2006 eta 2008 artean, Nafarroako Enpresa eta Berrikuntzarako Europako Zentroan (CEIN).

2009 eta 2012 bitartean, zenbait etapatan, laguntza teknikoko lanak egin zituen Kanpo Gaietarako eta Lankidetzarako Ministerioarendako, eta Espainiaren Kubako enbaxadan eta Espainiaren São Pauloko (Brasil) Kotsuletxe Nagusian lan egin zuen.

Zenbait proiektutan enpresa pribatutik ere iragan ondoren, 2015etik 2019ra bitartean Nafarroako Parlamentuko lehendakariaren kabinetean lan egin zuen.

2019ko irailean Nafarroako Kirolaren eta Gazteriaren Institutuko Gazteriaren zuzendariorde izendatu zuten, eta azaroan, Nafarroako Gazteriaren Institutuko zuzendari kudeatzaile.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Seguruenik, lehenik, iragan bortitzak sortutako bizikidetzaren beharrikasunari kasu egitea dugu buruan. Iragan hori ez dago hain urrun, eta gure lurrian zuzenean tokatu zaigu hura bizitzea, terrorismoagatik eta Gerra Zibilagatik. Baina, gainera, begirada zabalagoa behar dugu bizikidetzaren lantzeko. Gizarte kosmopolita batean bizi gara, zenbait kultura jatorriko pertsona bizi gara bertan, identitateak askotarikoak dira eta funtsezkoa da desberdina errespetatzea. Hizkuntza, lurralde, genero eta sexu identitateez ari naiz, esaterako. Bestalde, garrantzitsua deritzot belaunaldien arteko bizikidetzaren lantzeari. Gizarte gisa, erronka bat daukagu, nola kudeatu herritarren

zahartzea eta, nire aburuz, aukera bat da pertsona nagusiek eta gazteek bat egiteko guneak bilatzeko, bizi etapa guztien arteko ikaskuntzak elkar aberasteko moduan partekatzeke.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Bizikidetza hobetzeko asmoak eta mekanismoak ezartzeko balio behar du. Egoeraren eta landu beharreko beharrezanaren analisi bat izaten lagunduko digu. Erabili beharreko tresnak pentsatzen lagundu behar digu, ingurunearekin konektatuz eta baliabideak erarik egokienean erabiliz, halako moldez non lanerako gida argi bat ematen digun, denboran iraunen duena eta, aldi berean, gure egunerokotasuna eratzten duten egoera aldakorretara egokitzen ahalbidetuko duena.

Bizikidetza oztopatzen duten alderdiak hautematea eta haiek bizikidetzan duten eragin maila abiapuntu hartuta, eginen diren jarduketak ordenatu behar dira, bizikidetza arazo horiek leuntzeko. Alderdi horiek gainditzeko programa bat egin. Programa horretan hezkuntza, dibertsitateari buruzko informazioa, errealitateak hurbiltzeko jarduketak eta dinamika bildu behar dira, desberdinarekiko begirunean, enpatian eta onarpenean oinarrituta.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Erronkak eta lan arloak identifikatzeko balio behar digu, hasteko gizarte errealitatea sakonki aztertuz, ekintza estrategikoak lehenesten dituen diagnostiko egokia eginez.

Haren prestaketari dagokionez, Gazterian ohituta gauden zerbait errepikatu behar dugu: herritar guztien partaidetza behar da. Plana geure egin eta bizi. Epe luzerako begirada baten alde lan egiteaz gain, printzipio, eskubide eta balioetan oinarrituta -unibertsalak, gizatiarrak, funtsezkoak-; horretarako, haiek garatzeko borondate politiko argi eta zabala egon behar da.

Hori garatzeko, ezinbestekoa da bakoitzaren gizarte engaiamendua hura burutzeko (engaiatu, eguneroko bizikidetzan neurriak defendatu, gure mailan, gure eremu eta eragin arloetan -pertsonean, familiakoetan, lanekoetan, aisiakoetan-). Benetako koordinazioa Nafarroako Gobernu departamentuen eta beste administrazio publiko eta pribatuen artean, hasieratik plana bultzatzeko ekintza gobernatzeko metodoa mugatuz. Gainera, komunikazioaren pedagogia azpimarratu behar da, halako moldez non kontzientziarazioa eta lorpenen indartzea eta, identifikatzen direnean, planaren filosofiaren eta helburuen aurkako jarrera eta portaeren aurreko deiak finkatzen diren.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik

helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Proposatutako ardatzek bizikidetzan begirada zabal batekin landu beharreko alderdi anitz biltzen dituzte, eta horrela pentsatzen dugu guk. Nolanahi ere, zehaztuko nuke belaunaldien arteko bizikidetzaren ideia, edo nola bil litekeen pentsatutako arloetan.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Bizikidetzaren osoa lortu ahal izatea, arlo guztietan dibertsitateari eutsiz, azken finean horrek goratzen baitu gizarte bat. Desberdina errespetatuz, hamar lan arloetan adierazten denez, guztiendako begirunetik bizi eta integratzea lortu ahal izatea, justiziaz, indarkeriarik ezera gonbidatuz, hezkuntzaz eta bizikidetzaren balioak sustatuz.

Maiz dibertsitate lurtzat jo da Nafarroa, natura, historia eta arte ondareari dagokionez, eta hala ematen diogu balioa; beraz, aukera bat dugu lur gisa bereizten gaituen eta geure egiten dugun dibertsitate horrek desberdinarekiko eta XXI. mendeko gizarte modernoek bereizgarri duten aniztasunarekiko errespetua lantzen lagun diezagun.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Eduardo Ortiz Piquer

Irakasle naiz Iruñeko Claret Larraona Ikastetxean eta nerabeekin lan egiten dut 25 urtetik. Gaur egun, ikastetxeko Bizikidetzako Koordinatzaile naiz bigarren hezkuntzarako eta batxilergorako.

Geografian lizentziatu nintzen NUn eta Ikastetxeen Zuzendaritzako Masterra, Babez Zibil eta Larrialdietako Masterra egin nuen eta Zuzendari eta Segurtasun Buru tituluak daukat.

Sentsibiltate sozial eta politiko handia sentitu dut beti eta, beraz, azken urteotan, zenbait proiektutan engaiatu naiz. DYA Elkartekoa naiz, boluntario, duela 33 urtetik, bereziki talde erdeinatuekin lan eginez.

Azken bi urteetan, nire ikasleekin ikaskuntza eta zerbitzuko proiektuak egiten ari nahiz, erakundeen, gobernatzaileen eta herritarren arteko tartea murrizteko; gure gizarteak ahaztu dituen taldeekin ari naiz.

Zure ustez, zeintzuk dira Nafarroak bizikidetzaren arloan aurre egin behar dien erronka eta arazo nagusiak?

Hauek dira gure bizikidetzaren erronka batzuk:

1. Dauden desberdintasun eta txirotasun mailei aurre egitea; eta krisiak ekarri dituen gizarte ondorioak eta zauriak lehengoratzeari; "gizarteko azkenak" eta ahaztutako sufrimenduko hainbeste errealitate albo batera utzi gabe.
2. Migrazioaren erronkari eta gure lurrra iristen diren migratzaileen gizarteratze ahalik eta eraginkorrenari errealismoz eta elkartasunez aurre egitea.
3. Gure komunitateak daukan lurralde desoreken aurka borrokatzea, eta landa mundua benetan biziberritzearen alde egitea. Izan ere, desoreka horiek alde handiak dakartzate haien garapenean, populaketan, ekonomia eta gizarte adierazleetan.
4. Bazterkeriaren aurka borroka egitea, haren forma guztietan, eta herritar guztien duintasuna aitortzearen alde.
5. Guztion arteko berdintasuneko harremanen alde lan egitea.
6. Funtsezko gaiak, hala nola hezkuntza, justizia, euskararen erabilera edo gure historia, batez ere hurbilena, despolitizatu eta desideologizatzearen alde lan egitea.
7. Gure gizartearen bere balio etikoez berriro hornitzearen alde lan egitea.

8. Herritarrek erakundeekiko, ekintza politikoarekiko eta ordezkaritza tresnekiko konfiantza berreskuratzearen alde, gure demokrazia indartzearen alde, eta politika berriro gizatiar egin eta haren funtsezko balioak berreskuratzearen alde lan egitea.
9. Nafarroan aukera edo bloke politikoen artean bizi dugun "fronte" politiko etengabeen joera gainditzeko lan egitea, beste balio eta jarrera batzuk berreskuratuz, hala nola elkarrizketa, topaketa edo adostasuna; gatazkak gainditzeko, batez ere.
10. Dibertsitate modu guztien integrazio sakonago baten alde egitea, mehatxu eragile gisa ez eta osagarritasunean oinarritutako aukera eragile gisa ikusiz.
11. Irrotasunez eta ausardiaz lan egitea terrorismoak azken garaietan gure lurrian utzi dituen zauri guztiak sendatu eta gainditzeko.
12. Gure gizarteak ongi funtzionatzeko oinarritzko herritar balioak berreskuratu eta sendotzeko lan egitea.
13. Premiazkoa da Nafarroako erakundeek eta herritarrek bizi garen ingurunea zaindu eta leheneratzeko kontzientziario, aldeko jarrera eta engaiamendu global handiagoa izatea.
14. Gure gizarteak gero eta parte-hartzaileagoa izan behar du; herritarrok erantzunkideak izan eta aktiboki parte hartu behar dugu arazoak konpontzen, elkarrekiko erantzukizunetik eta lankidetzatik.
15. Hedabideen, mintzairen, harremanen, estereotipoen, aurreiritzien, eta abarren bidez indarkeria modu ezkontu guztiak desagerrarazteko lan egitea.
16. Belaunaldi berriak pentsaera gogoetatsu eta kritikiko batean irrotasunez hezte; baita gizarte engaiamendu eta erantzunkidetasuneko jarreretan ere.
17. Aurre egin behar diegu gure segurtasunaren kontrako mehatxuei legea eta giza eskubideak zorrotz errespetatuz eta beldurraren kulturaren ondorioetan erori gabe.
18. Belaunaldien arteko erronkari aurre egitea; eta gure belaunaldi nagusiei gizarte balorazio, aitorten eta protagonismo handiagoa ematea.
19. Oinarritzko adostasunak sortzeko eta gure komunitatearendako etorkizuneko proiektu komun bat lortzeko, nafar gehien-gehienak bilduko dituen.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Nire iritziz, lagunduko du hauen moduko inguruabarrak gertatzen diren heinean: beharrezkoa dela guztiz sinetsita sortzea, parte hartzen dutenek bizikidetzaren oinarritzko kontzeptu bat eta helburu komunak partekatuta, burutzeko egiazko neurri zehatzekin, prozesuak herritarrek benetan engaiatzea lortzen badu, alderdi politikoek gaia bereganatzen ez badute edo beren interesetarako erabiltzen ez badute, erakundeek era egokian bultzatzen badute eta nafar askok geure egin eta engaiatzen bagara.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Hauek lirateke alderdi batzuk: plan horrek batzea lortzea, eta ez banantzea. Ildo horretatik, ikuspuntu politikotik, garrantzitsua litzateke, bultzatzeko ardua Nafarroako Gobernuarena izan arren, lehenago Nafarroako alderdi eta gizarte agente guztiekin haren helburuak eta ardatz nagusiak adosteko eta topo egiteko lan batetik abiatzea. Baina, aurreko proposamenak egiteko aukerari dagokionez ez ezik, etorkizunean guztiok hartuko gaituen bizikidetza on baterako helburu eta neurri komunak benetan bilatzeko ere bai. Eta, gauza bera behar litzateke gizarte zibila engaiatzean. Zalantzarik gabe, ibilbide hori askoz nekezagoa da baina, halaber, baita askoz emankorragoa ere, gure komunitatean oraingo eta etorkizuneko bizikidetza onar lortzeari dagokionez.

Gainera, ez dugu onartu behar plan hau inoren ondare izatea, eta inork arma gisa erabiltzea, hala balitz, haren hasierako xede zintzoa sendotu nahi dugun bizikidetzaren kontrako elementu bihurtuko litzatekeelako.

Beraz, funtsezkoa da gure bizikidetza benetan hobetzeko beharrezana aitortu eta horrekin bat etortzea; eta ibiltzen hasteko, bizikidetzatzat dugunaren kontzeptu komun bat eta ibiltzeko noranzko bat izatea, ibilbide horri mugatu eta pobretuko duten aurreko iritziak, norberaren interesak edo jarrera ideologikoak kenduz.

Beraz, adore dosi eta asmo handiak behar dira plan bat egiteko, zeinean ez diogun horrenbeste “geure buruari begiratzen”, etorkizuneko belaunaldiei baino, bere epemugatik harago, egiaz eta zintzotasunez gure lurrarendako bizi on komuna bilatzen duelako.

Plan estrategikorako oinarrizko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzazu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Hasierako planteamendu egokia deritzot. Definizio orokorreko arloak izanda, ez dut uste aldaketa garrantzitsurik sartu behar denik.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Agian esan dudan ideiaren bat errepikatuko badut ere, funtsezkoa deritzot gure etorkizunerako Nafarroarako proiektu komun bat partekatu ahal izateari, zeinean nafar gehien-gehienok ados egiten ahal garen; gure pentsaera edo ideologia bigarren plano batean geratuta. Funtsezkoan batuko gintuzkeen proiektu bat; adibidez, gure historia hurbilean demokrazia hartu genuen ilusioaren eta batasunaren antzera, gure etorkizuneko bidea seinalatuz eta motibatuz; guztion artean, hainbeste ahuldu gaituzten eta gure bizikidetzaren kalitatea izugarri pobretzen duten fronteak behin betiko atzean uztearen alde eginez.

Horretarako, funtsezkoa da gure sistema, erakunde eta ordezkarienganako konfiantza berreskuratzeko ere lan egitea. Zalantzarik gabe, alderdi politikoek eta ordezkari publikoek eginahal ikaragarri bat egin behar dute oraindik beren egiturak berritu eta zabaltzeko eta, behin betiko, herritarrek nabarmen errefusatzen dituzten funtzionatzeko moduei uko egiteko.

Eta ezin dugu bizikidetza positiboa landu gure kontzientzia komunean sendo onartzen ez badugu gure herritar asko “bide bazterrean” geratu direla. Hamaika txirotasun, desberdintasun eta bazterketa modu daude, eta haien aurka engaiatu behar dugu gizarte gisa, ezinezkoa delako kalitatezko bizikidetza bat bizi kalitaterik gabe. Egoera hori benetan berrikustearen mende egonen da, hein handi batean, gure geroko bizikidetza.

Egia da Nafarroaren etorkizuna hurrengo belaunaldien eskuetan dagoela jada eta, beraz, asko dugu jokoan haiek kalitate handiko balioetan heztean. Bitartean, Bizikidetza plan honek nafar guztiona behar du izan. Guztiona izanik eta horren kontzientzia partekatua izanik baino ez dugu ekidinen inork bereganatzea eta horrela bermatuko dugu benetako ekarpena eginen diela gure komunitatearen etorkizunari eta bizikidetzari.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Eva Isturiz García

Aukera-berdintasuneko agentea naiz, 2002. urteaz geroztik jardunean. Zaragozako Unibertsitatean Geografia eta Historiako lizentzia eskuratu nuen eta Valentziako Unibertsitatean Aukera Berdintasuneko Agentea masterra ikasi nuen.

2008. urtera arte, 2003an fundatu nuen enpresan, AECUOn, berdintasuneko aholkulari gisa garatu nuen nire jarduera profesionala, Nafarroako zenbait udalerriri eta Foru Komunitateko beste erakunde publiko zein pribatu batzuei berdintasunaren arloan laguntza emanez, Nafarroako Berdintasunerako Institutua barne.

Urte horretatik aurrera, Antsoaingo Udalean garatu nuen nire jarduera profesionala, Udaleko berdintasun teknikari gisa, eta aldi berean beste proiektu independente batzuetan egin nuen lan.

Halaber, Nafarroako Unibertsitate Publikoan eta Errioxako Unibertsitatean berdintasunaren arloko irakasle moduan aritu naiz elkarlanean.

Berdintasuneko politika publikoetan espezializatuta nago, baita garapen jasangarriko eta Tokiko Agenda 21etako proiektuen barruan aukera berdintasuna txertatzean ere.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Nafarroako Berdintasunerako Institutuan, alegia, Nafarroan berdintasun politika publikoak diseinatzeko, bultzatzeko eta aplikatzeko funtsezko erakundeetan, zuzendari kudeatzaile naizen heinean, uste dut gure komunitateak bizikidetzaren arloan aurre egin behar dion erronka nagusia dela genero berdintasunaren printzipioa zeharka aplikatzea, Emakumeen eta Gizonen arteko Berdintasunari buruzko apirilaren 4ko 17/2019 Foru Legeak ezartzen duen moduan, planaren prestaketak planteatzen dituen hiru alderdietan: bizikidetzan, memorian eta giza eskubideetan.

Gainera, orobat kontuan hartu behar dugu ezen, Nafarroako Gobernuaren 2030erako estrategiaren barruan, emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna foru

administrazio guztiek planteatzen dituzten politika guztietan landu beharreko helburua dela.

Funtsezko beste erronka bat emakumeen aurkako indarkeria saihestea eta horri arreta ematea da, 14/2015 Foru Legean jasotzen den bezala; izan ere, une honetan, mota horretako indarkeria gure gizartean dagoen giza eskubideen urraketa larriena da eta zuzenean eragiten dio emakumeen eta gizonen arteko bizikidetzari. Gainera, emakumeei eragiten dieten diskriminazioen eta desparekotasunen adierazpen nagusia da.

Era berean, gertatutako gatazketan haien memoria berreskuratu behar da, emakumeak gatazketan ere bake erreferentetzat jo, gatazka armatuetatik datozen eta genero indarkeriaren biktimak izanik iristen diren emakume migratzaileen egoera kontuan hartu eta abar.

Amaitzeko, eskubideei eta bizikidetzari dagokienez daukagun beste erronka bat da pertsona guztien eskubideak eta askatasunak bermatzea, haien sexu orientazioa eta genero nortasuna edozein direla ere, 8/2017 Foru Legeak jasotzen duen moduan.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Planifikatutako jarduketa guztiek epe laburrean, ertainean eta luzean ekitea ahalbidetzen dute, eta emaitzei dagokienez eraginkorrakoak eta efizienteagoak dira, batez ere ebaluazioa barne hartzen badute.

Emakumeak ez dira biztanleriaren barruko kolektibo bat, % 51 dira, eta genero estereotipoak egiturazkoak dira. Hori guztia aintzat hartzen ez bada, nekez egiten ahalko da pertsona guztien bizikidetzaren alde egiten duen plan berrizailerik.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Europar Batasuneko araudiak berdintasunaren eremuan dioenez, jarraitu beharreko estrategia bikoitza da: alde batetik, genero *mainstreaming*ak politika, arau eta plan guztietan egon behar du; beste aldetik, ekintza positiboak, adibidez, emakumeei emakume izateagatik eragiten dieten diskriminazioak (soldata arraila, zaintza arraila, eremu guztietako ordezkagarritasuna, etab.) deuseztatu eta gainditzeko tresnak, ere bai.

Hala, etorkizuneko planak kontuan izan behar ditu bizitzako eremu guztietako ordezkaritza paritarioa, bai eremu publikoan bai pribatuan, emakumeen ikusgaitasuna eta ekarpenak, eragiten dieten desparekotasun eta diskriminazio iraunkorrak, emakumeen aurkako indarkeria, haien ahalduntzea, hizkuntza inklusiboaren erabilera

eta oinarrizko dokumentuak aurkezten dizkigun eremu guztietan ebaluazioa egiteko genero adierazleak.

Plan estrategikorako oinarrizko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Eremuak berrikusi.

Kontuan izanik emakumeen eta gizonen arteko berdintasunak planaren eremu guztietan zeharka egon behar duela, nik neuk berriaz jasoko nuke, gaur egun gure gizartearen oso arazo larria izateagatik duen garrantzia dela-eta, emakumeen aurkako indarkeria, zehazki, 3. zenbakian, giza eskubideekiko errespetuaren ondoren.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Emakumeen aurkako indarkeria bizikidetzarekin eta gure gizartearen memoriarekin zerikusirik ez daukan zerbait dela pentsatzen ez jarraitzea. Funtsezko zutoina da, hau da, biztanleen erdian baino gehiagoren giza eskubideei eragiten dien eta gure komunitateko pertsonen bizikidetzari eragiten dion egiturazko arazoa.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Fermín Rodríguez Saiz

Fermín Rodríguez Saiz: Iruñean jaioa, 61 urte, elektrikaria, meatzaritza sektoreko langilea, Sanfermines 78 Herri Ekimena elkarteko kidea. 1978ko sanferminetan eraildako Germán Rodríguezen anaia.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Nire aburuz, Nafarroako bizikidetzaren arloko erronkak eta EAEn edo Estatuko gainerako lekuetan daudenak ez dira oso desberdinak. Hasteko, alderdien arteko elkarrizketarako gutxieneko oinarri bat lortu behar da eta, alderdien artean baino gehiago, hobe litzateke sentikortasun politiko zein sozial guztien arteko elkarrizketa gisa definitzea, pertsonak, alderdiak, gizarte eragileak eta abar barne hartuz. Erronka handia da hau, bitartekaritza eta koordinazio lan handia eskatzen duena.

Etorkizunean landatutako aukera politiko batzuk, etengabe lerro gorri zeharkaezinak ezartzen ari direnak eta zenbait komunikabideren babesa daukatenak, arazo handiak dira.

Gizartearen zati bat Estatutik, batez ere botere politikotik, bananduta egotea ere arazoa da. Gauza bera gertatzen da jende askok botere judizialari dagokionez duen iritziarekin, haren epai ulertezinetako batzuk ikusita. Eta zaila da azaro horri irtenbidea ematea erakundeek jarrera aldatzen ez badute.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Galdera honi erantzuteko, hasteko esan behar dut bizikidetzeta hobetzeko xedea duten tresna guztiak onak iruditzen zaizkidala. Nolanahi ere, bizikidetzeta zeri deritzogun definitu beharko litzateke; izan ere, terminoaren interpretazio erraz eta azaleko batean oinarritzen bagara, ez da gauza handirik lortuko, laster tirabirak eta tentsioak berriro agertzeko arriskua dagoelako.

Ongi egindako plan bat gatazkak konpontzeko eta hasiera batean antagonikoak diren jarrera politiko eta sozialak hurbiltzeko oinarria izan liteke, horixe izan beharko luke.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Bizikidetzarekin batera edo, askoz ere hobeki esanda, bizikidetza baino lehen, giza eskubideen urraketa guzti-guztietarako konponbideek etorri behar dute. Eta konponbide horiek inoiz ez dituzte alde batera utzi behar egia, justizia, ordaina, urraketak errepikatuko ez direlako bermeak eta memoriarako eskubidea.

Kontzeptu horiek multzotzat jo behar dira. Ez ditugu batzuk aukeratu eta besteak ahaztu behar. Zaila da pentsatzea justiziaren helburua isilduz edo alboratuz aurrera egin daitekeela benetako ordainaren bidetik, eta gertatutakoa errepikatuko ez dela bermatzen duen etorkizuna finkatu. Nafarroako Bizikidetza Plan Estrategikoak arestian aipatutako kontzeptuetan benetan sakontzen duen heinean eta hedapena, hezkuntza soziala eta jarrera egiazki aktiboak sustatzeko lana egiten duen heinean, nafarren arteko bizikidetza eraginkor eta iraunkorrerako oinarriak finkatuko ditu. Letra larriz idatzitako bizikidetza.

Plan estrategikorako oinarritzko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Hasiera batean, ongi iruditzen zait nola dauden egituraturik Nafarroako Bizikidetza Planaren apartatuak. Nolanahi ere, uste dut indarkeriari buruzkoek hobeki definituta egon beharko luketela. Indarkeria, modu abstraktu eta orokorrean ulertuta, bakoitzak komeni zaion moduan har dezake, eta oso garrantzitsua da mota guztietako indarkeriaz hitz egiten ari dela argi uztea. Horri dagokionez, uste dut gai hori hizpide duten kapituluetan ez direla zehazten bizikidetzarako oztopo handiak sor ditzaketen bi indarkeria mota.

Lehenengoa desparekotasun sozialena da. Nire aburuz, aberastasunaren banaketa okerra indarkeria sozialezko egintza da; ez da onargarria bizikidetza ona nahi izatea pertsonen arteko bizitzan hain diferentzia itzelak egonik. Txirotasuna edo langile pobreak egoteak ez dio inoiz ezer positiborik ekarriko guztion arteko bizikidetzari. Gauza bera esan daiteke gure lurrera etorri nahi diren eta hesiez, marjinazioaz, jazarpenaz eta deportazioez arbuaiatuak izaten diren migratzaileekin gauzatutako politikari buruz.

Bigarrena Estatuak egindako indarkeria da. Indarkeria hori isildu egin ohi da eta erasotzaileen erabateko inpunitatea du bereizgarri; inpunitate horretarako, haren estamentu guztien konplizitatea ezinbestekoa da. Indar polizialek eta parapolizialek

egindako urraketak ezin dira ahaztu eta, beste indarkeria motak bezala, argitu egin behar dira inor ataka gaiztoan ez uzteko. Eta justiziak ezin du beste alde batera begiratu hori gertatzen denean. Hori ezinbestekoa da benetako bizikidetzaren oinarriak finkatzeko.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Nire bizikidetzaren kontzeptuan ez dut nahi inork bere sinesmenak, bere jarrera politikoak edo errealitateak eta egitateak interpretatzeko bere modua abandonatzerik. Nire uzia da denok desberdina denari entzuten eta jarrera enpatikoak praktikatzeko ahalegina egiten ikastea. Beti egonen dira jarrera desberdinak eta kontzeptu kontraesankorrak. Kontrakoa nahi izatea arriskutsua ere izan daitekeen xalotasuna da.

Baina hitz egiteko eta gure jarrerari eusteko gai garen heinean, edozein estamentuk erabilitako indarrez ezarri gabe, kalitate oneko bizikidetzaren oinarriak finkatzen hasiko gara eta, batez ere, jarduteko eta bizitzeko modu bat markatuko dugu, zeinak etorkizuneko belaunaldientzat eredugarria izan behar duen, ez dizkiegulako jaraunspen moduan utzi behar lur honetan pairatu ditugun moduak eta formak. Izan ere, azken batean denoi suertatu zaigu modu batean edo bestean pairatzea.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Fernando Armendáriz Arbizu

Amnesty Internationaleko kide aktiboa 1978tik, eta giza eskubideen aldeko beste erakunde batzuetakoa, adibidez, Argituz edo Protection International elkartetakoa.

Foro Sozial Iraunkorrean dago, eta lehen Elkarrin eta Lokarrin ere egon zen. Halaber, Euskal Herriko Bakearen Aldeko Koordinakundearen jardueretan parte hartu du.

Espacio Redoko irakaslea eta fundatzailekidea da eta, hori baino lehen, IPES Elkarteko nazioarteko eta giza eskubideen taldekoa izan zen.

Emausko Trapuketariak-en lan egiten du eta solidaritatezko zenbait talde eta mugimendu sozialetan parte hartzen du.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Erronkak konpondu beharreko arazoei lotuta daude. Berdintasuna eta haren bikia, askatasuna, Nafarroan bizi diren pertsona guztiek bizitza duina ahalbidetzen dien eskubide berberak edukitzea erdiesteko erronkak dira. Beste pertsona, desberdina dena, kontrakoa pentsatzen duena ezagutzea lortu behar da. Ideologia, pasio edo nortasun guettoak saltatu, herritar *solidum* bat eraikiz, guztien onerako gorrotoa eta beldurra gainditzeko gai dena, gure jarrera pertsonal eta kolektiboek uko egin gabe. Ahalegin horretan, ezinbestekoak dira sozietate erkidea zimendu solidoen gainean eraikitze bidea ematen duten bitartekaritza etikoak; hain zuzen, alderdi indibidualak eta kolektiboak ezin adiskidetzeko gatazketan talka egiten ez duten etxe abegikorretarako oinarriak izan behar dute zimentuok.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Eragin politikotik sozialeraino, lehenago aipatutako jomugara heltzeko xedea duten helburu argi eta neurgarriak ezarriz. Hezkuntza eta sentsibilizazio sozialeko ekintza nahitaezkoa da plan hori gizarteratzeko eta erakundearen ideiatzat jo beharrean erakundetik ahalduntze sozialerako egiten den proposamentzat jotzea lortzeko.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Partaidetzazko plana izatea lortzea eta ahalik eta sektore eta gizarte talde gehienak, Nafarroako gizartean erreferentziako iritziak dituzten pertsonak, kontuan hartzea. Bizikidetza plana topaketaren alde egiten duen, elkarrizketa errazten duen eta konfrontazioari ihes egiten ez dion tresna aktiboa izatea erdiestea; aitzitik, konfrontazioa integrazteko gai izan behar du, balio etikoak onartuz, Xabier Etxeberria irakasleak “lo humano irreductible” (gizatiar menderaezina) deitzen dion hori.

Plan estrategikorako oinarritzko dokumentuan 10 eremu zehatzu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Ongi iruditzen zaizkit baldin eta haien antolaketan behar bezain dinamiko eta malgutzat jotzen badira planaren garapenera egokitzeko haien funtsezko definizioari uko egin gabe.

Bi ohar aipatutako bi eremuri dagokienez:

“6. Herritartasuna eta herritarren bizikidetzako arauen errespetua”. Herritartasuna kontzeptu subjektiboa da eta, beraz, zenbait ikuspuntutatik interpreta daiteke eta, herritarren bizikidetza normalizatzen denean, herritarren bizikidetza zeri deritzogun eta hori ziurtatzen duen araua zertan datzan zehatz-mehatz azaldu behar da, hor askatasunerako mugak sar daitezkeelako, baita 4. eremuarekiko kontraesanak ere, “Lurralde bereko nortasun soziopolitikoaren dibertsitateaz” hitz egiten baitu.

Giza eskubideak berezko eremu gisa aipatzen diren arren, gainerako eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak ere hartzen dituzte barne jada; izan ere, 9. puntuak “eskubide sozialak eta diskriminaziorik gabeko gizarteratze osorako bermeak” ditu hizpide. Nik zehazki gehituko nituzke eskubide ekonomikoak, horiek gabe oso zaila edo ezinezkoa delako gizarteratzea.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Dibertsitatean eta desberdinak direnak gure parekotasun onartuz elkarrekin bizitzeko gai izan gaitzela. Konfrontazioa begirunean oinarrituta egitea eta adostasunarekin ere konbinatzea. Nafarroa gizarte abegitsua izatea bertan jaio diren edo hemen bizitza erabakitzen duten pertsona guztiekin, sustrai sakonak dituen eta berea maite duen gizartea, baina adarrak mundura zabalik dauzkana, partekatze fruituekin eskuzabal. Solidaritatea eguneroko bizitzan agertzen den lekua, non errealitatearen ikuspegi kritikoa baita etorkizun bidezkoagoa eta gizatiarragoa eraikitze modua, batez ere pertsona kalteberentzat.

Giza zoriontasunaren bilaketan, zeinean gizon eta emakume oro tematuta dagoen, duintasuna hori erdiesteko ezinbesteko eraikuntza da. Zoriontsu izateko nahi horrek gure sorkuntza guztiak gidatzen ditu, jomuga indibidualetik sortzen da eta eraikuntza sozialera lekualdatzen da. Horregatik, Nafarroa besteak zoriontsu egiteko gai diren pertsona zorionsuez osatutako komunitatea izatea gustatuko litzaidake, horixe nahi dut.

Gizarte konplexuetan bizi gara, Nafarroakoa ere bada horrelakoa, eta hala gizarteek etengabeko ikaskuntzak eskatzen dizkigute, non tolerantzia ezinbestekoa den. Kontua ez da gure nortasunei uko egitea, baizik eta beste pertsonekin partekatzea, beraienei uko egiteko ere eskatu gabe, batzen gaituen guztion onarekin, bizikidetzarekin eta giza eskubideekin bateragarriak diren heinean.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Fernando Rey Escalera

Fernando Rey Escalera (1961, Iruñea).

Medikuntzan eta Kirurgia Orokorrean lizentziaduna, baina itzultzailea ofizioz eta afizioz, eta, gaur egun, Nafarroako Unibertsitate Publikoko Euskararako Atal Teknikoaren arduraduna.

2016. eta 2017. urteetan, Nafarroako Gobernuo Memoria eta Bizikidetz Zerbitzuko zuzendaria.

Baketik fundazioko presidentea (aldaketa pertsonala eta soziala zentzu etikoarekin sustatzeko zentroa).

Baina, batez ere, besterik gabe, bakearekin, justiziarekin eta elkartasunarekin amesten duen herritar soila.

Uste dut Plan Estrategiko hau lagungarria izan daitekeela, esparru guztiak hartzen baititu kontuan. Ona litzateke, gainera, lanak bere jarraipena izatea, Nafarroako Gobernuaren lehendakaritza edozeinen eskutan dagoela ere.

Zilegi da desberdin pentsatzea, zilegi dira ñabardurak eta desadostasunak, baina ez da onargarria bakea, bizikidetzaren eta biktimak politikoki erabiltzea; izan ere, eremu horrek guztiak guztion ondarea izan behar du, eta guztiek onartu behar dute zola etiko gisara.

Motibazio politikoko indarkeriarekin lotutako giza eskubideen urraketekin lotutako bizikidetzaren guztiei erantzun behar zaie (1936ko kolpe militarren testuinguruko erailketak eta errepresioa, talde armatuek eragindako indarkeria –batik bat ETAk eta antzeko taldeek eta Estatuari lotutako beste talde terrorista batzuek eragindakoa– eta polizia-aparatuek eragindako indarkeria, bereziki tortura eta tratatu txarrak). Biktimek, biktima guztiek –baztertuen talderik sortu gabe– eskubidea dute egia, justizia, erreparazioa eta halakorik berriz ez gertatzeko bermeak izateko, iraganaren berrikuspen kritikoa egin dadin, indarkeriaren erabilera deslegitimatuzko.

Gizarteak, oro har, bakearen, errespetuaren eta bizikidetzaren kultura bultzatu behar du, bereziki haur eta gazteei zuzendua. Kultura horretan iragana aztertu behar da, "iraganeko izugarrikeriak beste sekula ez errepikatuzko kontzientzia" eta dibersitatea eta egoera ahulean daudenentzako babesa lehentasunez zainduko dituen kultura demokratikoa ezartzeko.

Bestalde, iraganari kritikoki begiratzeari utzi gabe, kontuan hartu behar dira oraindik ere aipatutakoari lotuta dauden bidegabekeriak eta ondorioak: biktimen eskubideen bermean aurrera egitea, berriz biktimizatzeko dinamika oro saihestea (bereziki indarkeria goraiatzeari, estatuko indarkeriaren biktimak baztertzea eta ikusezin bihurtzea, salbuespeneko espetxe-politika amaitzea ...). Biktimen memoria gorde behar da, baina iraganean iltzaturik gelditu gabe, eta oinarri sendo batzuk prestatu behar dira, justizia eta pertsonaren duintasunarekiko errespetua lehentasunak izan daitezten eta biktimarioen gizarteratzea errazteko.

Horri dagokionez, Planean ezarritako oinarriak lagungarriak direla uste dut. Nabarmenduko nuke bakeari eta giza eskubideei buruzko politika konplexurik gabe egin behar dela, pedagogia eginez, baina lehentasun "prepolitiko" gisa kokatuz, indar politiko eta eragile sozial gehienek bultzatuta, eta sufritu edo sufritzen ari direnen mina helburu eta interes alderdikoiatarako bazka bihurtzeko edo hartaz baliatzeko tentazio oro saihestuz. Giza eskubideen defentsak beste edozeren gainetik egon behar du, eta ez du salbuespenik izan behar. Giza eskubideak guztionak dira, baita biktimarioenak ere, horrek kontraesanak sortzen ahal dituen arren.

Nafarroan iragan bortitzari eta haren ondorioei begiratzea funtsezkoa bada ere, ez dugu ahanzi behar bakearen eta bizikidetzaren osasuntsu eta demokratikoaren oinarria justizia eta berdintasuna direla. Horregatik, hezkuntza arloan zein ekintzan sozialean, honako hauek zaindu beharko dira bereziki: desberdintasuna eta identitate eta sentimenduen desberdinak errespetatzea, berdintasuna bilatzea eta bidegabekeria desagerraraztea, egoera ahulean dagoen edozein kolektibori arreta ematea (etorkinak, pobrezia-poltsak...).

Inplikaturako pertsona eta talde guztiek zintzotasunez eta eskuzabaltasunez jokatzeko nahi nuke, gizarte osoaren onura bilatzea. Guztiontzat eta belaunaldi berrientzako oparirik hoberena gizarte adiskidetuak da, gizatasuna, justizia eta elkartasuna erdigunean jartzen dituen gizarteak. Denok egon behar dugu prest eskua luzatzeko, autokritika egiteko, hausnarketa eta "disidentzia" sustatzeko familia politiko bakoitzaren barreneko eskema zurruntan, duintasuna eta giza eskubideen errespetua erdigunean jartzeko.

Iraganeko zauriak ixten joatea da nire desira, baina zauriak ongi itxi behar dira ez gaizkoatzeko, berriz ez irekitzeko. Etorkizunari begiratu behar zaio, ez gaitzean iraganeko zaurietan iltzaturik gelditu. Baina gauza bat da orrialdea pasatzea, eta beste bat memoriaren liburutik erazteak. Orrialde horrek inoiz gertatu behar ez zuenaren argigarri izan behar du, eta etorkizunerako erakusle.

Errealitate positiboari erreparatuz hezi behar da, ez beti begiratu gaizki egindakoari. Funtsezkoa iruditzen zait, horregatik, gure memoriaren liburuan ez egotea bakarrik errepikatu behar ez diren izugarrikeriak. Liburu horretan toki gailena izan behar dute izan diren eta orain ere badiren elkartasun jarrera eta ekimen bikainek ere. Itzal horiek guztiek ere beren argiak izan dituzte eta nabarmendu egin beharko genituzke (biktimei emandako arretaren adibideak, errepresaliatuen eta erasotuen defentsak, indarkeriarik eza, berdintasuna, elkarrizketa eta akordioa defendatu zituzten talde eta mugimenduak, indarkeria desberdinak jasandakoen arteko hurbilketak...).

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Guillermo Múgica

Iruñean jaio zen (1941), eta horko mintegian hasi zituen ikasketa eklesiastikoak.

1965ean ordenatu zuten apaiz, Misio Atzerritarretarako Espainiako Mintegian, zeinak orduan Burgosen baitzeukan egoitza.

1970era arte irakaslea (Elizaren Historia, Elizaren eta Munduaren arteko Harremanak eta Patristika) eta zuzendari espiritualak izan zen mintegi horretan.

Perura (hasieran eta denbora labur batez Cajamarcara, eta nagusiki Icara) bidali zuten 70eko hamarkadaren amaieran, eta han bizi zen eta lan egin zuen ia hamarkada guztian, bereziki Ikasle Mugimendu Katolikoari (UNEC) lagunduz. Mugimenduaren elizbarrutiko aholkularia eta haren batzorde nazionaleko kidea izan zen. Aldi horretan, Limako Unibertsitate Katolikoko Teologia Sailak gonbidatutako irakaslea izan zen zenbait aldiz, eta Limako Bartolomé de Las Casas Institutuarekin elkarlan aktiboan aritu zen.

Espainiara itzuli zenean, 1979an, Pastoralte Teologiako lizentzia eskuratu zuen Salamancako Aita Santuaren Unibertsitateko Juan XXIII Institutuan, zeinak Madrilen baitauka egoitza. Liberazioaren Teologiako Metodo Teologikoan espezializatu da.

1980az geroztik, Tuteran eta Iruñean pastoraltean aritzeaz gain, oinarritzko sektore kristauei eta mugimendu espezializatuei lagundu die herrialde osoan. Nafarroako HOACeko (Ekintza Katolikoko Langile Ermandadea) elizbarrutiko kontseilaria izan da eta Solasbideko (Pax Romana – Profesional eta Intelektual Katolikoek Mugimendua) kidea da. Gainera, Mariaren Misiolari Frantziskotarren (Las Blancas) kapilaua da.

Gogoa - Kristautasuna ta Egungo Mundua Foroko kide fundatzailea da.

Hogei liburu baino gehiagoren egilekidea da. Eta, bakarka, bi opuskulu soilik dauzka (“Los Pobres en los Padres de la Iglesia” eta “La Visión Eclesial de Mons. Alejandro Labaka”, biak Perun argitaratuak), baita ezin konta ahala artikulak eta kolaborazio ere hainbat aldizkaritan.

Zure ustez, zeintzuk dira Nafarroak bizikidetzaren arloan aurre egin behar diren erroak eta arazo nagusiak?

Hiru nabarmenduko ditut. Ez naiz ausartzen nagusiak direnik baieztatzen. Nahiago dut arreta jarri behar den korapilo eta erroak garrantzitsu gisa ikustea. Jakin badakit

beste pertsona batzuek beste puntu batzuk azpimarratuko dituztela. Haiei entzutea eta kontuan hartzea, “*geureak*” izan ez arren, premia-premiako irakasgai unibertsala iruditzen zait bizikidetzan oinarritutako “*gu*” bat eraikitzeko.

a) Lehenik eta behin, gure gizartearen zati esanguratsu batean badugu orain zeregin bat egiteke, alegia, jende gehiago barne hartzen duten eta inklusiboagoak diren jarrera eta begirada onartzea eta geureganatzea, bai indarkeriari (indarkeria guztiei) uko egiteari bai biktimak (biktima guztiak) aintzatesteari dagokienez, hain zuzen ere haien aurka erabili den eta haiek sufritu duten indarkeriaren bidegabekotasunagatik baitira biktimak. Sufrimendu horren esperientzia mingarria, pertsonala, transferiezina eta, horregatik, konparaezina da, eta ziurrenik horren ondorioz agertu dira kasu batzuetan planteamendu alderdikoiak biktima izaeraren erreibindikazioari dagokionez, zeinek hierarkismo edo propietarismo baztertzaileren antza izan baitute. Ez dut uste sinplista izan behar dugunik eta hori asmo onik ezari leporatu. Alde batetik, parekatze bidegabearen edo ustezko distantziakidetasunaren arrazoizko beldurra dago; azken buruan, horrek dena urtu eta saski-naski batean nahastuko luke. Eta, beste aldetik, urratsak egin behar dira onartzeko ezin dudala bene-benetan inor biktima gisa aintzatetsi ez badut aitortzen ez bakarrik haien mina, baizik eta biktima bihurtu zuen indarkeriaren *bidegabekeria*; eta, era berean, ezin dutzintzoki esan indarkeria oro arbuizten dudala gero ez baditut *biktimatzat* jotzen indarkeria hori pairatu dutenak. Eta puntu hau amaitzearren: bizikidetzaren demokratikoaren jomugak indarkeria oro gainditzea izan behar du, tentsio, kontraesan eta gatazka saihestezinak ebazteko modu gisa. Baina ez du indarkeriaren aurkako erreduktibismoan erori behar. Bizikidetzaren askoz ere aberatsagoa eta konplexuagoa da.

b) Horregatik uste dut kontuan hartu beharreko bigarren erronka handia zera dela: kultura demokratikoa eta, beraz, berori funtsatzen eta bermatzen dituen giza eskubideen kultura finkatzea. Horrekin, berriro baieztatzen dut bizikidetzaren dimentsio anitzekoa dela, haren alderdi guztiak elkarrekin erlazionatuta daudela eta gauza anitz barne hartzen dituztela eta, halaber, erreduktibismo orori uko egin behar zaiola, bizikidetzaren pobregoa ez ezik gezurrezko eta bideraezin ere egingen bailuke.

c) Hirugarrenik, ez ote genuke orokortu beharko bizikidetzaren denon erantzukizuna delako uste sendoa, erakunde guztiak barne, jakina? Denok izan behar dugu *bizikidetzaren eragileak*. Azken buruan, denok —erakundeak eta biktimak barne—, bizikidetzaren aldeko ekosistema soziopolitikoak eratzen laguntzen ahal dugun moduan, geure jarreraz, ekintzez edo ez-egiteez desadostasunerako, liskarrerako eta hausturarako aproposak diren klimak ere sor ditzakegu. Arrazoiak ez ezik, gauzek testuinguruak ere eduki ohi dituzte. Ez da errealista ez ikusiarena egitea. Une oro *guztien onaren* alde egoteak ala ez egoteak positibo edo negatibo bihurtu ditzake testuinguruok.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Nire aburuz, eta bizikidetzaren arabera, plan estrategiko batek, hasteko, zenbait puntu dauzka bere alde. Berehalakotasuna hausten du; ezaugarri horrek ito egin ohi

du, oro har, gobernu politikako edozein ekintza programazio. Ikuspegiak hedatzen ditu, erreduktibismoak gainditzen dituen neurrian eta bizikidetza ekosistema aberats, apurkor eta orekatu batean bezala argitzen den eremuen konplexutasuna aintzat hartzen duen neurrian. Arazoei eta erronkei helduz joateko prozesuak irekitzen ditu. Eta, berez hartuta, plana bada bizikidetza ariketa bat: partaidetza eskatu, elkarrizketa bilatu, eta adostasun zabala nahi du.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Bi alderdi soilik nabarmentzera mugatuko naiz. Lehenengoa bizikidetza demokratikoko proiektu orori datxekion alderdi etiko-utopikoa da. Demokrazia ez delako haren zerbitzura dagoen teknika soila. Haren oinarri eta funtsean, balio handia da, eta azken buruan jarretan, azturetan eta arauzko ereduetan gauzatzen diren balioen batura. Horrek guztiak huts egiten badu, demokrazia formalismo soilera murriztuta geratzen da, arrakalatzten den eta usteltzen duen ibilgu lehorra bihurtuta. Eta bigarren alderdia memoria da, ez datu biltegi soil gisa, baizik eta orainaren eta etorkizunaren babes gisa onartuta (jakina, baita biktimak aintzatetsi eta gogoratzeko, justizia egiteko eta biktimei ordaina emateko modu gisa ere). Memoria kritikoaren alde nago. Eta *kolektiboa* izatea nahi dut, hau da, partekatua izan ahal izatea. Eta begi bistako arrazoi ugari direla medio memoria gauzatzen den kontakizunak askotarikoak izanen direnez, horiek, nire ustez, elementu komun batzuk eduki beharko dituzte: biktimen ikuspegia, pertsona guztien balioa eta duintasuna, bidegabekeriaren aitortpena, eta ez bakarrik egindako minarena, denok bizikidetzarako daukagun erantzukizuna... Elementu horien emaitza izanen da, destilakin partekatu moduan, memoria kolektiboa.

Plan estrategikoan jasotako 10 eremu eta horren inguruan dudak iritziari buruz.

Uste dut planak nahikoa alderdi hartzen duela barne. Bereziki onuragarria iruditzen zait bizikidetzaren alderdi anitzeko ikuspegia ekartzea, inplizituki haren konplexutasuna aintzat hartzen duela esan nahi baitu. Eta uste dut garrantzitsua dela multzoaren erlazio batasuna, haren zeharkakotasuna eta eremu bakoitzaren izaera barne-hartzailea azpimarratzea.

Nire nahi eta itxaropen nagusiak?

Batzuek onartzea hemen indarkeria bidegabeak egon direla; besteek, ezin biktima ez dela *bakarrik* biktima, eta ezin biktimagile *bakarrik* biktimagile; eta denok, inor ez dela erabat eta zeharo errugabea bizikidetza klima baten alde egiteko erantzukizunari dagokionez. Horregatik, niri dagokidanez, barkamena eskatzen dut nire hutsegite ukaezinengatik.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Iñaki García Arrizabalaga

Deustuko Unibertsitateko irakaslea naiz.

Komando Autonomo Antikapitalistek nire aita bahitu eta erail zuten Donostian 1980an. Terrorismoaren biktimekin, bakearekin, egiarekin, justiziarekin, memoriarekin, adiskidetzarekin eta terrorismoaren deslegitimazioarekin zerikusia duten gaietan interesatuta nago. 1986tik daramat zenbait elkartetan gai horiei buruz lan egiten. 1998tik Nafarroan bizi naiz.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Dagokidan gaian, bakegintzari eta bizikidetzaren normalizazioari buruzkoan, sumin handia duen gizartea ikusten dut, Nafarroa ikuspegi politikotik denari buruz polarizatu samar dagoena. Elkarrekin bizitzera behartuta gaude eta gehiengo eta gutxiengo jokia modu arduratsuan onartu behar dugu, Nafarroa zer den ulertzeko bere modu bereziagatik inor gaitzetsi gabe. Uste dut gai horren inguruan dagoen tentsioa murriztu behar dela, eta Nafarroako gizartean zeharkako elkarrizketa eta pertsona desberdinen arteko entzutea sustatu.

Bestalde, egiaztatu dut Nafarroako gizartean gaur egun oraindik ez dagoela adostasunik duelako gutxiko iragana, azken hamarkadotakoa, modu berean irakurtzeko. Eta horrek banatu egiten gaitu, orainean alderdi politikoak oinarritzeko etikoetan ados jartzeko bidea blokeatzen du eta etorkizunean memoriaren aldeko lana batera proiektatzea eragozten digu. Eta gai hori garrantzitsua da zeren eta, indarkeria terroristak astindutako beste edozein gizartek bezala, Nafarroak ere aurre egin behar diolako memoriaren aldeko lanari. Etorkizuna gizartean eraikitzeko, ezin gara bizi gauza batzuk gertatu ez balira bezala edo horien existentziak gurekin zerikusirik izan ez balu bezala. Horregatik, terrorismoaren biktimak denboraren poderioz amortizatzen direla pentsatzen dutenen aurrean, nik memoria eta justizia errebindikatu nahi ditut, etorkizunean iraganeko akatsik egin ez dezagun. Batzuek aldarrikatzen duten moduan berriro hutsetik hasteak gezurretan itxiko ditu zauriak, ezer egonkor eta iraunkorrik eraikitzeko balioko ez digun oinarri ustela izanen da.

Memoriak, “buenismo”aren erretorika soilera mugatuta egon nahi ez badu, indarkeria deslegitimatzeko tresna izan behar du. Nafarroan oraindik ere badago hiltzea

beharrezko gaizkia izan zela justifikatzeko erlatibismo morala defendatzen duenik. Horregatik, giza eskubideen absolutu morala hedatu behar dugu, batez ere gazteen artean, eta hiltzea txarra izan zela, giza duintasunaren aurkako egintza itzulezina izan zela eta, gainera, alferrekoa izan zela aitortu behar dugu. Indarkeria ekintza politikorako baliabide gisa deslegitimatze lan hori funtsezkoa da etorkizuneko bizikidetzarako.

Lantzeke dagoen beste gai bat polizia abusuen biktimen eskubideen erabateko aitortpena da. Nire aburuz, eskubide horiek aitortzeak ez dakar ez biktimazio prozesuen eta horiek eragin zituzten arrazoen berdintasunik, ez bandoak egoterik, ez simetriarik, ez gatazkarik. Honako hau aitortzea baino ez dakar: giza sufrimendua existitu dela pertsona askok, gehiegik, pentsatu zutelako helburuak bitartekoak, giza eskubideen urraketak justifikatzen zituela. Polizia abusuen biktimen eskubideak aitortzeak ETaren historia zurtzea dakarrelako irakurketa gordin horrek etorkizuneko miopia politikoa agerrarazten du eta, gainera, ahaide baten edo pertsona maite baten galera pairatu duten beste pertsonetikiko erabateko enpatiarik eza jartzen du agerian.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Planaren existentzia bera ona da berez, adierazten duelako tartean dauden erakundeek argi daukatela gaur nolakoa izan behar duen etorkizuneko bizikidetzak Nafarroan. Gainera, esan nahi du ikuspegi horrekin koherenteak diren ekintzak diseinatu eta lehenetsi direla, horiek ezartzeko aurrekontua egin dela eta burutzeko asmoa dagoela.

Plana baliagarria izanen da baldin eta Nafarroako gizarte eragileek eta sentikortasun politiko guztiek sorreratik partekatutako eta abian jartzen denetik barneratutako dokumentua bada. Ezarritako edo kanpoko zerbait dela pentsatzen bada, tresnaren norainokoak aplikazio mugatua izanen du.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Uste dut planak gazteen arteko jarduketari eman behar diola garrantzi berezia. Duela oso gutxiko gure historia ahaztea ez da jada sor daitekeen mehatxua, gazteen artean gertatzen ari den benetako egitatea baizik. Duela gutxiko iragana hutsaltzat jotzeko arriskua dago.

Gai hori ikastetxeetara eraman behar dugu, gazteek lekukotza pertsonalak ezagut ditzaten, gorrototik eta mendekutik urrun minaren eta sufrimenduaren esperientzia ezagutzera eman nahi dituzten pertsonen eskutik, bizikidetzaren, egiaren eta justiziaren alde eginez. Ez da askotariko kontakizun pertsonalak egotearen beldurrik izan behar, irizpide mugatzaile horiekin planteatzen baldin badira.

Plan estrategikorako oinarrizko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Oraindanik herritar asebeta naizela aldarrikatuko dut baldin eta Nafarroako erakundeek konpromisoa hartzen badute, lehen hurbilketa gisa bada ere, legegintzaldian 10 eremu horietan aktiboki lan egiteko.

Jakina, nire ibilbide pertsonala dela eta, eremu jakin batzuekin identifikatuago sentitzen naiz, baina baieztatzen dut inola ere ez dudala bat ere baztertzen. Denak dira beharrezkoak.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Gustatuko litzaidake nire herrikideek etorkizunera itxaropenez eta baikortasunez begiratzea. Bizikidetza herritarrek daukaten eskubidea da. Eta denok gaude behartuta eskubide hori erabili eta babestera, etorkizunera erantzukizunez begira. Zeregin erkide horretan, batzen gaituzten gauzak banatzen gaituztenak baino gehiago indartzen ikasi behar dugu, bizitza suertatu zaigun izugarrikeriatik ezer ez dadin berriz gerta etorkizunean.

Nafarroa askotariko sentikortasunak dituen lurra da. Elkar errespetatzen badakigu, aniztasun hori aberastasuna da. Bizikidetza demokratikoak denok gonbidatzen gaitu, baita indarkeriak justifikaziorik ez zeukala ulertzeko gai izan ez zirenak ere. Horra hor demokratikoki heldua den gizarte baten handitasuna. Baina ez gaitezen nahas: elkarrekin bizitzeak ez du esan nahi desberdina zenaren hilketa txalotzen edo justifikatzen zuenari merezi ez duen legitimazioa ematerik. Denok elkarrekin bizitzeko betebeharra daukagun arren, hori posible izateko ez dugu denok ibilbide berbera egin behar.

Nik neuk uste dut ezen, geure jarraitzaileekiko fideltasunagatik baino gehiago, etorkizunak besteen minarekiko, gure erosotasun esferatik kanpo dagoenarekiko dugun enpatia gaitasunagatik epaitu beharko gintuzkeela. Eta enpatia hori, adibidez, autokritika ariketa batekin has daiteke, txarto egin genuenaz edo ekintzaz zein ez-egiteez ahalbidetu genuenaz hausnartzeko —batzuek beste batzuek baino gehiago, noski—.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Javier Alcalde Díaz de Cerio

Javier Alcalde Díaz de Cerio, 61 urteko iruindarra. Bakearen Aldeko Koordinakundeko kidea izan nintzen 1986tik 2013an desegin zen arte.

Gure konpromisoa izan zen gure lurrian —Nafarroa, Euskadi, Espainia— bakea sustatzeko eta terrorismoa, asmo politikoko terrorismoa, nagusiki ETAk eragina eta eskuin muturreko taldeek ere eragina, deuseztatzeko lan egitea.

Xedea izan zen terrorearen biktimekiko elkartasuna eta hurbiltasuna adieraztea, alferreko baina batez ere bidegabeko egintza horiek salatzea eta erabat haien aurka egitea eta haien egile materialei eta laguntzaileei terrorismoa bertan behera uzteko eskatzea. Horregatik, herritarren sentsibilizazioaz eta mobilizazioaz baliatu ginen, heriotza bortitz bakoitzaren ondoren gure herri eta hirietako kale eta plazetan egindako “keinuez”, “begizta urdinez”, bahituen askatasuna eskatuz eta hemen urratutako giza eskubideen aldeko zenbait kanpaina eginez.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Nafarroako gizarte moderno eta heterogeneoan, zenbait errealitatek bizikidetzari mehatxatzen ahal dute, hala nola aniztasun politikoak —batzuetan neurez bestelako iritzi bat daukana etsaitzat jotzera eramaten baikaitu—, desparekotasun ekonomikoak —geure auzotar batzuk kolokako egoeretan baitaude—, immigrazioaren ondoriozko kultura aniztasunak —gaur egun jada gure herrikideak diren atzerritarrek gure kultura, erlijio edo egonkortasun ekonomikorako mehatxutzat harrarazten baikaitu—... eta, nik hoberen ezagutzen dudanak, diktadura frankistatik demokrazia bete-beteraino pairatu dugun terrorismoak.

Azken alderdi horretaz arituko naiz bereziki.

Gatazka politiko baten aitzakiaz, herritar batzuek, askatasunez eta jakinaren gainean, haiek bezala pentsatzen ez zutenak edo haien xederako traba egiten zietenak erailteza, bahitzea, mehatxatzea, haiei estortsio egitea eta jazartzea erabaki zuten. Eta ez; ez daukagu gatazka BAT, gatazka asko daukagu, askotariko edozein gizartek

bezala, eta konponduko ditugu edo horretan saiatuko gara, hitz eginez, eztabaidatuz, akordioak eginez edo ez, bozkatzuz; baina inoiz ez gure postulatuak bortxaz ezarriz. “Gatazkaren” aurrean, ultranazionalista euskaldun bortitz horiek beren proiektu politikoa, beren herrialde eredia ezarri nahi izan ziguten biztanle gutzoi. Poliziak, kidekoak ez ziren politikariak, kazetari kritikoak, herritar “espainolistak”... edo hortik igarotzen ari zen jendea izan ziren haien biktimak. Denak, biktima errugabeak. Gizartearen zati batek haien egintzak zuritu edo animatu ere egin zituen. Eta gutako gehienok, denbora luzean, beste alde batera begiratu genuen: beldurragatik, ezaxolagatik, geure bizitza ez katramilatzeke, isildu egin ginen, ezikusiarrena egin genuen. Onartu genuen.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Bizikidetzaren osasuntsua ezin da oinarritu gure historiaren ahaztean edo desitxuraketan, basakeriaren edo bidegabekerien biktimenganako mespretxuan, duela gutxiko gure iraganaren edo gure iragan urrunaren orrialdea txarto eta azkar pasatu nahian.

Terrorismoaren akatsa baina, batez ere, izugarrikeria zuzenean bizi genuenok konpromisoa daukagu hemen gertatu zenaren oroimena bizirik iraunarazteko. Bakoitzak egin genuenaren eta egin ez genuenaren erantzukizuna onartu behar dugu (ni, katixima zaharreko kristaua naizenez, oroitzen naiz ekintzazko bekatua eta ez-eginezkoa ikasi nituela: azken horretaz, gure gizarte nafarrean, euskaldunean, —nire ustez— nahikoa eta gehiegi dugu).

Eta barkatu nitaz hitz egiten jarraitzea; bai, 1986ko udaberrian irten nintzen lehenengo aldiz Iruñeko udaletxe plazara pankarta batekin ETaren hilketa bat salatzerantz; baina eta lehenago? Non nengoen Alfredo Aguirre eta Francisco Miguel Sánchez ETak 1985eko maiatzaren 30ean Xabier kalean jarri zuen bonba baten ondorioz hil zirenean? Lausoki oroitzen naiz hurrengo egunean Gazteluko plazako manifestazio batera joan nintzela.

Edo 1979ko urtarrilaren 27an Jesús Ulyar bere bi auzokidek, **Vicente** eta **Juan Nazabalek**, Etxarri Aranatzen bere semearen aurrean erail zutenean, non nengoen ni? Bada, ez naiz oroitzen.

Isiltasun gaizkidea egon zen, baita heriotzarako berotasuna ere. Biktimak bazter utzi eta ezkutatu ere egin ziren.

Erantzukizun pertsonal eta komunitarioa erronka saihestezina da, askatasunean, justizian eta bakean elkarrekin bizi nahi duen gizarte gisa gain hartu behar duguna.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Funtsezko eta ezinbesteko alderdi bat indarkeriaren deslegitimazio soziala da. Urte askoan, terrorismoa edo behintzat terrorismo jakin batzuk justifikatu, zuritu, testuinguruan kokatu edo txikiagotu egin ditugu. Gure iraganari aurre egin behar diogu, desberdin pentsatzen duenari jazartzea, mehatxatzea edo hiltzea arbuigarria izan zela aitortuz. Hain zaila da onartzea nik bezala pentsatzen ez duena hiltzea txarto dagoela? Non utziko dugu Giza Eskubideen Gutuna?

Bestalde, biktimak ez dira behar bezain presente egon gure bizitzetan. ETaren terrorismoaren biktimak, eta eskuin muturreko taldeen edo Estatuko aparatuen terrorismoaren biktimak ere bai, edo polizia abusuenak. Zentzugabekeria da batzuen, hurbilekoen giza eskubideak defendatzea eta besteenak baztertu edo mespretxatzea.

Terrorismoaren biktima guztiei beren sufrimenduaren aintzatespena zor diegu, eta esker ona zor diegu, indarkeriari indarkeriarik gabe erantzuten ahal zaiola irakatsi digutelako.

Egia, justizia, ordaina eta memoria dira bizikidetzaren oinarritzko lau funts.

Plan estrategikorako oinarritzko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Denak, 10 puntuak, garrantzitsuak dira.

Memoria, biktimak: hasiera ona!

Dibertsitatea gure gizartearen aberastasun gisa onartzea; indarkeria, gorrotoa, intolerantzia deslegitimatzea: jarraipen hobea.

Eskubideei, eginbeharrei (batzuetan eginbeharrak ahazten ditugu) eta gizalegeari buruzko hezkuntza: amaiera bikaina.

Terrorismoa eta gure komunitatearen barruko bizikidetza alde batera utzita, badago une honetan lantzeko egokia iruditzen zaidan gai bat, Nafarroa komunitate pribilegiatua delako, bizi maila altua duena —egia bada ere barruan pobrezia poltsak daukagula— gure mundu hau gero eta txikiagoa egiten ari den bitartean: alegia, behartasun gorria (migratzaileak, lekualdatuak, gerren biktimak...) ate joka ari zaigula. Ezin diogu hainbeste gizon, emakume eta haurren pobrezia ikusteari utzi eta solidarioak izateko eta haien sufrimenduaren aurka borrokatzeko deia sentitu gabe geratu. Justiziagatik, baina baita geurekoikeriagatik ere: zenbat eta behartasun handiagoa munduan, orduan eta kalitate demokratiko txarragoa gure Europa

aberatsean. Garatzen laguntzen ez badiegu, migrazioak ugaritu egingen dira eta ultra alderdien nazionalismo arrazista areagotu egingen da. Baina batez ere justiziagatik.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Desberdinen arteko bizikidetzaren normalizazioa, desberdinenganako errespetua, biktimekiko memoria, duintasuna eta justizia...

“Bakearen Aldeko Koordinakundea” Nafarroan ibili zen lehen urtean, egunkariei bidalitako gutun batean, zeinak “Un año en pie de paz” baitzuen izenburu, dei hirukoitza egin genion gizarteari: biktimekiko solidarioak izateko; terroristei beren egintzetan atzera egin zezatela eskatzeko; eta herritarrak bakearen aldeko lanean inplikatzeko.

Gaur, ETaren terrorismoa zorionez bukatuta, bidezko bizikidetzaren erdiesteko itzali behar diren erremiak geratzen dira. Biktimak ez daude behar bezala aintzatetsita eta ahaztuak izateko arriskuan daude. Funtsezkoa da horiek guztiak, haien memoria, haien duintasuna aintzatestea.

Egiazko autokritika egitea eta indarkeria terrorista egin, babestu edo justifikatu zuten guztiak —bai herritarrek bai alderdi politikoek— erantzukizunak gain hartzea falta da. Egindako kaltea aitortu behar dute, aitzakiarik eta justifikaziorik gabe. Hala ere, gaur egun presoek omenaldiak egiten ahal dizkiete, biktimentzako iraina eta umiliazioa izan arren.

Eta guztioi, gizarte guztiari dagokigu “kontzientzia azterketa” egitea indarkeriaren salaketan ez inplikatzegatik dugun erantzukizunari buruz. Gure izenean hiltzen zuten; argi eta garbi esan behar genuen: nire izenean, ez.

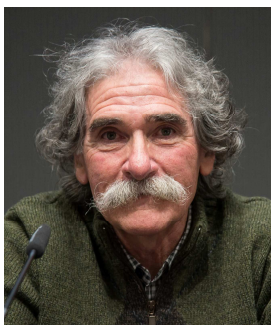
Azken hausnarketa.

Gaur, azkenik, terrorismoa iraganeko zerbait dela esan dezakegu, baina haren ondorioak oraina dira.

Hurrengo belaunaldiei utzi behar diegun legatua ezin da distantziakidetasuna izan, eta posible izan behar du narratiba etiko erkide bat partekatzea.

Ez ahaztea: gertatutakoa, biktima bakoitzaren izenak, inguruabarrak, egunak gogoratzea eta geure buruari, neure buruari galdetzea: non nengoen ni orduan?

“Han zegoen terrorismoa, haren egileak eta bultzatzen zituztenak. Han zeuden biktimak, horietako asko hiltzeko eta besterik ez. Han zegoen gizartea, arduragabe eta galdua”, Ana Rosa Gómez Moral, *Un Gesto que hizo sonar el silencio* liburutik.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Javier Goldáraz Prados

Javier Goldáraz Prados Nafarroako Gobernuko funtzionario erretiroduna da, eta ANFASeko (adimen desgaitasuna edo garapenaren nahasmenduak dituzten pertsonen aldeko Nafarroako elkarte) eta Tasubinsako presidentea 2016tik. Beti esaten du haren alaba Leticia, adimen desgaitasuna duen hogeita hamar urteko gaztea, jaio zen egun berean "jaio" zela, bizitza aldatu ziolako.

Kirolzalea da, errugbi jokalaria ohia eta txirrindularitzaren zale amorratua; azken kirol horretan maiz aritzen da oraindik ere.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Erronka nagusia da dinamika soziala aldatzea eta elkarrizketan eta entzute aktiboan oinarritzea bizikidetzaren oinarriak finkatzeko. Nagusiki, politikan diharduten pertsonengandik hasita. Sinergiak eta elkarrizketa ugari falta dira denok norabide berean arraun egin dezagun. Elkarrizketa "normalizatzen" dugunean, errazagoa izanen da elkarrekin bizitzea eta akordioak eta arazoetarako irtenbideak aurkitzea. Garrantzitsua da "adibidea", gizartean instalatutako dinamikak, aldatzea. Horrek pentsamolde soziala aldatzea dakar, eta hori lortzeko ezinbestekoa da txikitatik tolerantziari, elkarrizketari eta berdintasun-printzipioei buruzko hezkuntza ematea.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Zalantzarik gabe, bizikidetzaren plan estrategiko bat tresna izan daiteke, baina erabili nahi izan behar da. Plan guztiak bezala, baliabideez hornitu behar da eta partidak esleitu behar zaizkio. Horretarako, erakundeen arteko aliantzak edo sinergiak "sartu" litezke, sormenezko irtenbideak balioetsi... baina oinarria kultura hori geureganatzeko esku hartzen duten estamentu sozial guztien hezkuntzan, sentsibilizazioan eta kontzientziazioan ere badago.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Hasteko, bizikidetza zeri deritzogun definitu eta adostu beharko litzateke. Baliabideen zati bat xedatu behar da planak oinarri dituen balioei buruzko hezkuntza eta kontzientziaziorako egindako ahaleginetara, eta plana zeharkakoa izatea lortu behar da, edo, are, foru gobernuaren jarduketa guztien oinarria, garapen jasangarrirako helburuekin gertatzen den bezala.

Plan estrategikorako oinarrizko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Hurbilketa moduan, zuzena iruditzen zait, baina uste dut beste urrats bat egin beharko litzatekeela. 7. eremuan, berdintasunez baino gehiago ekitateaz hitz egin behar da. Kolektibo guztiek ez daukate aukera berberak oinarrizko eskubideak eskuratzeko; paperean bai, baina errealitatean ez. Denok oinarri beretik abiatzen garen arte, ezin da berdintasunez eraiki, eta horrek esan nahi du laguntza gehiago eman behar zaizkiola gehien behar dituenari; beraz, ekitate-printzipiotik abiatu behar dugu, ez berdintasun-printzipiotik.

Eskubide sozialei dagokienez ere bidezko abiapuntu bat eskatu beharko litzateke. Paperak denari eusten dio, eta asmo onez beteta dauden baina gero betetzen ez diren lege, dekretu eta hitzarmen anitz daude. Adibidez, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei buruzko konbentzioa, desgaitasuna duten pertsonentzat erreserbatutako plazen kuotak, irabazi-asmorik gabeko erakundeak kontratatzeko kuotak, irisgarritasunari buruzko legea...

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Sumin sozial eta polaritate txikiagoak. Batasun kontzientzia handiagoa.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Javier Ollo Martínez

Javier Ollo Martínez naiz (Altsasu, 1991), abokatu lanbidez eta Altsasuko alkatea 2015. urtetik. EAJ-PNVko afiliatua eta Geroa Bai kidea.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Nafarroan dauden aniztasun ideologikoa eta nortasun nazionalen aniztasuna, bizikidetzaren bera eragozten duen elementutzat jo beharrean, alderdi positibotzat hartu behar den ezaugarria da. Hain zuzen ere, aniztasun hori aintzatestea, behar bezala tratatzea, iraganean pairatutako giza eskubideen urraketa aintzatestea eta horretarako ordaina ematea dira Nafarroako gizarte dibertsitatean elkarrekin biziko den orainerako eta etorkizunerako zutoinak.

Nafarroan hamarkadetan gertatu den giza eskubideen urraketa aipatu dut harreman estua daukalako adierazitako aniztasunarekin eta, zehazkiago, askotariko ideologiak eta nortasunak zituzten pertsonen arteko derrigortzearen eta hilketaren bidez hori ukatzeko edo bortxatzeko saioarekin. Bando golpistaren errepresioa Gerra Zibilean, gerra frontierik gabeko Nafarroan; ondorengo diktadura frankista; “trantsizio” delakoko asalduzko urteak; ETA banda terroristak egindako hilketen eta hark eta kideko erakundeek edo taldeek terroreaz egin zuten derrigortzearen eta sozializazioaren hamarkadak; erantzun gisa eskuin muturreko ideologiako taldeek eta erakundeek eta funtzionario publikoek egin zituzten hilketak. Giza eskubideak, askotan, biktimaren ideologiaren edo lanbidearen ondorioz urratu ziren eta, horrela, gaur egun oraindik ere ixteke dagoen zauri soziala sortu zen.

Hortaz, Nafarroak bizikidetzaren arloan duen erronka nagusia bere aniztasun ideologiko aberatsa aintzatestea da —XXI. mende honen hasieratik gertatu den immigrazio prozesuaren ondoriozko erlijio edo kultura eremuak alde batera utzi gabe—, baita horretarako tratamendurik onena zehaztea ere, desberdinen arteko errespetua bermatzeko eta giza eskubideak, hala nola bizitza edo askatasuna, hain zuzen aipatutako dibertsitatea ukatuz urratzen dituen jarduketaren ororen erabateko gaitzespena.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Nafarroako bizikidetzaren plan estrategiko bat, lehenik eta behin, topaketa esparrua izan daiteke; Nafarroako gizarte guztiak gizartean elkarrekin bizitzeko esparru baten oinarriak ezartzea lortzeko foroa, hortik abiatuta bere burua komunitate moduan hobeki ezagutu ahal izateko.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Nafarroako bizikidetzaren plan estrategiko batek Nafarroako gizartearen aniztasun ideologikoaren aintzatespenetik abiatu behar du. Aintzatespen horrekin batera, pertsonaren giza eskubideak urratzen dituen eta aniztasuna bera eta, azken buruan, gizarteko bizikidetzaren bortxatzen dituen ekintza oro arbuiatu eta gaitzetsi behar da. Hortik abiatuta, irizpide zorrozki gizatiarretan oinarrituta, zehaztu behar da iraganean ideologia edo lanbideagatik pertsona baten giza eskubideei eragin dien edozein indarkeria motak, fisikoa zein hitzezkoa izan, ez zuela inoiz gertatu behar, hori baita konpontzeko funtsezko urratsa.

Plan estrategikorako oinarritzko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetzaren Planak hizpide izanen duen bizikidetzaren kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzazu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Arestian azaldutako planteamendua bat dator Bizikidetzaren Plan Estrategikorako oinarritzko dokumentuan jasotako eremuekin.

Zein litzateke zure nahi edo itzaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Iragana inoiz ahaztu gabe eta, beraz, gure memoria kaltegabe utziz, gorrotorik eta herrarik gabe begiratu behar dugu etorkizunera, iragan hori ez dadin izan ezarritako helbururako oztopoa.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Juan Gutiérrez Ruiz

Juan Gutiérrez Ruiz naiz, Iruñean bizi naiz eta 24 urte ditut. Nafarroako Gazteriaren Kontseiluko presidentea naiz 2019tik. Gazteriaren Kontseiluaren funtsezko helburuak gazteen partaidetza sustatzea eta haien eskubideak zaintzea dira. Enplegutik kulturaraino egiten dugu lan, etxebizitza, hezkuntza, berdintasuna, hezkuntza, elkartegintza, bakea eta bizikidetzaren barne hartuz.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Bizikidetzaren arloko erronkez eta arazoez hitz egitea, kasu gehienetan, desparekotasunez hitz egitearen sinonimoa da. Gatazketako asko desberdinen arteko bizikidetzari eusteko dagoen zailtasunetik sortzen dira, arrazoia generoa, etorkia, egoera sozioekonomikoa zein adina izan.

Horregatik, erronka nagusietako bat da desparekotasunak ahal den neurrian murriztea edo ezabatzea eta edozein motatako diskriminazioa deuseztatzea. Ildo horretan, funtsezkoa izanen da bakea eta bizikidetzaren hezkuntza arlotik lantzea, zalantzarik gabe pertsonen garapenerako eremu esanguratsuenetako bat baita.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Zenbat eta askotariko, zeharkako eta partaidetzazkoagoa izan Nafarroako bizikidetzaren plan estrategiko bat, orduan eta lagungarriagoa izanen da.

Planak etorkizuneko ikuspegia edukitzeko eta bere helburuak lortzeko, ezinbestekoa izanen da prestaketan indar politiko guztietara irekita egotea eta ahalik eta adostasun handiena erdiestea; horrela bermatuko da datozen legegintzaldietan aplikatzea. Gainera, sozietate zibilak planean parte hartu behar du, harengana zuzenduta dagoelako plana eta, azken finean, gauzatzailea ez ezik planaren emaitzen onuraduna ere izanen delako.

Azkenik, Gobernuko eremu eta departamentu guztietan egikaritzen den plana izan behar du, bakea eta bizikidetza zeharkako arloak direlako eta politika publiko guztietan kontuan hartu behar direlako.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Hona hemen ezaugarri horietako plan bat prestatu eta garatzerakoan kontuan hartu behar diren funtsezko alderdiak: hezkuntza, partaidetza, hedapena eta proiektzioa.

Hezkuntza: lehenago aipatu den moduan, hezkuntza funtsezko eremuetako bat da pertsonen garapenean eta balio sistema baten eta kode etiko baten eraikuntza sozialean, eta horixe da plan honen helburua, oinarriei buruzko dokumentuaren arabera.

Partaidetza: funtsezkoa da plan hau gizarte guztiak eraikitzea; izan ere, zeharo irekia eta inklusiboa ez bada ezinen ditu bere helburuak lortu.

Hedapena: era berean, plana irekia, inklusiboa eta partaidetzazkoa izatea nahi bada, lehen urratsa da ahalik eta pertsona gehienek ezagutzea; hortaz, funtsezkoa izanen da gizarteak prestatzeko eta betearazteko fase guztien berri eta planean jasotzen diren edukien berri izatea.

Proiektzioa: azkenik, funtsezkoa izanen da plan honek epe luzerako proiektzioa edukitzea eta ez izatea bakarrik legegintzaldiko plana, bakea eta bizikidetza jarraituetarako bidea epe luzean baino ez delako lortuko. Horregatik da hain garrantzitsua ahalik eta askotariko eta inklusiboena izatea.

Plan estrategikorako oinarrizko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Barne hartutako eremu guztiak funtsezkoak dira eta plan honetan jasota egon behar dute. Hala ere, beste eremu bat gehitu beharko da: "belaunaldien arteko bizikidetza". Era berean, ezinbestekoa izanen da gazte ikuspegia ematea; izan ere, gazteentzako eremu bereziki esanguratsua da eta pertsona horien artean berezitasun batzuk dauzka. Lehenik eta behin, oinarrizkoa da belaunaldien arteko bizikidetzari buruz hitz egitea eta gazteei leporatzen zaizkien aurreiritzi eta estigma guztiak deuseztatzea; gizarte erabat kohesionatua edukiz soilik izanen da posible bizikidetza egoera ezin hobea lortzea.

Beste aldetik, garrantzitsua izanen da jasotako eremu guztiek gazteen ikuspegia edukitzea eta gazteek eremu hauetan dituzten berezitasunak aintzat hartzen dituzten neurriak xedatzea.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Bakearen eta bizikidetzaren arloan, nahi nagusia da adostasuna lortzea eta gizarte osoak, gure jatorria, ideiak edo gure errealitate sozioekonomikoa edozein direla ere, akordioak egitea, gutxieneko alderdiei buruz bada ere, hain funtsezkoa den helburu hau erdiesteko.

Adostasun hori ezinbestekoa izanen da benetako bakea eta bizikidetzak lortzeko; izan ere, bakeak eta bizikidetzak pertsonen borondatearen emaitza izan behar dute, eta ez arau batzuen eta kanpoko kontrol baten ezarketaren ondorioa.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Koldo Aldai Agirretxe

Koldo Aldai Agirretxe Donostian jaio zen (1960), baina Nafarroan bizi da 1991tik. Ananta Fundazioko (www.fundacionananta.org) patroia, Portal Doradoren (www.portaldorado.com) sortzailea eta Lizarrako Foro Espiritualaren fundatzailekidea da.

Historia eta Geografia ikasi zituen Deustuko jesuitekin, baina ikasle saiatuagoa da denborarik ez daukan jakintza baten ikasgela birtuanean. Gaurkotasunari buruzko ikuspegi beti itxaropentsua partekatzen du “Diario Vasco”, “Deia” eta “Noticias de Navarra” egunkarietan argitaratutako artikuluetan.

Urte askotan “Más allá de la ciencia”, “Año Cero”, “Athamor”, “Conciencia global” eta beste aldizkari batzuetarako lan egin zuen. Hogeitabat liburu argitaratu ditu, gehienak begirunezko ekologiari, espiritualitateari eta konpromiso sozialari buruzkoak. Azken urteetan, egun gori dauden gai sozialak argitzeko saioan ardaztu du bere literatura lana. “Sólo un hasta luego” eta “¿Por qué te quieres ir?” dira haren azken izenburuak, orain dela oso gutxi argitaratuak.

Curriculum poetikoa:

Nekazaria naiz. Ezin dut titulurik eseki nire etxolako horma biluzietan. Pailazoa izan nintzen Asiako asfaltoan, eta erromesa Afrikako hareetan. Komunak garbitu nituen eta jauregietan topa egin nuen. Meskitan, estupan, sinagogan... belaunikatu nintzen, begiramen handiagoarekin bizitzako magia izugarriaren aurrean. Eztarria agortu, hitza partekatu nuen behin-behineko bere asmatzean, beti maileguan.

Barrikada okertuan egin nahi izan genuen iraultza. Kontinente guztietan zehar ibili nintzen, baina orain herrixka galdu batean bizi naiz. Egunsentian tomateak ereintzen ditut udan, eta poesia nahierara udazkenean. Gerraren amildegira irten nintzen, hilzorian zegoen haurra besarkatu nuen, baina ez nion neure buruari baimenik eman letra etzanetan dar-dar egiteko, puntu eta bereiz batean ere etsipena adierazteko... Ereintza geure eskuena da; uzta, Haizearena. Ez daukat ez titulurik ez ohorerik, baina izerdia igartzen dut isilik igotzen denean beti, beti partekatua den itxaropen baten zurtoinetatik.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Gure aniztasuna da gure aktiboa; nortasunek batu egiten dute, inoiz ez dute kentzen. Gure dibertsitatea aberastasuna da, ez eragozpena. Nafarroan askotarikoak gara, pluralak, eta horrek ez luke inolako arazorik ekarri behar. Inork ez luke konfrontaziorik igarri behar beti ernatzailea izatera xedatuta dagoen aniztasun batetik abiatuta. Balizko konfrontazio bat batez ere alderdi politikoan gauzatzen da, eta oso neurri txikiagoan, alderdi sozial, kultural eta erlijiosoan.

Nafarroak dibertsitateko batasun ideal altua hezurmamitu dezake: berdea eta horia, mendia eta basamortua, euskara eta gaztelania, pagadia eta galsoroa, aureskua eta jota... Bi melodiak dantzatzen dituen Nafarroa behar dugu, bi geografietan zehar paseatzen dena, bi hizkuntzetan moldatzen dena, pioleta eta pordoia ibiltaria hartzen dituen...

Bi kulturek maiz elkar errespetatzen eta ulertzen dute, baina nagusiki alderdi politikoan distantziek iraun egiten dute. Beste modu batean sentitzen, pentsatzen, hitz egiten duenarengana gehiago hurbiltzeko erronka kolektiboa daukagu aurrean.

Oroitzapena da oraindik ere distantzia ezartzen duena. Memoriak lautu egiten du, bidean herra ahaztu duelako. Ezkortasunez betetako oroitzapenetik denontzat beti emantzipatzailea izan den memoria batera jauzi egin behar dugu. Memoria ez da ahaztea, zeren eta ahaztera heltzen bagara historiak oparitzen dizkigun irakaspenak galduko ditugulako.

Badago duela gutxiko iragan bat zauriak oraindik zabalik mantentzen dituen. Zauriok ixten ari gara. Ezin diegu biharko belaunaldiei nolabaiteko banantze joerak dirauen legaturik utzi. Egin dezagun lan bizikidetzaren osasuntsu eta atsegina uzteko legatu gisa. Aipatutako bi alderdiek ahalegin irmoa egin behar dute iraganean nagusitu den konfrontazio gogorraren paradigma gainditzeko. Bi eremuak, nafarzaileak eta euskaldunak, bat egin behar dute.

Adiskidetzaren da izaki baten barnetik eta barkatzen ikasi duen gizarte batetik sortzen den lore lurrintsua. Adiskidetzaren nahitaezko baldintza da komunitate bateko bizikidetzaren harmoniatsua bermatzeko. Bizikidetzaren plan orok funtsezko balio hori sustatu behar du. Biktimagileek barkamena eskatzeak ezinbesteko adiskidetzaren horretarako bidea lautuko luke.

Badaude gure bizikidetzaren gehiegi baldintzatzen jarraitzen duten orain duela gutxi samarreko bi egitate historiko; horregatik da hain garrantzitsua iragan hori giltzatzea, perspektibaz begiratzea, identifikatzea saihestea, horren guztiaren ondorioz sortu diren eta gaur egun gure bizikidetzaren oztopatzen jarraitzen duten herra eta ezinikusi emozio negatiboak gainditzea.

Alde batetik, Nafarroako indar erreazionarioenek 1936ko altxamendu frankistan izan zuten partaidetza garrantzitsua eta horrek ondore moduan ekarri zuen errepresio basatia. Beste aldetik, euskal erradikalismoko sektore garrantzitsu batzuek ETaren

borroka armatuari emandako babes. Polizien, guardia zibilen eta UPNko zinegotzien hilketaz mina sozializatu zen urteek haustura soziala ekarri zuten gure foru komunitatera, eta oraindik ez da guztiz gainditu.

Indar kontserbadore eta nafarzaleenek jada erantzukizunik esleitzen ezin zaien egitate batzuegatik barkamena eskatzen ezin duten arren, ezker abertzalearen inguruneak barkamena eska dezake eta eskatu beharko luke. ETaren atentatu basatiak duela gutxi samarrekoak dira. Gure foru komunitateko bizikidetzan aurrera egiteko urrats garrantzitsu bat litzateke ezker abertzaleak ETaren indarkeria babesteagatik edo onartzeagatik barkamena eskatzea.

Jakin badakit, horixe baieztatu didatelako ingurune horretako kideak, mugimendu horren barruan eztabaida izaten ari dela. Tribuna honetatik, urrats hori egitera animatu besterik ez dut egin nahi, denoi irabazia ekarriko baitigu, lehenik eta behin haiei, zama itzela kenduko dutelako gainetik.

Ezker abertzaleak urrezko aukera dauka aurrean. Neurri handi batean, haren poltsikoan dago bizikidetzaren politikoaren giltza. Ezker abertzaleak beti geroratutako katarsia izaten ahal du eta, horrela, beto politikoak baliogabetu ditzake, lerro gorriak ezabatu. Bere birsortzeaz, aurrerapenerako bideak lautuko lituzke. Ez da bat-batean zuritzea, egiteke dagoen amore-ematea da, "okertu ginela", isiltasun gehiegi sobera egon zirela aitortzea, ezinbestekoa den moduan.

Indar kontserbadoreenak argudiorik gabe geratuko lirateke eztabaidan limurtzeko, susmoari eusteko, baita bai herriak bai erakundeek euskara eta euskal kultura babesteko proposatutako ekimen, proiektu edo plan orotarako trabak jartzeko ere.

Zorionez, aurreko hamarkadetako fase kritikoena jada gainditu dugu, zeinetan indarkeria erabiltzen baitzen jomuga politiko jakin batzuk erdiesteko. Bizikidetzaren klima nabarmen hobetu da, baina oraindik ibili beharreko bidea geratzen da.

Aipatutako indarkerien oroitzapena denboraren poderioz urtuz joan da, eta hurrengo belaunaldiak baldintza hobetan egonen dira bizikidetzaren osasuntsu eta harmoniatsua nagusi izanen den etorkizun hori berresteko. Egiteke dagoen barkamen eske hori litzateke azeleratzaile handia.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Egokia iruditzen zait aukeratu den lan ildo.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Eremu erlijioso eta espiritualean, hori lantzen baitigu guk, garrantzitsua iruditzen zait komunitate guztietan barneratzea benetako erlijio bakar bat dagoelako ideiak, zeina iraganean hain sustraituta egon den, amore eman behar duela. Ideia horrek amore eman ahala, geure barnean desberdina dena hartzeko lekua sortzen dugu.

Barruko buru irekiera eta malgutasuna funtsezkoak dira horretarako. Benetako erlijio bakarrari buruzko ideiak urte gehiegi iraun du, eta horrek, gutxienez, beste tradizio erlijioso batzuekiko susmoa edo mespretxua ekarri du. Aniztasun erlijioso eta espirituala, zalantzarik gabe, gizarte baten kontzientzia garatuta dagoelako zantzu argienetako bat da.

Gure historiako unerik ilunenak erlijio gerra eta jazarpenekin erlazionatuta egon dira. Iraganean batailarako akuilu nagusietako bat, konfrontaziorako argudio indartsuenetako bat izan den erlijioak, etorkizunean, gero eta giza harmonia handiagoa eratzeko pizgarria izan behar du. Hor eskolak zeresan handia dauka. Aniztasunean hezitako haurrek erabateko naturaltasunez biziko dute erlijio dibertsitatea.

Gogoak irekiz joanen dira. Etorkizuna inklusibitatean eta integrazioan oinarrituta idatziko da, alderdi horretan ere, noski. Zentzu horretan bideratutako hezkuntza lan guztia, norabide horrekin bat datorren kontzientziario lan sozial guztia behar-beharrezkoak dira. Fundamentalismoak ez darama bakarrik turbantea; mikrofundamentalismo ugari dago geure tradizio erlijioso gehiengodunean finkatuta, eta baztertu egin behar da Nazarenoarekin abiarazi zen tradizio espiritualaren onerako, gizarte guztiaren onerako.

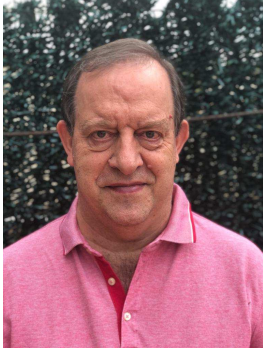
Plan estrategikorako oinarrizko dokumentuan 10 eremu zehaztu dira Nafarroako Bizikidetza Planak hizpide izanen duen bizikidetza kontzeptuaren alderdietarako lehen hurbilketa gisa. Zer deritzezu eremu horiei? Badatoz bat bizikidetzaz duzun ikuspegiarekin? Eremu horietakoren bat zabaldu edo ezabatuko zenuke?

Lan eremu egokiak iruditzen zaizkit.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Gure dibertsitatea gure aberastasuna dela kontzientziaztea, gure bi kultura nagusiak, lehen “pagadi eta galsoro” deitu diedanak, elkarri bizkarra emanez bizi ziren iragan horrek amore eman behar duela. Orain elkartzeko, batzeko eta elkar ernaltzeko ordua heldu da.

Konfrontazioaren paradigma nagusi izan den historia bat beti egon da itxaropenez betetako une honen zain. Bizikidetza gure erronka nagusia eta aldi berean garrantzitsuena eta zirrargarriena da, gizarte gisa oro har eta nafar gisa bereziki. Askotariko Nafarroa, aldi berean lotuta eta kohesionatua dagoena, inoiz baino posibleagoa da gaur!

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Joseba Mikel Arregui Pérez

Euskarabidea - Euskararen Nafar Institutuko Zuzendari Kudeatzailea.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Nire iritziz, hauek dira Nafarroak bizikidetzaren arloan aurre egin beharreko erronka nagusiak:

- Bizikidetzarekin, memoria historikoarekin eta, batez ere, gertuko memoriarekin lotutako arazoak identifikatzeko gizartean dagoen polarizazioa.
- Enpatizatzeko, bestearen lekuan jartzeko dugun zailtasuna. Denok onartzen dugu askotariko gizartearen parte garela, eta balio positibotzat ere hartzen dugu. Baina arazoei aurre egiteko, bakoitzaren edo parte den kolektiboaren ikuspegia gailentzen da.
- Beste erronka bat da nafar nortasuna nola sumatzen den aztertzea; izan ere, argi dago Nafarroako gizartean identitate ezberdinen kontzientzia dagoela, baina zentralitatea hartuko lukeen ikuspegia falta da, behar bezain malgua, ahalik eta pertsona eta eragile gehien eroso sentitzea ahalbidetuko duena. Gizartea etengabeko ezinegonean bizi da eta zentralitatea bilatu ordez ohiko jokabidea zein identitatek besteak mendean hartzen dituen da, hau da, identitate desberdinetatik zein nagusitzen den eta, beraz, gainerako identitateei inposatzen zaien. Ez dago irabazleen eta galtzaileen dinamikarekin hausterik.
- Beste erronka bat, identitateari estuki lotua dago eta zerikusi handi du Nafarroako errealitate soziolinguistikoarekin. Nire laneko arduratik kezka bizi dudana gaia da; izan ere, alderdi aberasgarritzat hartu beharrean, etengabeko gatazkatzat hartzen da. Nire eskarmentuak erakutsi dit herritar askok euskara inposiziotzat hartzen duela eta ikuspegi horrek eragin zuzena du Gobernuak garatzen dituen hizkuntzen gaineko sustapen eta politiketan.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Bizikidetzaren funtsezko zutabea da gure gizartearen funtzionamendu zuzena bermatzeko, eta gure bizitzako alderdi guztiei eragiten dien zeharkako elementua da. Horregatik, laguntzeko modua pertsonak erdigunean jarriko dituen eta desberdinen arteko elkarriketa-estrategiak eraikitzea erreferente izango duen lan-metodologia bat ezartzea da. Nafarroako Gobernuak zeharkako plan bat egin behar du, inplikaturako eragile guztien eta herritarren ekarpenak jasoko dituen, plan horretan onartutakoa aplikatzeko erantzukizuna bere gain hartzeko. Planak arrakasta lortzeko beharrezkoak diren giza baliabideak eta baliabide ekonomikoak erabiltzea Gobernuaren erantzukizuna da.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Nire ustez, lehentasuneko alderdia da zoru etiko komun bat finkatzea, eragile politiko eta sozial gehienek eta herritarrek partekatzeke helburua izango duena. Argi dago hori dela lortzeko ekintzarik zailena: eragile askok, hasieran elkarriketarako jarrera irekia izan arren, normalean ez baitute onartzen aurrera egiteko beharrezkoa dela guztiek beren aldetik jartzea akordioak lortzeko. Horrek esan nahi du beren planteamenduetako batzuk aldatu behar direla. Horregatik, nire ustez, Planak ez baditu biltzen partekatutako zoru etiko komun hori eraikitzeko tresnak (baliabideak, elkarriketarako konpromisoak...), porrotera bideratuta egongo da.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetzaren Planak bizikidetzaren kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketa helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al duzu Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Planteatutako hamar esparruek egoki jasotzen dute bizikidetzari buruzko plan estrategiko batek jaso behar duen espektro osoa.

Arestian esan dudan moduan, Nafarroako Gobernuan hizkuntza-politikaren aplikazioaren arduradun naizen aldetik, herritar guztien hizkuntza-eskubideak bermatzea ardatz duen planifikazioa garatzea tokatzen zait. Eta egunerokotasun horretan, konfrontazio diskurtso bat ikusi ohi dut, berdintasun-printzipioaren planteamendu interesatu batetik euskal hiztunen hizkuntza-eskubideak bermatuko dituen neurririk ez hartzea planteatzen duena. Horregatik, garrantzitsua iruditzen zait "nortasun soziopolitikoaren aniztasuna lurralde berean" eremuak protagonismo handiagoa ematea hizkuntza-auziari. Hizkuntza identitatearen parte da, baina bestalde haratago doa, hizkuntzak jakitea eta erabiltzea herritarrei dagokien eskubidea baita, eta, beraz, betebeharrak dakartzkie administrazioei. Kontuan izan behar da eskubide bat dela.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Nire itxaropen nagusia da gizarte bezala desberdinen arteko komunikazio zintzo eta errespetuzkoa ezartzeko gaitasuna izango dugula eta entzuteko eta beste pertsonaren lekuan jartzeko zubiak eraikitze gaitasuna izango dugula. Agian, asmo handiko espektatiba izango da, baina elkarrizketa zintzo bat eraikitze gai ez bagara, zail ikusten dut akordioetara iristea.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Mirentxu Purroy Ferrer

Kazetaria eta zinemagilea; “Punto y Hora de Euskal Herria” aldizkaria eta “Egin” egunkaria zuzendu zituen. “El silencio de los inocentes” eta “Detrás del tiempo” filmen eta hogeit bat dokumentalen egilea da. “Mundo.Hoy” kazetaritza ikerketako saioa zuzendu eta aurkeztu du, Euskal Telebistan.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Memoria historikoaren atariak zabaltzean, oztopo berak agertzen dira, ia beti eta era unibertsalean, eta Nafarroa ez da salbuespena: gorrotoa, herra, erresumina, zigortu nahia, gertaeren bertsio bakarra lortzen ahalegintzea, eta beste hainbat sentimendu, aurkarietate ordainarazteko eta haiek makurrarazteko.

Nafarroan, bizikidetzaren berreraikitzea oztopatzen duten eragozpen erkide horiei, berealdiko mendetako intrantsigentzia bandokidea gehitzen zaie. Ziklikoki, gerra garaietako integrismoa aldatu da indarkeria eta erradikaltasun txikiagoko beste gisa batzuetara.

Oso interesgarria izanen litzateke **jakitea zer jatorri duen** garai honetako intolerantzia zorrotzak, askatasunen hainbeste hiltzaile eta iritzien hainbeste borrarero sortu baititu.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Giza eskubideen errespetu, askatasun eta justizia orok zorua behar du, lurra, jatorri bat, horretan biziko den jendea.

Ernest Hemingwayk idatzi zuen: “*Lurzorua ukalezina da, lurra betierekoa baita eta beti nagusituko baita. Tirania guztiak baino luzaroago irauten du*”. (1939ko otsailaren 11, hildakoen omenez eta Errepublikaren alde).

Komeniko litzateke kronologikoki **laburbiltzea** gaur egungo herritarrek zer **herentzia** historiko jaso duten nafar lurreko bertakoengandik, eta gogoeta egitea horretaz. Horrek bertako gaur egungo jendearen identifikazio edo errefus soziopolitikoak

azalduko luke: lurraldean ezarri diren inperioak, erromatarra, gaztelaua, arabiarra eta haren kalifatuak, besteak beste, eta hainbat inbasio eta konkista, harik eta bertako erresumak galdu ziren arte. Erlijioak ere iritsi ziren: kristauak, juduak, musulmanak... zein bere santu eta erromesekin, beste hainbat establimendurekin batera.

Memoria historiko luze horrek utzi ditu aldekoak eta kontrakoak. Nafarroako bizikidetza plan estrategiko batean kultura historikoan zeharreko bidaia berritua sartzeak lagunduko luke gaur egun dirauten errealitateei izena jartzen.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

*COVID-19*arekin izan dugun nahi gabeko esperientziak behartu gaitu berriz pentsatzera zer den gizakia eta zer lotura duen ingurumena suntsitzearekin, zeinak narriatu baitu bizitzarako gure eskubidea; era berean, geure buruari galdetu behar diogu nolako osasuna duen lurraldeko gure bizikidetzak. Eta askatasun demokratikoarekiko begiruneak.

Agian, komenigarria izanen litzateke ahozko armagabetze prozesu bat prestatzea, eta pentsatzeko zokora bidaltzea mintzen, iraintzen, toxikatzen, errealitatea faltsutzen eta gizarte gorrotoa eragiten duten kargu publikodunak.

Oso osasungarria izanen litzateke birusez eta zikinkeriaz kargatutako ahozko pistoletatik salbu egotea, eta, hala, guztiei hazteko aukera ematea, bizitzarekin batera eta osasunean bizitzeko.

Herritarrak dira gakoa, soiltasun osoz natural egiten ari baitira elkar ulertzerantz eta konkordiarantz elkargatzea. Pentsako titularrik eragin gabe.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Justizian eta guztien onuran oinarritutako bizikidetza eraikitzen duen edozein dimentsio ongi etorria izanen da, memoria eta giza eskubideak errespetatuko baititu.

Zorionez, Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalean bi eskubide gehitu dira: ura izateko eskubidea, eta zientziarako eskubidea.

Justiziaren eremu berrietara zabaltzean aukera gehiago ematen zaizkie elkarrizketa sustatzen duten balio etikoei.

Horregatik, elkar errespetatzea bultzatuko luketen zenbait eskubide edo nahi hartzen ditut kontuan. Adibidez, mendekuzko jarrerai aurre egiteko eskubidea. Erakunde publikoei galderak egiteko eta haien erantzunak jasotzeko eskubidea. Era bidegabeen bidez jazarria ez izateko eskubidea. Giza eskubideen urraketa guztien berri izateko eskubidea. Erruak edo delituak masiboki leporatzearen aurrean defendatzeko eskubidea.

Zerrenda luzea izanen litzateke, nahiz eta borrhoroen garaiak distira galdu duen.

Beti da garai egokia bakea egiteko eta justizia sustatzeko bide eskuzabala aukeratzeko. Ibilaldi on, giza duintasunarekiko errespetua denentzat berdina izateko aukera eraikitzen ari zareten guztioi.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Pablo Ijalba Pérez

Geografia eta Historiako irakaslea Valle del Ebro bigarren hezkuntzako institutuan, eta, gaur egun, ikastetxe horretan 2018tik ematen ari den ikerketa batxilergoko koordinatzailea. Historia lizentziaduna da, Salamancako Unibertsitatean, eta Nafarroan bigarren hezkuntzako oposizioak gainditu zituen, 2010ean.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Ez dira beste eskualde batzuetakoetatik oso ezberdinak, ziur aski, berezitasunen bat badute ere. Nire ustez, ez litzateke oso egokia izanen gaur egungo gabezietatik soilik abiatzea, asko izanik ere; hobetzea izan behar du ikuspegiak. Balioak indartzen eta zabaltzen, hobetzen eta berreskuratzen ahal dira. Azken kontzeptu hori garrantzitsua da, pragmatismorik gordinenak gidatzen bide gaituen garai honetan. Balioetara, printzipioetara eta kulturara itzultzea da erronka nagusia (Jon Hawkes, *The Fourth Pillar of Sustainability*, 2001). Eta, ondoren, Nafarroak bere agenda izaten ahal du horren inguruan. Laburbiltzeko, bi nabarmenduko nituzke. Batetik, memoria, iraganaren kontakizun eta biktimei ordaina emate gisa ulertuta. Eta, bigarrenik, gutxiengoak eta ezberdinak direnak ikusgarri egitea eta haiekiko elkartasuna. Foru Komunitatea aniztasun handikoa da, ikuspegi soziokulturalean, eta nire iritziz, arazoa izanen balitz bezala heltzen zaio horri aspaldidanik, Nafarroaren berezko aberastasuna dela onartu ordez.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Lehenengo eta behin, onesteko prozesuaren planteamendu bera abiapuntu ona da, eta asmo adierazpena; izan ere, parte hartzea sustatu nahi du, eta, horren bidez, herritarren inplikazioa. Halaber, horren kontura, aldi berean adostasun zabala lortzen ahal da planari buruz. Eta ez naiz bakarrik alderdi politikoei buruz ari, baita oso aktibo diren eta Nafarroan gizarte sare oso dinamikoa sortzen duten hainbat jarduera eremutako askotariko elkarte eta erakundeei buruz ere. Horregatik guztiagatik, aukera bat da kolektiboek dituzten arazo eta beharrak adierazteko.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Lehenik, metodoa. Hau da, prozedura. Nire ustez, hura da planaren alderdirik onenetako bat. Irekia eta gardena izatea, parte hartzea sustatzea, askotariko iritziak jasotzea eta guztiekiko sentikorra izatea. Eta hori kasu honetan planteatu den era, hain zuzen, bat dator honelako proiektu bat bultzatu behar duen izpirituekin.

Plan Estrategikoaren oinarrizko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Uste dut aukera ematen dutela bizikidetzari buruzko plan batek izan beharko lituzkeen jarduteko eremu ezberdinak egituratzeko, eta, gainera, oso zehatzak direnez, herritarrek parte hartzeko aukera ere ematen dute, eta horretara bultzatzen dute. Horretaz gain, bat datoz 2030 Agendarekin. Dena den, eta Garapen Jasangarriaren Helburuei dagokienez, agian kontuan hartu ahalko ziren plazaratutako 17 elementuen artean beste batzuk ere, bizikidetzaren parte baitira; esaterako, ingurumena zaintzeari eta kontsumo arduratsuari buruzko guztia, batez ere. Eta bati bereziki garrantzitsu deritzot, ari garen eskualde eskalan oso baliagarria izaten ahal baita: helburuak lortzeko aliantzak bilatzea. Erakundeen arteko elkarlana eta lankidetzaren lan egiteko oso era eraginkorra da, eta ahalik eta gehien sustatu behar da, ene irudiko.

Zein litzateke zure nahi edo itzaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Nahi nuke Foru Komunitatea erreferentea izatea esparru honetan, eta beste eskualde edo herrialde batzuentzako eredu bihurtzea. Beste Quebec bat, denek miretsia, eta, gainera, gure kasuan gizartearen zatiketa konpontzeko premia izan gabe, Kanadan ez bezala.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Paco Roda

Bizitzaren puntu batera iritsita, batek ez daki, ez nor den bera, ez nor izan den. Izan ere, dena iraganean jokatzen da, desioak, anbizioak eta gauzatutako ametsak nahasita. Baita porrotak ere; zenbaitetan onartu gabeak. Hori dela eta, esanen dut egin nahi izan ditudan gauzak egin ditudala, baita baimenik gabe nire bizitzan agertu diren beste gauza batzuk ere. Horietako askok ederki kostatu zaizkit. Beste batzuk ondo atera zaizkit. Baina beti erabiltzen dut Omar Jayamen esaldi hau: “Bizi zaitetz bete-betean ahal duzun bitartean, eta, batez ere, ez kalkulatu prezioa”. Hori egin dut, nolabait gogobeteko bizitza erdietsi arte. Fabrika bateko kateko langilea izan nintzen hamaika urtez; eraikuntzan lan egin nuen, eta prekarioak izan aurretik ikerketarik gabekoentzat zeuden bakarrak ziren beste lan askotan. Gero, bi karrera ikasi nituen. Horietako batetik bizi naiz, eta besteak balio dit atzera begiratu eta ulertzeko historia errepikatzen ez den arren konstanteak fabrikatzen dituela. Liburuak idatzi ditut, zenbait; ikerkuntzan aritu naiz, batez ere emakumeen iraganari buruz; irakasle elkartua izan naiz NUPen, bederatzi urtez; egunero idazten dut, edo hitzak elkartzen ditut —ez dakit—, eta zenbait hedabidetan kolaboratzen dut; auzo elkarte bateko kidea naiz, eta Iruñeko Udalean gizarte langile lan egiten jarraitzen dut, urte askoan. Hori besterik ez.

Bat-batean, dena aldatu zen

Gerrako danbor hotsak entzunak genituen, urrun, hori bai, beti urrun; gauzak urrun gertatzen ziren: sufrimendua, gaixotasuna, pobrezia, odola ziprizzintzen ez gintueneko eta lubakiak beste batzuek betetzen zituzteneko gerrak, ziurgabetasunak, oraina alde aurretik kondenatuta zegoenez etorkizunik ez egotea. Bat-batean, munduak bira egin zuen bere buruaren inguruan, beste grabitate ardatz bat bilatuko balu bezala. Eta grabitate hori alderantzikatu zen, gehien-gehienak pozik bizi diren mundu bat bilatuko balu bezala. Horren ondorioz, koordinatu egonkorreko mundu aberats hura ezohiko espiral batean sartu zen. Bat-batean, haren osasuna kutsatu zen —edo hori esan zuten behinik behin—, eta milioika pertsona mehatxatu zituen deabruzko birus batek; eta birusak historiaren ildo berriak definitu zituen azkenean, historiak jarraitzen bazuen, Francis Fukuyamak 1992an iragarri zuen bezala. Eta Nafarroa mapa horretan zegoen. Hala, geratzeko etorri den ziurgabetasun hartan bete-betean murgilduta, gutxienez berrikusi beharko da Nafarroan gaur egun elkarrekin bizitzeko arte zail hori konjugatzeko erabiltzen dugun aditza, edozein izanik ere:

mintzatu, pentsatu, idatzi, proposatu, proiektatu, implementatu... Izan ere, bizikide izatea beti izanen da arte goren bat, komunitate gisa bizirik irauteko beharrezkoa.

Hala, kontzeptua berriz pentsatu beste biderik ez dago, exigentzia intelektual edo kontzeptualaren plus bat gehitzea, harago joatea eskatzen diguna: arruntetik, administrazioek, erakundeek, mugimenduek eta herritarrek berek eraikitakotik eta gizartean eta akademian onartutik harago. Hori gutako bakoitzak ulertzen dugun moduan. Aurrerantzean bizikide izatea ez da gauza bera izanen, Irailaren 11z gerotik gertatu zen bezala. Ezer ez da izanen orain arte eraikia genuen bezalakoa. Bere gorabehera guztiekin.

Pandemiak beste politika bat sortu du, politikatzat jotzen badugu politika, gizarte, ekonomia edo osasungintza arloko diskurtso bat kudeatzeko gaitasuna. Jokabide agendan erantzukizun pribatuei eta erantzukizun publikoei buruzko diskurtso bat sartu duen bezala. Pribatua eta publikoa den ondasun bat, osasuna, mehatxatuta egotearen ondorioz gertatu da. Esan dezagun besteak zaintzeko nork bere burua zaintzeko erantzukizunari buruzko diskurtsoa eraiki duela. Bira hori ez da berria, neoliberalismoak abian jarria baitzuen subjektibotasunen kudeaketaren bidez, baina orain sakonagoa da, aukeratzen baitu nork merezi dituen eta nork ez dituen merezi ondasun eta zerbitzu publikoak. Baina era subliminal batez egiten du, “bere osasuna zaintzen duenak denen osasuna zaintzen du”, nolabait ekintza guztiak pribatizatu eta haien erantzukizuna hartuko balu bezala, autogobernantza berri bat saiatur. Eta, horrekin, aurreikusten ahal den diziplinazko gizarteak ezartze edo berrezartzearen gaian sartzeko gara bete-betean. Horrenbestez, etorkizuneko gure elkarbizitzaren erronketako bat izanen da ezarritako arauen esparrutik ateratzen direnak seinalatuko dituen diziplinazko gizarte batean bizikide izateko gaitasuna.

Bi egoeratan zentratuko naiz, biztanle etorkinekin eta biztanle pobre eta oso prekarizatuekin lotuak: Bi errealitateek gorabeherak izaten dituzte, elkarri eragiten diote eta testuinguru eta agertoki beretan bizikide dira, baina horiek tenkatuko dute bizikidetzaren hura; ez haiek direlako arazoa, baina diskurtso hegemonikoak identifikatutako arazoak haiek seinalatuko duelako erantzukizun, erru edo exigentzia handiagoak eskatzeko subjektu gisa. Izan ere, diziplinazko egiturak kolapsatzen direnean, diziplinaren intentsitate politiko handiagoa behar izaten da. Eta biztanle horien gain ezarriko da zerbitzu publiko birdefinituen exigentzia eta merezimendua. Ez dakigu nola helduko dioten gizarteek pandemiaren irteera horri, baina kontuan hartu behar dugu oso litekeena dela “pandemia ondoko kapitalismoa” saiaturko dela sektore pribatuaren interesak zaintzen, herri-klaseen eta sektore publikoen kaltetan. Horiek aski pobretu diren arren. Eta horretan aurkituko dugu bizikidetzaren arazo larri bat.

Zalantzarik gabe, gure bizikidetzaren beste erronka handietako bat izanen da politikaren, gobernatzeko artearen edo gobernantzaren kudeaketa. Ezer ez baita berdina izanen birus-krisi honen ondoren. Izan ere, gobernatzea egintza heroikoa izanen da, adostasunak eskatuko baititu, eta langintza hori, teoriarik aintzatetsia izan den arren, kudeatzen oso zaila izan da, bai lurralde honetan, bai inguruko beste batzuetan ere. Honelako hondamendi baten ondoren, zeinean minaren eta osasunaren etekin politikoak bidea ematen baitu kostu handiko truke baterako, adostasuna kudeatzeko

gutxieneko zintzotasun oinarri batzuetan ados jartzea eskatu du, eta, horretako, ETA amaitu zenetik bildutako jakinduria guztia eta tartean diren alde guztiek metatutako ezagutza guztia beharko dira. Jakiteko dago hemendik aurrera politika zer izanen den, aurkaritzarako ala bizikidetzarako bidea.

Edo, areago, eta horrek beste esparru bat beharko luke, politika ez ote den eramanez kalterik egiten ez duen esparru batera, jakintza eta gobernantza berri teknifikatu eta sanitarizatuek fagozitatua.

Hala bada, geure buruari galdetzen ahal diogu ea oraindik esparrurik dagoen ibilbide luzeko historiak —gertaeren historiak— ezarritako baldintzarik gabeko etorkizunarentzat. Edo, ea etorkizun berri hori normaltasun berri horren moduan erabiltzen ahalko den, ea zentzu berri komun bat aurkitzen ahal dugun bizitza, lan duina, berdintasuna, zaintzak, elkartasuna, komunitarismoa eta babes sistema publikoak birplanteatzeko; areago orain, nabarmen agertu baitira bizitzaren zentraltasunean, eta ez periferian, lehen bezala, bizi gineneko normaltasun ezeroso hartan. Erronka hauei heldu behar diete egoera sozial eta politiko berriek, bizikidetzaren esparru berriak eratuko baditugu. Bizikidetzaren berriz asmatu behar dugu, lehenagotik genekien baina erdian paratua ez genuen zerbaitetan abiatuta. Ikuspegia berri bat zabaltzen ari da, ibilbide berriak eta ibilbide orri berriak ikusteko, noranzkoa alderantzikatuko duten jardunbide politiko eta sozialek ezarrita, behetik hasita, han sortzen baita bizitza, gorantz, han kudeatzen baita. Gizarte sarea berregiteko, zeinak pandemia garaian bizikidetzaren egon litekeela frogatu ez ezik, gure bizitzetan jaun eta jabe izan den nekropolitika neoliberaletik babesteko gaituzten loturak sendotzeko bizikidetzaren erabat ezinbestekoa dela frogatu baitu.

Hala, etorkizunean kontuan hartu beharreko funtsezko gai bat agertzen da: kultura aniztasuna. Hura mehatxua ala aukera izanen ote den. Galdera egin zegoen jada normaltasun zaharrean, baina orain birformulatu egin beharko da. Birusak “gu” bat eta “besteak” bat sortuko baititu, ziurrenik. Gizarte berrogeialdiak, konfinamenduak, gure gorputzen obturadorea itxi du, baina gure buruetakoa ere bai; areago, konturatu gara agian seguruago gaudela barruan, eta leiho irekiak arriskutsuak izaten ahal direla. Hori dela eta, diskurtsorik populistenetan —eta garaiak bide ematen du horretarako—, “besteak” erruak ez ezik erantzukizunak ere deskargatzeko subjektu gisa aurkezten dira. Eta ez hori bakarrik, lehia gogorra gerta liteke nor den lehenbizikoa, barrukoa ala “kanpokoa”, pandemia ondoko aldi horretan lana, prestazioak, laguntzak eta baliabideak banatzeko orduan. Enplegua, prestazioak edo baliabideak eskuratzeko desparekotasun hori hainbat bizikidetzaren faktoretan nabaritutako da, eta horiek kudeatu beharko dira, baina ez gabeziatik abiatuta, baizik herritarren eskubideen ezinbesteko unibertsaltasunetik.

Horregatik, bizikidetzaren plan batek adostasunean oinarritua behar du izan. Baina hori ez da aski. Ahalik eta eragile sozial, politiko, ekonomiko eta kultural gehienek etorri behar dute bat. Eta eragile horiek konpromisoa hartu behar dute, zeinek bere erantzukizun esparruan, plana benetan gauzatu, eraginkor izan eta helburuak lor ditzan. Eta horrela izaten ahalko da eragile bakoitzak bere ahalegina saritzen dela sentitzen duen neurrian. Ahalegin eta konpromiso horiek saritu beharko dira,

errentagarritasun sozialaren, jasagarritasunaren, koherentziaren, berdintasunaren eta gizarte orekaren ikuspegietatik. Hainbat balio, produktu eta ildo estrategiko oso kontuan hartu beharko dira, inoiz baino areago, pandemia ondoko gizartean. Horiek jasoko baitute mehatxurik handiena, berehalakotasunaren, epelaburkeriaren, populismo birikoaren eta nire ustez aurkituko ditugun kontrol gizarte oso subjektibatu berrien partetik.

Normaltasun berrirako plan bat?

Plan estrategiko bat, edozein motatakoa eta modutakoa izanik ere, asmo gida gisa planteatzen da, ibilbide orri gisa, elkarbizitzaren alderdi garrantzitsu bat edo lurralde edo testuinguru baten plangintza sozialaren inguruko asmo multzo gisa. Plana eraginkorra eta praktikoa izanen bada, babes politikoa behar du, babes ekonomikoa; herritarrek kohesio baliotzat hartu behar dute, eta haren jardute ardatz nagusietan bat etorri behar dute, eta, batez ere, gizartea hobetzeko duen gaitasunaren ikuspegitik berrikusten ahal diren ekintzak izan behar ditu. Gerta liteke, itxuraz teknikoak diren baldintza horiek bete arren, planak ezin izatea aurre egin definitu diren arazoei edo erronkei. Orduan, geure buruari galdetu beharko diogu plan ondo definitu den bertan ezarritako helburuei dagokionez. Inolako zalantzarik gabe, bizikidetza plan batek herritarren arteko bizikidetza handiagoa eragin behar du, eta bizikidetza handiagoak berdintasun handiagoa ekarri beharko luke. Ez baitago bizikidetzarik harremanen artean desparekotasuna badago. Harremanak berdintasunean oinarritutako egoeretan edukita baino ez dugu elkar errespetatuko bizikide gisa. Ez da bakarrik desberdintasun kulturalak onartzea, munduko arrozen egunak antolatzea; kontua da berdintasunean oinarritutako harremanak eraiki ahal izatea, ondasunak eta kontsumoa eskuratzeari dagokionez. Aukera berdintasunaren printzipioa betetzeari dagokionez.

Horregatik, plan batek transbertsal egin behar ditu bere ekintzak, enpleguaren, ekonomiaren, sindikatu ekintzaren, berdintasun planen, gizarte zerbitzuen, errentak bermatzeko sistemen, osasungintzaren, hezkuntzaren eta gizarte babeseko gainerako azpisistemen esparruetan. Aniztasunarekiko eta kultura identitatearekiko harkorrangoak izateak ez dakar bizikidetza handiagoa egoteak. Desparekotasun tasak txikiagotzen eta banaketa eta aukera berdintasuna handitzen diren neurrian baino ez dago bizikidetza. Baina, berriz esanen dut, Nafarroako bizikidetza plan batek ez du aski babes ekonomikoa, adostasun politikoa eta abian jartzeko izapideak eta funtzionamendua adostea; horretaz gain, ahalik eta gizarte eragile eta eragile ekonomiko gehien onespina izan behar du, eta, noski, gai zerrenda politikoan egon behar du, Errenta Aitorpena, Osasun Sistema edo hezkuntzarako eskubidea dauden bezala.

Nire ustez, datorren unea nolakoa den kontuan hartuta, “normaltasun berria” ezarriko baita, bigarren planoan geratuko dira bizitza sozial eta kulturalaren eta bizitzaren beste ikuspegi batzuen alderdi teorizatu batzuk —baita bizikidetza planen oinarri epistemologikoak ere—, pandemia ondoko krisiaren kudeaketan epe laburreko diskurtso ekonomikoak inposatuko duen “gai garrantzitsuagoak” konpontzeko beharraren ondorioz. Esku hartzeko esparru batzuk lehenetsiko baitira, hala nola ekonomia eta gizartea berpiztea. Esparru handi horietan esku hartuko dute estatuek,

krisiaren ondoren politikoki legitimotasun berri handiarekin eta oso armatuta. Bizikidetzaz garrantzitsua izanen da teoriarik, eta planen osagarri gisa, estrategia politikoa demokratikoki legitimatzeko ezinbestekoa den osagai teorikoa gisa; baina ez naiz batere baikor bizikidetzaren balioa gora egiten ote duen kontuan. Uste dut beste testuinguru eta balio batzuk agertuko direla, piztu den elkartasuna kasu; hura, nire ustez, ez da oso politizatu, auzitan jarri ez baitu munduko krisiak agerian utzi duen desparekotasuna. Eta elkartasun hori gaur egun balio populista gisa erabiltzen ahal da, eta estatuaren benetako erantzukizunak ordeztu. Elkartasuna ez baita elkartasun, goitik behera banatzen ez badu. Elkartasuna ezin da horizontala izan —hori karitatea baita—; bertikala behar du izan: botere guneetan hasi, eta baliabideak beherantz banatu behar ditu. Ildo horretan, niri iritziz, gobernu- eta balio-estrategia gisa, elementu politiko eta dinamika demokratiko gisa, bizikidetzaz arriskuan egoten ahal da, jarrerak mugiarazteko balio nagusi gisa beste indar ideia batzuek ordeztu duten neurrian. Eta gizarteratzeko eta gobernantzako tresna gisa bizikidetzaren sinesgarritasuna mantendu, birdefinitu edo areagotu nahi badugu, honako alderdi hauek definitu behar dute:

Genero-, arraza- eta klase-**transbertsalitate**a. Krisi honek lehenbiziko planora agerrarazi ditu kanpoan eta barruan egon direnak, bai krisian, bai bizitzan edo heriotzan, bai erabakitzeke edo ez erabakitzeke ahalmenean, bai babesean edo babesgabezian, bai ezinbesteko lanean edo telelanean, bizitzari eusten diotenak eta zaintzen dutenak. Etorkinak, emakume arrazalatuak, pertsona prekarioak, deskalifikatuak, zaintzaileak, etxebizitzarikgabeak eta etxebizitza duinik ez dutenak dira. Herritar talde horiek izan beharko lukete bizikidetzaz plan baten ardatzetako bat. Frogatu baitute haiek gabe ezin dela gizarterik izan. Baita kultura aniztasunaren, xenofobiaren edo agorafobiaren kontzeptuek sustaturiko asmo adierazpenetatik harago ere. Frogatu baita pertsona haiek gabe ez dutela zutik irauten, ez ekonomiak, ez bizitzak berak. Horregatik da garrantzitsua bizikidetzaz plan bat transbertsala izatea esparru horietan, eta gainerako politika publikoei eragitea transbertsalitate horietatik abiatuta.

Emakumeak pandemia honetako ardatz nagusietako bat izan dira, zaindu, eutsi, arreta eman eta lan egin baitute etxean, ospitaleetan, supermerkatuetan, eremu aniztatan, aintzatesiak batzuk, gordeak beste batzuk. Hala denek, planak **ikuspegi feminista interseksionala** izan behar du, ezinbestean; hau da, generoan oinarritutako diskriminazioekin gurutzatzen diren diskriminazio era guztiei heldu behar die: lesbianak, pertsona transak, arrazalatuak, migratuak, prostituituak, *queer* identitateak eta bestelako identitateak diskriminatzeko era guztiei. Horregatik da oso garrantzitsua planak bere ekintzak koordinatzen ahal izatea abian jarritako berdintasun planekin, eta ezinbestekoa haren ikuspegi feminista indartzea.

Oso zorrotza izan beharko du **giza eskubideekiko konpromisoari** dagokionez. Arrailik gabe, ertzik gabe, aitzakiarik gabe. Giza eskubideak elkarbizitzaren oinarria dira. Ikuspegi hori gabe, balio hori gabe, oso bestelakoa izanen baitzatekeen

pandemiaren gaur egungo kudeaketa. Bizitzaren, osasunaren, bizi kalitatearen balioek gidatu dute, nire ustez, pandemian hartutako erabaki nagusiak. Politikariek horrekiko konpromisoa izan ez balute, bestelakoak izanen ziratekeen.

Bizikidetza plan batek **ezberdintasunak aintzatestean** ere oinarritua behar du izan, hegemonikoak direnak ez bezalako kultura errealitateak aintzatestean. Baina aintzatespen hori ezin da bakarrik teorikoa izan, gorago esan dudan bezala. Benetakoa behar du izan. Eta benetakoa izateak esan nahi du **aukera berdintasunaren** gaiari errotik heltzea, bizirako eta baldintza berdintasunean bizitzeko eskubideei dagokienez. Eta, horretako, beste eskubide batzuk aintzatesi behar dira alde aurretik: enplegurako, osasunerako, hezkuntzarako, babes sistemetarako, errenta bermeetarako eskubideak. Baina, batik bat, lehen mailako herritarra izateko eskubidea. Eta horrek esan nahi du parekidetasunean solastatzea, horrek baino ez baitu adierazten bizikide garena. Bizikidetza ez baita espazioak partekatzea, bizitza baldintza beretan partekatzea baizik.

Bizikidetza plan batek diskurtso berri bat eratzen duten, eta agian menderatze diskurtso hegemonikoen aurka ere doazen, **balioak, indar ideiak eta balio elementuak transmititzeko** gai izan behar du menderatzea eta. Bizikidetza plan batek diskurtso-merkantzien eragilea behar du izan; bere helburuak nabarmentzen duten eta haiek kapitalizatzen dituzten funtsezko alderdien balioa agerian jartzeko gai izan behar du. Pandemia ondoko Nafarroako bizikidetza plan batek erne begiratu behar die bizikidetzaren arloan gertatzen diren desorekei, eta behar besteko argudioak izan behar ditu kontradiskurtsoa sortzeko. Bizikidetza izeneko itsasargiko farozaina izanen balitz bezala.

Azkenik, Nafarroako bizikidetza plan batek **amorrurik, erresuminik eta beldurrik gabe begiratu** behar du atzera. Gai izan behar dugu gure iraganari heltzeko, nahiz eta zenbaitetan traumatikoa eta latza izan den, indarkeria erabili eta jasan duen, eta biktima eta biktimarioak sortu dituen, Gerra Zibiletik hasita ETaren gatazkara arte; eta iragan hari ahalik eta zintzotasunik handienarekin heltzen jarraitu behar du. Jakinda zintzotasun horrek tentsio asko jasanen dituela. Baina zinez memoriarekiko bertutetsu izan nahi badugu, gai izan behar dugu gezurrezko distantziakidetasunetatik aldentzeko. Memoria historikoari gezurrezko distantziakidetasunetatik abiatuta heltzeak legitimitatea kentzen digu *de facto* historiarekiko zintzo eta kritiko diren eragile gisa. Bizikidetza plan batek, memoria historikoa berreskuratzea edo hura bere elementu inklusiboen artean sartzeari haren funtsezko oinarrietakoak badira, begirunerik handienarekin egin behar du, bai iraganarekin eta haren inguruabarrekin, bai dagoeneko ez dauden pertsonekin eta haien ondorengoekin, bai gaur egungo herritarrekin eta haien erresistentzia edo ideia finkoekin. Kontua da adiskidetzeko esparruak lortzeko lan egitea, baina ez dugu ahaztu behar historia ankerra eta errukigabea izan dela biktima askorekin. Eta biktima horiek sartuta daude diskurtso biktimario ezberdinetan, eta hainbatetan trafiko politikorako eta errentagarritasunerako elementu bihurtu dira. Biktima horiek ordaintza behar dute. Erronka da nola kudeatuko ditugun ordaintzarako esparru eta testuinguru horiek, benetan sendagarri, inklusiboak eta proaktiboak izan daitezzen.

Bizikide izatea: aditz goxo bat

Bizikide izatea aditz goxoa izan da beti. Baina zaila jokatzen: ni bizikide naiz, zu bizikide zara, haiek bizikide dira, gu bizikide gara. Arraroa egiten da, aditza entzutean kosta egiten baitzaigu haren egia ulertzea. Aditz horrek traizioa egiten digula dakigulako. Ez aditz iragankorra, jan edo lo egin ez bezala, adibidez. Nik jaten dut, eta elikatzen naiz. Baina bizikide garela esatean, ez dakit bizikidetza hori ote den onargarri, demokratiko edo berdintasunezkoa. Bizikide izatea, bizikidetza: hitz idealizatuak dira, baina higatuak ere bai, demokrazia, politika edo egia hitzak bezala. Kontzeptu horiek diskurtsoek hainbestean erabili, astindu eta fagozitu dituztenez, galdua dute jatorrizko esanahia. Izan ere, behin eta berriz azpimarratu da haien balioa; eta balioa galtzen ari dira merkatu ideologikoetan, balio etikoen merkatuetan, haien balioa deskapitalizatzen baita behar ez bezala erabiltzearen edo haiek prostituitzearen ondorioz. Eta horrek ergi erakusten digu oso kontzeptu zaurgarriak ditugula aurrean, eta horrenbestez birkapitalizatu behar ditugula ezinbestean.

Kontua da nola altxatuko den berriz bizikidetza kontzeptu birbalioztagarri gisa, goranzko balio gisa, heldu den etorkizun horretan. Egia batzuk nabarmendu dira pandemia honetan. Elkartasuna aipatua dut jada, eta beste hainbat gehitu nitzake: gure kontsumoa murriztu nahia, bizimodua mantsotzeko beharra, gure aisialdi ereduak berrikustea, zaurgarri garela sentitzea, desazkundera, leku lasaiagoetara alde egitea, isiltasuna, perfektua izanen ez den etorkizuna mehatxu gisa... Baina, non geratzen da bizikidetza etorkizuneko normaltasun berri horretan? Ezinbesteko deritzot iraganean metatutako kapital guztia berreskuratzeari. Kapital horrek esaten digu bizikidetza handiagoa dagoela jendearengan, gure agintariengan eta gure babes sistemetan konfiantza dugunean. Edo kalitate handiagokoa dela. Sistema publikoak birbalarizatu eta sendotzea izan da pandemia honetatik atera den ikasbide bat. Osasuna birbalarizatu eta lehentasun politiko gisa nabarmendu, baita hezkuntza, pentsio sistema, langabezia babesak; munduaren, estatuen, eskualdeen edo txikia izanik ere edozein udalerriren agenda berriak haien inguruan ardaztu behar dira. Kontua nola lortzen ahal duten leku bat gaur egungo agenda politikoan bizikidetzak eta hark jendearen bizitzaren harreman esparrua hobetzeko duen gaitasunaren balio erantsiak. Ildo horretan, uste dut ezinbestean hezkuntza esparruan izanen ditugula aukera handiena bizikidetzaren beharra sendotzeko dinamikak eratzeko. Hura sinesgarri egiteko. Planak berrikusi beharko ditugu, normaltasun berrian oinarrituta. Arrazoi teoriko, formulazio eta argudio sobera ditugu. Hori guztia aski frogatuta dago, baina ezinbestekoa da gu bizitzeko eta gizarteratzeko nahitaezkoa den egiazko gizarte balio gisa ezartzea, gainerakoak gabe ez baikara gu izanen.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Primitivo Sánchez Sanz

Primitivo Sánchez Sanzek bere ibilbide profesionala irakasle gisa hasi zuen Nicasio de Landa ikastetxe publikoan. Gorputz Heziketako irakaslea izan zen eta zortzi urtez eskola kiroleko koordinatzailea.

Ondoren, lau urtez, bere gain hartu zuen Iruñerriko eskola kirola koordinatzeko ardura.

2015eko abuztuan Nafarroako Kirolaren Institutua ezarri zenean Kiroleko Zuzendariorde izendatua izan zen eta gaur egun ere postu horretan jarraitzen du. Aurrez eginkizun ezberdinetan aritu zen Nafarroako Kirol Jolasetako, kirol federatuko eta kirola sustatzeko ataletako unitateetan.

Irakaskuntzari eta kirol kudeaketari lotua egoteaz gain, kirola praktikatzen du maiztasune, batez ere naturguneetan.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

2011z geroztik, indarkeria terroristaren amaiera iragartzearekin batera, etorkizunari itxaropenez begiratzeko testuinguru berri bat zabaldu zen, giza eskubideak oinarri hartuta justizian, aintzatespenean eta egian aurrera egiteko. Bideonean goazela frogatzen digu gaur egungo egoerak. Hala ere, badira oraindik zenbait kontu finkatzeke, baina, zorionez, gizarteak gero eta argiago ikusten du errealitate honek ez duela atzera egiterik. Gaur egungo egoerak, ziurrenik, bide eman du Nafarroako gizarteak beste kezka batzuk izan dezan, areago oraingo egoeran, (osasuna, langabezia, krisi ekonomikoko egoera, arrazakeria, xenofobia eta abar), eta pentsa dezan indarkeriaren amaiera ez dela hain zeregin premiazkoa.

Horregatik, giza eskubideek oinarria izan behar dute gure bizikidetzaren formulatzeko eta gaur egun Nafarroako gizarte askotarikoa eta pluralak ziurgabetasunez beteriko mundu globalizatuan aurre egin behar dien erronka berrietara egokitzeko.

Bizikidetzaren kulturak erantzuna eman behar die egoera horiei, berriak izan zein gure pentsamoldean errotuak izan. Horregatik, ziurrenik, premiazkoena da antzeman, identifikatu eta aintzatestea zer gune berrik eragiten dituzten bizikidetzaren gatazkak, bai

esparru pertsonalean edo familiakoan (genero indarkeria, adingabeen kontrako indarkeria, familiaren edo adiskideen ingurunekeo kideen indarkeriazko jarrerak), bai erlijioen edo etnien arteko harremanetan oinarritutako bizikidetza arazoak; horiek, frankotan, areagotzen dira desparekotasun sozial zein ekonomikoen ondorioz eta bizikidetza oztopatzen duten gezur zurrumurruak edo erdizkako egiak hedatzearen ondorioz.

Kirolari ere aplikatzen ahal zaio alderdi hori. Gero eta pluralago eta globalizatuago dagoen gizartean, gainerako esparruetan baino onartuagoak dira kirolarenean adierazpen bortitzak, irainak, jazarpena, eraso arrazista eta xenofoboak.

Errespetuan, enpatian eta elkarrizketan oinarritutako kultura batetik abiatuta egin behar zaio aurre errealitate horri, bide baketsuen bitartez eta elkar aintzatetsiz konpontzeko bidea emanen duen adostasun bat lortzeko.

Bizikidetza ulertzen badugu pertsonak beste batzuekin bizitzeko duten gaitasun gisa, betiere elkarrekiko errespetuaren barruan, aniztasuna aintzatetsiz eta errespetatuz eta gainerako desberdintasunak eta ikuspegiak balioetsiz eta onartuz, erronka nagusi hauek ditugu aurrean:

- Pertsona eta iritzi guztiekiko errespetua lortzea.
- Indarkeriaren agerpenak prebenitu, gelditu eta deuseztatu.
- Desparekotasunak gutxitzea.
- Gizarteko gure bizitzarako zenbait balio ezinbestekoak izatea lortzea: errespetua, tolerantzia, kideen arteko elkartasuna, berdintasuna, inklusioa...

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Azken boladan, gizarteak eraldaketak bizi izan ditu arlo guztietan: gizartean, ekonomian, kulturen, teknologian... Horregatik, errealitate horrekin bat datorren erantzun konprometitua behar da.

Planean proposatutako helburuak eta arazoak identifikatu behar dira; eta erabakiak hartu, eta baliabideak zenbatetsi behar dira ekintzaren bat egin aurretik.

Ibilbide bat diseinatu behar da jomugetara iristeko, eta ezarri behar nola bihurtuko diren akzio erabaki horiek. Horretarako, alde aurretik, egoera definitu eta aztertu behar da.

Hori dela eta, gizarte plural eta demokratiko batean bizikidetzak planteatu dituen erronkei aurre egiteko, oinarri hartu behar dugu bakearen kultura sustatzea, indarkeria prebenitzea eta bizikidetza hobetzea, eta, hala, gizarte kontzientziatu eta sentibilizatu bizikidetzak duen garrantziaz eta bizikidetza hobetzeko prozedurez.

Arauk onartzea eta betetzea eta aniztasuna errespetatzea areagotzeko bidea ematen duten balio, jarrera eta jardunbideak sustatu behar dituzte erakundeek. Hori guztia, gizartearen edozein esparrutan plazaratu litezkeen gatazkak prebenitzea, antzematea, tratatzea eta haiei jarraipena egitea eta konponbidea ematea sustatuz. Eta horiek ikasteko esperientzia gisa baliatu.

Helburu horiek gauzatzeko, gure ustez, gatazkak konpontzeko bitartekaritza sustatu behar da, eta bizikidetzaren esparrutik lagundu behar da planean proposatutako helburuak lortzeko behar diren gizarte- eta herritar-gaitasunak lortzen.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Arestiko iraganari dagokionez, hainbeste gatazka-urteri amaiera ordenatua ematea; horrekin, iraganaren kontakizun kritikoa bultzatzea, eta alde ezberdinek partekatutako adostasuna lortzea gertatu denaren kausei buruz, betiere, sendatu gabeko beste indarkeria mota batzuk ahortzi gabe. Memoria historikoari buruzko hezkuntza programek jarraitu behar dute.

Oraingo eta etorkizuneko erronkei dagokienez, sektorekako programa eta ekimenak bultzatu beharko lirarteke ezberdinen arteko topaketa eta elkarrizketa eta adostasuna sustatzeko; horrekin batera, giza eskubideen eta elkartasunaren aldeko konpromisoa eta, desparekotasun eta diskriminazio era berri zein zaharren aurreko barne elkartasuneko politketan, garapenerako lankidetzan eta aniztasunaren kudeaketa positiboan enpatia alde egitea koherentzia esparru batean. Hezkuntzaren, kirolaren, dibulgazioaren eta parte hartzearen esparruetako ekintza zehatz eta egonkorren bidez gauzatu behar da hori guztia.

Aniztasuna kudeatu behar da, kulturaren, erlijioaren, hizkuntzaren, etniaren edo beste edozein arlotakoa izanik ere. Nafarroa gizarte plural eta konplexua izan da eta da; gero eta identitate eta aniztasun ezberdin gehiago elkartzen dira bertan, eta horrek gure gizartea aberastu, eta aukerak, lehiakortasuna eta berrikuntza ekartzen dizkio, gizarte oparoa egiteko.

Horregatik, eta ezberdintasun erlijioso, kultural edo bestelakoen aurrean dauden beldurrak eta estereotipoak gainditzeko eta enpatia izateko kultura sustatzeko baliagarriak diren tresnak eta baliabideak sortzeko helburuarekin. Erlijioen eta kulturen arteko bizikidetzaren sustatzen duten erlijio konfesioen eta gizarte erakundearen parte hartzea sustatzea, kontsultak egiteko eta proposamenak aurkezteko erlijioarteko kontseiluak eratzea; kontseiluek arazoak aztertzeko eta adostutako proposamenak formulatzeko esparrua izanen dira.

Gorago esan bezala, Nafarroa oso lurralde plural eta askotarikoa da, eta, horren ondorioz, bizikidetzaren arazoak ezberdinak izaten ahal dira geografian arabera. Hori dela eta, nabarmentzekoa da toki entitateen garrantzia, eta haiekin elkarlanean aritu

behar da tokiko aniztasun gidak egiteko; horiek prestatzen kultura ezberdinetako pertsonen parte hartzea sustatu behar da, elkar ezagutzeko eta elkarri hurbiltzeko aukera gisa, eta genero ikuspegia barne hartu.

Horri gehituko nioke planteamenduak errealista, malgua, praktikoa eta baliagarria behar duela izan, eta, batez ere, gizartearen sektore ezberdinek parte hartu behar dutela.

Maila horretako plan bat egitea ezin da dokumentu hutsean eta asmo politetan geratu.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Bai, horrekin bat nator.

Zein litzateke zure nahi edo itzaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Gizartea ezberdinen arteko komunikazioa hobetuko duten giza eta gizarte balioetan hezte eta sentsibilizatzea da nire desiorik handiena, hartara, errespetuaren, tolerantziaren eta aniztasunaren bidez gizarte berdinzaleago baterantz aurrera egin dezagun.

Nafarroan kirolaren arreta eta sustapena den gure lan esparruan ekarpen hauek egin genitzake:

Bizikidetza kultura bat sortzeko baliorik estrategikoena hezkuntza eta gizartearen trebakuntza dela aintzat hartzea. Bizikidetzarako eta pluraltasunean integratzeko hezkuntza bat, giza duintasuna errespetatzearen lehentasunean oinarritua. Horrekin estu lotuta eta lankidetzan, kirol jarduera nabarmendu behar da bizikidetzan hezi eta hura gauzatzeko esparruetako bat baita. Hainbat eremutan onartzen da kirol jarduerak oso bide ona direla zenbait balio sozial eta pertsonal sustatzeko, batez ere haurtzaroen. Balio horiek berez eskuratzen ahal dira, baina gaur egun onartzen da, halaber, kirolean indarrean dagoen lehiaketa ereduak nahi ez ditugun zenbait jokabide agertzen dituela, trebetasun txikienekoak diskriminatzen baititu, eta agresioa eta tranpekiko gurtza puri-purian baitaude. Lehiaketak eragiten duen presioak, kirolariek zein ikusleek emaitzari ematen dioten soberako garrantziak, jokoaren arauak ez errespetatzeak... horrek guztiak bizikidetzarik gabeko esparru bihurtzen du kirola. Honelako kirol proiektu bat finkatu behar dugu: giza baliabidetan heztetik abiatua, giza duintasunaren oinarri pedagogikoan funtsatua, giza eskubideen eta elkartasunaren aldeko konpromisora bideratua, enpatiaren alde eginez. Kirolak bizikidetzan hezteko bitarteko bat behar du izan, ez helburu bat berez; arreta handiagoa jarri behar diogu kirolariari, ezen ez kirolari. Horrela ulertuta, hezkuntza kirolak aukera eman behar du,

ez bakarrik mugimendu gaitasunak garatzeko, errespetuzko jarrerak eta jarrera afektiboak ere garatzeko, hala, gizarte kohesionatuago bat lortzeko.

“Balio Plana” lantzen eta indartzen jarraitu beharra dago, eta lortu nahi ditugun helburuak lortzeko aukera ematen duten haren jarduera ildoak garatu. Nafarroako gizartearen funtsezko elementu gisa, mundu honen isla da, eta zenbait balio ezinbestekoak dira jardunbide egokirako: autodiziplina, kideen arteko elkartasuna, bizikidetza, ahalegina, integrazioa, joko garbia, errespetua, erantzukizuna, elkartasuna, tolerantzia eta abar. Horrenbestez, haurtzarotik heldu arora arte kirolean aritzen diren pertsonen balio horiek guztiak bereganatzen badituzte kirol jardueraren eta jarduera fisikoaren bidez, balio horiek haien jokabide orokorrera ere zabalduko dira, gizartearen balio etikoen eta giza balioen parekoak baitira kirolaren balioak.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

José Miguel Pérez Álvarez de Eulate

Txemi Perez naiz; Gogoa Foroaren bazkide fundatzailea, 1996 urte hartan; Nafarroako Foro Sozial Iraunkorreko kidea, hura abian hasi zenetik; beste pertsona batzuekin batera, Espiritualidad Pamplona-Iruña elkartearen sustatzailea; Gizarte Eskubidea Nafarroaren (GEN) kolaboratzailea eta Amnistia Internazionalako eta Mundubateko bazkidea. Giza eskubideen defentsak, justizia sozialak eta elkartasunak kezkatu naute beti.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Uste dut arazo nagusietako bat dela bizikidetzaren inklusioa ukatzen duen sektore sozial eta politiko handi bat, garaileen eta garaituen logikan baino pentsatzen ez duena. Nire iritziz, erronka da nola bideratu sektore hori erdiko errei nagusira, zeinean Nafarroako gizartearen gehiengoak, haren gehiengo politikoa eta sindikatu guztiak baitaude, eta bizikidetzako etorkizun bat eratu nahi baita iraganari begiratuta giza eskubideen eta bakearen kulturaren oinarrituta.

Egin diren aurrerapenen ondoren, duela urte gutxira arte pentsaezinak baitira, hiru korapilo nagusi askatu beharko lirateke gaur egun:

- Biktimak: guzti-guztiek, jaso duten indarkeria mota gorabehera, eskubide bera dute egitarako, justiziarako, ordaintzarako eta berriz ez gertatzeko baldintzetarako. Uste dut biziki aurreratu dela biktimen sektore batean, baina oraindik beste sektore handi bat dago aintzatespen hori gabe.
- Memoria: “kontakizunerako guduka” ere esaten zaiona. Uste dut memoria kritiko inklusioa izan behar duela, eta dauden ikuspegi ezberdinak hartu beharko lituzke barruan, ezberdinak izan baitira sufrimenduak, eta kontakizun guztiak onartu behar dutela beren partzialtasuna eta uko egin egia absolutuei, biktima guztiak kontuan hartu behar dituztela, baita haien duintasuna eta bidegabe eragindako mina ere.
- Preso, iheslari eta erbesteratuta dauden pertsonak: lehenbiziko urrats bat izanen litzateke espetxe politika arrunta aplikatzea. Horretatik abiatuta, urratsak egin beharko lirateke berriz gizarteratu daitezen eta bizikidetzaren eraikitze eragile izan daitezen.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Nire ustez egiten ari den moduan, bizikidetzaren gobernu jardueraren helburu nagusietako eta transbertsal gisa hartuta. Eta epe luze eta ertainera begira. Arazoak konpontzen laguntzen du, biziki, gainera, bizikidetzaren funtsezko elementu gisa jartzean herritarrei igortzen zaien mezu sendoa: helburuak, bitartekoak, epeak eta ebaluazioak finkatuta, ez asmo onetatik harago ez doan desio huts gisa, baizik ekintza politikoaren tresna garrantzitsu gisa.

Bizikidetzaren Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Ahalik eta pertsona eta gizarte talde gehienengana iristea eta haiek motibatzea.

Edozein ideologia edo sinesmen gorabehera, gizaki egiten gaituen eta horretan denok elkarren pareko eta duintasun bereko elkar ikusteko aukera ematen digun giza dimentsio sakon hura aurkitzen lagungarri izatea.

Hezkuntza pertsonaren osoko garapenaren zutabeetako bat izatea, eta gehiago lantzea barnekotasuna, emozioen erabilera, enpatia, aniztasuna, pluraltasuna, elkartasuna...

Plan Estrategikoaren oinarriko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetzaren Planak bizikidetzaren kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Oso egoki deritzet. Eta, guztiak garrantzitsuak izanik ere, zein bere espezifikotasunean, nik uste dut bat dagoela oinarri-oinarrian, eta, horrenbestez, bereziki bultzatu beharko litzatekeela. 9. esparruaz ari naiz: “Giza eta gizarte balioetan hezteko eta sensibilizatzea, eta bizikidetzarako gaitzea”. Nire ustez, egiatan zerk egiten gaituen gizaki aurkitzeko gai bagara, ikaragarriko aurrerapausoa emanen dugula edozein motatako gatazkak konpontzeko.

Illo horretan, ezinbesteko deritzot hezkuntzaren berariazko esparruan lan egiteari eta pertsonen dimentsio sakon hori bizitzea errazten eta motibatzen dituzten espazioak eta denborak sustatzeari —topaketak, ikastaroak, foroak edo biltzarrak—.

Zein litzateke zure nahi edo itzaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Batez ere elkar pertsona gisa aintzatestea, formetan ezberdinak (izaera, pentsamoldea, jokabidea...) baina gizaki egiten gaituen funtsean berdina.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Verónica Oliver

Pobreziaren eta gizarte-bazterketaren kontrako Nafarroako Sarearen batzorde iraunkorreko kidea.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Nire ustez, lehenbizi, geure buruari galdetu beharko genioke zer den bizikidetzaren Nafarroako herritarrentzat, eta egoeraren diagnostikoa egin, eta, mapa hori izanda, horren arabera jokatu, eta horretarako behar diren mekanismoak abian jarri.

Pobreziaren eta gizarte bazterketaren kontrako Nafarroako Sarearen iritziz, kulturartekotasunean, generoan eta giza eskubideetan oinarritutako ikuspegiarekin erantzun behar zaio bizikidetzari.

Arazoa egoten ahal da funtzionatzeko eta gure ekintzak planteatzean ditugun mekanismo estankotetan, horietan zenbaitetan zail egiten baitzaigu beste ikuspegi batetik begiratzea, edo ez baikara horretaz ohartu ere egiten. Horregatik, eta horretarako, pertsonak izan behar dute prozesu horien partaide, ikuspegi zabala izateko.

Halaber, uste dut bizikidetzaren planek beti egon direla hezkuntzara eta ikastetxeetara bideratuagoak, ezen ez herritar orori. Nire iritziz, plana hasiera ona izaten ahal da Nafarroan biztanleria sektore ezberdinetan bizikidetzaren hobetuko duen zerbait ezberdin sortzeko.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Plan bat sortzeak sostengua eta jarraipena ematen ahal dizkio bizikidetzaren hobekuntzari, eta, azkenik, horretarako bitartekoak, ekintzak eta epeak paratu. Lehen esan dudan bezala, planak erantzun beharko lioke egoeraren diagnostiko bati, nire ustez.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Funtsezko deritzot herritar orok parte hartu ahal izateari eta dauden ikuspegi eta begirada ezberdinak barne hartzeari. Herritar oro esaten dudanean, ahalik eta aniztasun handienaz ari naiz, denek ikuspegi bera izan ez dezaten, eta kontuan hartzeko pertsonen jatorria, sexua, gizarte egoera, osasun egoera, egoera ekonomikoa eta abar.

Ikuspegi ezberdin batez begiratzea, ikuspuntu ezberdinetan kokatzen saiatzea, bizikide ditugun pertsonak ezagutzea. Hain estankoak ez diren harremanetarako esparru ezberdinak sortu behar ditugu. Ezinbesteko ikusten dut lehen aipatu dudana, dauden biztanleriaren sektore ezberdinek ahotsa izan ahal izatea, kanpoan inor geratu gabe.

Pertsonen arteko bizikidetzarako eta hurbilketarako baldintzak egoteko, administrazioak horren aldeko apustua egin behar du, ezinbestean, eta baliabideak paratu behar ditu plana gauzatzeko.

Eta, azkenik, oso garrantzitsu deritzot herri edo auzo bakoitzaren errealitatea kontuan hartzeari, ez baitu zertan funtzionatu berdin Iruñean eta Tuteran, edo Milagrosan eta Sanduzelain.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Nik neuk puntu hauek gehituko nituzke:

- generoa ikuspegi feministaz lantzeko lan esparru bat, hura ahantzita gera ez dadin, eta gainerako puntuetan lausotu ez dadin; dena den, ulertzen dut ikuspegi transbertsala izanen dutela landu beharreko esparru guztiek.
- aniztasun sozioekonomikoa lantzeko esparru bat. Garrantzitsu deritzot puntu hori lantzeari, gero eta aporofobia handiagoa baitago, eta esparrua funtsezkoa baita bizikidetzarako.
- aisialdiaren esparrua. Kultura aniztasunarekin lotzen ahal den arren, iruditzen zait esparru horretan era naturalagoan gertatzen ahal dela bizikidetza, eta aisialdi era ezberdinak hartzen ahal ditu barne.
- Eta, azkenik, bizikidetza oztopatzen duten mitoak lantzeko esparru bat. Zaska Sareak ekarpen asko egin litzake esparru horretan.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Aniztasuna eta ezberdina dena positibotzat hartzea, Nafarroako gizartearentzat ikasteko bide eta aukera gisa. Errespetuzko komunitate bat lortzea, zeinean gizartearen parte hartzea, lankidetzeta eta komunikazio eraginkorra baitaude, eta iritzi guztiek balio bera baitute.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Victor Aierdi Etxeberri

Victor Aierdi koordinatzailea izan zen Elkarrin (elkarrizketaren era bakearen aldeko gizarte mugimendua), 1992 eta 2002 urteen artean.

Harrezkero, Jasangarritasun eta Lurralde arloko profesional lanean aritu da, batez ere. Gaur egun, unitate tekniko bat koordinatzen du, Nafarroako entitate publiko batean.

Zure iritziz, ze erronka eta arazori heldu behar die Nafarroak bizikidetzaren alorrean?

Ohikoak dira gure iragan bortitz eta ez-demokratikoaren ondoriozkoak: Gerra Zibilak, diktadurak eta 60ko hamarkadatik aurrera euskal gatazkak eragindako sufrimenduaren ordaintzari heltzea.

Nafarroaren berariazko erronka bat da identitate eta helburu nazional oso ezberdinek komunitate berean bizikide izatea, Nafarroa - Euskal Herria - Espainia ardatzetan.

Horietaz gain, bizikidetzaren erronka berriak ditugu, XXI. mendeko gure inguruneak berezko dituenak: etorkinen integrazioa, kultura eta erlijio aniztasuna, indarkeriarik ezean, elkarrizketan eta demokrazian sakontzea gatazka politikoei aurre egiteko; horiek beti egon dira eta egonen dira, baina ez dute berriz ere eragin behar indarkeria eta eskubideak urratzea.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Politika publikoek, arrakasta izan nahi duen beste edozein proiektuk bezala, berekin izan behar dute zer lortu nahi duten eta nola lortuko duten zehazteko ahalegina: helburuak, baliabideak, eta nork hartuko duen parte.

Gobernuaren konpromisoa erakusten du, seriotasuna eta zehaztasuna, gobernantza ona. Herritarrek eskubidea dute jakiteko zer helburu eta zer baliabide dituen, eta, halaber, jarraipenerako adierazle argiak, aldian-aldian ebaluatzen ahal izateko nahi

bezala gauzatzen ari den edo beste neurri eta baliabide batzuk gehitu behar diren. Gogoeta, mobilizazioa eta adierazpen publikoak beharrezkoak dira, baina ez dira aski. Gizartearen lehentasun eta behar handiek dagozkien erakunde politikak behar dituzte. Horregatik, plangintza da metodo egokiena. Sektorekako gainerako politiketan bezala.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuretzat kontuan hartu beharreko lehentasunezko alderdiak, ezinbestekoak?

Honelako plan bat behar bezala planifikatzeko, hainbat kontu integratu behar dira. Horietako bi, hasieratik.

Lehenik, esparru honetan Zuzendaritza Nagusia eta berriazko lana eduki dituen Nafarroako legegintzaldi oso baten balorazioa, orain arte honetarakorik egon ez baita. Bere lorpenekin eta garatzeke dituen kontuekin.

Bigarrenik, Eusko Jaurlaritzaren 2017-2020 Bizikidetza eta Giza Eskubideen Plana gauzatzean ikasitakoa. Plan hori esperientzia hurbil, eskuragarri eta baliagarria da Nafarroarentzat. Logikoa dirudi plan horrek metatutako ezagutza aprobetxatzea: arrakastak, egiteke dauden kontuak eta hurrengo plangintzetan hobetu beharreko alderdiak ere bai.

Plan sektoriala denez, Nafarroako Bizikidetzaren I. Plan Estrategikoak, egoeraren diagnostiko bat eta helburu eta lehentasunen definizioa ez ezik, barne eduki beharko luke jarduketara esparruen edo ardatz estrategikoen, programen eta beharrea, bideragarritasunean eta errentagarritasunean oinarrituta aukeratutako ekintzen programazio zehatza. Eta bakoitzaren egutegia, aurrekontua eta ezaugarriak.

Eta erakunde gobernantzaren eta kudeaketaren egitura egokia. Planek baliabideak behar dituzte, inplementatuko badira. Abiapuntua dira, ez jomuga. Plana ibilbide orria da. Hurrengoa da ibilbidea gauzatzea. Plana amaitzen denean, garrantzitsuena hasten da: aurreikuspenak kudeatzea, zenbaitetan zailtasun handiekin. Horregatik, plan ona izateaz gain, hura gauzatzeko adinako bitartekoak behar dira.

Lagungarria da, gobernuaren baliabide propioekin eta haren egiturarekin batera, gaiarekin zerikusia duten gizarte eragileek eta adituek parte hartzeko esparru zehatz bat izatea. Beste plangintza estrategikoetan bezala: Ingurumen Kontseilua, euskararena, lurralde politikarena, berdintasunarena, S3, kulturarena eta abar.

Eta, horretaz gain, informazio eta parte hartze publikorako esparru zehatz bat, behatoki edo institutu espezializatua, adibidez, bai gobernuaren beraren bidez, bai eragile publikoen lankidetzaren bidez (enpresa publikoak edo unibertsitateak). Eta webgune bat, aurrerapenen, ekimenen eta adierazleen berri emateko.

Beste kontu bat gehituko nuke: helburuak zenbateraino bete diren ebaluatzeko metodoaren aurreikuspen argia, jarraipena egiteko adierazleak zehaztuta. Ebaluazioaren berri emateko eginkizun horren adibidea dugu Garapen Iraunkorrerako

Helburuak betetzen Nafarroak egin duen aurrerabidearen adierazleen nabigatzailea, helbide honetan: <https://gih-2030agenda.navarra.es/>

Planaren gobernantza amaitzeko, Eusko Jaurlaritzarekiko harremanetarako eta lankidetzarako esparru egonkor bat gehituko nuke, interes erkideko gaia denez, elkarri arazoan eta konponbideen berri emateko, bi erkidegoen onurarako. Interes erkideko politika publikoen efizientziagatik eta sinergiagatik.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetzaren Planak bizikidetzaren kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzu eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuk duzun ikuspegiarekin? Gaineratuko zenuke edo kenduko zenuke eremuren bat?

Eragin esparrua aski osoa da. Faltan ikusten den bakarra da espetxe politika aipatzea, bai politikan sorburua duten delituengatik presoek dagokienez, bai preso guztiei, oro har.

Eskumen hori Nafarroak kudea lezake, Nafarroako Foru Eraentza Berrezarri eta Hobetzeari buruzko abuztuaren 10eko 13/1982 Lege Organikoaren arabera (58.1 artikulua: Nafarroari dagokio Estatuko legeria betearaztea ondoko gai hauetan: a) Espetxeak). Kataluniak duela hainbat urte kudeatzen du politika hori. Esparru delikatuak da, eta hurbiletik kudeatzeak hobekuntzak bultzatzen ahal ditu, eta arazoak indargabetu edo murrizten ahal ditu.

Dagoeneko ETA ez dagoenez, eta iraganaren zati horri buruzko ikuspegia gero eta urrunago eta kritikagoa denez, logikoa dirudi Nafarroako Gobernuak kudeatzea transferitu gabe dauden eta dagozkion eskumenak. Biktimei zuzendutako jarduketak eta politika dituen bezala, logikoa da Nafarroako Gobernuak presoek zuzendutako politika izatea: zigorrak beren ingurunean betetzea, graduen progresioa eta abar.

Zein litzateke zure nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Francoren diktaduraren, subiranotasunaren eta euskal lurraldeekiko harremanaren eta sektore soziopolitiko batek indarkeriazko borrokaren alde egitearen ondorioz jatorri politikoko gatazka eta indarkeria urte askoan sufritu duen komunitate honek bere iraganetik eta bere akatsetatik ikastea, eta berriz gertatzea saihestea.

Indarkeriarekin, sufrimenduarekin eta gatazkarekin lotutako albisteak sortzen zituen komunitate hau bizikidetzaren esperientzia positibo bat bilakatzea, eta bizitzeko toki interesgarria izatea giza eskubideen, errespetuaren, tolerantziaren eta bizikidetzaren demokratikorako ahaleginaren ondorioz.

Bere energia kolektiboa demokrazian haztera, bere oparotasuna handitzera eta bakea finkatzera bideratzea. Inor atzean utzi gabe. Lankidetzan, inor baztertu gabe.

Batez ere etorkizunera begira egotea, baina iragana ahantzi gabe.

Amaierako gogoeta:

Zorte handia opa diot plana zuzentzen duen taldeari; pazientzia handia eta arrakasta handia.

Eskerrik asko, egiten ari zareten lan guztiagatik.

I PLAN
ESTRATÉGICO
DE CONVIVENCIA
DE NAVARRA

NAFARROAKO
BIZIKIDETZAREN
I. PLAN
ESTRATEGIKOA

Zaska, Zurrumurrueen Aurkako Nafarroako Sarea

Maria Díaz de Rada (Iruñeko Udaleko teknikaria), Santi Rabadán eta Ibai Aranburu (Nafarroako Gazteriaren Kontseilua) gara. Zurrumurrueen Aurkako Nafarroako Sareko kideak gara. Maila pertsonalean zein profesionalean, gorrotoaren diskurtsoak ugaltzeak kezkatzen gaitu, baita horrek ekartzen ahal dituen diskriminazioak eta aukera desparekotasunak ere.

Zuen ustez, zeintzuk dira Nafarroak bizikidetzaren arloan aurre egin behar dien erronka eta arazo nagusiak?

Hainbat urtetik hona, ezinbesteko eta premiazko deritzogu gorrotoaren diskurtsoa ugaltzearen esparruan era koordinatuan esku hartzeari. Jatorri ezberdineko pertsonak elkartzeko eta elkar ezagutzeko topagunerik ez egoteak indartzen du diskurtso hori, eta horrek estereotipoak eta aurreiritziak zabaltzea sustatzen du; haiek gezurren, zurrumurrueen eta fake newsen bidez hedatzen dira maiz.

Horrek guztiak kolektiboen diskriminazioa eragiten du (egoera ahulean dauden kolektiboak izaten dira, gehienetan), eta diskriminazio ekintzen, eskubideak urratzearen eta aukera desparekotasunaren haztegia da.

Egoera hori leheneratzeko ekintzez gain, diskurtso alternatibo bateratua ere beharrezkoa da, kultura aniztasuna aberasgarria eta positiboa dela erakusteko, eta diskurtsoa beren egin behar dute kolektibo eta erakunde guztiek.

Nafarroako Bizikidetzaren Plan Estrategikoak nola lagun dezake arazoak bideratzen eta erronkei aurre egiten?

Uste dugu bizikidetzaren plan batek giza eskubideak hartu behar dituela oinarri eta ikuspegi, eta, haietatik abiatuta, plana eraiki. Planak gauzatzea erabakitzen diren jarduerak egituratzen, antolatzen eta haiei zentzu erkidea ematen lagunduko du; egonkortasuna emanen die, eta epe ertain eta luzerako helburuetara bideratzen ahalko ditu, eta, hala, eraldatzeko gaitasun handiagoa izan. Betiere, ahantzi gabe Nafarroan dauden errealitate ezberdinak integratzeko gai izan behar duela, eta udalerrri eta eskualdeei behar adinako baliabide (giza baliabideak zein ekonomikoak) eta egiturak eman behar dizkiela, batetik, zeinek bere eremuaren egoera diagnostikatzeko, eta, bestetik, horren arabera ekintzak diseinatu eta gauzatzeko.

Halaber, Nafarroako Gobernua erakunde legitimatua denez, egoera ezin hobean dago zurrumurruek ukatzeko, eta mezu positiboak sinesgarritasun handiz igortzeko. Gobernuak gorrotozkoaren aurrean diskurtso alternatibo bat bere egitea eta esku hartze bakoitzean erabiltzen den hizkerari arreta berezia ematea funtsezkoa izan daiteke mezu horiek biztanle gehiagori iristeko.

Bizikidetza Plana sortu eta garatzerakoan zeintzuk dira zuentzat kontuan hartu beharreko lehentasuneko alderdiak, ezinbestekoak?

Batetik, plana benetako parte hartzearekin egitea, eta dauden ikuspegi ezberdinak har ditzala barne: bertako pertsonak, pertsona migratzaileak, kolektiboak eta elkarteak. Horretaz gain, parte hartzea ezin da planaren diseinura mugatu, helburuak betetzen direla eta plana gerta litezkeen alaketetara egokitzen dela bermatzeko jarraipenean ere egon behar du. Hau da, planak berak sustatzea Nafarroako Gobernuaren, toki entitateen, kolektiboen eta elkarten arteko lankidetza.

Planak baliabide aski izan beharko lituzke gaiari lurralde osoan zehar helduko dioten teknikariak kontratatzea sustatzeko, baita tokiko eta eskualdeko bizikidetza planak abian jartzeko adinako egitura egonkorrek ere. Tokikoago diren beste plan horiek Nafarroako eremu bakoitzari buruzko errealitatea erakusten duten eta horretara egokitutako ekintzak egiteko aukera emanen duten diagnostikoetan oinarritu beharko lirateke. Horretarako, planak, haiek egitea sustatzeaz gain, aniztasun hori barne hartzeko behar bezain malgua behar du.

Azkenik, uste dugu plana, eraginkorra izanen bada, bideragarria eta errealista izan behar duela, eta aldez aurretik esleitu behar zaizkiola gauzatzeko adinako baliabide ekonomikoak.

Plan Estrategikoaren oinarritzko dokumentuan 10 eremu definitu dira, Nafarroako Bizikidetza Planak bizikidetza kontzeptuari dimentsio ezberdin horien hurbilketatik helduko dio. Ze iritzi duzue eremu horien inguruan? Bat egiten al dute Bizikidetzarekiko zuek duzuen ikuspegiarekin? Gaineratuko zenukete edo kenduko zenukete eremuren bat?

Egoki deritzegu proposatutako esparruei.

Zein litzateke zuen nahi edo itxaropen nagusia Nafarroako bizikidetzaren inguruan?

Nahi izanen genuke planarekin baliabideak kontsolidatzea, eta behar adina langile dituen egitura egonkor baten oinarriak ezartzen hastea, ez bakarrik plana gauzatzeko, baita errealitatera arras egokituko diren tokikoago diagnostiko eta planak bultzatzeko ere.

Halaber, uste dugu planak pertsona guztiei ziurtatu behar dizkiela aukera berdintasuna, diskriminaziorik eza eta diskriminazioa gertatzen kasuetan hari aurre egiteko bide eskuragarriak eskaintzea (identifikazioa eta salaketa).